ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE
1895.

Redaktor:

dr. Ernst Muka,

ryćeř serbskeho rjada Sw. Sawy.

Lětnik XLVIII.

Budyšin.

Z nakładom Maćicy Serbskeje.

Burske mjena Hornjołužiskich Serbow ze 14. hač do 16. lětstotka.

Zezběrał a zestajał *dr. Jurij Pilk.*

Wo najstaršich mjenach našich wótcow smy dotal mało zhonili. Cyrkwinske knihi njemóža nam wo nich ničo powědźeć, dokelž su z wjetša hakle w kónc 17. lětstotka, někotre samo hišće *pozdźišo załožene a jeničke, mjenujcy Hodźijske, dosahaju, štož* wěm, hač do 16. lětstotka. Chcemy-li potajkim zhonić, štó w starodawnych časach našu lubu wótcowsku zemju wobdźěłowaše, dyrbimy sebi druhe žórła, archivy, wotamkać. A tež tute nam jenož snadnu maćiznu podawaju. Přetož mjeno nizkeho serbskeho burika, kotremuž so při ratařskim dźěle a roboće na knježim dworje dźeń kaž dźeń w ćichej jenakosći miny, kotryž rědko jenož při ważnišich podawkach skutkujcy wustupi a wo kotrehož wobsedźenstwje so ani porjadne sudniske zapiski nječinjachu kaž w měšćanskich ležomnostnych knihach, wšak potajkim w starych spisach z cyła husto mjenowane być njemóže.

Při wšěm tym pak tola njejsmy podarmo spytali, wjetšu črjódku staršich serbskich burskich mjenow z pergamentowych lisćinow kralowskeho hłowneho statneho archiva a Budyšskeho tachantskeho archiva, kaž tež někotrych druhich žórłow wuslědźejo zezběrać. Zo ma tajka z wulkej prócu dospěta zběrka, kažkuli pódlanska so na prěni napohlad zdawa, tola swoju ważnosć, njetrjebam ja tu wučenym čitarjam tutoho časopisa dopokazować. Kedźbujmy jenož n. př. raz na křćeńske mjena delekach zapisane po jich wašnju a časćišim nałožowanju, a my widźimy ze spodźiwanjom, zo su to hižo wot 14. lětstotka skoro same mjena evangelistow, japoštołow, arcyjandźelow a wosebje česćowanych swjatych. Stawiznař smě po tutom wobkedźbowanju z wěsta sudźić, zo bě sebi serbski lud křesćanstwo jemu připowědane z nutrnej lubosću přiswojił, tak zo wón samo staroserbske mjena,

jemu bjez dwěla lube a drohe, z biblijskimi, zbóžnosć jemu lubjacymi, zaměni, mjez tym zo němski ryćeŕ a knježk, kiž bě wjele prjedy ke křesćijanstwu wobroćeny, swoje pohanske předmjena tehdy hišće njebě na bok położił.

Wosebje rěčespytnikej budźe drje tutón zapisk za jeho wotpohlady witany podłožk. Na njón so złožujo zamóže někotremužkuli prašenju bliže přistupić, kajkež su: Běše-li wašnje, zo so pomjenowanje po rjemjesłu k prěnjotnemu jednotliwemu mjenu přistaji? Bjerjechu-li so swójbne mjena husto wot pomjenowanjow sydlišćow? Pomjenowachu-li so wosoby po wěstych jim přiwisowacych samownosćach? Kajke hewaše zaměry su dźě při dawanju mjenow wodźace byłe? We čim pokazuje so zamóžnosć we Serbach bydlacych Němcow, wosebje němskich pisarnjow (kanclijow) na stwarjenje serbskich wosobinskich mjenow? Wotmołwjenje na tute prašenja přewostajam wustojnišemu pjeru.

Někomužkuli budźe snano hižo samo na sebi zajimawe pruhować, hač bě jeho abo jeho přećelstwa mjeno hižo před třomi abo wjacy lětstotkami w jeho domowinje trjebane.

Tuž přepodawam česćenemu čitaŕstwu našeho Časopisa M. S. tutón hišće jara wudospołnjomy zapisk, kotryž sym wobkhowajo pisanske wašnje lisćinow zrjadował po wsach a lětach, při kotrychž mjena namakach.

Baćoń (w lisćinach *„Bathann“*). 1504: Wetzig.

Bambruch. 1338: Jenczo.

Bošecy. 1510: John Schware, Hans Cujawa; 1516: Pawel Ruth, Kristan Robel, Urban Mith; 1538: Peter Cuiuwa (drje Kujawa).

Bělčecy. 1522: Georg Schwebe; 1537: Marcus Lehmann; 1545: Gregor Merten; 1557: Antonius Belmer; tón samy zaso 1562 a 1564 jako Anthusch Belmer; 1574: Mathes Mertzschen; 1591: Peter Lehmann; 1592: Georg Liebisch.

Bjedrusk. 1484: Barth; 1486: Petz Domagk; 1513: Paul Dombgk, Andres Spinda.

Błowašecy: 1502: Nickel Lehmann.

Bojswecy. 1549: Christoff; 1555 sl.: Michel Lehmann; 1561—71: Jan Scholta; 1572: Merten Hennigk; 1576: Jan Krehan; 1592: Peter Ritschera.

Brěza. 1492: Barthel Jost alias Lehmann, Hentz Rich.

Brězyna p. Hućiny (w lisćinach „*Magna Bresin*“, słušaca knježkam z Metzradt nad Kupoj). 1488: Mitisch Mickel.

Bukowka. 1521: Mathes Lehmann; 1522: Matthes Reissig.

Čornecy. 1569—72: Brosius Dehlenigk; 1572: Blasius Pech.

Čorne Noslicy. 1491: Mathis Pahn; 1533: Bartel a Merten Pan; 1565: Peter Pahn; 1569: Jakob Pahn; 1572: Jakob Jarusch a w samsnym lěće hišće raz jako Jocoff Jarasthena (drje je jeho žona).

Čornow. 1541: Bartel Miet, sonst Schmid genannt.

Ćemjeřcy. 1582: Urban Tzwetz; a tón samy 1583: Urban Tzweizschke.

Ćichońcy. 1437: Niczke Pirner; 1522: Gregor Krauße (drje Krawe); 1531: Ambrosius Scholze; 1536: Jorge Lehmann.

Debiškow. 1376: „Niczo alias Nicolaus“; 1516: Caspar Tschrista.

Debrikecy. 1525: Jorge Wirletz.

Delnja Hórka. 1488: Jocoff Lehmann.

Dubrawa (kotra?). 1434: „Johannes Spanig, laicus in villa Dubrawa.“

Dźěžnikecy. 1499: Johann a Paul Frentzel; 1506: Martin Kuschel; 1549: Hans Gerigk.

Dźiwoćicy (w lisć. „*Dywetitz*“). 1493: Mathes Nowag, Pauel Gnysch.

Hermanecy. 1529: Beneda.

Hlina. 1484: Noack, Johann a Hans Wilg.

Hněwsecy (w lisćinach „*Gnibtitz*“). 1564—78: Merten Nitsche, tež Niesche; 1582: Hans Pannach.

Hodźij. 1376: „Henselinus dictus Portak“; „Johannes, tabernator in Godow“; 1377: „Preco, Czenke, Slaybor, Henricus Bortach“; „Johannes Textoris, ortulanus, Nicolaus Pobianus, Johannes Stachewicz, Nicolaus prope molendinum“; 1385: „Johannes Stachow, possessor tabernae et aliorum bonorum in villa Godow“; 1383 a 88: „Heyno, rusticus“; 1388: Peczoldus et Andreas, filius judicis Henczelin in Godow“; 1426: „Johannes Zockel, tabernator“; 1476: Paul Mugke, Andreß Lehmann.

Holca. 1498: Patogk; 1510: Peter Hersch.

Hrubjelčicy. 1499: Andris Scholta.

Hruboćicy. 1557: Jacob Lucas.

Hunjow (kotry?). 1512: Jorge Luboscho. Delni Hunjow: 1511: Gregor Lehmann; 1531: Gregor Witzschk; 1537: Hans Laras. Mały Hunjow: 1505: Michel Smola, Jorge Libischa; 1544: Brosius Leriß.

Huska. 1536: Alex Nowagk, Kretzschmer (korčmar).

Jamno. 1506: Jocoff Jacobitz.

Jaseńca p. Sokolcy. 1456: Hans Leva; 1468: Panel Leuwa.

Ješicy. 1513: Jan Beneda.

Jitro. 1522: Jorge Speck, Jocoff Bestel; 1570: Lucas Svetz.

Klětno. 1498: Hans Trytzck (jeho knježk bě tehdy Heinrich v. Metzradt, z přimjenom Halußka abo Holuschke, nad Wolešnicu); 1508: Jorge Nowag.

Koblicy. 1506 sl.: Urban Loßky.

Kočica. 1521: Gregor Koßer.

Koprcy. 1486: Gregor Bär.

Kopšin. 1511: Andreas Zeschk (tež Jeschkg pisany).

Kosernja. 1465: Hans Spittel; 1511: Mathis Kockel; 1536: Georg a Alex bratraj „die Noacken".

Kotecy. 1507: Paul Lehmann.

Kózły. 1473: Nickel Milletz; 1545: Donat Micholtz.

Krakecy. 1476: Bartusch Jorge; 1574: Andreas Licke.

Křidoł. 1522: Urban Retze.

Kumšicy. 1508: Nickel Lehmann.

Khasow. 1529: Jocoff Richter; 1532: Thomas Schczempel.

Khwaćicy. 1532: Merten Kintzsche.

Łaz. 1498: Franz Tylag, Hentsch Lenig; 1571: Hanß Laßke.

Łusč. 1505: Peter Richter.

Lejno. 1497: Jorge Neschwitz, Allex Philipps; 1551: Gregor Blotzanschky.

Lubochow. 1471: Hans Helagk; 1510: Mytzsch Licko.

Malećicy. 1534: Thomas Schluntzig, młyńk.

Malešecy. 1423: Jhan Tscheschla; 1495: Jacob Scholta.

Miłoćicy. 1576: Lucas Petrantz.

Nowa Wjes pola Huski. 1538: Ambrosius Schelitz.

Nuknica. 1546: Jocoff Broße.

Plusnikecy. 1484: Andres Streß; 1505: Hans Hedischa; 1506: Mertin, Jorge, Ambrosius a Jan Schütze.

Pomerecy. 1506: Jon Ron, pozdźišo jeho syn Andreas Ron.

Poršicy. 1551: Andreas Petgenetz.

Pozdecy. 1567—90: Marx (tež Markus) Scholtaw; 1574: Urban Kretzschmer.

Přišecy. 1576: Lehmann.

Přiwćicy. 1436: Czilczk; 1481: Bartus Baro; 1486: Kubasch (t. j. Jacobus) Wudowitz; 1499: tón samy zaso jako Jocuff Wudewentz, dale Andreas Jocoff a Domasch Bore; 1506: Gregor, Peter a Jorge Baro; 1523: Gregor, Paul, Peter a Georg Baro; 1532: Jan Wudowick; 1538: Schwarzpeter (sic!).

Rachlow. 1522: Merten Alber.

Radska. 1492: Nickel Szeßil.

Radwoř. 1463: Hans Snyder; 1520: Andreas Beck; 1521: Mertin Lehmann; 1531: Simon Reme, Meißner mjenowany.

Rakecy. 1500: Simon Heinczecz.

Rakojdy. 1522: Niclas (zahrodnik).

Rašow. 1404: „Jenichin Jan, Jano Mathei, Merczino et Jan Doberan, incolae villae Rasschaw.“

Ratarjecy. 1521: Peter Patuch; 1534: Peter Sack.

Rozwodecy. 1490: Hentzil Paßgk.

Semichow. 1541: Jan Petschick, Gregor Daloß.

Skanecy. 1372: „Petrus dictus Punzlini, rusticus ibidem“, Bursso a Jordan; 1482: Mertin, Gregor a Anna (jeju mać) Nabugk (tež „Noack“ pisane); 1484: Peter Cremitza (mjez jeho knježkami mjenuje so Seyfried v. Metzradt, z přimjenom Schepko nad Budyšinkom); 1510: Urban Crenitza; 1532: Martin Nabugk; 1549: Jocoff Nabugk; 1552: Mertin Pulitz.

Słona Boršć. 1478: Nicklaus; 1506: Bartusch Chroschzcanßky; 1566: Jan Kokula, Peter Krußhanzki; 1590: Lucas Buträ.

Sokolca. 1505: Merten Zeischßla; 1568—79: George Spitko.

Splósk. 1513: Martschynke.

Stróźišćo. 1513: Jon Lissagk.

Třělany. 1468: „Thomas et Hanns, filii Mattickynne“ (t. j. Matijkoweje synaj); 1497: Symon a Bartusch; 1500: Wentzel Peltz; 1505: Paul Nusa alias Nowag, Mathy Myter.

Tři Žony. 1509: Thomas Richter.

Trjechowy. 1541: Wenzel a Matthes Reschke.

Welećin. 1508: Simon Noack; 1553: Jocoff Kleppitsch.

Wětnica p. Hraboweje. 1374: Schiban Rode (*Hermann* z mojim prawdźiwym křćesćijanskim mjenom mjenowany).

Worcyn. 1507: Symon Urban; 1513: Symon Lehmann.

Worklecy. 1522: Greger Yorsch; 1529: Simon Lehmann.

Wotrow. 1531: Donat Kretzschmar; 1538: Georg Peschick; 1548: Merten Caspar; 1549: Benusch Cubatsch, Mathes Riescher; 1550: Peter Petzigk a 1561 Peter Petschigk (tón samy).

Wudwoř. 1373: Jenchin.

Wulka Boršć. 1459: Georgius Schrame.

Wulki Dažin. 1544: Symon Sußke; 1572: Urban Bitterlingk.

Wulki Wjelkow. 1537: Merten Natusch; 1545: Hans Fester.

Wuricy. 1496: Andris a Gregor Stop.

Zaréč. 1412: Petir Heynke, Petir Reschau, Mathis Jenk, Petir Bole, Jacoff Trinkus a Kuna Schuricz.

Žarki. 1538: Merten Zuber.

Mythiske bytosće łužiskich Serbow.

Napisał *Adolf Černý.*

(Pokračowanje.)

VII.

Wódny muž (nykus) a wódna žona.

(Skónčenje.)

Ludowa wěra dawa wódnemu mužej też *žonu,* z kotrejž je wón žiwy w mandźelstwje kaž čłowjek a z kotrejž też *dźěći* płodźi.

Wódnu žonu (abo też „wódnu babu“) su ludźo husto na brjozy rěki abo hata při jeje dźěle widźeli. Najbóle je přadła (163) abo šaty běliła a sušiła. Kóždy króć, hdyž su ju při Sprjewi bliže Budyšina šaty sušić widźeli, přińdźe bórzy pak wulki dešć pak wulka woda (Smoleř, Šołta; Haupt č. 44). Na Židowje je hórka, kotraž so „Šlewjerowa hora“ mjenuje. To mjeno je dostała, dokelž tam wódna žona ze swojimi dźowkami často šle-

wjerje běleše (Šołta, 54). Tež Sreznewskij zaznamjenja, zo wódna žona druhdy na brjozy předźe, tkaje abo płótno běli; při tym sebi spěwa pak wjesołu pěseń, zo so dyrbiš smjeć, pak zrudnu, zo bjezdźak zapłakaš.*) Wokoło njeje hraja sebi jeje dźěći.

Husto ju tež, podobnje kaž wódneho muža, widźachu mokre włosy sebi česać. Tak so praji w bajcy č. 163; tak je sebi tež na brjozy Křižowki pola Myšyna přeco připołdnju włosy česała.**) Włosy pječa měješe rjane čorne (Bolborcy). W jenej Rabenauowej bajcy so praji, zo jeje włosy njeběchu čorne a njeběchu swětłe, toła zelenjojte;***) w tej bajcy pak njewustupuje jako wódneho mužowa žona, ale jako samostatne byće. Z cyła ma wódna žona podobu čłowjeskich žonow. Jako wuwzaće poznamjenjam, štož so wo njej w Hrodźišću praji: zo je wulka, mazana a ma mokrej konjacej nozy.†)

Zwoblekana je wódna žona (a jeje dźowki) kaž druhe žónske, ma pak wobrub suknje stajnje mokry, po někotrych hač na łohć wysoko. W Bolborcach praja, zo ma šeru, na ruby wobroćenu drastu. Wšědnje so (w Hornjej Ł.) praji, zo ma čerwjene štrympy. Wuwzaćownje bě so raz tež naha pokazała; hl. č. (55.).

Móže pak so tež w přeměnjenej podobje pokazać, mjenujcy w podobje wulkeje žaby (runje kaž čěska wódna žona). W tej podobje pokazowaše so žonam, hdyž měješe do njedźel přińć (přir. niže č. 163, 165).

Z ludźimi njeje tak husto wobkhadźała, kaž jeje muž.††) Jenož na wiki je z butru khodźiła (č. 163). Tak su ju wot

*) Wódne byća (wosebje žónske) z cyła lubuja spěw a hudźbu. Naspomńmy sebi jenož Sireny abo němsku Loreley.

**) Schulenb., Volkssagen 88. — Přir. našu bajku č. 57 wo žóncy, kotraž připołdnju při rěcy sudobje wopłokowaše a so zhubi, jako na nju zawołachu.

***) Der Spreewald, 138. Woćišćana tež pola Veckenstedta, č. 54.

†) Tež w někotrych stronach Čěskeje sebi předstajeja „vodníka“ a jeho žonu z konjacymi nohami (Č. Lid, I. 55). Přir. naše powěsće wo grabach a morawske wo připołdnicy. — Veckenstedt praji tež wo wódnym mužu, zo pječa ma kopyta a lišću wopuš (č. 21).

††) Haj Pful wo njej runje praji: „Wo nykusowej žonje so dale ničo njezhoni, hač jeno zo je; nichtó jeje njewohlada, a wona so tež z nikim njezeńdźe.“ Čas. M. S. 1881, str. 85, přisp.

Hněwsec do města na wiki khodźić widźeli; kćždy króć pak, hdyž je na wikach pobyła, je też butra tunja była. Po Hauptowym zdźělenju (I. č. 50) přikhadźeše pječa wódna žona z hłubiny bliže Roztorhaneho Komorowa k ludźom khlěb prosyć, štož so stawaše, hdyž so z njej wódny muž rozhněwa a jej ničo k jědźi dać nochcyše. Ludźo ju hnydom spóznachu na tym, zo měješe suknju na łohć wysoko mokru, a też na wašnju prošenja. Wona ženje słowčka njepraješe, postaji so jenož do kućika z rukomaj na kříž złoženymaj a mjelčo čakaše, doniž jej khlěb njedachu. Po slědowacej bajcy wuńdźe raz też k rybakam, zo by sebi na jich wohnju jědź pjekła:

(55.) Prěni rybak z Bórkowow bě w Gnile ryby łojił; potom bu hłódny a chcyše sebi ryby pjec. Tu přińdźe nyksowa žona, ta bě cyle naha. Ta chcyše sebi na rybarjowym wohnju žabu pjec, kotruž měješe na rozšćěpjenym kiju. Rybař so rozhněwa a ćisny do njeje ze žehliwym wuhlom. Žona zawoła, a milu daloko bě druhe zawołanje słyšeć. Tuž rybař ćekny. Lědma bě na dwór přišoł, přiběža za nim mały mužik, nyks. Tuž rybak ćisny syć a ćekny dó jstwy. Na druhi dźeń potom widźeše, zo bě jemu nyks cyłu syć rozpletł a štryčk do kłubka zwinył. (Schulenb., Volkssagen 119.)

We wšelakich bajkach so powěda, kak je wjesna holca z wódnym mužom do mandźelstwa stupiła a kak bu wódna žona. Pak je wódny muž holčku wobrěčał, zo je dobrowólnje z nim do mandźelstwa stupiła, pak bě ju kradnył. Też čěski „vodník“ sebi rad wuzwola žonu z čłowjeskich dźowkow, holcam lubi wšo móžne, zo bychu sebi jeho jenož wzałe. Słowjenscy wódni mužojo kradnu wjesne holčki a so z nimi ženja. Ruski „vodjanoj“ so z tepjenymi holčkami ženi. Pólski „topielec“ wabi z rjanym spěwom holčki do wody a potom je sebi za žony bjerje.*)

*) Čes. Lid, I. 469. — Máchal 144 atd. — Erben: Vybrané báje atd., 48. — Jenož mazurski „topich“ je žiwy bjez žony. Wisła VI. 182. — Ciszewski l. c. 167—169 podawa rjanu bajku wo žonje wódneho muža, kotruž bě wón kradnył. Bajka słuša do koła basničkow wo młodźencu, pósłanym k někajkej mócnej bytosći; po puću jeho ludźo prošachu, zo by so tam za wšelakimi wěcami wobhonjał; štož sebi žadachu, to wón zhoni z pomocu žony, kiž bě při tej bytosći žiwa. Serbska bajka z toho koła je na př. „Tři złote pjerja“, Łužičan 1862, 133.

Jara znata je bajka wo tajkej wódnej žonje, kotraž, hdyž so jej pod wodu jara styskaše, sebi wot wódneho muža wuprosy dowolnosć, zo by směła na zemju pohladać hić, pak staršeju wopytać, pak do cyrkwje ke mši hić. Wódny muž jej to dowoli pod wuměnjenjom, zo z nikim njeporěči a z cyrkwje před požohnowanjom woteńdźe (abo zo woteńdźe, hdyž jej da wódny muž znamjenje). Hdyž bě wódna žona přećiwo jeho poručnosći postupiła, dočakawši požohnowanje, abo hdyž so z cyła njechaše k wódnemu mužej wróćić, roztorha wódny muž jeje dźěći.*) W jenej bajcy so wódna žona runje do wody zawróći, jako chcyše jeje muž najmłódšeho synka skóncować, kaž bě hižo šesć staršich morił. Ludźo potom husto w nocy słyšachu jejny płač wo skóncowane dźěćatka.

161. Płakaca wódna žona.

Młoda holca pasće kruwy na łucy při rěcy Čornicy abo Cornej wodźe njedaloko Prěčec. Tuž přida so k njej wódny muž a wobrěča ju, zo skónčnje do mandźelstwa z nim zwoli. Hnydom wjedźeše ju sebi do rěki. Woda před nimaj so dźěleše, a na pućiku ze zelenej rohodźinu wobrosćenym podaštaj so do rjaneho podzemskeho hrodu. Tam měješe so młoda wódna žona derje a porodźi swojemu mužej po času sydom synkow. Jako pak sedmeho w kolebcy tujkaše a jemu stare serbske pěsnički pódla spěwaše, dopomni so na swoje młode towařski, na staršej a na sotry, a jej so zastyska. Tuž prošeše wódneho muža nutrnje, hač směła raz přichodnu njedźelu ke mši hić. Po dołhim prošenju zwoli wódny muž do toho, tola přikaza jej z djabołskim hroženjom, zo njeby ducy tam a sem nikoho postrowiła, z nikim njeporěčała, w cyrkwi so njepoklakła a žadyn wótčenaš njewuspěwała. Slubiwši jemu to, dźěše žona ke mši. Tola jako na rjanu zemju přińdźe, krasny kraj wokoło so wuhlada, kotryž tak dołho wjacy widźała njebě, a k tomu hišće stare znate towařski trjechi, zaby wšitke slubjenja. Ducy wote mše domoj khwataše. Tuž dopomni so swojeho přestupa a bu jej styskno wokoło wutroby; njeby so najradšo wjacy wróćiła, tola njemóžeše swojich sydom dźěćatkow we wutrobje zabyć. Tuž

*) Podobne bajki su tež pola Čechow, Słowjencow a Němcow znate.

dźěše mužnje do wody. Hdyž domoj přińdźe, běše wódny muž w swojej djabołskej zasakłosći hižo šěsćom synkam hłowički zwinuł a runje torhaše sedmeho z kolebki. Tomu wboha mać ze swojimi styskniwymi próstwami žiwjenje zdźerža, tola njeje ženje wjacy na swět přišła. Jejny płač pak wo tamne šěsć dźěćatka ludźo husto, hdyž nocy nimo rěki du, zasłyša.

E. Muka: Łužica 1883, 39.

(56.) Schulenburg ma podobnu bajku (Volkssag. 121): Nyks khodźeše k třom sotram přelčam. Jenu chcyše měć za žonu, a wona z nim tež do mandźelstwa stupi a porodźi jemu dźěćo. Potom měješe nyksa w jeho wobydlenju wopytać. Z čerwjenej hałužku rozdźěli wón wodu, a přińdźeštaj do jeho khěže, hdźež so jej spodobaše. Wón bě rjany čłowjek, jenož, hdźež sedźeše, wot njeho přeco woda kapaše. Žona chcyše dźěćo w cyrkwi požohnować dać, wón pak njechaše. Skónčnje jej dowoli z dźěsćom do cyrkwje hić, tola přikaza jej, zo dyrbi hnydom z cyrkwje, hdyž tam čerwjena, błyšćata kula přileći. Tola žona njeńdźeše, hdyž bě nyks kulu do cyrkwje ćisnył, ale dočaka požohnowanje. Jako pak wona wuńdźe z cyrkwje, wutorhny jej nyks dźěćo a je roztorhny. Połojcu wza, połojcu da jej a wjacy so njepokaza.

Předmjet teje bajki bě tak w ludu rozšěrjeny,*) zo je jón lud tež jako pěseń wobdźěłał. Ludowu pěseń wo wódnym mužu a jeho žonje namakamy hižo pola Smolerja, I. str. 62; variant zapisa Muka w Časop. M. S. 1889, str. 55; w mjenje dospołnym klinčenju ju podawa tež Schulenburg, Volksthum str. 54; Sreznewskij ju zawostaji w ruskim přełožku, kiž bě w Žiwej Starinje 1890, II. str. 61 woćišćany. Podawamy ju tudy w połnym klinčenju:

162. Wódny muž.

(Z Łaza. — Mukowy variant z Noweho Města.)

Běše pak, běše knježnička,
:,: Swojoh' nana jeńčka dźowčička. :,:**)

Běše pak, běše wódny muž,
:,: tón mjelčo za njeju khodźeše. :,:

*) Sam ju mam we wjacorych variantach z Wojerec, Hrodźišća atd. Přir. hišće Haupt, I. č. 47.

**) Muka: Běše pak, běše jenička — mištra młońkowa dźowčička. (Dodawki z Mukoweho varianta su w texće bóle k prawej rucy ćišćane.)

Ta swojoh' nana prošeše,
zo by jej lětko khodźić dał
po swojim nowym dwori.

„Lětko drje chcu ći khodźić dać
po swojim nowym dwori,
ale ty sy časna, ženić so.“*)

Wona pak dźěše horje
:,: do swojej' nowej' komorki. :,:

Tam wona sedźo płakaše,
:,: swojej běłej ručcy łamaše. :,:

Duž wódny muž tam pčiběža
:,: a wo durje so kłapaše: :,:
„Ach młóńkowa, luba młóńkowa,
hdźe maće Wašu dźowčičku,
hdźe maće moju njewjestu?“**)

„„Wona je w swojej komorcy;
tam wona sedźo płače,
swojej běłej ručcy łamje.““
„Pře čo ty płačeš, holećo,
a čorla (= čoho dla) ty tak zrudna sy,
ty moja luba njewjesta?“
„„Kak dha ja płakać njedyrbju,
hdyž wšitcy ludźo praja,
zo sy ty wódnej' žony syn.““
„Njech woni přeco praja,
:,: tola ći hinak njebudźe. :,:
Ja chcu ći dać móst twarić
:,: wot lutoh' złota, slěbora; :,:
ja chcu će dać přez njón wjezć
ze třicećimi wozami,
ze štyrcećimi konjami.“
Do poł tam mosta njepřińdźe,
:,: dha so móst poča spadować. :,:

---

*) Schulenburg ma nětko dale: Wona lětko (zmylnje piše: rědko m. lutka) po dworje khodźeše — a wódny muž tam tež přińdźe: — „Holca, luba holca, — ty dyrbiš k lětu moja być.“ — Wódny muž tam zasej přijědźe — ze brinkot, klinkot konimi, — ze wobkowanymi z wozami. — Wón dźěše k starom' nanej nutř: — „Hdźe maće wašu njewjestu?“ — „„Wona so horjekach w komorje hotuje — a tam tak jara płače““, atd.

**) Město toho ma Smoleř jenož: Wódny muž tež tam přińdźe: — „Hdźe maće moju njewjestu?“

Holečo staršeju wołaše:
„Ach slěkajće mje, slěkajće
mi moju pyšnu drastu!
Ach woblekajće mje, woblekajće
:,: mi mój tón smjertny kitel.“ :,:

Stary nan z woknom hladaše:
„Och, hladaj, luba žona,
kak naju dźowka płówa!“
„„Njech wona přeco płówa,
:,: tola ći hinak njebudźe.““
Sydom tam lětkow běše,
sydom tam synkow měješe.
Na wosme lěto dźěše,
:,: z wosmym tym synkom khodźeše :,:
a swojoh, muža prošeše,
:,: zo by jej dał na swět ke mši hić. :,:
„Na swět chcu ći dać ke mši hić,
ale požohnowanja nječakaj,
a wótčonas (= wótčenaš) spěwać njedyrbiš.“
Wona pak na swět ke mši dźe,
wuhlada swojoh' bratřika
a swoju młódšu sotřičku.
„Witaj k nam, sotra naša!
Wšak sy ty tola přišła
tež jow k nam na swět ke mši.“
„„Ke mši sym drje ja přišła,
:,: ale požohnowanja njesmju dočakać.““ :,:
„Čakaj, o luba sotra,
:,: a pój ty z namaj k wobědu.“ :,:

Wona požohnowanja čakaše,
:,: wódny muž wokoł skakaše :,:
we swojej módrej kholowcy
:,: a čeřwjenej tej štrympicy. :,:
Wona wote mšě dźěše,
wot sotřički so dźěleše,
wódny muž z napřeća stupaše.
A dźěćatko jej wuhrabny,
:,: před jeje wočomaj roztorhny. :,:
Tym druhim hłojčki zwotwija
a na puće je rozmjeta,
sam so na durje wobjesny.
„Njeje pak, njeje tebi žel
:,: twojich tych drobnych dźěćatkow?“ :,:

(Muka:)
Za ruku ju wonej zapčijaštaj
:,: a domoj so z njeju wjezeštaj. :,:
Stary nan tam hlada z woknom won:
„Ach, maći, luba maći,
naju dźowka zaso domoj dźe.“
Do jstwó nutř wona stupaše
a stara mać ju witaše
žałostnje jare płakajcy.
A pčiběža tam wódny muž:
„Ach, žona, luba žona,
hladaj wšak khětře z woknom dele!
Kak naju dźěći tam wołaju
:,: a žałostnje jare płakaju. :,:
Njeje pak, njej' tebi tola žel
:,: twojich drobnych njebožatkow?“ :,:

„„Pře žane njeje mi tak žel,
:,: dyžli přez najmłódše, :,:
kiž w kupjelčičcy sydaše,
kiž w kolebčičcy lěhaše,
z čeŕwjenym jabłučkom hraješe.““

(Muka:)
„„Njech woni pčecy tam wołaju,
:,: to wšak hinak wjac' njebudźe.““ :,:
Wódny muž domoj běžeše,
wšě dźěći pčed młón pčiwjeze,
tam wokoło młóna skakaše.
We swojej módrej kholowcy,
we swojej čeŕwjenej štrympicy,
so žałostnje pódla roćeše.
Sydym synkam wšěm hłojčki zwotwija
a na dworje je rozmjeta,
sam za durje so wobjesy.
Joho žona z hłosom wołaše:
„Wo žane njeje mi tak žel...“ atd.*)

Podobnu česku powěsć wobdźěła K. J. Erben w pěsni „Vodník“ (Kytice). Wódny muž sćahny holčku, jako šaty płokaše, do wody, sčini ju ze swojej žonu a měješe z njeju dźěćo. Wódna žónka přeco płakaše, žedźeše za słónčnym swětłom a žadaše sebi, so z maćerju rozžohnować. Wódny muž ji dowoli na zemju dóńć, tola přikaza ji, zo njesmě na swěće nikoho wobjeć a zo so dyrbi před wječornym přebijenjom („klekáním“) wróćić. Tola mać ju njepušći. Wódny muž w nocy wokoło khěže skakaše a prošeše žonu, zo by jemu přišła wječeŕ zwarić, potom zo by jemu přišła łožo pósłać, skónčnje zo by napojiła płakace dźěćatko. Tola mać ju njepušći — a rano namakaštej na prozy dźěćatko z wottorhnjenej hłojčku. — W słowjenskej powěsći přiwjazuje k sebi žonu, kotruž bě na swět pušćił, na rjećaz. Žona pak so wot rjećaza wotwjaza; wódny muž potom po nju přiběža, tola hdyž njechaše so z nim wróćić, mori doma jeje dźěći.**) — Tež w jenej swedskej bajcy wróći so holčka, kiž bě 15 lět pola „hafsfru“ (mórskeje žony) była, zaso na swět. „Hafsfru“ na nju 7 lět čakaše; potom

*) Podobne zakónčenje ma Schulenburg. — Sreznewskeho pěseń je dospołny přełožk Smolerjoweje.

**) Máchal 145. — W druhej powěsći (Erben, Vybrané báje 48) bě sam bjezdźak žonu domoj donjesł. Žona jeho často sćeleše domoj z korbom smjeći (přetož smjeće z khěže wódneho muža so na złoto přewobroćeju). „Njewotpočuj po puću, hewak budu wołać“, přikazowaše jemu wona přeco. Jónu wudźěła wona swoju podobu wot słomy, sama pak so syny do korba. Jako wódny muž, kotremuž bě korb ćežki, chcyše wotpočnyć, wołaše: „Wšak će ja widźu.“ Tuž wódny muž zaso dale dźěše a korb kaž přeco woteda. Doma pak wuhlada město swojeje žony jenož słomjanu podobu.

so rozhněwa, dyri z prutom do wody a zawoła: „Hdy budźech wědźała, zo sy tajka falšna, budźech tebi šiju zwinyła.“ (Grimm, D. Myth. 463.) — W pólskej bajcy ćěka „utoplecowa“ žona, zhoniwši najprjedy wot „utopleca“, zo, hdy by ju něchtó wotwjedł mjez połnocu a prěnjej hodźinu, njeby wón ju móhł jemu wzać. Jako wódny muž na to wusny, žona z mužom, kiž bě pod ławu skhowany, ćekny (Ciszewski, l. c.).

Pola Čechow, Polakow, Rusow a Němcow je znata bajka wo wódnej žonje, kotrejž při porodźe pomha žona ze wsy abo města. Tuta bajka je tež w Serbach w mnohich variantach znata. Žona trjechi žabu a ju wothonja ze słowami: „Preč žaba, hewak budu ći baba“; za někotry čas přikhadźa po nju wódny muž, zo by šła jeho žonje babić. Abo tež bjez předkhadźaceho zetkanja ze žabu bywa wjesna baba wot wódneho muža k jeho žonje prošena, zo by jej pomhała w porodnej nuzy. Po narodźe dźěsća dostawa tež mzdu; tola njesmě sebi sama žadać abo brać wjacy, hač zasłuža. To jej tu a tam sama njedźelniča radźi. Hdy by sebi wjacy brała, by do mocy wódneho muža padnyła.

163. Wódneho mužowa žona.

Kaž so mjez Serbami wo wódnym mužu powěda, tak powědaju so tež wo jeho žonje wšelake basnički. Widźa ju druhdy, kak při rěcy abo haće sedźo předźe, abo swoje šaty běli, abo swoje mokre włosy sebi česa. Přikhadźa tež druhdy, kaž jejny muž, na wiki. Hdyž tón žito kupuje a je dróžšo zapłaća hač štó druhi, nastawa drohota. Předawa pak je tunišo hač druzy, přibliža so tuni čas. Runje tak čini to tež jeho žona, ale nic ze žitom, tola z butru. K znaću je na mokrym wobrubje swojeje suknje. — Z najmjeńša junkróć je tež w njedźelach pobyła a powěda so basnička wo jejnej porodnej nuzy takle: Jena žónska žněješe něhdy při wodźe (hdźe? njeje znate) trawu. K njej přitowaršši so přez měru tołsta žaba. Mjerzaca a z dobom tež starosćiwa wo žiwjenje teho stworjenja, dźeše ta sprawna žónska k njej: „Preč, žaba, hewak budu ći baba.“ Po někotrym času, jako bě tutón podawk hižo zabyła, přińdźe k njej jedyn muž a dopomni ju na jeje slubjenje a žadaše sebi wot njeje, zo dyrbi z nim sobu hić a jeho mandźelskej babić. Z wulkim wu-

trobnym styskom pytaše wona pola wyšnosće a duchownstwa radu a powučenje. Wona dosta tam tu radu, zo dyrbi swoje slubjenje dopjelnić. Tuž dźěše bjez hrozy z tym mužom. Jako tam přińdźeštaj, hdźež bě wona w swojim času znajomstwo z tej žabu sčiniła, rozdźěli tón muž z prutom, kaž něhdy Mojzas ze swojim kijom, wodu do dweju dźělow a wjedźeše ju po suchim do swojeho mokreho bydła. Tudy namaka wona jeho mandźelsku w najwjetšej porodnej nuzy. Ze wšej wušiknosću a k spokojnosći wysokeje njedźelniče činješe wona swoje dźěło a bórzy bě strowe a čerstwe dźěćatko na swět narodźene. K dźakej za tu pomoc, kotruž bě přinjesła, dosta wot njedźelniče radu, zo sebi njesmě wjacy žadać, hač ma prawo, a by tež k temu runje składnosć měła. Po tutej radźe wona tež činješe, a jako wódny muž na to cyłe mjecki połne wšelakich pjenjez přinjese a k njej praješe, zo móže sebi z nich brać tak wjele hač chce, njewza sebi wona tola wjacy, hač bě prawo. A to bě k jeje zbožu a k mjerzanju wódneho muža, kiž budźeše jej najradšo po swojim šibałstwje šiju zwinył. Dokelž pak sebi wona wjacy žadała njebě, dyrbješe ju njezranjenu zaso puščić. Kaž prjedy dyri wón zaso ze swojim prutom do wody, a ta so rozdźěli; a po suchej sćežcy, kotraž bě přez to nastała, wuńdźe žónska zaso z wody, kotraž so hnydom zaso zamkny, jako bě z njeje wustupiła. Što je z dźěsća nastało, kotrež bě na swět přinjesła, njeje ženje zhoniła.

Ze zawostajenstwa duchowneho Ponicha we Łuću: Łužičan 1861, str. 29. — Woćišćana tež w Erbenowej knizy „Sto prostonárodních pohádek a pověstí slovanských“, Praha 1865, str. 89.

164. Dźakowny wódny muž.

Bliže młyna přebywaše wódny muž Khilkrok. Jeho žona trjebaše wustojnu pomoc. Tuž Khilkrok praješe: „Wěm, hdźe póńdu: k susodej młyńkej; jeho žona to znaje.“ Tuž tam dźěše a rjekny: „Młyńko, ja bych za swoju žonu pomoc twojeje žony trjebał; budź tak dobry a daj jej zo mnu k nam hić, ja ći ju strowu a bjeze wšeje škody zaso dom přiwjedu.“ Młyńk, kiž so z Khilkrokom znaješe, rjekny haj; młyńkowa so trochu zwobleka a dźěše z Khilkrokom. Hdyž dóńdźeštaj, wosta młyńkowa wó jstwje a činješe swoju służbu, Khilkrok sam pak dźěše won. Potom Khilkrokowa žona rjekny: „Mój muž ma pjenjez dosć; ale

hdyž so budźe tebje prašeć, što maš dostać, to nježadaj sebi wjacy, hač na čož maš prawo.“ Potom wótře zawoła: „Khilkroko, pój nutř, wobhladaj sebi swojeho lubuška.“ Młyńkowa tam wosta, doniž bě to trjeba. Potom Khilkrok praješe: „Młyńkowa, što sebi za prócu žadaš?“ Ta wotmołwi: „Daj mi, štož sym sebi zasłužiła.“ Khilkrok so wjeseleše, zo młyńkowa sprawnje rěčeše, hrabny z ruku do pjenježneho měcha, kotryž w kućiku steješe, a da jej połnu horšć pjenjez. Potom ju strowu a bjeze wšeje škody zaso dom dowjedźe. — Za něšto časa so młyn wotpali, a młyńk do dołha zaležе. Tuž praješe k swojej žonje: „Štó jeno by mi pjenjezy požčił?“ Žona rjekny: „Khilkrok ma pjenjez dosć a dobroćiwy tež je; tón by tebi z wěstosću požčił.“ Młyńk praješe: „Žona, ty maš prawje, kaž přeco“, a dźěše k dobroćiwemu Khilkrokej. Hdyž tam dóńdźe, rjekny: „Khilkroko, woheń je mje do dołha zahnał; ja bych rady wšo nadobo wurunał, a bych sebi tehodla pola někoho wjetši pjenjez požčił. Jelizo móžeš, mi ty wěsće wupomhaš.“ Khilkrok praji: „Wjele trjebaš?“ Młyńk rjekny: „Wjele, wjele pjenjez, cyłe sto toleri.“ Sto toleŕ bě zastarsku wulki pjenjez; ale Khilkrok praješe: „Twoja žona je nam wulku słužbu wopokazała; tehodla ja tebi te pjenjezy rady požču.“ Tuž wza z křinje kožanu móšeń, nasadźa z njeje sto rjanych swětłych tolerjow na blido, přepoda prózdnu móšeń młyńkej a kazaše jemu, zo by sebi pjenjezy přeličił a do móšnje stykał. Młyńk činješe, kaž bě kazany, a při tym so w dobo hišće wopraša: „Khilkroko, kak wjele sebi na te pjenjezy danje žadaš?“ Khilkrok wotmołwi: „Hromadź ty sebi tu dań sam za so.“ A Khilkrok sebi wot tych pjenjez ženje ničeho dom žadał njeje.

Dr. Pful: Łužica 1887, str. 59.

165. Baba pola wódneje žony.

Pola Ćisoweje su tsi jězory, a ludźe pojedaju, zo tam nykusy bydlachu. Raz jo žona z Ćisoweje, kiž babu činješo, po sćežce při jězorach na polo šła. To jo tam wilka žaba na sćežce sejdźała, a žona do žaby kopny a praješo: „Dźi mi z puća, žaba! hewak b'du ći baba!“ — A wječor přińdźe muž po nju, zo dej z nim sobu na babenje hić. Wona z nim dźěšo, a hdyž

k tom' jězorej přińdźeštej, hdźež běše wona tu žabu kopnyła, to muž z hałžku do toho jězora šlipny, a woda so rozdźěli, a wonej dźěštej po suchim nuts do małoj' khěžki. Tam měješe wona swoje babenje wobstarać. Potym jej přinjese tyn muž mecki pjenjez, zo dej sej brać, kaž wjele 'co. Wona sej jenož wósm slěborn wza, štož jej słušešo. Toć jej tyn muž praješo: „Čert jo ćе tak mudru sčinił."

Po powědanju Nowotnika z Ćisoweje wozjewił E. Muka: Łužica 1889 str. 79.

166. Wódna žona w njedźelach.

Jedna byrinka (= burowka) z Wjeski jo šła ze słanja. Na droze jo skakała wjelika žaba. Ta žeńska jo prajiła: „Dźi mi z drogi, žaba, howacej budźem ći baba." — Za či (tři) njedźele jo tajki mały cłojek k tej žonje čišeł a jo prajił, až (čitaj: ajž) wona deri hyć z nim. Wot njogo jo cela łuža wody nagnała, až njejsu sebi mó'li myslić, co to jo? Pótn jo wona prajiła, až teje drogi njewě a njemóže hyć. Wón jo prajił, wona deri hyć z nim sobu, až jej wón drogu pokaže. Pótn stej šłej, a wón jo se čece wózerał (= wobhladował), wěc (= hač) wona za nim dźe. Pótn stej čišłej k tomu wězoroj' a ten hodrnyks jo zwignuł tajki wjeliki prut a jo z nim šlignuł do tej wody, až jo se na dwaj boka rozewrjeła. Pótn jo šła tajka rjadna trepa dołoj, a tam su se tajke rjadne žołte-dźurja wotewrjeli, a pótn stej čišłej do jara rjadneje 'spy. Tam jo wona babiła, a jo se narodźił tajki kłusty (= tołsty) gólc kaž kloc. Pótn jo jej činjesł kopanku (= mjecki) pjenjez a jo jej prajił, až se deri brać, což wona (ch)ce. Pótn jo žona prajiła, sama se njeb'dźe wona brać, až či (= tři) slěbrne su jejne prawo. A pótn jo wón jej te či slěbrne dał. Pótn jo dźe'jać (= dźewjeć) kusow tykancow činjesł, a wona njeje se nic brała a jo měniła, až te tykance njejsu strowe. Pótn jo jej činjesł flašu wina; teg' sebi tež njejo sama lała. Pótn jo jej głašk nalał a ten jo pótn wona wupiła a 'jacej njejo. Pótn jo prajiła, wona se nic 'jacej nježada, ako k jeje dźěćom. Hodrnyks jo se prašał, 'dy zasej pčidźe. Wona jo prajiła, 'dyž budźe wón ju holować, da (ch)ce wona za či njedźele zasej pčić, ale drogi wona sama njewě. A wón jo prajił, wón (ch)ce ju za či

njedźele zasej holować. 'Dyž jo domoj čišła, pótn jo šła k duchownym a jo se prašała, wěc może tam hyć. A te su jej prajili, až, 'dyž se wona nic sama njebjerje, te'dn se njeb'dźe jej nic złe stać. A za či njedźele jo hodrnyks ju zasej holował a jo jej 'šycko zasej dał, ak pěrwy raz, a wona njejo se zasej sama nic brała.

Powědaše 50lětna Hana Nykowa ze Zagorja.

Podobnu bajku mam hišće z Trebinja. Po zetkanju ze žabu přikhadźa wodrnyks po žonu, wjedźe ju do wody, „a ta woda jo na kóždym boku stojała.“ Jako myto sebi žona bjerje jenož, štož jej słuša a wodrnyks praji, „až čert jo jej ten rozym dał.“

(57.) W Hauptowej bajcy (I. č. 51) z wokoliny Dobšic prosy žaba žonu, zo by šła jejnej žonje babić. Žaba skoči do wody, kotraž so rozdźěli, a pokaza so skhód. Na skhodźe steješe rjana holčka, kotraž žonu dale prošeše: „Pój jenož bjez bojosće dele, ničo złe so tebi njestanje.“ Holčka ju dowjedźe do krystaloweho hroda, hdźež na židźanym łožu ležeše spodźiwnje rjana knjeni w najwjetšej porodnej nuzy. Jako bě so hólčk zbožownje narodźił, powědaše knjeni, kak bě ju raz wódny muž do wody sćahnył a kak bu wona jeho žona. Baba bu potom wot wódneho muža jara bohaće wobdarjena, a jako bě strach nimo, dowjedźe ju holčka zaso na zemju. Wot bohateje mzdy bě potom dołho žiwa.

(58.) Tež Schulenburg podawa podobnu bajku. Žona w njej praji k tołstej žabje: „Nó, ty drje bórzy do njedźel přińdźeš!“ A něchtó z wody zawoła: „Ty jej potom móžeš być baba.“ Nocy potom po nju přińdźe nyks a ju do swojeho wobydlenja zawjedźe. Na kachlowej ławje widźeše žona wjele nowych hornčkow, tola bjez dna. Hdyž bě dźěćo narodźene, rjekny jej wódna žona: „Njesměš sebi sama ničo žadać a brać. Tych hornčkow so njesměš dótknyć; to su zatepjeni ludźo.“ Potom, jako sebi baba sama brać njechaše, jej nyks zapłaći a ju z wody wuwjedźe. Žonu, kotruž měješe, bě sebi raz kradnył, jako so wona kupaše.*) (Volkssagen 124.)

*) Hl. tež: Laus. Magaz. 1840, 74; Veckenstedt č. 30. Podobnu bajku z přeněmčeneje Łužicy (z wokoliny Žitawy) podawa Haupt, I. č. 52. W njej dosta baba jako mzdu smjeće, kotrež bě w nykusowym wobydlenju wumjetła; doma pak běchu so do dukatow přewobroćiłe. [Cyle podobnje, kaž

Wo *dźěćoch* wódneho muža a wódneje žony sebi lud powěda nic jenož, kak so narodźachu a kak sebi pozdźišo wokoło maćerje na brjozy hrajkachu, ale tež kak přikhadźachu mjez ludźi, hdyž wulke narosćechu. Běchu to pječa rjane holčki a šwarni pacholjo, kotrychž wjesna młodźina rad w swojej srjedźiznje witaše. Přikhadźachu najbóle na reje a na piwo, hólcy tež na přazu. Druhdy wjesna młodźina dołho njewědźeše, zo su jich hosćo poprawom wódne dźěći. Dźowki běchu rjane kaž druhe wjesne holčki, mějachu rjane čorne włosy (hl. č. 160), tola wobrub jich sukničkow bě stajnje mokry. Tež hólcow wódneho muža jenož na mokrym wobrubje kabatow spóznachu. Rejwanje jara lubowachu a rejowachu jara rjenje. Z wjesnej młodźinu so derje zabawjachu a wuzwolachu sebi z njeje swojich lubych a swoje lube. Tola hdyž tež so jim na rejach na najrjeńšo lubješe, khwatachu stajnje domoj před połnocu (č. 130), po druhich do słónčka,*) po jenej bajcy w dźesaćich. Hdyž tola přinuzowane dlěje wostachu, so potom nana jara bojachu (č. 167). Holčki přewodźachu husto wjesni hólcy hač k wodźe; tam holčki šwipnychu z hałžku do wody a swojim přewodźerjam božemje dawši kročachu po suchim domoj. Sta so tež, zo wzachu swojich lubych (abo wódni hólcy swoje lubčički) sobu, hdyž njebě nan domach. Hdyž pak so nan prjedy wróći, hač wočakowachu, dyrbjachu jich khować, zo njeby jich nan skóncował. Nykus bu stajnje prajił: „Tu za dušu wonja“, abo: „Tu za křesćijanami wonja.“ Raz bě tola lubeho swojeje dźowki namakał, njemóžeše pak jemu ničo złe činić, dokelž měješe tón dorańćik při sebi. W bajcy, kotruž je Pful w balladźe „Hólc w nykusowym hrodźe“ (Čas. M. S. 1882, str. 10) spěsnił, nykus, přišedši prjedy, hač bě so dźowka nadźała, jeje lubeho zadaji. Wódne dźěći swojim přewodźerjam ženje ničo złe nječinjachu; jenož w jenej bajcy (č. 172.) chcyše „nyksowka“ hólca do wody sćahnyć.

w někotrych čěskich bajkach (Čes. Lid, I. 468, 472) a w pólskej bajcy pola Ciszewskeho 166, č. 6.]. — Schulenburg ma bajku, w kotrejž nykus zetka samodruhu žonu, zawjedźe ju do swojeho wobydlenja a, jako jeje hodźina přińdźe, jej babu zawoła. Babje potom předpołoži mjecki pjenjez; tola ta sebi wza jenož šěsć krošow (Volksth. 58). — Tež Rusojo maju podobne bajki; hl. Afan., l. c. II. 240.

*) Pful, Čąsop. M. S. 1881, str. 81.

167. Nykusowej rjanej dźowcy.

Něhdy přińdźeštej na rejowansku łubju dwě młodej holcy, kotrejž běštej nimoměrnje rjanej. Hólcy bórzy wjele z nimaj rejowachu; wonej pak tež prašanej žanemu njepraješteji, z wotkel abo čejej stej. W dźesaćich chcyštej z łubje hić; ale hólcy jimaj njedachu. Tak dyrbještej tam hač na ranje wostać a sobu rejować. Potom někotři hólcy z nimaj dźěchu. Wonej k hłubokemu hatej khwataštej a ze zelenej hałžku na wodu šwipnuštej. Tuž so jimaj zeleny pućik do wody wočini. Nětko hakle při rozeńdźenju holcy powědać započeštej, połnej stracha, što jimaj budźe, zo stej přećiwo přikazni nana tak dołho wostałoj. Jena praješe: „Budźa-li so čeŕwjene pucherje horje mjetać, budźe zło; budźa-li pak so běłe pucherje mjetać, budźe derje.“ Po tych słowach holcy ruče woteńdźeštej, a hólcy tam stejo hladachu, što budźe. Bórzy pak běłe pucherje wustupichu, a hólcy wjeseli domoj dźěchu.

Dr. Pful: Łužica 1883, str. 7.

168. Dar młodeho nyksa.

(W) Bělinje pla Třupca jo jazoro glich při Bělinje, we tom su byli teke něga nyksy. Tam su chójźili (w) zymskem casu źowča na přězu, a k tym źowčam su chójźili teke gỵlcy. Z tymi gỵlcymi jo přišeł teke jaden nyks sobu. Gỵlcy su jogo na tym spóznali, až bě jogo kapy obrub spỵzy mokŕy. Pỵtom su źowča gỵlcam teke přispiwali.*) Tom' nyksoju su teke kśěli, ale njejsu jogo měnja wěźeli. Pỵtom su janog' gỵlca napinali (= naréčowałe, nuzowałe), kótryž jo jogo přijaśel był, až dej jogo hopřašaś, kak jomu gronje. Nyks jo gronił: „Ja b'du śi pojeźeś, ale njepojedaj dalej. Mje gronje Ertom-Tertom-Parny-Telman.“ Pỵtom su jomu jano źowčo přispiwali, gaž su jogo mě wěźeli. Ten nyks jo se pỵtom ku njej synuł, ako su jomu přispiwali. Gaž su šli ze přěze, ga jo te źowčo, ako su jomu přispiwali, šło wo kus sobu až k jazoroju. Wỵn jo kśěł, až dej

*) Na přazach spěwaju na kóncu někotrych pěsni přidawk: „Rědny tón Hansko Kowalic a rědna ta Marja Nowakojc atd.“, hdźež mjenuja z mjenom hólca a holěku, kotrajž za sobu hladataj. To rěka jimaj „přispěwać“. Přir. na př. moju „Třeću zběrku łužiskoserbskich pěsni“ (1893), č. 36.

z nim do wydy nutř, wona pak njej' kśěła. Gaž njej' kśěła, ga dejała šorcu jomu pystajiś, a wyn jo jej ze šupu chyśił něco do teje šorce, a to jo huglědało ako kónjece gowno. Ta jo pytom ducy se mysliła, co to jej dej, a jo to huwaliła z tej' šorce. Ale na šorcy jo wóstało něco wisecy, a gaž jo na drugi źeń glědała na tu šorcu, ga jo było złoto a sljobro. Toś jo gnała na to město, źož jo huwaliła, ale to jo było přec.

Powědaše Frydrych Žurand (70 lět) ze Smogorjowa.

169. Młody nykus a jeho lubka.

Něga jo buł nykus wo solnej jamje srjedź Bukojny a Komorowa. Joho syn jo raz na reje šeł do Bukojny. Póten jo se swóju lubku sobu wóznuł. Tuž jo ten nan domoj čišeł a jo chopił pójedać: „To za ludźimi wónja!“ Syn jo prajił: „Ach, to njej wěrno; ja som z tymi dźówkami jara rejwał a to za tym znojom wónja.“ — Wón pak běšo ju pód dźěžu zatkał. — Wo tej solowej jamje pak jo se něga jedyn wózka ze styrimi kónimi zalał, gaž jo sol wjedł.

Z Bukojny pola Złeho Komorowa. E. Muka, Łužica 1889, 79.*)

170. Nykusec hólcy a holcy.

Nykusy su wjele hólčatow měli. Te khodźachu kóždy wječor na škleńčernju k bjesadźe. Tam prjedy škleńčernje na łukach pak stoješe mała khěžka. Do teje buchu stajnje ducy nutř šli. Tam buchu pon rejwali. Potym jo na nich raz tyn stary wumjenkař přišół a z kijom wo blido bił prajicy, što tu zakhadźeja. Toć su jom' za to, zo směli rejwać, lubili: kóždy dej kóždy wječor pjeć pjenježkow dać. Pon su tam rejwać mó'li. — Te hólčata pak su měli dwě rjanej sotrje. Tej stej přec' do Ćisoweje na reje khodźiłej. Zeznać pak běštej wonej na tym, zo byštej suknje delekach mokre mělój. Ćisowske hólcy buchu z nimaj pon domoj šli do tych jězorow. Raz stej sej dwaj sobu nutř zajšłój. Toć pak jo nykusec nan do časa domoj přišół. Tej holcy stej

*) W druhej bajcy z Noweho Města (ib.) staj sebi dwaj młodej nykusaj swojej lubcy sobu domoj wzałoj. Stary nykus, domoj přišedši, rjekny: „Jow za ludźacym ćěłom wónja.“ Wonaj staj jemu kaž w runje podatej bajcy wotmołwiłoj a „staj jomu tak dołho pojedałej, doniž jo nan wusnuł. Pótn stej tej gólicy zasej wen wjedłej“.

na tej' hólcow khlěbowo mecki położiłój, zo jej njesmě jej nan pytnyć. Nan nykus jo prajił: „To tak za ludźimi wonja!“ Wonej stej prajiłój: „Ach, nano, to jo jeno ta naj' drasta; mój smój na rejach bółój.“ Nan jo so šół le(h)nyć, holcy stej hólcow won pušćiłój, a stary njejo ničo pytnuł.

Z Ćisoweje. Dr. E. Muka: Łužica 1889, 79.

171. Luby pola wódneje dźowki.

Do korčmy w Rudej khodźeštej dwě holčcy wódneho muža z Rudźanskeho hata na piwo. Do jeneje, kiž Martka rěkaše, so zalubowa wotročk z teje korčmy. Holčka dowoli jemu, zo by ju hač k hatej přewodźał, ale zo by dale sobu šoł, jemu wotradźeše, přetož jeje nan běše jara racwawy khadla. Hdyž pak jeje luby njezasta prosyć, rjekny skónčnje: „Nó, dha pój sobu! Ale wušćipń sebi dóranćik*) a połož sebi jón na wutrobu, přetož potom mój nan žanu móc wjacy nad tobu nima.“ Martka pak ze swojim prutom do wody dyri a woda so rozdźěli a ze suchej nohu přińdźeštej do wobydlenja wódneho muža. Tón wotročka smějo witaše a přinjese mjecki pjenjez, z kotrychž móžeše sebi wotročk tři horšće wzać, ale ze srjedźa. Potom přinjese tykanc a karan piwa, a wotročk dyrbješe tykanc zjěsć a piwo wupić. Dokelž pak wědźeše, zo so pola wódneho muža žadyn tykanc načeć njesmě a zo so z karana jenož přez wuško pije, dha tykanc wukra, tak zo kromka cyła wosta, a piwo přez wuško wupi. Roznjemdrjeny zawoła wódny muž: „Martka, rěz!“ Martka pak njerězny wotročka, dokelž měješe jeho lubo. A wotročk wuńdźe a wódny muž za nim jara wulku wodu pósła.**) Dokelž pak wotročk swój dóranćik kruće dźeržeše, dha woda k woběmaj jeho bokomaj stoješe kaž murja a wón zbožownje domoj přińdźe.

*) Tež dórant, Achillea ptarmica L. (čěs. bertrám).

**) W Spaloch zapisach: Bliže rěčki Wudry, kiž běži do Wulkej' Nydej', su kruwy pasli. Tam jo tajka dźěra buła, při tej su sedźeli, a ta woda sama wot so na nich lětała. Pon su sebi prajili, zo tam wódnykus jo. (Powědaše Hosmarjec Handrij.) — W němskej bajcy bě „nyksa“ (Nixe) młodeho hajnika do rěki sćahnyła. Přikhadźa jeho lubka a woła swojeho lubeho. Tón wuskoči na brjoh, přimny lubku za ručku a wobaj ćěkaštaj. Tola bórzy wustupi rěka z brjohow a pušći so za ćěkacymaj a jeju z wodu pokry. Grimm, D. Sagen, 181.

— Pozdźišo je wódny muž často pod woknami Rudźanskeje korčmy sydał: mužik w rubjanym kabaće a deleka wokoło mokry. Zo pak bychu sebi jeho dobreho zdźerželi, su jemu často něšto dawali, a hdyž su tykancy pjekli, tykanca. Khwilu pak jemu ničo wjacy dawali njejsu, na čož je so wón jara rozhněwał. Duž je počał wulki dešć hić. Korčmarjec mały hólc pak je při tym padnył a to z bjezwočom do jamki, kotraž běše přez wolacu stopu nastała. A dokelž je jamka tehdy połna wody była, dha je so hólčk zasrěbnył a preč je był. Tak je so wódny muž wjećił.

J. B. Šołta: Łužičan 1876, 68.

W bajcy, kotruž mam wot Měrćinkoweje z Narćaneje Winicy, so powěda wo „nykusec hólcach“ w Lubušu. Ći su sebi raz jenu wjesnu holcu z rejow domoj přiwjedli, a su rybjace mjaso hromadźe jědli. Stary nykus přišedši rjekny: „Tu tak za křesćanami smjerdźi.“ Hólcy wotmołwjeja kaž přeco. „Pozdźišo su ći hólcy zasej na reje čišli, a ta holca z nimi ničo wjacy měć chcyła njejo. A duž su jej prajili, zo wona cyłe lěto do wody stupić njesmě. A to wona tež činiła njejo.“

Tež Smoleŕ podawa podobnu bajku z Łaza. Tam tež zawjedźe raz wódna holčka swojeho lubeho „rjaneho Jurija“ k sebi domoj do hata Ramuša. Tam pak běchu Jurija cyle přistojnje powitali a pohosćili, a wódny muž njepytaše jemu ničo złe sčinić.*)

172. Šibała wódna holčka.

Nyksowka jo chyjźiła do Brjazyna, źož jo měła lubego, na reju. Dłujko njejsu Brjazynske wěźeli, až to jana nyksowka jo; pótn su ju spóznali na tych mokřych hobrubkach. Gaž jo šła z reje prec, ga jo ju ten gyjc přewożał. Wyn mějašo cerjeny šal hokoło se hobwězany, a za njen jo ta nyksowka źaržała. Gaž stej k wóźe přišłej, jo wyn ten šal rozwězał a toś pón jo se pušćił; howacej by jogo nutř do wódy tergnuła.

Powědaše stara Kopacka ze Strjažowa.

Tajke su wosebitosće wódneho muža, jeho žony a dźěći. Jich žiwjenje pak njeje wěčne: po ludowej wěrje jich nje-

*) Přir. hišće Schulenb., Volkssag. 27. Veckenstedt, 28. Podobne bajki maju tež Češa, Polacy a Němcy. W jenej pólskej bajcy sebi potom hólc bjerje nykusowu dźowku za žonu. Ciszewski, 169.

wjedro zabija. Najbóle so praji, zo kóžde lěto bože njewjedro jenoho wódneho muža zaraža. „Tohodla su nětkle wšě“, měnja ludowi powědarjo (Pančicy). Jena bajka (č. 173) runje praji, zo to morjenje njepřestanje, doniž posledni wódny muž zabity njebudźe. Tón samón nahlad přikhadźa tež w čěskich, słowjenskich a ruskich powěsćach. Najbóle, kaž tež w našich bajkach, přikhadźa tón detail w bajkach wo khudym mužu, kotremuž bě wódny muž žito abo pjenjezy požčił; jako za lěto přińdźe swój dołh wotwjesć, zhoni, zo bě jeho dobroćerja njewjedro zarazyło. Tónle myth je zawěsće powostank z jara starych časow a pokazuje na rozdźěl wyššich a nižšich mythiskich bytosći, bohow a daemonow. Rusojo praja, zo wódny muž sedźi wodnjo we hłubinach, dokelž so boji swjateho Ilje; swjaty Ilja (Elias) nastupi mjenujcy pola Rusow na městno starosłowjanskeho najwyššeho boha Pjeruna, kiž měješe wosebje tež njewjedro w swojej mocy. To widźomnje pokazuje na to, zo běchu wódni mužojo wyššej mocy podćisnjeni (Pjerunej), kotraž jich móžeše tež skóncować. Myth sam, zo njewjedro (bóh njewjedra) wódnych mužow zaraža, je bjez dwěla wukładowanje přirodneho wujawa, zo błysk husto do wody bije. Bajki sem słušace su:

173. Zrudoba wódneho muža.

W Čornym Halštrowje, w jenej hłubinje bliže Kulowa, bě so něhdy wódny muž staremu wojakej do wudrowych paslow dosahnył; ale dokelž naš wojak něšto wjac' wědźeše, dyžli khlěb kusać, pušći joho, popowěda z nim, a za khwilu běštaj dobraj přećelaj. Nětk pomhaše jedyn druhomu: wódny muž wojakej wudry přihonješe, jemu karpy a wuhorje přinošowaše, a wojak jomu zaso wšelake słódke a khłóšćiwe wěcy na blido, a za joho swójbu židźane drasty a wšelaku pychu w měsće kupowaše, dokelž sebi wódny muž sam do města njewěrješe. Něhdy přińdźe naš wojak a přinjese sobu blešu wina, kotruž chcyše ze swojim wódnym přećelom wupić, zo by tež wón Kulowsku kermušu, kotruž runje swjećachu, powužić móhł. Lědym bě dwójcy do brjoha tumpnył, kaž běštaj sebi zrěčałoj, přińdźe k njomu wódny muž, nic pak wjesoły kaž hewak, ale zrudny a styskniwy. Tuž dźeše wojak: „Nó, kajka čmjeła jo ćе kusła? Hladaš dźě, jako bychu ćе k šibjeńcy

wjedli! Jow maš a pij, wšak jo kermuša!“ Wódny muž spěšnje škleńcu wupi a potym rjekny: „Ty sy mi tola dołho swěrny přećel był, tohodla posłuchaj. Kaž wy čłowjekojo, smy tež my na wjele wašnjow jara mócni, tola pak stworjenja jenoho ducha, kotryž jo nam mjezy našoho skutkowanja, města k bydlenju postajił, kotromuž dyrbimy posłuchać, a hdyž kiwa, tutón naš swět wopušćić. Kaž husto njewjedro bije, jedyn wot nas so miny. Błysk joho porazy. Tak jo wulke hrimanjo njedawno tež mojoho swaka zabiło. Dokelž pak sym w tebi tak dobroho přećela namakał, móžeš sebi myslić, kak njerady a zrudny so na to dopominam, zo dyrbju ćе traš skoro zhubić. Přetož te morjenjo mojoho luda njepřestanje, doniž žadyn wot nas wjac' na swěće njebudźe.“ — Što je so potym dale stało, njemóžach zhonić.

M. Haška (z Kulowa): Jutnička 1849, str. 128.

174. Kónc wódneho muža.

Brěžkowski khěžkař Nazdalak wobkhodźowaše něhdy zrudnje swoje pólko pola hata a sebi hłowu łamaše, kak móhł hač k žnjam z khlěbom dosahnyć. Bože dary drje tak rjenje stejachu, zo so kóždoho wutroba radowaše; ale hišće bě měsac hač k žnjam, mało pjenjez w móšni a bože žito drohe, dokelž so poslednje lěto radźiło njebě. Z dobom so přida k njomu muž šamały a dosć hrozny, a prašeše so, čohodla jo tak zrudny. Wbohi khěžkař drje so tajkoho kwasarja stróži, poskorži pak jomu tola swoju nuzu a rjekny, zo by po žnjach požčene žito rady a z dźakownej wutrobu wróćił. „Wěš ty što“, wotmołwi šamały mužik, „ja ći štyri kórcy žita požču; sym drje wódny muž jowle z hłubiny, ale toho so njeboj. Dźens wječor na směrkach přińdź na hat k spušćadłam. Tam budźa štyri kórcy dobreje měry, te sebi wzmi. Ale za to dyrbiš mi jutře popołdnju dwaj puntaj kofeja, cokora a wulkich rózynkow přinjesć. Sy z tym spokojom?“ Wbohi khěžkař bě wjesoły, zo budźe jomu tak derje spomhane; tych wěcow dla njebě starosćiwy. Wječor sebi žito na karje dom zwozy, a byrnjež był sylny muž, bu tola tak mučny, zo čuješe, zo joho wódny muž na měrje zjebał njejo. Hdyž pak přichodny dźeń wokoło pjećich khwataše, swoje wino-

watosće dopjelnić, poča so błyskać a hrimać, zo wólše při haće šwórčachu a stare duby strašnje šumjachu. Bliže k spušćadłam přińdźe, hórje běše. Z dobom so zabłyska a zahrima tak, zo bě złě. Tola pak dóńdźe hač k česakej, hdźež so wódnoho muža namakać nadźiješe. Hdyž pak, joho njewidźo, do wody pohladny, wuhlada při starym pjeńku, hdźež bě najhłubšo, krwawe pluskeŕki so wjerćeć a wusłyša tele słowa: „Dźi dom; kotrohož pytaš, toho je błysk zarazył.“

M. Haška: Jutnička, 1849 str. 131.

175. Wódny muž pomha wokhudnjenemu.

Přez boži woheń běše hospodař do nuzy přišoł, tak zo ani kórca žita k wusywej njeměješe. Zrudny khodźeše wokoło a přińdźe skónčnje tež k hatej. Nadobo stoješe mały mužik před nim, a wopraša so jeho, čehodla je tajki zrudny. Khudy hospodař jemu wšo swěru wupowěda. „Dočakaj“, rjekny mužik a kaž žaba skoči do hata. Bórzy tu z kórcom žita zaso běše a rjekny hospodarjej: „Tu maš kórc žita. Za lěto pak jón zaso přinjes. Hdyž k hatej přińdźeš, zawołaj mje. Je-li pak na twoje wołanje njepřińdu, potom wěš, zo sym morwy. Přetož kóžde lěto boże njewjedro jeneho z nas zaraža. Ja sym nětkle najstarši a tuž myslu, zo dołho wjacy žiwy njebudu.“ Hdyž hospodař za lěto zaso přińdźe, bě wódny muž morwy.

J. B. Šołta: Łužičan 1876, str. 51.

Podobnu bajku mam z Jemjelicy. W njej dyrbješe Wochožanski khudy bur, kotremuž je nykus šěsć kórcow žita požčił, za lěto a dźeń to žito na wěste městno přiwjezć a jo tam do druheho dnja wostajić. Budźe-li tam to žito hišće stać, je nykus wot njewjedra zabity, a wón móže potom žito wobkhować. Tak so tež sta; a tón muž bu potom bohaty bur.

(59.) Podobnej bajcy ma tež Schulenburg. W prěnjej (Volksthum 58) dyrbješe bur na hodrnyksa, jako jemu za lěto tři kórcy žita zaso přiwjeze, třikróć zawołać: Jakubje! W druhej (ib. 59.) khodźeše bur, kiž měješe wjele dołha, wokoło jězora pola Jabłońca a chcyše sebi žiwjenje wzać. Tuž přińdźe hodrnyks a jemu pjenjezy požči. Tež w tymaj bajkomaj njebě hodrnyks za lěto a dźeń wjacy při žiwjenju, bywši wot njewjedra zabity. (Wobě

ze Slepoho.) Podobnu bajku podawa Schulenburg (Volksth. 172) wo lutku; tu je zawěsće lutk z wódnym mužom změšany.

Přez zamóžnosć křesćanstwa wukładuje sebi lud nastaće wódnych mužow (podobnje kaž nastaće wšelakich druhich daemonow přirody) z biblijskeje powěsće wo padnjenych jandźelach. W Němcach mi prajachu: „Někotři zli jandźeljo padźechu do wody, a to su wódni mužojo; druzy na pola, a to su připołdnicy; druzy pak do tonidłow, a to su błudnički.“ Tak sebi wukładuja pokhad wódnych mužow tež Češa (Čes. Lid, I. 53).

Po někotrych serbskich bajkach so zatepjeni ludźo do nykusow přeměnjeja. W jenej bajcy (č. 161) so wódny muž mjenuje „zabity susod“, štož na to pokazuje, zo je so tež zabity čłowjek do nykusa přewobroćił. Tuta wěra je tež pola Polakow, Čechow a Rusow rozšěrjena. W někotrych stronach Pólskeje lud měni, zo „topielec“ je zły duch, kiž zastupja do ćěła zatepjenych ludźi.*) W jenej čěskej powěsći přeměnja so zły rybař po smjerći do wódneho muža.**) W ruskich bajkach ze zatepjenych abo wot swojich staršich zaklatych holčkow nastawaju wódne žónki (žony wódneho muža, Mách. 144). To je jenož wyšši skhodźeńk anthropomorfosy. Hdyž bě čłowjeska fantasija duchej wody čłowjesku podobu nawdała, bě potom jenož kročel k přeswědčenju, zo móže so tež čłowjek po smjerći (t. r. hdyž do swěta duchow přeńdźe) z tajkim wódnym duchom stać. Sem słušeja Schulenburgowe bajki:

(60.) Holca bě dźěćo porodźiła a jo zatepiła we Wilišći. Rybař, kiž tam potom ryby łoješe, popadny to dźěćo, ale jo hnydom zaso do wody ćisny. Jako tam druhi króć z čołmom jědźeše, přimny jemu to dźěćo za wjesło a njechaše puščić. (Volkssagen 117.)

(61.) W Sprjewi bě so něchtó zatepił. Hdyž tam pozdźišo ryby łojachu, přimaše jim za kešory a praješe: „Hdyž tu ty sy, njetrjebam ja tudy być.“ (Ib.)

(62.) Holčka z Wjerbna bě w Třupcu była a ducy domoj padny do wody a so zatepi. Za lěto tam jedyn z čołmom

*) Ciszewski, l. c. 165.

**) Slavia: Národ. pohád. a pov. 131. — Čes. Lid, I. 246.

jědźeše a so zasmja: „Što tu činiš? Kak so ći jow dźe?“ W tej khwili něšto pola čołma zapłuskota a łodźnik njemóžeše z města. Wot směrkanja hač do połnocy dyrbješe jěć dwaj tysacaj kročelow. (Ib.)

W tych bajkach *zbližuje so* wódny muž z dušemi zemrětych. W bajcy č. 124 wobkedźbowachmy zbliženje z wětrom, w č. 71 zbliženje z bytosću, kotraž dźěći přeměnja. Najbóle pak so zbližuje, haj runje so změšuje z čertom; w bajcy č. 71 jeho młyńk runje „čerta“ mjenuje. Tak tež Rusojo činja.*) W slědowacym zdźělenju z ludoweje mediciny je naš wódny muž tež w někajkim zwisku z duchami khorosćow; lěkarstwo, wot kotrehož bě khora wužiła, dyrbješe so donjesć do rěki do kužoła, hdźež je wuzwolene městno wódneho muža.

176. Nejžlěpša srědnosć.

Něga mějachu we Wjerbnje Pyrkojc janu samu swóju źowku. A ta dejašo humrjeś w swójich młodych lětach, ako hyšće dłujko ženjona njeběšo. To weze sebje jeje mama tak k hutřobje, až bu chóra a swój strowy rozym zgubi. Wšuder pytachu jej radu, ale wšykno běšo pódermo. Naslědku jej hukazachu, až dejali nowy gjarnc z deklinom wześ a w tom kanu wina z wěstym zelom zwariś. Wót togo derbjała se wóna napiś, ten gjarnc pak z tym zbytnym derbjał jaden cłowjek do rěki do kužoła donjasć, ale se ze wšym njehoglědnuś. To wóni cynjachu. Ako ta chóra mama togo waŕma se napiła běšo, njasešo jaden ten gjarnc k Bórkojskemu młynu a chyśi jen do kužoła. Ako pak se domoj wrośi, běšo tam na droze na jaden raz kóń, ten njemějašo głowy. Ten chopi za nim skokaś a se blizko při njom znjasowaś, ako by na jogo křebjat kśěł skócyś, wón pak se njehoglědnu. Ako běšo bližej ku wsy přišeł, huleśi kopica kibutow, což běšo wjelgin źiwno, dokulaž běšo w zymje, a te chapjachu hokoło jogo głowy lětaś a se dřěś, tak až běšo třach; glich wón se njehoglědnu, a domoj přiducy namaka mamu hustrowjonu.

H. Jordan: Delnjołužiske ludowe bajki, Čas. Mać. S. 1876, 19.

*) Afan. II. 135. — Wodjanoj pječa wukhadźa jenož w nocy; wodnjo so boji z wody wulězć, dokelž wot časa wójny z čertami łoja boži służobnicy (учодникъ) za wšěmi nječistymi byćemi a je zabijeja, hdyž je zetkaju na zemi. Jenož te wostajeja při žiwjenju, kotrež so zamóžachu do hada z krónu abo do pčoły přewobroćić. Etnograf. Obozr. 1889, II. 72.

Kak jara rozšěrjena a zakorjenjena bě wěra do wódneho muža, wo tym swědča ludowe prajidma, pomjenowanja wódnych rostlinow a insektow, kaž tež dźěćace hry. W Delnjej Łužicy so praji: *Přeświcowany ako nyks* (přepoćeny, to rěka mokry kaž wódny muž; z Dešna). „*Wódne muže*“ abo „*wódneho mužowe konje*“ su spěšnje jězdźate konikojte překasancy (Pful, Čas. M. S. 1881, 81); druhdźe (Němcy) rěkaju te wódne pawki też *wódneho mužowe pši* (= wši). W hatach znaja rostliny: *wódneho muža łžicy* (w Baćonju), *wódneho muža porsty* (Hrodźišćo), *wódneho muža potače* (Wasserkolben, Typha latifolia et angustifolia), *wódneho muža włosy* (Schul., Volksth. 53), *wódneho mužowe koniki* (Scripus lacustris); w D. Łuž. *nykusowe žele* (Wassernessel).*)

Podobnje kaž čěske dźěći sebi hraja „na hastrmana“, při čimž wołaju: „Hastrmane, tatrmane, dej nám kůži na buben, budeme ti bubnovati, až vylezeš z vody ven“ — tak też serbske dźěći *hraja nykusa*. Zwahr we słowniku wopisuje hru takle: dźěći so zestajeja do koła wokoło studnje, zapřimaju so za rucy a počinaju wokoło studnje skakać (rejować), při čimž wołaju: Nykus njama kuska khlěba! W Zaspach (D. Ł.) a w Židźinom hrajachu dźěći takle: Do někajkeje jamy (n. př. hdźež běchu kulki khowali) bě so jene dźěćo stupiło, druhe pak wokoło běhachu z wusměšowacym wołanjom (abo monotoniskim spěwanjom): Nyko, nyko doma njej', wón jo na piwje (Zaspy), abo: Wódnykus doma njejo, wódnykus ryby wari. Dźěćo nutřka stejace pytaše někotre wot skakajcych dźěći nutř sćahnyć; kotrež sćahny, to bu potom nykus (nykso).

Druhe wódne bytosće.

Druhe ludy w Europje a wosebje też Słowjenjo maju pódla wódneho muža z wódnej žonu hišće wšelake druhe wódne bytosće, nimale wšitke žónskeho splaha. Móžemy je dźělić do dweju družinow: do wódnych knježnow a žónkow, kotrež su wšelako přiwuzne z lěsnymi knježnami a žónkami — a do byćow, kotrež su poł žony (z rědka muža) a poł ryby. Te posledniše

*) Češa mjenuja hatnu liliju, čěs. „leknín“ (Seerose, Nymphaea alba), też „hastrmanovo kvítí“.

wukładuje Sumcow*) jako změšenje reminiscenciji z apokryfa wo překhodźe Israelskich přez Ceřwjene Morjo (hdźež so praji, zo buchu Faraonowi ludźo přewobroćeni do rybow z čłowjeskimi hłowami) a z francuzkeje powěsće wo Meluzinje (kotrejež němski wudawk wuńdźe hižo w l. 1474). K prěnišim słušeja z mythiskich bytosćow słowjanskich ludow češke vodní panny abo vodopanenky (w Słowakskej), vodní ženy, druhdy tež bílé paní mjenowane, pólske wódne knježny, tež boginki abo bogunki mjenowane, a słowjenske powodnje device, k druhim pak pólscy ludzie wodni,**) małoruske meljuziny abo faljarony, mořski ljudy a słowjenske mořske deklice.

Podobne bytosće su w serbskej daemonologiji nimale njeznate. Jenož Schulenburg podawa z delnjołužiskich Błotow něšto wo wódnych knježnach (jungfrach), kotrež su poł žónskeje a poł ryby kaž małoruske meljuziny — ja pak zapisach po powědanju k. wučerja Riese powěsć (pječa z delnjołuž. Ochozy) wo wódnej žóncy „hudrje“, podobnu češkim powěsćam wo „vodních pannách“. Tola w ludu njemóžach wo tych bytosćach ničo wuslědźić, hač runjež so za nimi w tamnych stronach pilnje naprašowach. Tohodla ju podawam jenož z wěstej reservu.

177. Wódna žeńska *hudra*.

Hudra (hornjoł. „wudra“) jo wódny twor. Ale te słowo teke poměnijo wódnu žeńsku wósebnje rědneg' štałtu, kótaraž pak hopokazujo wjelgin šybału mysl a hutřobu. We śichych, dešćowatych nocach huchada ze swójog' mokřeg' domu; młoźeńca, kótryž se jej přibliży, zawjeźe. Jadne gronje, až jo z tym zawjeźonym młoźeńcom do manźelstwa stupiła, ale pó jadnej nocy jo se zgubiła; ten muž bě wót togo casa njeglucny.***) Druge gronje, až jo z nim pó rěce na cołnje jěła a jogo zalała. — Togodla, dokulaž hudra taku šybału hutřobu mějašo, jo hyšći źinsa humjetujuce přigrono, gaž jo žeńska cłowjekoju fałšna: „Ty hudra!“

Pječa z Ochozy. Powědaše k. kant. Riese ze Žylowa.

Schulenburg (Volkssag. 128) podawa něšto přispomnjenkow wo

*) Kult. perež., str. 49—51.

**) St. Polaczek: Wieś Rudawa, str. 99.

***) Tež češke „vodní panny“ zastupjachu (podobnje kaž „lesní panny) z młodźencami do manźelstwa, haj jim tež dźěći porodźachu, tola za někajki čas (krótši abo dlěji) so zhubjachu.

wódnych knježnach, abo (kaž je w přispomnjenju pod smužku mjenuje), *wódnych jungfrach*. Hižo mjeno pokazuje na cuzy pokhad; sam je mjenuje bórzy Wasserjungfern, bórzy Seejungfern. Připołdnju so pječa pokazowachu w čisto čłowjeskej podobje a na brjozy spěwachu a hrajachu; to přeco pokazowaše na druhe wjedro abo wosebje na njewjedro. Poprawom běchu zwjercha čłowjek a spody ryba. Jenu tajku pječa wułojichu w někajkim haće něhdźe zady Wojcrec; bě tři centnarje ćežka, poł čłowjeka a poł ryby, měješe hłowu kaž pjatu (wie eine Ferse) a pazory na rukomaj. Wjele je jich pječa w morju; druhdy płuwaju za łodźemi, a ludźo, zo bychu je wotbyli, jim do wody ćiskaju kóčki a druhe zwěrjata.*)

(Pokračowanje.)

Serbski zemjepisny słowničk.

Zestajał *dr. Ernst Muka.*

(Skónčenje.)

Caaso G. Chasow.
Cablow St. Kjablow.
Canig hl. Kanig.
Charlottenhof Ka. Charlośiny dwór.
Chossewitz Lu. Kósojce.
Chöne G. Chójny, ow.
Chransdorf Ka. Gózdc, a.
Chrumow Kr. Chromow.
[Chwalim Chwalim].
Colberg St. Kołobrjeg, a.
Cosswigk Ka. Kósojce.
Costebrau Ka. Kósćebra, y, ž.
Cottbus Chóśebuz (hs. Khoćebuz), a.
Crayne G. Krajna, eje, ž.
Crimnitz Ka. Křimnice.
Culm Ž. Chołm.
Cummeltitz G. Kumjeltojce.
Cummerow Be. Komorow.
Cunnersdorf bei A.-Döbern Ka. Chójany, an.
Cuschern G. Kóšarnja, nje.
Dabern Ł. Dobryń, nja.
Dachow Kr. Dachow.
Dahlitz Kh. Dalic, a, m.
[Dahme Dam(b)na, eje].
Damenreich St. Dubriňk.
Datten Ž. Datyń.
Daube Kr. Duby, ow.
Deichow Kr. Dychow.
Deulowitz G. Dulojce.
Deutsch-Sorno Ł. Nimski Žarnow.
Diehlo G. Źělow (hs. Dźělow).
Dissen Kh. Dešno, a.
Dissenchen Kh. Dešank, a.

*) Runje tajke su němske bajki wo mórskich knježnach (Seejungfern). Kak su rybarjo tajku wódnu knježnu (Wâterjumfer) — poł knježny a poł ryby — popadli, powěda so na př. w Jahnowymaj bajkomaj č. 178, 194. — Schulenburgowej bajcy „Die Wasserfrau an der Kschischoka“ a „Die Wasserjungfern in der Gureschowa“ słušatej k bajkam wo wódnej žonje a jeje dźowkach; bajka „Die Wasserfrau an der Stradower Brücke“ pak je městna powěść wo zakuzłowanej (běłej) knjeni. (Volkssagen, 130.)

Dlugy Ka. Długi, Dług.
Dobberbuss Lu. Dobrobuz, a.
Dobern G. Dobryń, nja.
Dobrilugk Ł. **Dobry Ług (Dobroług).**
Dobristroh Ka. (Dobry) Wótřow.
Dolan Gr. Dołań, nja.
Dolgenbrod St. Dołgi Brod.
Dollenchen Ł. Dolane, an.
Dollgen Lu. Dołki, ow.
Dolzig Ž. Dłuzk, a.
Domsdorf Ž. Ka. Domašojce (2).
Döbbern (Gross-, Klein-) Kh. G. Dobrynje, yń (Wjelike, Małe), pl.
Döbbrick Debsk, a.
Döbern Ž. Derbno, a.
[Döllingen Dolinki (p. Wikowa)].
Dörrwalde K. Suchy Gózd, a.
Drachhausen Kh. Ochoza, y.
Drahnsdorf Ł. Drogojce.
Drathammer Ž. Drothamor, a.
Drebkau Ka. **Drjowk, a.**
Drehne Ž. Drjenow.
Drehnow Kh. Kr. Drjenow (2).
Drenzig (Gross-, Klein-) G. Drězg (Wjeliki, Mały).
Dreska Ł. Drjazg (Drězg), m.
[Drewitz Drjejce].
Drieschnitz Kh. Drěžnice.
[Driesen Drěžno, a].
Drochow Ka. Drochow.
Droskau Ž. Drožkow.
[Drossen Držeń, nja].
Drössigk Ł. Drjazk.
Duben Ł. Dubin.
Dubrau Ka. Ž. Dubrawa (2).
Dubraucke Gr. Dubrawka.
[Düben Źěwin].
Dübrichen Ł. Debrik.
Dürrenhofe Lu. Dwóry, ow.
Egsdorf Ł. Wóškojce.
Eichholz Ł. Dubowc.
Eichow Kh. Dubje, ego, sr.
Eichschenke Kh. Dub, a.
Eisdorf Ka. Stańšojce.
[Elsterwerda Wikow].
Erlenholz Ž. Wólšyna, y.
Erpitz Ka. Šerpšow.
Eulo Ž. Wiłow, a.
Falkenberg Ł. B. Sokolnica (2).
Falkenhayn Ł. *Sokołowy Gaj.
Fehrow Kh. Prjawoz, a.
Finsterwalde Ł. **Grabin, a.**
Forst Ž. **Baršć, a.**
Frauendorf Kh. Dubrawka.
Friedersdorf St. Ł. Ž. Bjedrichojce (4).
Friedland Lu. **Bryland, a.**
Friedrichshain Gr. *Frycowy Gaj.
Friedrichshof Kh. *Frycowy Dwór.
Friedrichsthal Ka. *Frycowy Doł.
Fünfeichen G. Pěś Dubow.
Fürstenberg G. **Přibrjeg, a** (hs. Přibrjoh, oha).
[Fürstenwalde Přibor, a].
Fürstlich-Drehna Ł. Drjonow.
Gablenz Kh. Jabłoń, nja, m.
Gablenz Ž. Jabłońc, a (2).
Gahlen Ka. Gólin.
Gahro Ł. Gary.
Gahry Kh. Garej, e, ž.
[Gallin b. Potsd. Gólin].
Gallinchen Kh. Gólink, a.
[Gallun b. Zossen Gółyn].
Garrenchen Ł. Górjańki, ow.
Gassen Ž. **Gasyn, a.**
Gastrose G. Gósćeraz, a.
Gebersdorf Ž. Gěwaśice.
Gehren Ł. Jarin.
Geisendorf Ka. Giškojce.
Germersdorf G. Germarojce.
Giesendorf Be. Gižojce.
Gliechow Ka. Glichow.
Glienicke Be. Glinki, ow, pl.
Glinzig Kh. Glinsk, a.
Glowe Be. Głowy.
Gohra Ł. Góra.

Gollmitz Ł. Chołmc (vulgo Chańc) a.
Golm Be. Chołm, a, m.
Golschow Ka. Gólasow.
Golssen Ł. Gólišyn, a.
Golzig Ł. Choł(m)c, a.
Gorkoschna Kh. Górkošna, eje.
Goschzschen Lu. Chóžyšća, ow.
Gosda Gr. Gózdź, a, m.
Gosda Ka. Gózna, eje, ž.
Gosda Kh. Gózd, a.
Gosda Ž. Gózda, y, ž.
Gosen Be. Góznja, e.
Gossmar Ł. Gósmar, m. (2).
Goyatz Lu. Gójack, a.
Göhlen G. Gólin.
Göhrigk Gr. Górki, ow.
Göllnitz Ł. Jeleńce, eńc.
Göllnitz-Vorw. St. Gólnica.
Göritz Ka. Chórice (2).
[Görlitz Zgorjelc, a].
Görsdorf St. Be. Górice, ic.
Görzig Be. Górsk.
Grabig Ł. Ž. Grabik (2).
Grabitz Ka. Grabice.
Grabko G. Grabkow.
Grabow Ž. Grabow.
Grano G. Granow.
Graupe Ka. Křupow.
Graustein Gr. Sywik (Syjk), a.
Gräbendorf Ka. Grabice.
Greiffenhain Ka. Maliń.
Gribona Ka. Gribownja, e.
Griessen G. Grěšna, eje, ž.
Grocho G. Grochow.
Gross-Bahren Ł. Bóryń.
Gross-Beuchow Ka. Buchow.
Gross-Bogendorf bei Zib. Žag. Babjeg, a.
Gross-Bösitz G. Běžyce.
Gross-Breesen G. Brjazyna, y.
Gross-Buckow Gr. Bukow.
Gross-Drewitz G. Wjelike Drjejce.
[Gross-Düben R. Źěwin].
[Grossenhain Wjeliki Wósek].
[Grossenheide Gustojc, a].
Gross-Gaglow Kh. Gogolow.
Gross-Jauer Ka. Jawora, y.
Gross-Jehser Ka. Jazory, ow.
Gross-Klessow Ka. Klěšow.
Gross-Koschen Ka. Kóš(y)na (hs. Koš(i)na), eje.
Gross-Kölzig Ž. Kólsk, a.
Gross-Leuthen Lu. Lutol, a.
Gross-Lieskow Kh. Liškow.
Gross-Luja Gr. Łojow.
Gross-Lübbenau Ka. Lubń, nja.
Gross-Mehssow Ka. Změšow.
Gross-Ossnig Kh. Wóseńk, a.
Gross-Radden Ł. Radyń.
Gross-Räschen Ka. Rań, nja.
Gross-Särchen Ž. Ždźary, ar.
[Gross-Waldau Žag. Wjeliki Bórow].
Gröbitz Ł. Grobice.
Gröditsch Lu. Groźišćo, a.
Grötsch Kh. Groźišćo, a.
Grötzsch G. Groźišćo, a.
Gruhno Ł. Grunow.
Grunewald G. Zeleny Gózd, m.
Grunow Lu. Kr. Grunow (2).
Grünhölzel Ž. Zeleny Gózdźik.
Guben Gubin.
Gubinchen G. Gubink, a.
Guhlen Lu. Ž. Gólin (2).
Guhlow Kr. Gólow.
Guhrow Kh. Góry, ow.
Gulben Kh. Gółbin.
Gurkau Ž. Górka.
Guschau Ž. Gusow.
Gussow St. Gusow.
Güntersdorf Lu. Guntarojce.
Haasel Ž. Hažowk.
Haaso G. Hažow.
Haasow Kh. Hažow.
Hammermühle Ka. Hamornik, a.
Harnischdorf Kh. Harnišojce.

Hartmannsdorf Lu. Be. Hartmanojce (2).
Hausberg Ž. Hušša Góra.
Hänchen Ka. Hagnow.
Hänchen Kh. Hajnk, a.
Heide Be. Góla.
Heinersbrück Kh. Móst, a.
Heinrichsfeld Gr. Šenki, ow.
Hennersdorf Ł. Ž. Hendrichojce (3).
Henzendorf G. Hendrichojce.
Hermsdorf Ž. St. Hermanojce (2).
Hindenberg Ka. Žełnojce.
Hinkow Ž. Hynkow.
[Hohenbucko Wusoki Bukow].
[Hohenleipisch Lubuš].
Hohlbrunnen Lu. Holberna, y.
Horlitza Gr. Horlica, e.
Horno b. Guben G. Rogow.
Hornow Gr. Lěšće, ow.
[Hoyerswerda Wórjejce].
Hörlitz Ka. Wórlica, e.
Hörlitzer Weinberge Wórlicańske Winice, ow.
[Ihlow Jiłow].
Illmersdorf Kh. Njamorojce.
Jahnsdorf Ž. Janojce.
Jamlitz Lu. Jemjelnica.
Jamnitz Lu. Žag. Jamnice, c (2).
Jamno Ž. Jamno, ego, sr. (2).
Jaulitz G. Jałojce.
Jähnsdorf Kr. Jańšojce.
Jämlitz Ž. Jemjelica.
Jänschwalde Kh. Jańšojce.
Jehschen Ka. Jažyń, nja.
Jehserigk Gr. Jazorki, ow.
Jehsen Ž. Jěžyń, nja.
[Jehser Jazor].
Jerischke Ž. Jarješk, a.
Jeschkendorf Ž. Ješkojce.
Jeser, Hoch- und Nieder- Ž. Wysoke a Dolne Jazory, ow.
Jessen Gr. Jaseń, nja, m.
Jessen Ž. Jasernja, e, ž.
Jessern Lu. Jaserń, nja, ž.
Jessmenau Ž. Jasmjenow (Jesm-).
Jessnitz G. Jaseńca, e.
Jethe Ž. Jaty, Jat, pl.
Jetsch Ł. Jetš, a.
Jetzschko G. Niwjerla, e, ž.
Jocksdorf b. Forst Ž. Kósmejce.
Jocksdorf b. Trieb. Ž. Jaligojce.
Jüritz Ž. Jurice.
[Jüterbogk Witřebog, a].
Jüttendorf Ka. Wjeska, i.
Kaaso G. Kazow.
Kabel Ka. Koblej (Kobla), eje, ž.
Kackrow Kh. Kokrjow.
Kaden Ł. Kudmjeń, nje, ž.
[Kahla Kałow (p. Wikowa)].
Kahnsdorf Ka. Wóškalawa.
Kahnsdorf bei Luck. Ł. Drobkowy, ow.
Kahren Kh. Kórjeń, nja.
Kalau Kalawa, y.
Kalke Ž. G. Kałk, a (2).
Kalkwitz Ka. Kałkojce.
[Kallinichen b. Zoss. Gólinki].
Kaltenborn G. Stuźonk, a.
[Kamenz Kamjeńc].
Kamminchen Lu. Kamjeńki, ow.
Kanig G. Kanjow.
Kantdorf Gr. Chójany, an resp. Kónopotna, eje.
Karche Ł. Karchow.
Karlshof Kh. Wólšyna, y.
Karras Lu. Karas, a.
Kasel Ka. Kh. Ł. Kózle, ow, pl. (2).
Kathlow Kh. Kótłow.
Kausche Ka. Chusej (Chwóšća), eje, ž.
Kehrigk St. Keřki, ow.
Kemlitz Ł. Kamjenica.
Kemmen Ka. Kamjenej, eje, ž.
Kemnitz Ž. Kamjeńca, e.
Kerkwitz G. Keřkojce.
Ketschendorf Be. Ketšojce.
Kiekebusch Kh. Kibuš, a.
Kieselwitz G. Kislica.

Kietz Be. Kic, a, m.
Kirchhain Ł. **Góstkow** (vulgo Kóstkow).
Kittlitz Ka. Dłopje, ego, sr.
[Klebow Klěbow].
Kleeden Ka. Kłodna, eje, ž.
Klein-Bahren Ł. Bóryńk.
Klein-Beuchow Ka. Buchojc, a.
[Klein-Bogendorf b. Zib. Žag. Babježk].
Klein-Buckow Gr. Bukojc, a.
Klein-Dobern G. Dobryńk.
Klein-Düben Ž. Źěwink, a.
Klein-Gaglow Kh. Gogolowk, a.
Klein-Görigk Ka. Psowe Górki, ow.
Klein-Jauer Ka. Jawǫrka, i.
Klein-Klessow Ka. Klěšojc, a.
Klein-Koschen Ka. Kóšynka.
Klein-Kölzig Ž. Mały Kólsk.
Klein-Leuthen Lu. Lutolk.
Klein-Lieskow Kh. Lěskowk, a.
Klein-Loitz Gr. Łojojc, a.
Klein-Mehssow Ka. Změšowk, a.
Klein-Ossnig Kh. Wóseńck, a.
Klein-Radden Ł. Radyńc, a.
Klein-Räschen Ka. Rańk, a.
Klein-Särchen Ž. Ždźarki, ow.
Klettwitz Ka. Klěšišća, išć.
Klinge Kh. Klinka, i.
Knappsdorf Ka. Knopojce.
Kobbeln G. Kobolnja, nje, ž.
Kochsdorf Gr. Kochanojce.
Kohlo Ž. Kołow.
Kohlsdorf Be. Kałojce.
Kolkwitz Kh. Gołkojce.
Kolpin Be. Kołpin.
Komptendorf Kh. Górjonow.
Koppatz Kh. Kopac, a.
Koschen G. Kóšna, eje.
Koschendorf Ka. Kóšnojce.
[Kosel Kózły].
Kossar Kr. Kóšary, Kóšar, pl.
Kossenblatt St. Kósowe Błoto (skeps. Kósomłot).
Kotsemke Ž. Chócemk, a.
Koyne Ž. Chójna, y.
Köthen Be. Kóšina, y.
Krausnick Ł. St. Křuświca (2).
Kraupe Ka. Křupow.
Krayne hl. Crayne.
Kreblitz Ł. Křawlica, e.
Krebsjauche G. Sucha hu Groble.
Kriebau Ž. Křywa, eje.
Krieschow Kh. Křišow.
Krimnitz hl. Crimnitz.
Krinitz Ł. Krynica.
Krohle Ž. Krolow.
Kromlau Ž. Kromoła, y.
Krossen Krosno (też **Krosyn**).
Krossen Ł. Krosyn.
Krugau Lu. Dubrawa.
Krügersdorf Be. Krygarjejce.
Kuckädel Kr. Kukadło.
Kulm Ž. Chołm.
Kummersdorf St. Komorow.
Kunersdorf Ka. hl. Cunnersdorf.
Kunnersdorf Kh. Be. Kósobuz, a (2).
Kunow Kr. Kunowa, eje.
Kunzendorf Ž. Kunice (a Kunica).
[Kurtschow Kuršow].
Kuschern G. Kóšarnja, nje.
Kuschkow Lu. Kuškow.
Kückebusch Ka. Grozc, a.
Kümmritz Ł. Komorice.
Küppern G. Kiperna, eje.
Laasdorf Ka. Chwóšćik, a.
Laasow Lu. Ka. Łaz, a.
Laaso G. Łaz, a.
Lahmo G. Łomy, pl.
Lakoma Kh. Łakoma, eje, ž.
Lamitsch Be. Łomnica.
Lamsfeld Lu. Njagłuz, a.
Langendamm Be. Dołgi Brjog.
[Lauban Lubań].
Laubnitz Ž. Lubanice.
Laubsdorf Kh. Libanojce.

Laubst Ka. Lubošc, a.
Lauschütz G. Łužyca.
Lauta Ka. Łuty resp. Łuta, ow.
Lawitz G. Lawojce.
Läsgen Ž. Lěskej (Lěska), eje, ž.
Leeskow Ka. Lu. Ljask, a (2).
Lebbin St. Lubin.
[Lebus Lubuš].
[Lebuse b. Schlieb. Lubuš].
Legel Ž. Lěgal, a.
Lehde Ka. Lědy, Lěd.
Leibchel Lu. Lubochol.
Leibsch St. Lubuš.
Leine (Gross-, Klein-) L. Linje, ego (Wjelike, Małe), sr.
Leipe Ka. Lipje, ego, sr.
Leipe Ž. Lipna, eje, ž.
Leissnitz Lu. Lěsnica.
[Letschin Lěcyń].
Leuthen Kh. Ž. Lutol, a (2).
Lichtena Ł. und Lichtenau Ka. Lichtnow (2).
Lichterfeld Ł. Swětłe, ego.
[Liebenau Lubnjow].
[Liebenwerda Rukow].
Lieberose Lu. **Luboraz, a.**
Liebesitz G. Lubošojce.
Liebitz Lu. Libice (2).
Liebsgen Ž. Lipsk.
Liesegar Ž. Liša Góra.
Lieskau Gr. Lěsk, a.
Lieskau Ł. Liškow.
Lieske Ka. Lěskej (Lěska), eje, ž.
Limberg Kh. Limbark, a.
Lindchen Ka. Lindow.
Linderode Ž. Lindroz, a.
Lindow Lu. Lindow.
[Lippehne Lipiny, ow].
Lippen Kr. Lipna, eje.
Lipten Ka. Libešin.
Lobendorf Ka. Łobožice.
[Lochwitz Lochojce].
Lohs Ž. Łaz.
Logau Kr. Łagow.
Louisenruh Kh. *Lizyny wótpocynk.
[Löbau Lubij, a].
Löhme (Nieder-, Hoher-) St. Łomy (Niže, Hušše).
Löckenitz Lu. Łuknica.
Löschen Ka. Lěžyny, žyn.
Lubochow Ka. Lubochow.
Lubolz (Gross-, Klein-) Lu. Lubolce, olc (Wjelike, Małe).
Luckaitz Ka. Łukawica.
Luckau Łukow.
[Luckenwalde Łukowc].
Lugau Ł. Ług, a.
Lugk Ka. Ług, a.
Lübben Lubin.
Lübbenau Ka. **Lubnjow.**
Lübbinchen G. Lubink, a.
Madlow Kh. Módłej (Módła), eje.
Mallenchen Ka. Jazorce, orc.
Mallwitz Ž. Małojce.
Marienberg Kh. Marijna Góra (kolonija).
Marienhain Ž. *Marijny Gaj.
Markersdorf G. Markošyce, yc.
Markgrafpieske St. Pěski, ow.
Marsdorf Ž. Marišojce.
Massen Ł. Mašow.
Mattendorf Kh. Matyjojce.
Matzdorf Ž. Matušojce.
Maust Kh. Us (Hus), a, m.
[Mednitz Mjodnica].
Mehlen G. Maliń.
Merke G. Měrkow.
Merz Be. Měrc, a.
Merzdorf Kh. Žylowk, a.
[Messow Změšow].
Meuro Ka. Murjow.
Mildenau Ž. Miłojce.
Milkersdorf Kh. Górna, eje, ž.
Missen Ka. Pšynje, ego, sr.
[Mittenwalde Chudowina (hs. Khudowina) y].
Mixdorf Lu. Mikušojce.

Mlode Ka. Młoźe, ow.
Mochlitz Lu. Mochlice.
Mochow Lu. Mochow.
[Mohrin Mórin].
Mokro (Col.) Ka. Mokšoja, e; cf. Mukesch.
Möllen Lu. Mólin.
Mönchshofe St. Kemjel, a.
Muckrow Gr. Mokre, ego, sr.
Muckrow Lu. Ž. Mokrow, a (3).
Muckwar Ka. Mukwař, rja.
Mukesch (Col.) Ka. Mokař, rja.
Mulknitz Ž. Małksa, e a Mułkojce.
[Muskau Mužakow].
[Mückenberg Kupsk, a].
Mückenberg G. Komorow.
Mühlendorf Lu. Rězaki, ow.
Müllrose Miłoraz.
Münchhofe Lu. Michow.
Müschen Kh. Myšyn.
Nablat Ž. Nabłoto, a.
Naundorf Ka. Njabožkojce.
Naundorf Ł. Měšk, a.
Naundorf b. Ruhl. Ka. Łucka, i.
Naundorf Ž. Glinsk, a.
Nebendorf Ka. Njabodojce.
Nehesdorf Ł. Nažějece, ec.
Neu-Byhlegubre Lu. Běła Górka.
Neudorf Ka. Ž. Nowa Wjas (2).
Neu-Döbern Ka. Nowa Darbna.
Neudörfel G. Nowa Wjaska, i.
Neuendorf Ł. Kh. Be. Kr. Nowa Wjas (4).
Neuhausen Kh. Kopańce, ańc.
Neu-Lübbenau Lu. Nowy Lubnjow.
Neusorge Ka. Nowe Městko, a.
Neu-Waltersdorf Be. Wałtarjejce.
Neuzelle G. Nowa Cala.
Neu-Zittau Be. Nowa Žytawa.
Niemaschkleba G. Ž. Njamaškleb, a, m. (2).
Niemitsch G. Němč (tež Němšk) a, m.
Niewerle Ž. Niwjerla, e, ž.
Niewisch Lu. Njewěšk.
Niewitz Ł. Niwica (-ice).
Nissmenow Ž. Nismjenow.
Nossdorf Ž. Nosydłojce.
Oderin Ł. Wódrin.
Oegeln G. Be. Hugliny, ow, pl. (2).
Oelsnig Kh. Wólšynka, i.
Oelssen Lu. Be. Wólšyna (2).
Ogrosen Ka. Ogrozyna, y.
Oppelhain Ł. Wopaleń, nja.
Ossagk Ł. Wósek.
Ossendorf G. Wósna, eje.
Ossig G. Wósek.
Ostro Kh. Wótřow.
Ottendorf Kh. Otašojce.
Pademagk Ł. Pódmokła, eje.
Pahlsdorf Ł. Palice.
Papitz Kh. Popojce.
Papproth Gr. Paprotna, eje, ž.
Paradies Ka. Raj, a.
Paserin Ł. Póžarin.
Peitz Kh. **Picń, nja.**
Peitzendorf hl. Buchwäldchen.
Pelkwitz Ł. Pełkojce.
Petersdorf Be. Ž. Pětřojce (2).
Petershain Ka. Wiki, ow.
Pfaffendorf Be. Popojce.
Pförten Ž. Brody, ow.
Pickel Ł. Pjekło, a, sr.
Piesigk Ł. Pěski, ow, pl.
Pieskow Be. Lu. Pěskow (2).
Pinnow Lu. Pnjow.
Pitschen Ł. Bytřin.
Pitschkau Ž. Pětřikow.
Plau Kr. Pław, a.
Plattkow Lu. B. Błotko (2).
[Plessa Plesow p. Wikowa].
Plesse G. Plesno, a, sr.
Plieskendorf Ka. Wjelchna, eje, ž.
Pockuschel Ž. Pokužel, a.
Podgola Kh. Pódgola, e.
Pohlitz G. Pólica, e.
Pohlo G. Pólo, a.
Pohsen G. Póžym, a.

Ponnsdorf Ł. Pónojce.
Preichow Kr. Přichow.
Preilack Kh. Přiłuk, a.
Premsdorf Be. Přemysłojce.
Preschen Ž. Rjašćań, nja [Wr.-].
Presehna Ł. Brjazyna.
Presenchen Ł. Brjazynka.
Pretschen Lu. Mrocna, eje.
Prieros St. Přěrowc, a.
Prierow St. Ł. Přěrow (2).
Priessen Ł. Brjazyn.
Pritzen Ka. Pricyn.
Proschim Gr. Prožym, a.
Pulsberg Gr. Lutoboř, rja.
Raackow Ka. Rakow.
Raddusch Ka. Raduš, a.
Raden Ž. Radoń, mja.
Radensdorf b. Drebk. Ka. Radowašojce.
Radensdorf Ka. Radowańk, a.
Radensdorf Lu. Radoń, mja.
Radeweise Gr. Radowiz, e (lěpje Rado-wjes, wsy), ž.
Radewiese Kh. Radojz, e (lěpje Radojs, y).
Radinkendorf Be. Radyńk.
Radlow Be. Radłow.
Ragow Ka. Be. Rogow (2).
Ranzig Be. Rańšyk, a.
Ranzow Ka. Rańšow.
Rassmannsdorf Be. Rasmanojce.
Ratzdorf G. Radšow.
Raubarth G. Rubař, rja, m.
Rauen St. Rowno, ego.
Rauno Ka. Rowna, eje, ž.
Räschen G. Rašyn.
Recklin Ka. Reklin.
Reddern Ka. Rědoř, rja.
Redlitz Ka. Rě(d)łojce.
[Reetz Rěc, a].
Rehayn Ł. Rydań, nja.
Rehnsdorf Ka. Radušc, a.
Reichenbach G. Rychbach, a.
Reichersdorf G. Rychartojce.
Reicherskreuz Lu. Rychartojce.
Reichwalde Be. Ł. Rychwałd (2).
Reinbusch Kh. Rampuš, a.
[Reppen Rupin].
Reppist Ka. Rěpišćo, a.
Repten Ka. Rěpna (sk. Herpna), eje.
Ressen Ka. Rašyny, -šyn.
Ressen Lu. Rjasne, ego, sr.
Rettchensdorf Ka. Radochlice.
Reuden Ka. Rudna, eje, ž.
Reudnitz Lu. Rudnica.
Reuthen Gr. Ruśi, Ruś, pl.
Riessen G. Rašyń, nja.
Rietz St. Be. Rěc, a (3).
[Rietze Rěc, a].
Rinkendorf Ž. Rynkow.
Ritzneudorf Ł. Nowa Wjas.
Rochusthal Ka. *Rochusowy Doł.
Rodtstock Ž. Roztok, a.
Roggosna Kh. Rogozna, eje.
Roitz Gr. Rajc, a.
Rosendorf Ka. Zasrjew (Zasrjow), a.
[Rossnitz Žag. Roznica, e].
Ruben Kh. Rubyn.
Rusdorf Kr. Rusojce.
Rutzkau Ł. Cernjow.
Saadow Ka. Žadow.
Saalhausen Ka. Załuž, a.
Saarow Be. Zarow.
Sablath Ž. Zabłoto, a.
Sabrod Lu. Zabrod.
Sachsendorf Kh. Knorawa, y.
Sackasne Kh. Zakazń, nje, ž.
Sadersdorf G. Sazarjejce.
[Sagan Žagań, nja].
Sagar Kr. Zagoř, rja (2).
Sagritz Ł. Zakrjejc, a.
Sakro Ž. Zakrjow.
Sakro Ž. Krjc, Krjow, pl.
Sakrow Lu. Zakrjo, a, sr.
Sallgast Ł. Załgozdź, a, m.
Sando Ł. Žandow.
Sandow Kh. Žandow.

Sarkow Lu. Kr. Žarkow (2).
Saspow Kh. Zaspy, ow.
Sassleben Ka. Zasłomjeń, nja.
Sattof hl. Stotthof.
Saude G. Zawod, a.
Sauen Be. Sowjo, ego, sr.
Sauo Ka. Sowjo, ego, sr.
Sawal Be. Zawal, a, m.
Särchen Ka. Ždźařk, a.
Säritz Ka. Zarěc, a.
Schacksdorf Ł. Šachlejce.
Schadewitz Ka. Škódow.
Schadow (Alt-, Neu-) Lu. St. Škódow (Stary, Nowy).
Schauen St. Sowjo, ego, sr.
Schäcksdorf Ł. Šekojce.
Schegeln Kr. Šechlin.
Schenkendorf G. Ł. Šenkojce (2).
Schenkendöbern G. Dubrawa.
Scheuno Ž. Brožańce, ańc.
Schiebsdorf Ł. Šupica, e.
Schiedlo G. Šydłow.
Schilda Ł. Šydłow.
Schlaben G. Sławin.
Schlabendorf Ł. Chóžyšća, ow.
Schlagsdorf G. Slakojce.
Schlepzig Lu. Slopišća, išć.
Schlichow Kh. Słychow.
Schmellwitz Kh. Chmjelow.
Schmogro Ka. Smogorjow.
Schmogrow Kh. Smogorjow.
Schnapsdorf Kh. Rozdźice.
Schniebinchen Ž. Swibinki, ow.
Schollen Ł. Třawlica.
Schorbus Kh. Skjarbošc, a.
Schöllnitz Ka. Šelnica.
Schönborn Ł. Žag Šymborn, a (2).
Schönebeck Ka. Wóškalawa.
Schöneiche G. Ženichow.
Schönfeld Ka. Tłukoń, mja.
Schönheide Gr. Prašywica.
Schönhöhe Kh. Šejnejda, y.
Schrakau Ł. Žrakow.
Schwenow Be. Žwěnow.
Schwerin St. Zwěrin.
Schwerzko G. Šwjerckow.
Sedlitz Ka. Sedlišćo, a.
Seebigau G. Zebikow.
[Seelow Želow].
Seese Ka. Bžeź, a.
Seitwann G. Žytowań, nja.
Selchow St. Želchow.
Sellendorf Ł. Želnje, ow, pl.
Sellessen Gr. Železna, eje, ž.
[Sellnow Želnow].
Sembten G. Semtyń, nja.
Senftenberg Ka. **Komorow.**
Sergen Kh. Žargoń, nja.
Settinchen Ka. Žytym, a.
Sglietz Lu. Zglic, a, m.
Sielow Kh. Žylow.
Siewisch Ka. Źiwize, iz, pl.
Simmersdorf Ž. Źimorojce.
Skadow Kh. Ka. Škódow (2).
Skuhlen Lu. Skulin.
Slamen Gr. Słomjeń, nja.
Smarso (Schmörso) Ž. Smaržow (skeps. Mjeržow).
Sommerfeld Kr. **Žemř, rja.**
Sonnenwalde Ł. **Groźišćo** (hs. Hrodźišćo).
Sorau Žarow.
Speichrow Lu. Spicharow.
Spremberg Grodk (hs. Hródk), m.
Spruke G. Sprukow.
Staakow Lu. Stoki, ow.
Stansdorf St. Stańšojce.
Stargardt G. Stary Grod.
Starzeddel G. Stare Sedło, a.
Staupitz Ł. Stoporsk.
[Staupitz Stupice].
Stechau Ł. Stachow.
Steinitz Ka. Šćeńc, a.
Steinkirchen Lu. Kamjenna, eje, ž.
Steinsdorf G. Šćenjojce.

Stennewitz Ka. Šćenjojce.
Stiebsdorf Ł. Sćiwjojce.
[Stolpe Stołp, a].
Storkow Storkow (staros. Barcow).
Stossdorf Ł. Dłužańki, ow.
Stotthof Ka. Štotup, a.
Stöbritz Ka. Stobrice.
Stradow Gr. Ka. (S)třadow (2).
Straupitz Lu. Střupc (vulgo Třupc), a.
Strausdorf Gr. (S)třuskojce.
Strega G. Střěgow (Šćegow).
Streganz St. Střěgańc, a, m.
Streichwitz G. Střěgojce.
Stremmen Be. (S)třumjeń, nja, m.
Striesow Kh. Strjazow.
Ströbitz Kh. Strobice.
Suschow Ka. Sušow.
Syckadel Lu. Sykadłow.
Syrau Ž. Syrowa, eje.
Taubendorf G. Dubojec.
Tauche Be. Tuchow.
Tauchel Ž. Tuchel, chla, m.
Tauer Kh. Turej, eje, ž.
Tauersche Teeröfen Kh. Turjańske Mazniki, ow.
Terppe Gr. Terp, a.
Terpt Ka. Tarpe, ego, sr.
[Teupitz Tupc, a].
Teuplitz Ž. Duplice (2).
Thamm Ka. Gat.
Thurno Ž. Tornow.
Tielitz Ž. Tylica.
[Torgau Torgow].
Tornitz Ka. Tarnojsk, a.
Tornow Ka. Kr. Tornow (2).
Tranitz Kh. Třawnica.
Trattendorf Gr. Dubrawa.
Trebatsch Be. Žrobolce, c.
[Trebbin Trjebin].
Trebbinchen Ł. Trjebink.
Trebbus Ł. Třebuz.
Trebendorf Kh. Trjebjejce.
[Trebichow Trjebichow].
Trebitz Lu. Trjebac, a.
Trebus St. Třebuz.
Treppeln G. Kr. Trjebule, ow (2).
Treppendorf Lu. Rańchow.
Triebel Ž. Trjebulc, ow.
Tröbitz Ł. Trjebice.
Tschacksdorf Ž. Třěšojce (2).
Tschausdorf Kr. Třusojce.
Tscheren Ž. Cerna, eje.
Tschernitz Ž. Cer(n)sk, a.
Tschernsdorf G. Cernsk.
Tzschecheln Ž. Třechlin.
Tzschernowitz G. Carnojce.
Tugam Ł. Tugoń, mja.
Turnow Kh. Tornow.
Türkendorf Gr. Zakrjow.
Uckley Be. Huklej, e, ž.
Ukro Ł. Mokra, eje.
Ullersdorf Lu. Kuša, eje.
Vetschau Ka. Wětošow.
Vettersfelde G. Wětškow.
Vorberg Ka. Barak, a.
Wadelsdorf Gr. Zakrjejc, a.
Waldow Lu. Ł. Waldow (2).
Wallwitz G. Wałojce.
Waltersdorf Ž. Ł. Wałtarjejce (2).
Wanninchen Ł. Waninki, ow.
Watzschdorf Ž. Wjatřojce.
Wehnsdorf Ł. Wěnojce.
Weichendorf Lu. Wichmanojce.
Weinberge Ka. Komorowske Winice, ow.
Weissagk Ł. Ka. Ž. Husoka (Wu-), eje, ž (4).
Weissig Kr. Wusoka, eje.
Wellmitz G. Kr. Wełmice (2).
Weltho G. Wjeletow.
Welzow Gr. Wjelcej, eje, ž.
Wendisch-Buchholz St. Serbski Bukojc.
Wendisch-Drehna Ł. Serbski Drjenow.
Wendisch-Sorno Ka. Žarnow.

Werben Kh. Wjerbno, a, sr.
[Werchau Wjerchow].
[Werchluga b. Schlieb. Wjerchny Ług].
Werchow Ka. Wjerchownja, e.
Werder Be. Łucka.
Wernsdorf Be. Wernarjejce.
Weskow Gr. Wjaska, i.
Wettigmühle Ka. Wjatk, a.
Wiese Lu. Łuka.
Wiesendorf Kh. Naseńce, eńc.
Wiesenthal G. hl. Niemaschkleba.
Wilhelmsthal Gr. Wylemojce.
Willmersdorf Ka. Rogozno, a, sr.
Willmersdorf Kh. Rogozna, eje.
Wilschnitz G. Wólšnica.
Wintdorf Kh. Wintorp, a.
Wirchenblatt G. Wjerchne Błoto, a.
[Witticheneau Kulow].
Wittmannsdorf Lu. Ł. Witanojce (2).
Witzen Ž. Wicyn, a.
Wochowsee St. Wochow.
Wolfshain Gr. Śisej (hs. Ćisej) resp. Śisa (Ćisa), eje, ž.
Wolkenberg Gr. Klěčnik, a.
Wolschingmühle Ka. Wólšynka.
Wolzig St. Wólsk.
Wormlage Ka. Wormlag, a.
Woschkow Ka. Wóškow.
Wulschen St. Wólšyna.
[Wussack-Mühle b. Golss. Wusoka].
Wusswergk Lu. Wózwjerch, a.
[Wusterhausen Parsk, a].
Wüst-Drewitz Kh. Drjejce.
Wüstenhain Ka. Huštań, nja.
Zaacko Ł. Cakow.
Zahsow Kh. Cazow.
Zauche (Alt-, Neu-) Lu. Stara Něwa, Nowa Něwa (t. j. Niwa), y.
Zauche Ł. Sucha, eje.
Zauchel Ž. Suchol, a.
Zaue Lu. Cowje, ego.
Zeckerin Ł. Sekerin.
Zedel Ž. Sedło, a.
Zeisdorf Ž. Śisowa, eje.
[Zellin Celina, y].
Zelz Ž. Selc, a.
Zercheldorf Ł. Carchel, chla, m.
Zerkwitz Ka. Cerkwice (-ca).
Zeschau Ž. Šešow.
Zeust Lu. Zajězd, a.
Zickau Ł. Cychow.
Zilmsdorf Ž. Celimojce.
Ziltendorf G. Cylto[illegible].
Zinnitz Ka. Synjeńce, eńc.
[Zittau Žytawa].
[Zossen Sosny, ow].
Zschernowitz G. Carnojce.
Zschiegern G. Cygrow (staros. Čigrow).
Zschipkau Ka. Šejkow.
Zschorne Ž. Carna, eje, ž.
Zschornegosda Ka. Carny Gózd, a.
Zugkleibe Ž. Suchy Kleb.
Zürchel Ł. Carchel, chla, m.
Zützen Ł. Życeń, nja, m.
Zwietow Ka. Swětow.
Zwippendorf Ž. Swibna, eje.

3a. *Rěki a rěčki, jězory a haty.**)

Börste Ł. Lu. Bóršta, y (přitok Sprjewje).
Byhlener See Lu. Bělinski jazor.
Dahme St. Dubja, je, r.
Dober Ł. Dobra (rěčka p. Dobroługa, nětko z wjetša Kleine Elster = Mały Halštrow).
Dolgensee St. Dołgi & Długi jazor.
Dunaj Kh. Dunaj, a (rěčka pola Picnja).

*) Skrócenki: r. = rěka (rěčka) — h = hora.

Golze G. Gólica (rěčka).
Goramschütze Kh. Górjarnśica (promjo Spr. p. Dešna).
Grobla Lu.: promjo Sprjewje w Błotach.
Grosse Glubig-See Be. Głuboki jazor.
[Grosse Müggelsee Mogilinski jazor].
[Havel Habola, r.].
Kleine Gojatzer See Lu. Gójack (Gowjeck), a.
Koblo-See Lu. Koblowski jazor (p. Střupca).
Kschischocke Ka. Křišowka (rěčka p. Wětošowa).
[Löcknitz i. d. Neum. Łuknica (přitok Sprjewje)].
Lugk der, Ka. Ług, a (p. Załgozdźa).
Lubst G. Lubuša, e (přitok Nisy).
Malze Kh. Malksa (přitok Spr.).
Milanka Lu.: promjo Spr. w Błotach.
Mutnitza Lu. Mutnica (prom. Spr. w Błotach).
Neisse Nisa & Nysa, y, r.
[Nuthe Nuta, r.].
Oder Wódra, r.
[Plane Błonja (přitok Habole)].
Scharmützelsee St. Třemušnica, e.
Schlaube G. Slubja, r.
Schwarze Elster Ka. Carny Halštrow, r.
Schwiloch-(Schwielung-)See Lu. Gójac resp. Wjeliki jazor.
Skyro-Teich Ka. Skirowy gat.
Spree Sprjewja & Sprjowja.
Strieming G. Třumjeńk (přitok Wódry).
Teich, Obere und Untere, Kh. Górny a Dolny gat (p. Mósta).
Teufelsteich Kh. Cartowy gat (p. Picnja).
Werch-See Ka. Wjerchny jazor.
Wochow-See St. Wochow, a.
Wolziger See St. Wólsk, a.

3b. *Hory, holc, lěsy atd.*

Beierberg Lu. Bajawa góra (p. Bělina).
Braut L. Njewjesta, y, h. p. Kalawy.
[Chigonken Berg Cygańka, h. p. Bobroweje Góry].
Duber Heide Ka. Dubrawa.
Dubrow-Wald St. Dubrawa.
Eberberg Kh. Kjandrosowa góra (p. Ochozy).
[Golm Berg: Chołm, h. p. Želma].
Heilige Land G. Swěta Zemja.
[Müggelsberge Mogiliny, ow].
Pförtner Tiergarten Ž. Zwěrjeńc.
Spreewald Lu. Ka. Błota, ow.
Storkower Stadtheide St. Gólnica.
Schlossberg Kh. Grod (w Bórkowach).
Wolsching Wólšynka, lěs p. Rólan.

III. Pomjenowanja zwonka Łužicow.

W tutom dźěle sym zestajał najznaćiše mjena z powšitkowneho zemjepisa tak daloko, hač maju pola nas Serbow swoje samsne twórby, a wosebje serbske mjena ze stron Pruskeje, Sakskeje a Durinskeje, kotrež kraje běchu něhdy wot Serbow wobsydlene. W tychle krajinach pak je cyła syła měst-

nych mjenow, kiž su hižo we swojej poněmčenej twórbje pak cyle pak nimale jenajke z poněmčenymi mjenami we Łužicomaj, z čehož so z wěstosću sudźić hodźi, zo běchu w serbšćinje z woprědka jenajke, n. př. Biehla (Bülau), Binnewitz, Brösen, Gabel, Gablonz, Groitzsch (Roitzsch), Laas, Luppa, Olsig, Thräna, Treben, Tschorna atd. Za tajke a podobne mjena smědźa naši spisowaćeljo bjeze wšeho wobmyslenja wotpowědujce serbske twórby trjebać, kajkež so we wotdźělomaj I. a II. namakaju: Běła, Bónjecy, Brězyna, Jabłoń, Jabłońc, Hrodźišćo, Łaz, Łupa, Wólšinka, Drjenow, Trjebin, Čorna atd. Tohorunja dyrbja so za němske sydlišća wonych a druhich stron serbske pomjenowanja, kajkež mamy za te samsne němske městne mjena we Łužicomaj, porjadnje nałožować, n. př. za Beiersdorf, Bergen, Hennersdorf, Grünthal, Kunnersdorf, Neudorf (Neuendorf, Naundorf), Paulsdorf, Reichenbach, Seifersdorf, Taubenheim, Weickersdorf atd. zeserbšćene pomjenowanja Bejerecy, Hory, Hendrichecy, Zeleny Doł, Kundraćicy, Pawłocy, Rychbach, Šiborćicy, Hołbin, Wókranćicy atd.

W slědujcym zapisu njejsym z wjetša ani prěńše ani posledniše tajkich mjenow wosebje mjenował.

Skónčnje mam spomnić, zo su mjena wsow w mjeńšim pismje stajane.

Skróćenki sym tele nałožował:

A. = Austrija (nimo Čech, Morawy, Pólskeje a Wuherskeje).
Č. = Česka (Böhmen).
M. = Morawa (Mähren).
N. = Němska (nimo Pruskeje a Sakskeje).
P. = Pólska (Polen).
Pr. = Pruska (Preussen).
R. = Ruska (Russland).
S. = Sakska (Sachsen).
Sl. = Slezska (Schlesien).
W. = Wuherska (Ungarn).

Dale: hs. = hornjoserbski; ds. = delnjoserbska; sts. = staroserbski.

1. *Mjena krajow a ludow.*

Afrika Afrika; Afrikan-er, -erin Afri-čan, -čanka.
Amerika Amerika; Amerikan-er, -erin Ameri-čan, -čanka.
Asien Asia; Asiat, -in Asi-an, -anka.
Australien Australia; Australier, -erin Austral-čan, -čanka.
Böhmen Česka, eje & Čechi; Böhme, -in Čech, -owka.
Bosnien Bosnja, e.
Brandenburg, -er, -erin Bramborska, Brambor-čan, -čanka.
Bulgarien Bołhańska; Bulgare, -in Bołhań, -ka.
Dänemark Danska, eje; Däne, -in Dan-a, -ka.
Deutsch-Böhme, -in Čech-ań, -ańka.
England Jendźelska; Engländer, -in Jendźel-čan, -čanka.
Galici-en, -er, -erin Halič, a; Halič-an, -anka.
Grönland Zelenska, eje.
Illyrien Ilirska, eje. (A.)
Irland Irska; Irländer Irčan.
Itali-en, -ener, -enerin Włóska, Włoch, Włóška.
Kärnten Korutanska. (A.)
Krain Krajnska, eje (A.).
Kroatien Khorwatska; Kroate, -in Khorwat, -ka.
Lithau-en, -er, -erin Litwa, y; Litwjan, -ka.
Lombardei Lombardska, eje.
Mähren Morawa; Mähr-er, -in Morawjan, -ka.
Meissner Hochland Dalemincy (Hłomače).
Meissner Niederland Nižany.
Moldau Moldawa, y.
Montenegro Čorna Hora; Montenegriner, -in Čorno-hórc, -hórka.
Niederlande Nižozemska, eje.
Österreich Austrija & Rakuska; Österreicher, -in Rakušan, -ka.
Pleissnerland Plesany (Plisny).
Polabe (Elb-anwohner) Połobjan.
Polen Pólska, eje; Pole, -in Polak, a, Pólka, i.
Pommern Pomońska, eje; Pommer, -in Pomorjan, -ka.
Preussen Pruska, eje & Prusy, Prus; Preusse, -in Prus (Prusak), Prusowka.
Russland Ruska, eje & Rusy; Russe, -in Rus, Rusowka.
Rügen Kupa Rana (Rujana) (N.).
Sachsen Sakska & Sasy; Sachse, Sächsin Saksa, Saksowka.
Schlesi-en, -er Slezska, eje, Slezak.
Schottland Šótska.
Schweden Šwedska.
Schweiz Šwica, y & Šwajcańska.
Thüringen Durinki, ow & Durinska.
Siebenbürgen Sedmihródska.
Slave, -in Słowjan, -ka.
Slovene, -in Słowj-enc, -enka.
Slowake, -in Słow-ak, -ačka.
Spanien Španska, eje; Spanier, -in Špančan, -ka.
Steiermark Štyrska.
Südslave Juhosłowjan & Južny Słowjan.
Ungar, -in, Ungarn Wuheř, -řka, -řska.
Ukraine Wukrajina, y (R.).
Voigtland Bohotsko (sts. Serbsko), a, sr.

2. *Mjena městow a wsow.*

Agram Zahrjeb, ds. Zagrjeb, a (A.).
Altenburg Starohród, sts. Starogrod (N.).
Amselfeld Kosowo Polo (Serb.).
Athen Atheny, ow.
Aussig Wusće, ow, pl. (Č.).
Baireuth Bart, a (N.).
Bamberg Babin (N.).
Beelitz Bělica (Pr.).
Belgard, Pom. Běłohród, ds. Běłogrod (Pr.).
Belgern a. E. Běła Hora, ds. Běła Góra (Pr.).
Belgrad Běłohród, -oda.
Belzig Bělsko, a (Pr.).
Berlin Barliń (Berlin), m.
Beuthen a. O. Bytoń, mja (Sl.).
Bodenbach Podmokły, ow (Č.).
Borna Borno, a (S.).
Böhmisch-Kamnitz Česka Kamjenica (Č.).
Böhmisch-Leipa Česka Lipa (Č.).
Brandenburg Branibor, a (Pr.).
Braunschweig Brunšwik (N.).
Bremen Bremy, ow (N.).
Breslau Wrótsław, wja (Sl.).
Brieg Brěg abo hs. Brjóh (Sl.).
Bromberg Bydhošć, ds. Bydgošć (P.).
Brück Móst (Pr.).
Brünn Berno, a (M.).
Brüx Móst, a (Č.).
Budweis Budźejowicy (Č.).
Bunzlau Bólesław (Sl.).
Biehla Běła (S.).
Blasewitz Błaženecy (S.)
Bobritzsch Bobrowica (S.).
Bockwa & Bockwen Bukowina (S.).
Bohra (Deutschen-, Wendisch-) Borow (Němski, Serbski) (S.).
Boritz b. Riesa Boruc, a (S.).
Bretha, Prov. Sachs. Brod, u (Pr.).
Bühlau Běła (S.).
Cattaro Kotor, a (A.).
Chemnitz Kamjenica, y (S.).
Colditz Koldica (S.).
Constanz Kóstnica, y (N.).
Choren hl. Khoren.
Collm Khołm (S.).
Connewitz Konjecy (S.).
Cossebaude Kosobudy, ow (S.)
Cröbeln, Prov. Sachs. Krobjelin (Pr.).
Dahlen Dolany (S.).
Danzig Gdansk, hs. Hdansk, a (Pr.).
Diakovar Dźakowo, a (A).
Dommitzsch a. E. Domič (Pr.).
Döbeln Doblin (S.).
Dresden Drježdźany (Draždźany), ds. Dreždźany.
Dux Duchcow (Č.).
Düben, Pr. Sachs. Dźěwin (Pr.).
Diera Dźěra, y (S.).
Dohna Donin (S.).
Dölitzsch Dolič, a (S.).
Eger Cheb, a, m. (Č.).
Eilau Jiłowa (Č.).
Eilenburg Jiłow (Pr.).
Elsterwerda Wikow, a (Pr.).
Erfurt Jarobrod (Pr.).
Elsnig b. Torg. ds. Wólšynka (Pr.).
Franzensbad Francowe Łaznje, ow (Č.).
Frankfurt a. O. Frankfort (Pr.).
Friedland i. B. Briland, a (Č.).
Fürstenwalde Přibor, a (Pr.).
Gabel (2) Jabłoń (Č. S.).
Gablonz (2) Jabłońc, m. (Č. S.).
Geithain Khitań, nja, m. (S.).
Gera Gera, Gora, Hora (N.).
Gitschin Jičin (Č.).
Glatz Kładsko (Sl.).
Glauchau Hłuchow, sts. Głuchow (S.).
Gnesen Hnězdno (ds. Gnězdno), a (P.).
Goldberg Złota Hora (Sl.).
Göritz, Neum. ds. Górica (Pr.).

Görz Górica, Horica (A.).
Graupen Krupka, i (Č.).
Graz (A.) *Štyrski Hródk (Grodk).
Groitzsch Hrodźišćo (S.).
Grossenhain Wilki Wosek (S.).
Gross-Glogau Wulki Hłohow, Wjeliki Głogow (Sl.).
Grottau Hródk (Č.).
Grünberg Zelena Hora (Sl.).
Granschwitz & Granschütz Kruświca (S.).
Guhrau Góra, hs. Hora (Sl.).
Halle hs. Hala, ž, ds. Halo, sr., sts. Dobrogora (Pr.).
Hof i. Baiern Dwórc, a (w Baj.).
Iglau Jihlawa (M.).
Jablunka Jabłunkow (A.).
Jauer Jawora (Sl.).
Jessen Jaseń (N.).
Jüterbogk Jutroboh, ds. Witřebog, a (Pr.).
Karlsbad Karlowe Wary (Č.).
Karolinenthal Karlin (Č.).
Kiew Kijew, a (R.).
Klagenfurt Celowc, a (A.).
Klostergrab Klóšter Hraby (Č.).
Kolberg Kołobrjeg, a (Pr.).
Kolin Kolin (Č.).
Kommotau Khomutow (Č.).
Komorn Komorno, a (W.).
Konstantinopel Carihród, oda.
Königgrätz Kraloweje Hradc (Hródk) (Č.).
Königinhof Kraloweje Dwór (Č.).
Königsberg Kralowc, a (Pr.).
Königs-Wusterhausen Parsk, a (Pr.).
Köpenick Kopjenik (Pr.).
Krakau Krakow (P.).
Kratzau Khróstawa (Č.).
Kuttenberg Kutna Hora (Č.).
Küstrin Kostrin (Pr.).
Klotzsche Klučow (S.).
Kohren Korin (S.).
Kosswig Koswik (S.).
Kötzschenbroda Kočebrody, ow (S.).
Kreischa Křišow (S.).
Kulm (husto) Khołm (ds. Chołm).
Laibach Lublań, nja (A.).
Lebus Lubuš (Pr.).
Leipzig Lipsk (S.).
Leisnig Lěsnik (S.).
Leitmeritz Litoměricy (Č.).
Leitzkau Lěska, eje (Pr.).
Lemberg Lwow, a (P.).
Liebenwerda Rukow, a (Pr.).
Liegnitz Lěhnica, ds. Lěgnica (Sl.).
Lommatzsch Hłomač, a, sts. Glomač, a (S.).
Löwenberg Lwow (Sl.).
Lübeck Baltyska Bukowc (N.).
Lüneburg, -er Limbórk, -rčan (N.).
Laubegast Łubohózd, a (S.).
Leubus Lubuš (Pr.).
Lockwitz Łukawica (S.).
Lohmen Łomy, ow (S.).
Loschwitz Łužkecy (S.).
Löbtau Lubitow (S.).
Lössnitz Lěsnica (S.).
Lungwitz Łukawica (S.).
Magdeburg Dźěwin, a (N.).
Mailand Milan, a (Ital.).
Marienbad Marijanske Łaznje, ow (Č.).
Meerane Morany, ow (S.).
Meissen Mišno, sts. Mižno (S.).
Merseburg Mjezybory, ow (Pr.).
Meseritz a Meseritsch Mjezyrěč, a, m. (P. a M.).
Moskau Moskwa, y (R.).
Mügeln Mohilno, sts. Mogilno, a, sr.
München Mnichow (N.).
Mariaschein Krupka (Č.).
Meisa Miža (S.).
Möckern Mokrin (S.).
Neusatz Nowy Sad (W.).
Neustadt Nowe Město (S.).
Nossen Nosyn (S.).
Nieska Nizka, eje (S.).

Oederan Pusty Rań, m. (S.).
Oels Wolešnica (Sl.).
Oderberg Bohumin, a (Sl.).
Ofen Budim, a (W.).
Ohlau Wolawa (Sl.).
Olmütz Wołomuc, a (M.).
Ortrand Wótrań, nja (Pr.).
Oschatz Woseč, a, m. (S.).
Oschätzchen Wosečk, a (S.).
Ostra & Ostrau Wotrow (S.).
Pardubitz Pardubicy (Č.).
Pegau Pěgawa (S.).
Penig Pjeńk, a (S.).
Pesth Pěšt, a, m. (W.).
Petersburg Pětrohród, a (R.).
Petrikau Pětrkow (P.).
Pilsen Pilzeń, znja, m. (Č.).
Pirna Pěrna, eje (S.).
Plauen (2) Pławno (S.).
Podebrad Podźěbrady (Č.).
Posen Póznań, nja, m. (P.).
Potsdam Podstupim, a & Podstup, a (Pr.).
Prag Praha, i (Č.).
Prenzlau Přibysław, wja (Pr.).
Prerau Přěrow (M.).
Pressburg Brěčisław (W.).
Prettin ds. Přěšin, hs. Přěčin (Pr.).
Pretzsch a. E. Prěč, a (Pr.).
Pritzwalk Přibysławk (Pr.).
Pesterwitz Bystrica (S.).
Pillnitz Pilnica (S.).
Polenc Pólnica (S.).
Poppitz Popicy (S.).
Ragusa Dubrownik (A.).
Ratibor Raćiboř, rja (Sl.).
Raudnitz Rudnica (Č.).
Reichenberg Liberc, a, m. (Č.).
Reppen, Neum. Rěpin (Pr.).
Riesa Rězow, a (S.).
Rochlitz Rochlica, y (S.).
Rosswein Roswin, a (S.).
Rostock Roztok (N.).
Radebeul Radobyle, ow (S.).
Radegast Radohózd, sts. Radogvozd (S.).
Reudnitz Rudnica (S.).
Roitzsch, Pr. Sachs. Hrodźišćo, ds. Grožišćo (Pr.).
Saaz Žatc, a (Č.).
Salzburg Solnohród, a (A.).
Sayda Židow (S.).
Schandau Žandow (S.).
Schkeuditz Skudicy (Pr.).
Schleiz Sliwica (N.).
Schlieben, Pr. Sachs. Sliwin (Pr.).
Schluckenau Słanknow (Č.).
Schmölln, Altb. Smolnja, e (N.).
Schweidnitz Swidnica (Sl.).
Schweinfurt Swinibrod (N.).
Schweinitz, Pr. Sachs. Swinica (při Čornym Halštrowje).
Schwerin Zwěrin (N.).
Schwiebus, Neum. Swěbodźim (Pr.).
Sebnitz Zebnica, y (S.).
Skalitz Skalica (Č.).
Spandau Spandawa (Pr.).
Sprottau Sprotawa (Sl.).
Stettin Šćećin (Pr.).
St. Marton Swjaty Marćin (W.).
Stolpen Stołpno & Stołpin (S.).
Strehla Strjela, e (S.).
Saathain Zatoń, nja, m. (S.).
Schirmenitz a. E. Čerwjeńca (Pr.).
Strehlen Strowjelin (S.).
Striesen Strěžin, a (S.).
Taucha Tuchow, a (S.).
Teltow Teltow, a (Pr.).
Teplitz Ćoplicy (Č.).
Teschen Ćěšin (A.).
Tetschen Dźěčin (Č.).
Teuchern, Thür. Tucherin (Pr.).
Tharand Torant, a (S.).
Thessalonich (Saloniki) Sołun, a.
Thorn Toruń, nja (Pr.).
Torgau ds. Torgow, hs. Torhow (Pr.).
Trautenau Trutnow (Č.).
Trebbin Trjebin (Pr.).
Treuen Drjewno, a (S.).

Treuenbritzen Wěrna Brjazyna, hs. Swěrna Brězyna (Pr.).
Triest Terst, a (A.).
Troppau, Schl. Opawa, y (A.).
Turnau Turnow (Č.).
Tolkewitz Dołkowica (S.).
Ungarisch-Hradisch Wuheřske Hrodźišćo (M.).
Übigau b. Dr. etc. Wbohow (S.).
Venedig Bjenatki, ow.
Warnsdorf Warnołćicy (Č.).
Warschau Waršawa (P.).
Weissenburg Běłohród, a (W.).
Wien Wiń, nja, m. (A.).
Wilna Wilno, a (R.).
Wittenberg Běła Hora, ds. Běła Góra (Pr.).
Wurzen Worcyn (S.).
Wachau Wachow (S.).
Wachwitz Wachecy (S.).
Wahren Warin (S.).
Wehlen Wjelin (S.).
Weinböhla Winowa Běła (S.).
Wettin Witin, a (Pr.).
Zeitz Žič, a (Pr.).
Zerbst Serbišćo, a (N.).
Zielenzig ds. Šeleśin, hs. Ćelećin (Pr.).
Znaim Znojmo, a, sr. (M.).
Zossen Sosny, ow, pl. (Pr.).
Zöblitz Sobołsk, a (S.).
Zschillen Čelno (S.).
Zschopau Sapawa (S.).
Züllichau Žwilichow, vulgo Cylichow (Sl.).
Zwickau Šwikawa, vulgo Cwikawa (S.).
Zwönitz Zwonica (S.).
Zehren b. Meissen Cyrin (S.).
Zeithain Cytań, nja, m. (S.).
Zscheila Žilow (S.).

3. *Wody, hory, lěsy atd.**)

Ahornberg Jawornik (S.).
Alpen Alpy, ow.
Atlantischer Ocean Atlantske morjo.
Biehla Běła (S.), r.
Böhmerwald Šumawa.
Briessnitzbach b. Dr. Brěznica, r.
Chemnitz Kamjenica, r.
Donau Dunaj, r.
Döllnitz Dolnica (S.), r.
Drau Drawa, y, r.
Eger Wohra, r.
Elbe Łobjo.
Elstergebirge Serbske hory.
Erzgebirge Rudohory, pl.
Fichtelberg Šmrěčnik (S.), h.
Fichtelgebirge Smrěčiny.
Georgenberg Rip, a (Č.), h.
Gröditzberg Hrodźišćo (Sl.), h.
Harz Smoliny, pl.
Ihle Jiłowa (přitok Habole), r.
Jeschkenberg Jěšćed, a (Č.), horina.
Kamnitz Kamjenica (Č.), r.
Karpathen Karpaty, ow.
Königstein Kralowc (S.), h.
Lilienstein Lilijowc (S.), h.
Lockwitz Łukawica (S.), r.
Luppe Łupa, eje (S.), r.
Main Mohan, a.
March Morawa (M.), r.
Memel Njemen, rodź. Njemna, r.
Milischauer Milišowka (Č.), h.
Moldau Wołtawa (Č.), r.
Mulde Modła, eje (S.), r.
Müglitz Mohilnica (S.), r.
Müritzsee Morica (N.), j.
Neplitz Njeplica (přitok Habole), r.
Nordsee Němske morjo.
Oder Wódra.
Ostsee Baltyske morjo & Baltyk.

*) Skróćenki: r. = rěka — h. = hora — j. = jězor.

Parthe Parda (S.), r.
Plattensee Błótoń, nja, j.
Pleisse Plesna (S.), r.
Polenz Polica (S.), r.
Pöhlberg Bělin (S.), h.
Pressnitz Brěznica (rěka w Rudohorach).
Regnitz Radnica (r. w Bajerskej).
Riesengebirge Keřkonošske hory.
Saale Solawa, r.
Sau Sawa, r.
Schneeberg Sněžnik, h.
Schneekoppe Sněžka, h.
Schwarzes Meer Čorne morjo.
Schwarzwald Čorny lěs (N.).
Schwielow-See b. Potsd. Šwjelow, j.
Sebnitz Zebnica (S.), r.
Sprottau, Schl. Sprotawa, r.
Striegis Strjeguš, e, ž. (S.), r.
Theiss Tysa (W.), r.
Thüringer Wald Durinski lěs.
Triebisch Trjebiša, e (S.), r.
Weichsel Wisła, y.
Weisse Elster Běły Halštrow, r.
Weisser Berg Běła Hora (Č.), h.
Weisseritz Bystrica (S.), r.
Winterberg Zymnik (S.), h
Wyhra Wirawa (S.), r.
Zauche, Brandb. Sucha (krajina).
Zobtenberg Sobotka (Čubata), h.
Zschopau Sapawa (skeps. Čopawa), r.
Zwickauer Mulde Modła (sts. Šwikawa & Rychlica), r.
Zwönitz Zwonica (S.), r.

Přehlad spisow Michała Hórnika.

Zestajał *Adolf Černý.*

Přitomny přehlad pokazuje wulkotnosć dźěławosće našeho njezapomniteho a njezarunajomneho Hórnika. Hižo sama mnohosć dźěłow budźi spodźiwjenje a počesćowanje, kotrež rosće, hdyž dźiwamy na wšěstronskosć a hłubokosć jeho dźěławosće. Mnohosć jeho dźěłow je tak wulka, zo je jara ćežko, jich dospołny zapisk podać. Ja tež připóznawam, zo mój přehlad cyle dospołny njeje (hač runjež mějach k rucy wšelake starše zapiski, wosebje w Dučmanowych přehladach serbskeho katholskeho pismowstwa, a hač runjež sam něšto króć přehlad jeho spisow wozjewich) — tola pak tež z toho nic cyle dospołneho přehlada spóznawamy wulkotnosć dźěławosće a zasłužbow našeho jeničkeho Hórnika . . . kaž tež wulkosć škody, kotruž z jeho wotkhadom poćerpichmy . . .

A. Wosebite knihi, woćišće a drobnostki.

a) Wědomostne dźěła.

1. Čitanka. Mały wubjerk z narodneho a nowišeho pismowstwa hornjołužiskich Serbow. Ze serbskoněmskim słownikom. Budyšin 1863. Str. 98 + 58, VIII.

2. Ležownostne mjena w Serbach. (Wosebity woćišć z Časopisa M. S.) 1865. Str. 9.
3. Delnjoserbske ludowe pěsnje. Z rukopisneje zběrki B. Markusa. Z dodawkom (Pěseń wo wuherskej njewjesće, Wo hródkowskej podrěči, Varianty a wudospołnjenja rukopisa dr. Antona w Zhorjelcu). Budyšin 1881. (Wosebity woćišć z Časopisa M. S.) Str. 63. (Předsłowo a nastawčk wo hródkowskej podrěči stej jenož za tutón wosebity woćišć spisanej.)
4. Historija Serbskeho Naroda. Spisaštaj Wilhelm Bogusławski a Michał Hórnik. Budyšin. Z nakładom Michała Hórnika. 1884. Str. XV. a 144 wulk. VIII. Přiłoha: historiska karta „Durinkowje, Serbja a Łužičenjo wot VI. do XI. stotka.“
5. Přitomnosć a minyłosć serbskeho słowjesa. Z přikładami z Noweho Zakonja serbskim studowacym podał ... (Z Časopisa M. S.) Budyšin 1893. Str. 16.*)

b) Knihi za lud.

I. Nabožinskeho wopřijeća.

6. Krótke stawizny nabožnistwa w starym a nowym zakonju. Z katechisma wot Józefa Deharbea pschełoži M. H. Z přidawkom: Duchowna wyšnosć Serbow. Budyšin 1861. (Z nakładom přełožerja). Str. 48. VIII. — Druhi wudawk 1874 ma titul: Krótke stawizny nabožnistwa. Po J. Deharbeowych pschełožił M. Hórnik. Str. 30.
7. Biblijske stawizny staroho a nowoho zakonja za katholske wučeřnje wobdźěłał Michał Hórnik. Po poručnosći duchowneje wyšnosće. Budyšin 1870. Z nakł. tachantstwa. Str. 4 + 188. VIII.
8. Mjeńsche spěwarske knihi za katholskich kschesćanow. Zrjadował ... Pschidawk k Nowej Jězusowej Winicy. Budyšin 1878. Z nakładom wudawarja. Str. 4 + 96. VIII.
9. Pobožny Spěwar. Mjeńsche spěwarske knihi z modlitwami. Za katholskich Serbow wobdźěłał a wudał ... Budyšin 1879. Z nakładom wudawarja. Str. 8 + 196. VIII.

*) Pódla toho běše Hórnik nimo H. Zejlerja hłowny sobudźěłaćeř Pfuloweho „Łužiskeho serbskeho Słownika“ (dokónč. 1866), hdźež je tež na titulu mjenowany.

10. Z J. Łusčanskim: Marija Maczeŕ dobreje rady. Knižka za sobustawy pobožneje Jednoty k czesczowanju Maczerje dobreje rady, a za druhich czesczowarjow s. Marije. Budyšin 1883. Z nakładom Tow. ss. Cyr. a Meth. (poprawom z nakładom M. Hórnika). Str. 6 + 96 wulkeho VIII.

11. Nowy Zakoń. Do hornjoserbšćiny po rjedźe Vulgaty přełožištaj Jurij Łusčanski a Michał Hórnik. Budyšin, wot l. 1887. Z pomocu towaŕstwa ss. Cyr. a Meth. Hač dotal wuńdźechu štyri zešiwki, I. 1887, II. 1888, III. 1890, IV. 1892. Str. XXXII. + 352 wulk. VIII. Pjaty a posledni so doćišćuje. Do Hórnikoweje smjerće bě ćišćanych 25 listnow; mjez ćišćom 26. listna Hórnik wumrě. Wón dźěłaše sobu hač do kónca lista swj. japoštoła Pawoła na Hebrejskich (str. 393). — Tónle znamjenity přełožk Noweho Zakonja budźe zakładny kamjeń čisteje serbskeje rěče!

12. Pobožny Wosadnik. Modlitwy a kěrlusche za katholskich Serbow. Zrjadował a wudał ... Bud. 1889. Z nakładom wudawarja. Str. XIV + 270 + 256. VIII.

13. Biblijske stawizny staroho a nowoho zakonja. Po zrjadowanju dr. J. Schustera a G. Meya serbscy wudał ... Ze 100 wobrazkami a třomi kartkami B. Herdera z Freiburga. Budyšin. Z nakładom wudawarja. 1891. W kommissiji E. Rühla w Budyšinje. Str. X + 242. VIII. — Rjany podłožk za přichodny přełožk Stareho Zakonja!

(Z nowa wudate starše spisy abo wućahi z nich:)

14. Jutrowne khěrlusche. 1869. Str. 20. VIII. — Druhi wudawk 1871 ma titul: Jutrowne khěrlusche, z Khrósczanskich spěwaŕskich wuwzate. Tež 20 str. — Třeći wudawk ma zaso jenož titul Jutrowne kěrlusche. Str. 16. Bjez lěta (drje 1889 abo 1890?). Kěrluše we nim su po „Pobožnym Wosadniku“ woćišćane; přidate su antifona Budź powitana, Lauretanska litanija a Magnifikat.

15. Pobožnoscz na swatém Skhodze. Tseczi Wudawk. Z Pzidaczom dweju Litanijow. Bud. 1870. Z nakładom red. Kath. Pósła. Str. 32. VIII. — Štwórty wudawk: Pobožnoscz na swjatym skhodźe, 1881. Str. 24, tež z nakł. M. Hórnika.

16. Pobožnoscź kschižowoho pucźa. Porjedźeny wudawk z nowym pschidawkom wobstarał ... Bud. 1874. Str. 32. VIII.
17. Jězusowa Wincza, to je Kniha, wo kotrejž ßo namakaju pobožne ... modlitwy .... atd. (Nowy wudawk knihi z lěta 1853.) Bud. 1878.

II. Šulske knižki a spisy druheho wopřijeća.

18. Prěnja cžitanka za serbske katholske wucžeŕnje w Hornjej Lužicy. Bud. 1866, str. 128. Nakł. konsistorija. (Němske „Lesestücke" str. 60—99 wubrane wot kant. Hoffmanna.) — Druhi wudawk 1874. Str. 144. (W tom wudawku su tež němske kruchi wubrane a rjadowane wot Hórnika.) — Nowy wudawk (1883) wobdźěłał Herrmann Brauner: Prěnja cžitanka za serbske wucžeŕnje. Tola tež w tom wudawku su serbske kruchi wot Hórnika (hač na někotre hrónčka wot Kubaša).
19. Genovefa. Rjane powjedańcžko ze staroho cžasa wot Khrystofa Schmida. Za serbske macžerje a dźěcži pschełožił ... Bud. 1861. (Maćičnych spisow č. 39.) Str. 122. VIII. — Druhi wudawk 1870, třeći 1884.
20. Porjedźene hwězdaŕstwo a Mikławsch Kopernik. K 400-lětnomu narodnomu dnju M. Kopernika wopisał ... Bud. 1873. Str. 16. VIII.*)

c) Přełožki pastyŕskich listow atd.

21. Póstny list biskopa L. Forwerka 1865. Str. 4 fol.
22. Bulla „Ineffabilis" S. P. Pii P. IX. In linguam Soraborum Lusatiae Superioris vertit Michael Hornig, presbyter dioecesis Budissinensis. 1867. Str. 8.
23. List we Fulda zhromadźenych němskich biskopow 1869: „W duchu Jězusa Khrystusa a joho swjateje cyrkwje." Str. 4 wulk. IV.
24. Wažnaj listaj za katholskich Serbow z lěta 1868. K wopomnjecźu wudał M. H. Bud. 1869. Str. 8 wulk. IV.

*) Pódla toho je H. wobstarował nowe wudawki wšelakich spisow, kaž n. př. „Kak je Bohusław z Dubowina Boha spóznał" (1887) atd., a je porjedźał prawopis a rěč wšelakich spisow atd. Jako korrektor serbskich spisow je z cyła jara wjele skutkował.

25. Pastyŕski list biskopa L. Forwerka 1870: „Jene najczěžschich domapytanjow je nadobnoho widźownoho wjeŕcha.“ 4 str. wulk. IV.
26. Póstny list biskopa L. Forwerka 1871: „Zasy pschibližuje so čas cźichoho rozpominanja.“ 4 str. wulkeho IV.
27. Jubilejski list němskich biskopow 1871: „Po wobzamknjenjach vatikanskoho koncila.“ 4 str. IV.
28. Póstny list biskopa L. Forwerka 1872: „W njeskónczněj lubosczi k hrěschnomu cźłowjestwu.“ 4 str. IV.
29. Póstny list biskopa L. Forwerka 1873: „Pschiležnosczź łońschoho.“ 4 str., IV.
30. Nastupny pastyŕski list biskopa Franca Bernerta. 1875. „Nasch Knjez a Zbóžnik Jězus Khrystus.“ 4 str., IV.
31. Pastyŕski list bisk. Fr. Bernerta 1876: „W noch, w kotrejž běschtaj Marija a Józef do Betlehema.“ 4 str., IV.
32. Póstny list bisk. Fr. Bernerta 4. febr. 1877: „Lědma běsche po powjedanju swjatoho sczenja.“ 4 str., IV.
33. Cyrkwinske wozjewjenjo na swjedźenju najswjeczišcheje Trojicy. 1877. 2 str., IV.
34. Póstny list bisk. Fr. Bernerta 24. febr. 1878: „Runje wozjewjene słowa njedźelskoho swjatoho sczenja.“ 4 str., IV.
35. Póstny rjad za l. 1878: „Z dźiwanjom na wobstejnosczě.“ 4 str., IV.
36. Póstny list bisk. Fr. Bernerta 1879: „Z nowa pschikhadźa we pschibližowanju.“ 5 str., IV.
37. Wotpustkny list: „Wozjewjenjo na prěnju póstnu njedźelu lěta 1879.“ 6 str., IV.
38. Póstny list bisk. Fr. Bernerta 1880: „Blizko pola Jericho proschesche.“ 5 str., IV.
39. Póstny list bisk. Fr. Bernerta 1881: „Khwalba rozswětlenja a zdźěłanosczě cźłowjekow.“ 5 str., IV.
40. Wotpustkny list bisk. Fr. Bernerta: „Wozjewjenjo na tsecźu njedźelu po Jutrach 1881.“ 5 str., IV.
41. Wokolny list bamža Leona XIII., wot 30. septembra 1880, ze započatkom: „Grande munus.“ 8 str., wulk. VIII. 1881.
42. Póstny list bisk. Fr. Bernerta 12. febr. 1882: „Spočatkowe słowa we sczenju dźensnischeje njedźele wěschcźa.“ 5 str., IV.
43. Póstny list bisk. Fr. Bernerta 28. jan. 1883: „Runje cźitane słowa swj. sczenja napominaja nas.“ 8 str., IV.

44. Póstny list bisk. Fr. Bernerta wot 14. februara 1884: „Po powjeſtwje runje cžitaneho ſcženja.“ 6 str., IV.
45. Póstny list bisk. Fr. Bernerta 8. febr. 1885: „Wſchelake ſwjedženje a cžaſy w cyrkwinym lěcže.“ 8 str., IV.
46. Póstny list bisk. Fr. Bernerta 28. febr. 1886: „Pſchi runje ſłyſchanym wołanju ſlepoho na pucžu do Jericha.“ 8 str., IV.
47. Póstny list bisk. Fr. Bernerta 12. febr. 1887: „Wažne podawki tež w žiwjenju jednotliweho cžłowjeka.“ 7 str., IV.
48. Póstny list bisk. Fr. Bernerta 5. febr. 1888: „Pod pohnucžom pokornoho džělměcža.“ 8 str., IV.
49. Liſt Joho Swjatoſcže Bamža Leona XIII. na hodownym ſwjedženju 1888 wudaty. Wo kſcheſcžanſkim žiwjenju. Z łacžanſkoho pſchełožił M. H. Budyšin 1889.
50. Póstny list bisk. Fr. Bernerta 24. febr. 1889: „Na poſlednim hodownym ſwjedženju.“ 8 str., IV.

d) Drobnostki (jednotliwe modlitwy, wozjewjenja, wobrazki atd.).

51. Khěrluſch hrěſchnika k ſwjatej Mariji. Pſchidawk k „Spěwawej Jězuſowej Winicy“ wot M. Wałdy. (Z nowa wudał Hórnik.) Bud. 1865, 2 str.
52. Wopomnjeczo ſ. firmowanja. Bud. 1866, 4 str.
53. Modlitwa za ökumeniſki koncil. (Přeł. z něm.) Bud. 1869, 2 str.
54. Khěrluſche k cžeſcži ſwjateje Marije. Bud. 1870, 2 str.
55. Modlitwa, kotraž ma ſo 18. junija 1871, tſecžu njedželu po ſwjatkach, pſchi powſchitkownym džaknym a měrſkim ſwjedženju měſto modlitwy za naležnoſcže kſcheſcžanſtwa po prědowanju ſpěwacž. (Přeł. z něm.) 2 str.
56. Za wjecžornu pobožnoſcž w cžaſu wot 1. novembra 1872 hacž k ſpočžatkej poſta 1873 poſtajene modlitwy. (Přeł. z něm.) 2 str.
57. Modlitwa na dnju biſkopowje ſwjecžizny. 1875, 2 str.
58. Někotre wužitne modlitwy. 1874, 4 str.
59. Naſcha luba knjeni wobſtajneje pomocy. 1878, 4 str. (z wobr.).
60. Swjata Marija, Khryſtuſowa macžeř. 1878, 4 str. (z wobr.).
61. Jandžel pěſton. 1878, 4 str. (z wobrazom).
62. Cžeſcženjo wutroby Jězuſowej. 1878, 4 str. (z wobr.).
63. Wotpuſtkne modlitwy pſchi khorych a mrěžacych. 1878, 4 str. (z wobrazom).

64. Hlej, twoja maczeř! 1878, 2 str. (z wobr.).
65. Hlej wutrobu, kotraž je cžłowjekow tak jara lubowała. 1878, 2 str. (z wobr.).
66. Cžeſcženje ſwjatoho Józefa. 1878, 4 str. (z wobr.).
67. Modlitwa. O Božo, wot kotrohož ſwjate. 1879, 4 str.
68. Modlitwa, z kotrejž móžeſch ſo Maczeri dobreje rady porucžicž. 1883, 11 str. (z wobr.).
69. Dopomnjeńka na jubilej swjateho Methodija 1885 (z wobr.).
70. Modlitwa po prědowanju, Wſchohomócny, wěčžny Božo, pſchi kemſchacej ſwjatocžnoſcži. 1889 (k Wettinskemu jubileju 16. jun.).
71. Porucžnoſcž ordinariata: „Nadobny wjeřch naſcheje ſwjateje cyrkwje.“ 1871, 1 str. (přeł. z něm.).
72. Wozjewjenje 1. a 2. dźeń swjatkow 1889: „W tutym lěcže dopjelnja.“
73. Wozjewjenje 29. sept. 1889: „Po porucžnoſcži japoſchtołſkoho vikariata“ a „Modlitwa k ſwjatomu Józefej.“
74. Wustawki towařstwa Maćicy Serbskeje. (Přeł. z něm.) 1857, 8 str.
75. Přidawk k Łužičanej. Pokazka w zjenoćenym prawopisu. Genovefa. 1861, 4 str.
76. Pſcheproſchenjo katholſkim Serbam podate. (Přepr. k přistupowanju za sobustawow Towařstwa swj. Cyrilla a Methodija.) 1862, 2 str.
77. Serbſke cžitanjo za katholſkich Serbow. (Přidate k prěnjemu čisłu Kath. Pósła 1863), 2 str.
78. Za ſwjatoho wótca. 1868, 2 str.
79. Próstwa za Serbow a jich přećelow (Serb., něm. a franc.) 1869, 4 str.
80. Towařstwo Pomocy za studowacych Serbow a jeho wobtwjerdźene wustawki. 1880.
81. Čechowje! Polacy! (Próstwa při składnosći jubileja swj. Methodija.) 5. julija 1885.
82. Wozjewjenje „Nowoho Zakonja“. 1887, 2 str.
83. Wobraz z podpismom: Ss. Method a Cyrill, japoštołaj Słowjanow. 1868.
84. Wobraz z podpismom: Dajće dźěćatkam ke mni přińć atd. 1870.
85. Wobrazk: Swjata Marija, Maćeř dobreje rady. 1883.

86. Wobraz: Swjataj bratraj Sołunskaj Cyrill a Methodij. 1883. (Čišćane w Brnje pola Rajhradskich benediktinow.)
87. List pobožneje Jednoty. (Z wobrazkom; drje 1883.)
Přisp.: Pódla tychle su hišće druhe snadniše drobnostki, kaž prospekty atd.

e) Časopisy atd., kotrež redigowaše, resp. załoži.

88. Měsačny přidawk k Serbskim Nowinam. (Załoži a redigowaše 1858—1859.) Budyšin.
89. Łužičan. Časopis za zabawu a powučenje. (Załoži a redigowaše w l. 1860—1863.) Budyšin.
90. Katholski Posoł. Cyrkwinski čžasopis, wudawany wot towarstwa SS. Cyrilla a Methoda w Budyschinje. (Załoži a redigowaše w l. 1863—1871, 1877 [č. 2—14], 1881 [č. 11—24]).
91. Časopis Maćicy Serbskeje. (Redigowaše w l. 1868—1894 [zeš. I.]). Budyšin.
92. Serbske Nowiny (redigowaše 1860 nimale cyłe lěto w njepřitomnosći Smolerja; 1867 z Fiedlerjom w času přebywanja Smolerja na ethnografiskej wustajeńcy w Moskwje; 1873 z nowa 9 abo 10 čisłow). Budyšin.
93. Pratyja sa dolnołužyskich Serbow. (Redigowaše w l. 1880 1881.) Budyšin.
94. Serbski Hospodař. Časopis za serbskich ratarjow. (Załoži a redigowaše w l. 1881.) Budyšin.

B. Dźěła w serbskich časopisach a druhich publikacijach.

I. Pěsnje.

a) *Prěnjotne* (30 čisłow): Brancelej (Tydź. N. 1852, 31, druhi króć w Jubil. spisach Serbowki, I. zeš. Basnje, 1894, 20). — Kokulička (Tydź. N. 1852, 158, češki přełožk wot Černeho: „Slov. Sborník“ 1887, 59). — Róža-holičo (Serb. N. 1856, 45). — Žarowanska rejwařka (Měs. Přid. 1858, 5, češki přeł. wot Douchi: „Slovanská poezije“ 1878, II., 422). — Kłoki (7 epigramow, M. P. 1858, 9, druhi króć w Jub. sp. Serb. I., 23). — Křižeř (M. P. 1858, 13). — Žahadła (3 epigr., ib. 21). — Žonop. (ib. 25). — Serbam (ib. 1859, 1, autogr. „Světozor“

1893, 502 a Łužica 1893, 73, čěski přeł. wot D. „Slov. poez.“, wot Č. „Světozor“ 1893, 503). — Njezapomnička na row Wjacsława Hanki (S. N. 1861, 17). — Swojim (Łužičan 1862, 1, druhi króć z napismom „Bratram“ w Jub. sp. Serb. I, 19, čěski přeł. wot Č. „Slov. Sbor.“ 1887, 61). — K česći ss. Cyrilla a Methoda (Kath. P. 1864, 1). — Budyšin a Serbowje (Jub. sp. Serb. I., 19). — Mišnej (ib. 20). — Dub w Delnjej Łužicy (ib. 21). — Potłóčene škórcy (ib.). — Wbohe holičo (ib. 22). — Serbski spěw „Miłosć Boža“ w „Sensus laetitiae et grati animi, Reverendissimo, Spectabili atque Amplissimo Domino Domino Michaëli Haschke . . . 29. sept. 1852, ab alumnis Seminarii Lusatici ad S. Petrum Pragae humillime oblati. — Spěw na łopjenu „Wysokodostojnemu knjezej, knjezej Jakubej Wornačej . . .“, 1863. — Spěw na votivnej tafli „Wysokod. k. Jakubej Bukej . . .“, 1875. — W rukopisu zawostachu: Honač a łastowčka („Serbowka“ IV. lětnik). — Syłobik a maćeŕ (ib.). — Wóčcy (ib. VI.). — Předsłowo (ib. X.).

b) *Přełožene* (30 čisłow): Z čěšćiny: Njeje prawda (ludowa pěs., T. N. 1852, 199). — Sonettaj z Kollároweje „Slávy dcery“ (ib. 1853, 267 a S. N. 1857, 53). — Fijałka (z W. Hanki, M. P. 1858, 22). — Štom narodnosće (z J. E. Wocela, ib. 23). — Rozmołwa (ib. 24, z F. L. Čelakowskeho). — Słowjan (z F. Douchi, Łuž. 1862, 58). — Ach dźělenje, ach dźělenje (lud. pěseń, w knizy: Šembera, „Základové dialektologie československé“ 1864). — Z pólšćiny: Wojak (lud. pěs., S. N. 1857, 53). — Z ruśćiny: Woči winowatej (lud. pěs., S. N. 1854, 117). — Zrudny són (l. p., S. N. 1856, 21). — Zatepjenc (z Puškina, 1857, 68). — Radosć (z Iw. Kozłowa, S. N. 1857, 124). — Božemje (lud. pěs., ib. 132). — Bóh (G. Deržawina, M. P. 1858, 1). — Wopušćena (lud. pěs., ib. 15). — Zrudoba swěrneho konja (małoruska lud. pěs., ib. 35). — Lisće a korjenje (J. A. Krylowa, M. P. 1859, 5). — Z južnoserbšćiny: Cetinska a Mały Radojica (lud. p., Wuk. St. Karadźić I., 738; Tydź. N. 1853, 109 a Łuž. 1864, 162). — Zrudna žeńtwa (l. p., S. N. 1854, 125). — Swobodny sołobik (l. p., S. N. 1856, 228 a M. P. 1859, 9). — Holičo róži (l. p. S. N. 1857, 110). — Dobra rada (l. p., Karadź. I. 324,

M. P. 1858, 24). — Holčo a kóń (Karadź. I. 408, M. P. 1858 32). — Carica Milica a wójwoda Wladeta (Karadź. II. 307, Łuž. 1863, 171). — Pad serbskeho carstwa (Kar. II. 46, Łuž. 1864, 119). — Marko Kralowič a Leg Konstantin (Kar. II. 60, Łuž. 1865, 21). — Hońtwa Marka Kralowiča z Turkami (Kar. II. 60, Łuž. 1865, 49). — Slubjena wójwody Ščěpana (Kar. I. 728, Łuž. 1868, 55). — Wowčeŕ a holčka (Kar. I., Łuž. 1868, 66). — Onamo, onamo! (wjeŕch Nikola I., Łuž. 1879, 23). — Z francozšćiny: Mała prošeŕka (Boucher de Perthes, M. P. 1858, 11).

II. Folkloristiske zběrki a nastawki.

a) *Ludowe pěsnje a hudźba.* **1. Zběrki.** Časopis Maćicy Serbskeje: Lazarus, 1860, 6. — Pokhěrluškaj z ludu, 1862, 3. — Pokhěrlušk, dotal njewoćišćany, 1864, 195. — Pokhěrluškaj z luda, 1866, 388. — Boži narod, 1866, 407. — Pokhěrluškaj, dotal njewoćišćanaj, 1868, 73. — Serbska reja, 1868, 89. — Wudospołnjenje narodnych pěsničkow (2 čis.), 1868, 114. — Kwasnaj khěrlušej z luda, 1869, 6. — Marija a Hilžbjeta, 1869, 8. — Wudospołnjene narodne pěsnički (5 čis.), 1869, 104. — S. Marijne ćeknjenje, 1869, 106. — Dodawki, varianty a porjedźenki ludowych pěsni (19 čis.), 1875, 68. — Delnjoserbske ludowe pěsnje (č. 84 + 14 + 5), 1881, 13 (z rkp. B. Markusa; tež wosebje, hl. A. a. 3.). — Pěseń wo wuherskej njewjesće (ludowy přełožk; z rkp. B. Markusa), 1881, 113. — Někotre varianty delnjoserbskich pěsni (7 čisłow z rkp. K. B. Stempela), 1882, 15. — Hłosy ludowych pěsni (z rkp. B. Markusa a ze samsnych zapiskow, 80 čisłow), 1883, přiłoha. — Někotre varianty delnjoserbskich pěsni (9 čis. ze zapiskow Albina), 1883, 144. — Nabožne spěwy z luda (4 čis.), 1885, 193 (prjedy w Kath. Pósle 1863 a 1864). — Łužičan: Sud Boži, 1861, 113. — Sudny dźeń, 1861, 161. — Ličby, 1861, 177. — Wowčeŕski spěw, 1869, 91. — **2. Nastawki.** Časopis Mać. Serb.: Zběrki ludowych pěsničkow J. P. Jordana, 1884, 118. — Prěnja ćišćana zběrka serbskich ludowych pěsni, 1885, 181. — Husleŕskaj spěwnikaj Mikł. Krala a N. N. Pana, 1887, 134. — Łužica:

Serbske pěsnički w Kašubskej knižcy, 1879—1880, 84. — Łužica: Ptači kwas (pěseń a wašnje), 1883, 4.

b) *Bajki a basnički atd.* z luda. Měsačny Přidawk: Hólčik mjez liškami, 1858, 4. — Tež lišku zjebaja, 1858, 12. — Krabat, 1858, 22. — Dobra wučba, 1858, 48.

c) *Přisłowa atd.* Časopis Mać. Serb.: Dodawk k přisłowam a prajidmam z rkp. Kř. B. Junghänela, 1885, 178 a prjedy hižo 1857, 102 a 1882, 52.

d) *Wašnja a nałožki.* Časopis Mać. Serb.: Khwalba witanja serbskeje njewjesty (woćišć něm. pěsnje z l. 1760), 1866, 399. — Dwě družbařskej rěči, 1881, 123 (z rkp. Markusa). — Łužičan: Zastarske serbske připiwanje, 1862, 12. — Rěče serbskeho braški, 1865, 139, 154, 171. — Łužica: Křižerjo, 1883, 21. (Hl. tež Kath. Pos. 1866, 43 a 1875, 53.) — Jutrowne jejka (K. P., 1867, 65).

e) *Hry, hudančka.* Łužičan: Paradiz, 1871, 188. — Časop. Mać. Serb.: Zastarske drobnički II., 1857, 101.

III. Literatura.

Jeho literarno-historiske dźěła su z wjetša sobu tež rěčespytne studije, tak zo je ćežko rozdźěleć jeho literarne-historiske dźěła wot rěčespytnych. Nastawki, kotrež su sobu za serbski rěčespyt ważne, woznamjenjam z kursivnym ćišćom. Časopis Maćicy Serbskeje: Zastarske drobnički (J. B. Fryco a J. I. Junghänel) 1857, 100. — Žiwjenjopisne listki (J. Choinanus, J. Ticinus, 1858, 47; J. H. Swětlik, 1859, 31; Prok. Hančka, 1860, 43). — *Swětlikowy rukopis,* 1859, 34. — *Hieronym Megiser a jeho słownik,* 1859, 90. — *Tadej Pacak a jeho słownik,* 1860, 40. — Mikławš Jacsławk, 1862, 53 (tež Łuž. 1862, 125). — Michał Buk, 1865, 311 (tež Łuž. 1865, 47 a Kath. Pos. 1865, 44). — Dźakowny spěw z l. 1815; 1866, 391. — Přispěw Abrahamej Brancelej, 1866, 402. — *Rukopisna agenda z lěta 1667;* 1869, 45. — (E. H. G. baron Schönberg-Bibran, 1870, 50.) — Kurrenda wo nowych biblijskich stawiznach, 1871, 15. — Jan Łahoda, 1871, 127. — Handrij Zejleř, 1874, 63. — Jurij Cyž, 1874, 119. — *Rukopis Jakuba Ledźbora,* 1877, 88. — *Jakub Ticinus a jeho rěčnica z l. 1679;* 1878, 9. — *Delnjoserbski*

wótčenaš w knizy A. Bohoriča z l. 1584; 1878, 28. — *Hodźijski serbski rukopis,* 1879, 135. — Michał Róla, 1881, 126. Rukopis dra. Antona w Zhorjelcu, 1881, 129. — Rukopis Jana B. Junghänela, 1882, 52. — *Katechismus Jakuba Ticina z lěta 1685;* 1883, 115. — *Zacharias Bierling a jeho knižka z lěta 1689;* 1883, 119. — Hanuš Knjez, 1887, 82. — Jurij Nowak, 1887, 84. — *Prěni serbsko-katholski katechismus,* 1889, 112. — *Prěnje serbsko-katholske kěrluše,* 1889, 115. — Dr. J. Pětr Jordan a jeho słowa z l. 1842; 1892, 67. — Michał Rostok, 1894, 58. — Cyła biblija serbska a jeje nowy wudawk, 1894, 61. — Łužičan: Serbske knižki w katholskich šulach, 1874, 121, 141. — Łužica: Dnjownica, 1882 a 1883 (w kóždym čisle). — Wotkryće pomnika njeboh P. Tecelina Měta w Kukowje, 1885, 83. — Prof. dr. Křesćan B. Pful, 1890, 6. — Katholski Posoł: Serbske pismowstwo, 1863, 5. — Katholske serbske pismowstwo, 1867, 1. — Serbske pism., 1870, 177; 1872, 93; 1873, 46; 1875, 127. — Nowa serbska protyka, 1871, 159. — Nowy zešiwk Žiwjenjow Swjatych, 1872, 50. — Nowa serbska knižka, 1873, 129. — Jědnaty zešiwk Žiwjenjow Swjatych, 1874, 4. — Nowy serbski katechismus, 1874, 53. — Nowe wudaćo prěnjeje čitanki, 1874, 135. — Serbska katholska protyka, 1874, 194. — Nowa katholska protyka, 1875, 197. — Nowa Jězusowa Winica, 1877, 177. — Nowa Jězusowa Winica je za naš čas přisprawniša, 1877, 198. — Należnosć serbskeje katholskeje čitanki za wyšše klassy, 1880, 97. — Něšto wo Tecelinu, 1885, 147. — Wotkryćo wopomnika njeboh P. Tecelina Měta w Kukowje, 1885, 156. — Prěni dźěl „Pobožnoho Wosadnika“ a naše zjawne zhromadne modlitwy, 1889, 18. — Druhi dźěl „Pobož. Wosad.“ a naše serbske kěrluše, 1889, 25 atd. — Z Budyšina (nekrol. dr. Pfula), 1890, 4. — Dr. Jan Pětr Jordan, 1891, 101. — Nowa protyka „Krajan“, 1891, 215. — Štwórty zešiwk „Nowoho Zakonja“, 1892, 217.

IV. Serbski rěčespyt a słowniske zběrki.

Časopis Mać. Serb.: Hdźe mamy „ó“ pisać? 1855, 72. — Dorunanki w serbšćinje, 1860, 37. — Wo „ó“ w delnjoserbšćinje, 1862, 111. — Ležownostne mjena w Serbach, 1865, 336. — Biblijske mjena w katholskich serbskich knihach, 1865,

347. — Prawopis a rěč w katechismje z l. 1591; 1868, 56. — Delnjołužiska pokazka w nětčišim porjedźenym prawopisu, 1868, 117. — Wudospołnjenje delnjołužiskeho prawopisa, 1869, 42. — Přikład Mužakowskeje podrěče, 1869, 119. — W kotrej podrěči pisaše Tharaeus w l. 1610? 1869, 108. — Knižka w Žarowskej podrěći, 1870, 52. — Rěč a prawopis M. Frencela před runje 200 lětami, 1870, 55. — Martiniowe pokutne psalmy z l. 1627; 1871, 3. — Serbska přisaha, pomnik rěče z třećeje štwórće 15. lětstotka, 1875, 49. — Glossy w agendźe Khrystofa Blöbela, 1875, 53. — Staroserbske słowa w Magdeburgskim rukopisu 12. lětstotka, 1875, 80. — Jan Chojnan, jeho rukopis a delnjoserbske słowa w nim, 1876, 21. — Delnjoserbske słowa z rukopisa Kř. W. Broniša, 1876, 49. — Aleksandra Petrowa „Głosownia dolnołużyckiego języka“, 1876, 60. — Rěč w rukopisnych spěwařskich z Łutow, 1877, 117. — Delnjoserbske słowa ze słownika H. Megisera, 1878, 46. — „Wy“ z prädikatom w zdwórliwej rěči, 1879, 67. — Futurum z „du“, 1880, 47. — Wutworjenje našeje spisowneje rěče a jeje zbliženje z delnjoserbskej, 1880, 155. — Prawe wurjekowanje podobnych zynkow, 1882, 161. — Kóncowki -eho, -emu, -oho, -omu, 1883, 132. — Njeporjadne zesłabjenje někotrych sobuzynkow, 1883, 135. — Hdźe ma so naše „ě“ za ѣ pisać? 1883, 138. — Hdźe pišemy jotowane pismiki? 1891, 70. — Delnjoserbska rěčnica dr. E. Muki, 1891, 129. — Najpřihodniše grammatiske twórby a wukóncy, 1891, 132. — Mjezsobne zastupowanje samozynkow w hornjoserbšćinje, 1891, 137. — Někotre podhladne a špatnje tworjene serbske słowa, 1891, 140. — Troje „o“ w serbskej rěči, 1892, 53. — Wjesne a swójbne mjena z l. 1534; 1892, 58. — Słowjesa ê-kmjenow a jich časowanje, 1892, 133. — Rukopisaj Handrija Zejlerja, 1893, 19. — Přitomnosć a minyłosć serbskeho słowjesa, 1893, 33 (tež wosebje, hl. A. a. 5.). — Łužičan: Nowy prawopis w frakturje, 1861, 46. — Rjedźeŕ a porjedźeŕ, 1861, 16, 32, 47, 80; 1862, 16, 32, 64, 96, 176; 1862, 32, 128, 192; 1863, 64. — Łužica: Rjedźeŕ a porjedźeŕ, 1882, 7, 19, 70, 93, 102; 1883, 8. — Něšto wo swójbnych mjenach, 1888, 85. — „Bohaty“ a „lawski“ w Budyšinje, 1891, 4.

V. Serbske stawizny, statistika atd.

Přidawk VI str. k knižcy „Jan Michał Budař“ (wot H. Dučmana), 1869. — Časopis Mać. Serb.: Jan Mahr a jeho wotkazanje, 1862, 89. — List Barclay'a de Tolly, 1860, 124. — Serbowka w Prazy wot l. 1846—1871; 1872, 29. — Rozprawa při 25lětnym załoženskim jubileju Maćicy Serbskeje, 1872, 81. — Ernst Rychtař, 1872, 50 (tež Łužičan 1872, 142). — Towařstwo Pomocy za studowacych Serbow, 1880, 52. — Spomnjenki k 40. narodninam Maćicy Serbskeje, 1887, 91. — Łužičan: Serbska wjes w Poznańskej, 1862, 11. — Pólske knježeřstwo we Łužicach, 1862, 21. — Serbjo na ethnografiskej karće, 1867, 75. — Jubilej Serbowki, 1871, 158. — Statistika Serbow w Sakskej, 1874, 11. — Statistika Serbow w Sakskej, 1877, 2. — Łužica: Spólšćena něhdy serbska wjes Chwalim, 1884, 26. — Nowa historija nawječornych Słowjanow, 1887, 46. — Rozprawa wo domje Maćicy Serbskeje, 1885, 98. — Katholski Posoł: Jan Jurij Themler, posleni katholski farař w Hodźiju, 1866, 97. — Dr. Jan Mahr a jeho wotkazanje, 1873, 63.

VI. Popularne a druhe mjeńše nastawki.

a) *Wo serbskich należnosćach.* Serbske Now.: Namjet (dla Měsačneho Přidawka), 1858, 6. — Mnohe dopisy (podpisane *Horjanski, Horjanski z Bodźeric, z Bodźeric* abo njepodpisane). — Časopis Mać. Serb.: Próstwa na Serbow a jich přećelow, 1868, 121. — Michał Kokla, 1870, 112. — Jakub Pjech, 1870, 113. — Jakub Wjels, 1874, 117. — Jakub Nowak, 1875, 54. — Přispomnjenje (přećiwo přisłodźerjam), 1881, 151. — List skutkowneho přećela Maćicy Serbskeje, 1884, 186. — Dosłowo, 1887, 141. — Ernst Mütterlein, 1894, 57. — Sem słuša tež rjad wućahow z maćičnych protokollow, zapisy sobustawow atd. — Łužičan: Serbam a jich přećelam (program „Łužičana“), 1860, 1. — Z Budyšina a z Łužicy (stajna rubrika), 1860—1863. — Druzy wo nas (wo Serbach); stajna rubrika „Łužičana“ a pozdźišeje „Łužicy“, kotruž wón z woprědka sam, pozdźišo z druhimi sobu pisaše. — Drobnostki (stajna rubrika „Łužičana“ wot l. 1863, do kotrejež wón sobu pisaše). — Rubrika „Ćibka a Mudroń“ (satyriske rozrěčowa-

nje wo serb. należ.), 1860—1863. — Łužica: Wótčinske hłosy I—VI., 1885, 7, 16, 34, 48, 96; 1886, 5. — Katholski Posoł: Kulowska špitalska šula, 1864, 141. — Jakub Bryl, 1865, 46. — Z Budyšina, 1868, 59 atd. (tež w druhich lětnikach). — Katholska zhromadźizna w Khrósćicach, 1868, 121. — Katholscy Serbja! 1868, 120. — Druha kath. zhrom. w Khrósćicach, 1868, 145. — Wustawki wubjerka k přihotowanju załoženja cyrkwje w Čornecach abo Baćonju, 1869, 105. — Michał Kokla, 1869, 193. — Nowe lěto a nowa cyrkej w Serbach, 1870, 1. — Z Čornec, 1870, 10. — Jakub Pech, 1870, 85. — Kak steji z nowej cyrkwju w Čornecach abo Baćonju? 1872, 65. — Z Libonja, 1872, 67. — Franc Riedel, 1872, 133. — Połstalětny měšniski jubilej k. kan. fararja Jakuba Bartha, 1872, 163. — Z Libonja, 1873, 73. — Aug. Bern. Hauffa, 1874, 63. — Z Libonja, 1874, 114. — Melchior Matej Handrijec, 1875, 22. — Jan Khrystof Pannich, serbski konvertit, 1875, 165. — W nastupanju wotmysleneje cyrkwje w Serbach, 1876, 153. — Rozprawa na zhromadźiznje w Baćonju čitana, 1876, 167. — Přichodna cyrkej w Baćonju, 1876, 212. — Józef Žrout, 1877, 64. — Nowa cyrkej budźe w Baćonju! 1878, 89. — Józef Hoffmann, 1878, 225. — Podpjerajće twar katholskeje cyrkwički w Hajnicach, 1879, 57. — Robert Berger, 1879, 59. — Matej Pětrka (přeł.), 1879, 117. — Twarjenjo katholskeje cyrkwički w Hajnicach je dowolene, 1879, 25. — Cyrkwička w Hajnicach počina so twarić, 1880, 157. — Encyklika bamža Leona XIII. a łužiscy Serbja, 1880, 177. — Michał Róla, 1881, 93. — P. Jakub Barth, 1881, 157. — Serbski list z Ameriki, 1882, 84. — Lisćinje w zakładnym kamjenju Baćońskeje cyrkwje, 1882, 128. — Pětr Lipič, 1882, 161. — P. Franc Schneider, 1883, 73. — Dotwarjenjo cyrkwje w Baćonju, 1883, 217. — Dopomnjećo na njeboh P. Tecelina, 1885, 107. — Wopisanjo zwonow (Baćońskich), 1885, 196. — Katholskim Serbam w Sakskej, 1886, 9. — Třistalětne wopomnjećo smjerće tachanta Jana Leisentritta, 1886, 197. — P. Jakub Žur, 1887, 126. — Katholscy Serbja, podpěrajće serbske pismowstwo! 1888, 49. — P. Pětr Šołta, 1889, 2. — Porjedźmy naše modlitwy, 1891, 51. —

Knihowarjam serbskich towařstwow, 1892, 8. — Koho wuzwolimy do němskoho sejma? 1893, 95.

b) *Wo druhich Słowjanach.* Tydźeńske (wot l. 1852 Serbske) Nowiny: Dopisy z Prahi, 1853, 257. — 1856, 123, 139, 156, 178, 195, 203, 220. — 1859, 243. — Měsačny Přidawk: Cyrkej swj. Izaaka w Pětrohrodźe, 1858, 23, 28. — Čorna Hora, 1858, 26. — Słowjanski rozhlad, w kóždym čisle, podobnje w pozdźišim „Łužičanu" (sam 1860—1863, 1873—1876) a „Łužicy" (najprjedy „Słowjanska khrónika", pozdźišo „Serbski rozhlad"; 1882, 10, 21, 39 sam, pozdźišo z druhimi). — Łužičan: Joachim Lelewel, 1861, 91. — Pawoł Josef Šafařík, 1861, 107. — Božena Němcová, 1862, 28. — Franc Palacký, 1863, 7. — Welehrad, 1863, 71. — Turkowska a Juhosłowjenjo, 1863, 118 atd. — Listy wo čěskej rěči, 1865, 91, 108, 125, 141. — Pućowanje do Waršawy a Krakowa, 1866, 7 atd. — Spomnjenka na Romana Zmorskeho, 1867, 72. — Swjedźeń čěskeho naroda, 1868, 86, 101. — Karel Jaroměr Erben, 1870, 172. — Alexander Hilferding, 1872, 128. — Rězy a mikorzyńskaj kamjenjej, 1875, 165. — Katholski Posoł: Zjenoćenjo schismatiskich Słowjanow, 1863, 3. — Žiwjenjo ss. Cyrilla a Methoda, 1863, 11 atd. — Cyrkwje a wustawy we Waršawje a Krakowje, 1865, 124 atd. — Proklamacija Polakow, 1867, 60. — Serbiska, 1872, 126. — 900lětny jubilej załoženja Pražskoho biskopstwa, 1873, 128. — Swjedźeń 900lětnoho jubileja biskopstwa w Prazy, 1873, 152. — Unitowje pod Rusowskej, 1875, 85 atd. — Swjata Hańža Čěska, 1876, 37. — Ze serbsko-turkowskeje wójny, 1876, 127. — Milan, wjeřch Serbskeje, 1876, 129. — Nikola I., wjeřch Čornohórski, 1876, 131. — Swjaty Kazmir, pólski prync, 1877, 34. — Bosnija a Hercegowina, 1878, 149. — Słowjenjo w Romje 1881, 113. — Přeprošenjo k swjedźenju na Welehradźe w lěće 1885; 1885, 29. — Tysaclětne wopomnjećo smjerće swjatoho Methodija, 1885, 30. — Na Welehradźe, 1885, 133 atd. — Serbsko-bołharska wójna, 1885, 210. — Zakoń přećiwo Polakam, 1886, 31. — Wuhnaćo a nawrót Alexandra I., wjeřcha Bołharskeje, 1886, 154. — W knizy „Jan Kollár 1793—1852..." (Wina, 1893): Jan Kollár a łužiscy Serbja, 249.

c) *Pućowanja, geografija, narodopis atd.* Serbske Nowiny: Marokanska (přełožk z čěšćiny), 1860, 91 atd. — Měsačny Přidawk: Swjedźeń „Redemtore“ we Venedigu (přeł.), 1858, 38. — Sakski wopon, 1859, 34. — Łužičan: Hońtwa na ława (z pólšćiny), 1861, 178. — Bažant (přeł.), 1863, 124 atd. — Katholski Posoł: Moje pućowanje do Roma, 1867, 115 atd. — Kolosseum w Romje, 1868, 11, 42. — Wopytanjo Venediga, 1868, 82. — Loreto w Italskej, 1869, 33 atd. — Cyrkej swj. Klemensa w Romje, 1869, 73. — Rakuska, 1872, 63, 101. — Rakuske kejžorstwo, 1873, 23. — Pruska, 1873, 38. — Ratařske kreditne towařstwo w Sakskej, 1873, 71. — Dodawk wo ratařskim kreditnym towařstwje, 1873, 82. — Druha Barlinska konferenca a Turkowska, 1880, 125. — Časopis Mać. Serb.: Přełožkaj z rukopisow: L. Kuba, Narodne hudźbne wumjełstwo łuž. Serbow, 1887, 97 (z Libšom) a K. Konrád, Słowo wo hymnologiji łuž. Serbow, 1889, 135.

d) *Nastawki wo naležnosćach katholskeje cyrkuje.* Katholski Posoł: Naši swjeći patronojo, 1863, 73. — Martrař s. Bonifacij, romski krajan, 1864, 26. — Swj. Ansgar, 1865, 3, 18. — Statistika katholikow w Sakskej, 1865, 107. — Zbóžnoprajeny Jan Berchmans (z čěsk.), 1866, 58. — Missionska stacija we Tibetu, 1867, 2. — Prěnje lětne wopomnjećo zjewjenja w Philippsdorfje, 1867, 17. — Mjeno Jan, 1867, 73. — Bože khostanjo, 1867, 73. — Wopor božeje mšě po cyłej zemi, 1868, 1. — Modlitwa za zjenosćenjo narańšich krajow z katholskej cyrkwju, 1868, 41. — Spodźiwne wustrowjenjo, 1868, 49. — Swjaty Pětr we podzemskim Romje, 1868, 67. — Skutkowanjo towařstwa swj. Bonifacija, 1868, 81. — Lubosć k swjatomu wótcej, 1868, 98. — Někotři wojacy swjatoho wótca, 1868, 115. — Zasłužby bamžow, 1868, 136 atd. — Z Reichenawa, 1868, 181. — Postrowjenjo katholskoho Pósła, 1869, 1. — List bamža Piusa IX. biskopej Ludwikej z Leontopolis, 1869, 9. — Měšniski jubilej swjatoho wótca a katholscy Serbja, 1869, 41. — Nabožne wustawy w Parizu, 1869, 81. — Prěnja lětuša katholska zhromadźizna, 1869, 92. — Bamž njemóže wo wěrje zmolić, 1869, 113. — Druha lětuša katholska zhromadźizna, 1869, 121. — Statistika katholikow

w Sakskej, 1869, 123. — Wusměšeŕ spowjedźe, 1870, 105. — Kranjenjo swjatych hostijow w Rieti, 1870, 106. — Čeŕwjeny křiž w běłym polu, 1870, 137. — Trjeba bamž swětnu móc? 1870, 189, 197. — Su exkomunikacije jenož tupa bróń? 1870, 199. — Bamž njemóže poddan italskoho krala być, 1871, 9. — Pastyŕski list němskich biskopow, 1871, 89. — Štó je katholski? 1871, 125. — Z Barlina, 1872, 6. — Duchowna róžownja, 1872, 179. — Što je pola katholskich prawy kěrluš? 1873, 53. — Nowa knižka wo Philippsdorfje, 1873, 128. — Cyrkej a šula we swjatym zwjazku, 1875, 201. — Swjata swójba, 1876, 17. — Najdostojnišomu knjezej Francej Bernertej, 1876, 75. — Rom a křesćansko-turkowska wójna, 1876, 125. — Joho swjatosći bamžej Piusej IX., 1877, 101. — Rěč Leona XIII. k słowjanskim putnikam při audiency 5. julija, 1881, 121. — Naše telegrammy, 1881, 123. — Štyrjo nowi swjeći, 1881, 211. — Knižka za sobustawy Pobožneje Jednoty, 1883, 52. — Poswjećenjo abatissy, 1883, 89. — P. Józef Štěpánek, 1883, 90. — Położenjo zakładnoho kamjenja noweje cyrkwje w Žitawje, 1883, 173. — Z biskopowoho wozjewjenja za 20. njedźelu po swjatkach, 1883, 174. — Towaŕstwo s. Bonifacija w našej diöcesy, 1883, 189. — Wuzwolenjo kmótrow a křćeńskich mjenow, 1888, 189. — Wukń swjaty křiž, 1891, 159.

e) *Přełožki powědańčkow a druhe zabawne nastawki.* Měsačny Přidawk: Napoleon I. hako nabožny čłowjek, 1858, 30. — Krótke wotmołwy, 1858, 31. — Podrězana klětka, 1858, 47. — Mudre wuprajenje Josefa II., 1858, 47. — Łužičan: Předaty dom (z pól.), 1861, 98, 114. — Maksim Hrimač (z małorušćiny wot Marka Wowčka), 129, 145. — Njesudźće a njebudźeće sudźeni (z čěšć.), 1862, 35. — Njenadźite zjednanje (tež), 1862, 83, 97. — Synowska lubosć (z pól.), 1863, 50, 65. — Rukajcy (z rus. wot W. Dale), 1863, 129. — Bratrowstwo a służba (tež), 1863, 146. — Šibak a Mudrak (drje z něm.), 1863, 162, 179. — Žeńtwa Mječisława (hist. pow. z pólšćiny), 1864, 36, 49.

VII. W druhich rěčach.

1. W čěskej: Řeč a písemnictví lužických Srbův (Časopis českého musea, 1856, 58). — Listy Jana Kollára do Lužic; ib.

1861, 366. — Dopisy wo serbskich należnosćach do starych „Kwětow“, do „Pražskich Nowin“ („Pražské noviny, do l. 1860), Mikowcoweho „Lumíra“ a do „Narodnych Listow“ (Národní Listy, wot 1861). — Literatura lužická (Kritická příloha k Národním Listům 1863—1864, 25, 153, 372). — „Naučný Slovník“ (F. L. Riegra) ma wot njeho wosebje wobšěrne nastawki: Budyšín, Lužice (statistika, zakładne zakonje a prawa Łužicow, łužiski wopon, zarjadowanje kraja, historija) a Srbové lužičtí (mjezy; serbske wašnja, počinki a žiwjenje; rěč; literatura). — Hálkowe „Květy“: Věž nad bohatými vraty v Budyšíně, 1870, 348 a druhe drobniše nastawki. — W protycy „Čechoslovan“, 1874: Nynější Srbové lužičtí a jejich literatura, str. 18. — Časopis „Slovanský paedagog“ 1872: List z Budyšína (kak so we łužiskoserbskich šulach wuči). — Listy do nowinow „Pokrok“, „Čech“ atd. — Za bibliografiski zběrnik „Slovanský katalog bibliografický“ (1877—1881) zestajowaše łužiskoserbsku bibliografiju. — Slovanský sborník: O posledním pětiletí u lužických Srbů, 1882, 79. Ohlasy z Lužice (Rok 1882), 1883, 120. Jan Arnošt Smoleř, 1884, 445. Statistika lužických Srbů, 1886, 135. — Wědomostny zawod „O jazyku lužickém“ k łužisko-serbskemu wotdźělej (V.) Kuboweho „Slovanstva ve svých zpěvech“, 1885. — „Ottův Slovník naučný“ ma wot njeho nastawkaj: Biskopicy, Budyšin.

2. W pólskej: nast. wo Serbach w „Noworoczniku dla Polek“, 1866. — W časopisu „Warta“ (w Póznanju) 1874: Serbołużyczanie (łużyccy Serbowie), List z Budyšina atd.*)
3. W ruskej: Sławjanskij Sbornikъ 1877: Минившее десятилѣтіе у Сербовъ-Лужичанъ.
4. W němskej: Někotre nastawki w Brockhausowym „Lexiku“, w „Bautzener Nachrichten“ atd. — „Neues Lausitzer Magazin“: Die wendischen Zeitschriften, XXXIX, 390. — Entstehung und bisherige Thätigkeit der Maćica Serbska, ib. 392. — „Am Ur-Quell“: Professor Dr. Chr. Tr. Pful, 1890, 160.

*) Jeho pólskich nastawkow budźe wězo wjacy, jich dospołny zapis pak nětko njemóžu podać dla njedostatka žórłow. To same płaći wo jeho němskich nastawkach.

Wućahi z protokollow M. S.

1) Posedźenje předsydstwa a wubjerka, 20. jul. 1893. Přitomni: Hórnik, dr. Kalich, Fiedleř, Mjeřwa, Kapleř, lic. theol. Imiš a Skala. Předsyda dawa najprjedy k wědźenju, zo je dotalny zarjadnik Maćičneho doma, k. rěčnik E. Mütterlein, wumrjeł. Při jeho pohrjebje běštaj Maćicu Serbsku zastupowałoj z předsydstwa k. farař Skala a z wubjerka k. farař lic. theol. Imiš. Na *Mütterleinowe město bu z kooptaciju za noweho zarjadnika* wuzwoleny k. kantor em. Bartko. — Zjednoćenstwo delnjoserbskich studentow „Zwěstk“ prosy wo darjenje knihow z Maćičneho składa. Wobzamkny so, zo maju so žadaćelam kaž też w přichodźe druhim serbskim studentam, hdyž so z próstwu na předsydstwo Maćicy wobroća, po jenym exemplaru darić knihi, kotrychž je hišće wjele na składźe a kotrež so hewak mjenje kupuja. — Předsyda wozjewja, zo na próstwu wo dowólnosć hosćencarjenja w nowym Maćičnym domje měšćanska rada přepodaće nowych planow žada. — Na próstwu k. redaktora Marka Smolerja wobzamkny so, zo ma so stary Maćičny dom z nowa wobělić a skónčnje wuzwoli so kommissija, wobstojaca z kk. Mjeřwy, Fiedlerja a Bartka, kotraž ma za tym hladać, hač a što ma so na starym domje hišće porjedźeć.

2) Posedźenje předsydstwa 29. nov. 1893. Přitomni: Hórnik, dr. Kalich, Fiedleř, Mjeřwa a Skala. Předsyda wozjewi, zo je jemu sotra njeboheho zarjadnika Maćičneho doma Mütterleina z jeho zawostajenstwa 500 hr. za nowy Maćičny dom přepodała; dar so z najwjetšim dźakom přiwza. — Na to rozdźěli so dwěmaj žadaćelomaj stipendium Kraszewskeho. — Wudawarjam delnjoserbskeje „Pratyje“ přizwoli so darmotne požčenje někotrych klišejow „Předźenaka“. — Knihownik Fiedleř rozprawja, zo je zawostajene knihi a rukopisy njeboćičkeho serbskeho přirodospytnika Rostoka přehladał a jeho za Serbowstwo ważne rukopisy, wosebje „Łužisku kwětnicu“ a „Serbski přirodospytny słownik“ za Maćičnu knihownju dobył. Za to přizwoli so Rostokowym namrěwcam 10 hr. zarunanja.

3) Posedźenje předsydstwa a wubjerka, 9. měrca 1894. Přitomni: dr. Kalich, Mjeřwa, Kapleř, Bartko, Sommer a Skala.

Městopředsyda podawa najprjedy poražacu powjesć, zo je předsyda M. S., k. *can. cap. schol.* Hórnik, wumrjeł a pomina žarowacych přitomnikow, zo bychu w Hórnikowym duchu dale dźěłali. K jeho kašćej bě so w mjenje dźakowneje Maćicy wulka wjechlowa palma ze šěrokej běłožidźanej seklu, česćacym napismom a žarownym spěwom połožiła a na jeho swjatočnym pohrjebje wobdźěli so předsydstwo a wubjerk *in corpore* a nimo njeju wulka syła sobustawow našeje Maćicy. — Potom postaja so porjad přichodneje hłowneje zhromadźizny a rozpomina so, koho chce předsydstwo při nastawacych nowowólbach do wuprózdnjenych zastojnstwow hłownej zhromadźiznje namjetować. — Zarjadnik Maćičneho doma Bartko dawa k wědźenju, zo ma so wupowědźena hypotheka z 4000 hr. 1. hapryla měšćanskej lutowarni dom płaćić. Tuž so jemu poruča, zo by k tomu Maćičny kapital na knižki čo. 49828 krajnostawskeje banki zběhnył a pobrachowacy zbytk z knižkow čo. 41 Wjelkowskeje lutowarnje přiwzał.

* * *

Horjeka spomnjeny česćacy napis a žarowny spěw wot k. Fiedlerja zbasnjeny na sekli k wjechlowej palmje rěkataj takle:

Dopomnjenju na zbóžnje wusnjeneho

sławneho wótčinca, swěrneho Serba,

wysokodostojneho knjeza

Michała Hórnika,

kanonika kapitulara scholastika při tachantstwje swj. Pětra w Budyšinje, ryćerja kralowskeho sakskeho Albrechtoweho rjadu 1. klassy,

znamjeniteho serbskeho rěčespytnika a spisaćela,

předsydu a redaktora Časopisa Maćicy Serbskeje,

na dnju jeho khowanja 26. februara 1894

předsydstwo a wubjerk Maćicy Serbskeje:

Dr. Kalich. Skala. Fiedleř. Mjeřwa. Kapleř. Lic. theol. Imiš. Jenč. Mrózak. Sommer.

Što zwony zynki žarowanske zwonja,
A kajka tyšna skórźba přez kraj dźe?
Što wutrobow so jima želenje
A komu bohaće so sylzy ronja?

Ach, w serbskim kraju z boloznosću zhonja
A po wšěm Słowjanstwje dźe skorženje,
Zo wulki wótčinc Hórnik wumrjeł je
A časny běh tak zahe hižom skonja!

Wón, kiž je najsprócniwje dźěłał swěru
Za zbože, sławu luda serbskeho
A do wutrobow Serbow šćěpił wěru:

Wón złoži swoje pjero, swoju lěru,
Duch mócny swleče proch a popjeł so,
Z tym swjatok kiwaše, wón dóńdźe k měru.

* * *

Spi derje! Serbow dźakne sylzy praju;
Je z trawnikom Twój proch tež wodźety:
Swój njezachodny pomnik stajene
Maš we wutrobach po wšěm serbskim kraju.

Njech sprócne stawy w rowje prochnu, tłaju:
Twój duch, za rjeńše byće stworjeny,
Je nětko njewuprajnje křewjeny,
Wón wěčnu zbóžnosć słodźi w Božim raju.

My hišće w ćěmnym dole khodźić mamy
Křiž nosyć, přetrać ćeže žiwjeńske,
Hač jónu tež my njebjo dočakamy.

Tam, hdźež my rjeńše słónco postrowjamy,
Hdźež měra palmy wěja edenske:
Tam, tam so z Tobu zaso wohladamy!

4) Hłowna zhromadźizna, 28. měrca 1894. Hłowna zhromadźizna M. S. wotby so w Gudźic hosćencu a bě wot 61 sobustawow wopytana. Městopředsyda dr. Kalich wotewri krótko po 2 hodź. zhromadźiznu powitawši přitomnych a dawši prěnje słowo čestnemu předsydźe, k. lic. theol. Imišej. Tutón přednošeše wutroby hnujacu wopomnjeńsku rěč k česći njebećičkeho dołholětneho předsydy k. *can. cap. schol.* M. Hórnika, kotraž je hižo w 2. zešiwku poslednjeho lětnika tutoho Časopisa na str. 70 sl. wućišćana. K njej přizamkny čestny sobustaw k. Alfons Parczewski česćace wopominanje pokazujo wosebje na Hórnikowy železny charakter a złotu wutrobu a napominajo serbsku studowacu młodźinu, zo by do jeho stopow stupała. Wšitcy přitomni Hórnikowe wopomnjeće počesćichu z postanjenjom. Na to čitachu so lětne rozprawy. Z hłowneje rozprawy pismawjedźerja Skale wo 47. lěće towařstwa wuzběhuju tele powěsće: Wudała je M. S.: 1. dwaj zešiwkaj Časopisa (čo. 88 a 89) z nastawkami wot Adolfa Černeho, dra. E. Muki, dra. Josefa Karáska, Jana Radyserba, K. A. Jenča a redaktora. 2. Protyku na l. 1894 wot diak. J. Křižana.

Předsydstwo a wubjerk wotby tři posedźenja, nowowuzwoleny twarski wubjerk pak šěsć. Nowe sobustawy w běhu lěta žane zastupiłe njejsu, wumrjeli pak su ze sobustawow nimo hižo mjenowaneju kk. předsydy Michała Hórnika a zarjadnika E. Mütterleina hišće kk. wučeř em. M. Rostok z Huski (Drječina) a překupc E. Měrš z Budyšina. Jich wopomnjeće počesći so z postanjenjom přitomnych. Z rozprawy pokładnika K. Mjeřwy so spózna, zo měješe M. S. w zašłym (47.) lěće 2754 hr. 13 np. dokhodow a 2723 hr. 10 np. wudawkow a zo zamoženje za wudawanje knihow wučinja 4444 hr. 33 np. Na to zarjadnik Maćičneho doma k. Bartko rozprawja, zo je dom měł wšo do hromady 4183 hr. 35 np. dokhodow (z darami) a 1511 hr. 28 np. wudawkow. Pódla wozjewi zarjadnik, zo je po jeho mysli krute dźělenje dokhodow a wudawkow stareho doma a pokładnicy za nowotwarbu Maćičneho doma nuzne. K tomu zhromadźizna přihłosuje. Po rozprawje knihownika k. Fiedlerja je knihownja, kotrejež městnosć dawno wjacy njedosaha, wo 97 čisłow přibyła. Rozprawa knihiskładnika k. Kaplerja wupokaza, zo je so ze składa 8522 wšelakich Maćičnych spisow, mjez nimi 5938 protykow wudało. Rozprawnik delnjoserbskeho wotrjada k. Jordan wopomina zasłužby njeboheho předsydy M. Hórnika wo delnjoserbske pismowstwo. Skónčnje předsyda twarskeho wubjerka k. Bartko mjez druhim rozprawja, zo je měšćanska rada koncessiju za hosćenc w projektowanym nowym domje Maćicy pod wěstymi wuměnjenjemi přilubiła a so zwólniwa wuprajiła, z wočakujomnym přihłosowanjom měšćanskich zastupnikow k nowotwarbje kruch měšćanskeho areala předać. Na to přija so 14 nowych sobustawow: kk. Jakub Rjebiš z Baćonja; Michał Wjerab, wučeř w Budyšinje; Božena Štorkowa, wučeřka w Prazy; Ladislav Tůma, prawnik w Bubenču p. Prahi; Franka, wučeř w Małym Wjelkowje; Mikławš Domaška, měšnik w Oseku; kubleř Smoła w Spytecach; knihićišćeř Lapstich we Wojerecach; stud. theol. Jurij Winger w Prazy; wučeř Zmij w Ždźeri; wučeř Wjacsławk w Konjecach; wučeř Słodeńk w Radworju; wučeř Pjech na Židowje a wučeř Jan Ponich (Panach) we Wulkim Wjelkowje. Při slědowacych nowowólbach buchu wuzwoleni: za předsydu k. farař dr. Kalich, za městopředsydu k. *can. cap. schol.* Jurij

Łusčanski, za knihownika z nowa k. sem. wyšš. wuč. Fiedleŕ, za redaktora Časopisa k. gymn. wyšš. wuč. dr. Ernst Muka z Freiberga a za wubjerkownikow k. kantor em. Bartko (na město njeb. Mütterleina) a z nowa k. měšć. wučeŕ A. Sommer. Wobkrućenaj we swojimaj zastojnstwomaj buštaj: pismawjedźeŕ k. faraŕ Skala (1891 při nowowólbach zabyty, 1892 pak z nowa na 5 lět wuzwoleny) a z kooptaciju předsydstwa a wubjerka na město njeb. Mütterleina 20./7. 1893 přijaty zarjadnik Maćičneho doma k. kant. em. Bartko. Za zastupneju wubjerkownikow buštaj wuzwolenaj k. faraŕ Kubica z Bukec a z nowa k. faraŕ Mrózak z Budestec. Mjez namjetami bě prěni wot k. Ad. Černeho w lisće pósłany, zo by so w nowotwarjomnym Maćičnym domje wosebita stwa z mjenom „Hórnikowa stwa“ zarjadowała, w kotrejž by so khowało cyłe Hórnikowe pismowske zawostajenstwo a wšo, štož nam hewak njebočičkeho předsydu M. S. w jeho njewustawacym dźěle za naše Serbowstwo předstaja. Namjet bu wot kk. dra. Muki a far. Dučmana wutrobnje podpjerany a wot zhromadźizny jenohłósnje přijaty. Potom jednaše so wo woźiwjenje prjedawšich wotrjadow (sekcijow) M. S. Při tom slubja z nowa powołać a wotewrić: k. faraŕ lic. theol. Imiš rěčespytny wotrjad, k. faraŕ Jenč wotrjad za starožitnosće a k. sem. wyšši wučeŕ Fiedleŕ přirodospytny wotrjad, za kotryž zahoriće rěči njeboheho Rostokowy młody přećel, k. wučeŕ Wustmann z Hodźija. K. rěčnik A. Parczewski poruča spisanje nadrobnych stawiznow jednotliwych serbskich wosadow na zakładźe farskich archivow atd. Potom nastawa dlějše rozrěčowanje a wuradźowanje dla nowotwarby Maćičneho doma a nabyća trěbnych srědkow za nju. Kantor Bartko pokazuje na to, zo je nětko najpřihódniši čas za nowotwarbu z wulkim salom, dokelž je so Lauec hosćenc z jeničkim wulkim salom w Budyšinje za nowy póst pokupił. Na namjet dra. Muki dawa hłowna zhromadźizna jenohłósnje twarskemu wubjerkej połnomóc, zo smě tón wot měšćanskeje rady přilubjeny 1 m. wot Lawskich hrjebjow kupić a radu hišće z nowa wo 2 m. prosyć. K. faraŕ dr. Renč z Wjelećina radźi, zo by Maćica $3^1/_2$ %ske dołžne listy na nowy dom z dowolnosću wyšnosće wudała. Na to wukładuje dr. Muka, kak by dyrbjała sebi Maćica na swojej ležownosći, najlěpšej městnosći w cyłym Budyšinje,

swój serbski dom natwarić, zo by móhła za 3 lěta we nim swój 50lětny jubilej swjećić. Srědki k twarbje měłe so nabyć: a) z dobrowólnymi darami, kotrež bychu so po wšěch Serbach zběrałe — b) z wudaćom 3½ %skich podźělnych listow, kotrež so jako zhromadna hypotheka na Maćičnu ležownosć zapisaju a po kruchach w postajenych časach wupłaćuja — c) ze zarjadowanjom lotterije. Wudaće podźělnych listow bywa privatna naležnosć Maćicy Serbskeje a jeje sobustawow, k wuwjedźenju lotterije pak je dowólnosć knježeństwa trěbna, wo kotruž by Maćične předsydstwo měło na prěnim městnje so prócować. Dla dobrowólnych darow a podźělnych listow rozprawuje wón dale, zo bychu ći, kiž na dobo 100 hr. resp. 1000 hr. darja, do rjada załožerjow serbskeho Maćičnebo doma resp. dobroćelow a sobustawow Mać. Serbsk. na čas žiwjenja stupili a zo bychu so podźělne listy po 300 hr., 600 hr. a 1000 hr. wudałe. K wuwjedźenju wšěch tutych myslow je nuzno, zo sebi Maćica we Serbach a też druhdźe dosahacu ličbu dowěrnikow dobudźe. Skónčnje předpołoži rěčnik přitomnym sobustawam M. S. listno k zapisowanju dobrowólnych darow a k zamołwjenju podźělow. K Mukowym namjetam přidawa k. wučeř Wjenka z Róžanta, zo dyrbjała njezamožitym wótčinscy zmyslenym zastojnikam so móžnosć poskićić, sebi staw załožerjow abo podźělny list z płaćenjom postajeneje summy po dźělach w běhu někotrych lět dobyć. Hłowna zhromadźizna wšě Mukowe namjety jenohłósnje přiwza a poruči jich wuwjedźenje předsydstwu a twarskemu wubjerkej. Po dobrym starym wašnju wobzamkny so tuta 47. porjadna hłowna zhromadźizna w 6. hodź. ze spěwom „Hišće Serbstwo njezhubjene“.

5) Posedźenje předsydstwa a wubjerka, 1. meje 1894. Přitomni: Łusčanski, Mjeřwa, Kapleř, Bartko a Skala. Městopředsyda wotewri, dokelž předsyda njebě khorosće dla přińć móhł, posedźenje a rozdźěli najprjedy z přihłosowanjom přitomnych Kraszewskeho stipendium třom žadaćelam. — Dale rozprajuje Bartko wo Maćičnym domje. W přichodnych dnjach wuńdźe Maćična próstwa z wobrazom noweho doma po poručnosći hłowneje zhromadźizny wot dra. Muki spisana a póśćele so potom hnydom wuzwolenym dowěrnikam ze zběračnymi listnami a trěbnymi rozwučenjemi za dowěrnikow też wot dra. Muki zestajenymi.

Podźělne listna a prospekt k nim chce tež dr. Muka přihotować z pomocu wěcywustojneho bankiera. K tomu pak ma so ležownosć z nowa wuměrić a wošacować. To so přizwoli. — Dale wozjewja Bartko, zo je twarski mišter nowotwarbu Maćičneho doma z wulkim salom na 250000 hr. a potomnu danliwosć cyłeje ležownosće na 5,36 % wobličił. — Skónčnje Skala jako wukonjeř Hórnikoweho wotkazanja wozjewi, zo je njeboćički předsyda swoju cyłu wulku rěčespytnu a słowjansku knihownju a štwórćinu ze swojeho cyłeho zawostajenstwa Maćicy Serbskej wotkazał. Tutu powěsć přitomni z dźakom přiwzachu.

6) Posedźenje předsydstwa a wubjerka, 4. jul. 1894. Přitomni: dr. Kalich, Łusčanski, Fiedleř, Mjeřwa, Kapleř, lic. theol. Imiš, Bartko, Sommer, Kubica a Skala. Předsyda přednoša připisy wokrjesneho hetmanstwa a měšćanskeje rady: w prěnšich so na próstwy předsydstwa resp. twarskeho wubjerka wozjewja, zo so Maćicy Serbskej dowólnosć ani za zarjadowanje lotterije ani za wudaće zjawnych přepředajomnych hypothekařskich listow dać njemóže, a w posledniśich měšćanska rada swoju zwólniwosć ke koncessiji wulkeho zjawneho sala wróćo bjerje, dokelž ji předsyda na naprašowanje prajić njemóžeše, hdy budźe Maćičny dom a koncertny sal hotowy, a dokelž je rada hižo z druheje strony wo koncessiju k twarjenju wulkeho koncertneho a baloweho sala prošena. To pak nětko wšitcy přitomni spóznawachu, zo Maćica konkurrencny wulki sal twarić njemóže, a tuž so tuta mysl spušći. Tola hłosuja wšitcy za to, zo by so serbski Maćičny dom skerje lěpje twarił, ale bjez wulkeho sala a zo bychu so na privatnym puću trěbne srědki pytałe ze zběranjom dobrowólnych darow, z dobywanjom woteběrarjow podźělnych listow a, jeli trjeba, z přijimanjom hypothekow. Twar Maćičneho doma wobhladuje so powšitkownje jako zhromadna należnosć cyłeho Serbowstwa. K tomu rěčachu nimo předsydy kk. Imiš, Kubica, Bartko. Bartko dosta na to poručnosć, so pola krajnostawskeje banki wobhonjeć, kelko by nam wona na Maćičnu ležownosć, kotraž je sama přez 75000 hr. winojta, a na nowy Maćičny dom, hdyž budźe tak daloko hotowy, hypothekařscy požčiła. Wobstaranje nowych rysow so twarskemu wubjerkej přepoda. — Skónčnje buchu nowe sobustawy přijate: kk. měšć. wučeř dr. ph. Jurij Pilk z Drježdźan; Ernst Lohe, civilski supernumerar při kral. policajskim praesidiju w Barlinju, kubleř Wrobl z Lětonja, kubleř Žur z Delnjeho Wunjowa, kubleř Jan Skop starši z Křiweje Boršće a stud. theol. Wylem Nowy z Bórkowow w Barlinju.

7) Posedźenje předsydstwa a wubjerka, 12. sept. 1894. Sobupřeprošene k wuradźowanju su sobustawy twarskeho wubjerka. Přitomni: z předsydstwa dr. Kalich, Łusčanski, Fiedleř,

Mjeřwa, Kapleř, Skala; z wubjerka Bartko, Sommer, Mrózak; z twarskeho wubjerka hišće farař Gólč z Budyšinka, diakon Křižan z Hodźija, kapłan Nowak z Radworja, kubleř Młyńk z Ćemjeřc. Předsyda dawa najprjedy rozprawu wo nakhwilnym postajenju twarskeje należnosće M. S. Na to wobzamka so z nowa, zo ma so nowy dom twarić, ale z dźiwanjom na přeměnjene wobstejnosće bjez wulkeho koncertneho sala a zo ma so měšćanska rada, hdyž so jej nowe twarske plany přepodadźa, z nowa wo koncessiju za hosćencarjenje w Maćičnym domje prosyć. Předsyda twarskeho wubjerka Bartko chce dać nowe rysy dźěłać, po kotrychž by dom na 6—7 % danje za lěto wunošał. Z pomocu twarskeho mištra sobu do posedźenja přeprošeneho wón nadrobno wudawki za wotmysleny nowotwar a dokhody z noweho doma přitomnym rozestajuje. Potom žada wón, zo by so w nastupanju woteběranja privatnych podźělnych listow na dowěrnikow M. S. ćišćany wokolnik pósłał, kotryž je dr. Muka spisać slubił. — Skónčnje so za noweju sobustawow přiwzaštaj: kk. prof. Wladimir Francew z Waršawy a prof. Michał Krzyžanowski z Pětrohroda.

8) Posedźenje předsydstwa, 3. oktobra 1894. Předsyda rozprawja, zo je na jeho prostwu: a) wo wotstupjenje 2 metrow wot Lawskich hrjebjow za nowotwarbu Maćičneho doma a b) wo dowolenje hosćencarjenja w nowym Maćičnym domje spokojace wotmołwjenje wot měšćanskeje rady dostał: rada chce a) $1\frac{1}{2}$ metra wot hasy wotstupić, žadajo za kósny meter 50 hr., a b) hosćencarjenje swój čas dowolić. Tuto poskićenje so z dźakom přiwza. Definitivne wobzamknjenje přewostaji so wurjadnej hłownej zhromadźiznje, kotrejež bórzowne powołanje so předsydźe poruči.

9) Wurjadna hłowna zhromadźizna, 17. okt. 1894. Wona wotbywaše so w Gudźic hosćencu w přitomnosći 30 sobustawow. Dźeński porjad: należnosć nowotwarby serbskeho Maćičneho doma. Najprjedy přiwzaštaj so dwaj přitomnaj knjezaj jako nowaj sobustawaj: Jan Mrózak, farař we Łupoj a Gusta Zahrjeńk, pomocny prědař w Bukecach. — Potom dawa předsyda dr. Kalich přehlad dotalneho skutkowanja předsydstwa a twarskeho wubjerka M. S. w należnosći wotmysleneje nowotwarby Maćičneho doma wot poslednjeje hłowneje zhromadźizny sem, rozestajejo wosebje nastate njewočakane přećiwnosće a předpołožejo skónčnje zhromadźiznje prašeni, hač smě so eventualnje smuha wot $1\frac{1}{2}$ m. Lawskich hrjebjow wot měšćanskeje rady po 50 hr. za 1 □m. přilubjena přikupić a hač ma so wot twarby wulkeho koncertneho sala w nowym domje definitivnje wothladać. Přěnše prašenje so hnydom jenohłósnje přizwoli a posledniše so po dlějšej debaće wot 26 přećiwo 4 hłosam wobzamkny. Potom jedna so wobšěrnje wo twarbje Maćičneho doma bjez wulkeho sala a po-

staja so skónčnje jenohłósnje, zo ma so w nowych naćiskach na to dźiwać, zo by Maćičny dom z najmjeńša na 6 % danje wunošał; zo ma we nim hosćenc z restauraciju a mjeńšim wokoło 12 metrow dołhim a šěrokim salom być, kiž za Maćične a nimale wšě druhe serbske naležnosće z wuwzaćom spěwanskich swjedźenjow dosaha; zo ma so nimo Mauerera hišće jenomu Drježdźanskemu architektej poručnosć dać, hač do wěsteho časa nowe rysy wudźěłać; zo ma so tomu wot teju architektow, kotrehož rysy so nje přiwozmu, pjenježne zarunanje za jeho dźěło wot předsydstwa po dobrozdaću přizwolić. Dale wuradźuje so, na kajke wašnje by Maćica móhła za nowotwar trěbne pjenjezy zwjesć. Dr. Muka namjetuje, zo maju so privatne, na wosobu wustajene podźělne (dołžne) listy wudać, kotrež so hodźa jako kollektivna hypotheka na dom zapisać, a čita wot njeho zestajane naćiski prospekta a formulara podźělnych listow, powołanja na sobustawow M. S., wokolnika a napominanja na dowěrnikow. Mukowy namjet so přiwza a jeho naćiski so za dobre spóznachu. Skónčnje zhromadźizna Bartkej a Mucy za jeju dotalnu mnohu prócu swój dźak wupraji.

10) Posedźenje předsydstwa a wubjerka, 5. nov. 1894. Přitomni: dr. Kalich, Łusčanski, Mjeřwa, Kapleř, Bartko, lic. theol. Imiš, Sommer, Mrózak a Skala. Předsyda dawa powěsć, zo su zastupjerjo města Budyšina prostwu M. S. a namjet měšćanskeje rady w nastupanju předaća $1\frac{1}{2}$ metra wot Lawskich hrjebjow za nowotwar Maćičneho doma wotpokazali a zo je so potom předsydstwu radźiło, zo by sebi Maćica susodnu Eignerec khěžu k wuwjedźenju swojeho twara přikupiła. To pak njeje móžno, dokelž wobsedźeř přewjele žada. Tuž so wobzamkny, měšćansku radu a wosebje měšćanske zastupjeřstwo hišće raz wo te $1\frac{1}{2}$ metra naležnje prosyć.

Wućahnył dr. E. Muka.

Wućahi z protokollow twarskeho wubjerka M. S.

1) Prěnje posedźenje, 26. hapr. 1893. Sobustawy twarskeho wubjerka, wot hłown. zhrom. 5. hapr. 1893 wuzwoleneho a z prawom kooptacije a samsneho zarjadowanja wuhotowaneho su: kk. farař kan. Herrmann, farař Jakub, farař Kubica, farař Lenik-Klětnjanski, farař Jan Renč-Ketličanski, diak. Křižan, kantor em. Bartko, sejmski zapósłanc kubleř Kokla a kubleř Młyńk z Ćemjeric. Přitomni běchu: wšitcy dźewjećo. Najprjedy bu Bartko za předsydu wuzwoleny. Potom buchu do wubjerka z kooptaciju wuzwoleni: kk. schol. M. Hórnik, dr. E. Muka, rěčnik E. Mütterlein a farski administr. J. Šewčik. Wobzamkny so, zo ma so předsyda přede wšěm wo nowe rysy starać.

2) Druhe posedźenje, 24. meje 1893. Přitomni běchu: Bartko, Hórnik, Kubica, J. Renč, Křižan, J. Šewčik a Młyńk. Po dlějšim wuradźowanju wobzamkny so, zo ma so najprjedy jenož dźěl Maćičneho doma wot Märkelec hač k wrotam ležownosće, delkach z klamami a horjekach w 3 poskhodach z wobydlenjemi a po rańšim boku w dworje z wulkim koncertnym salom, z hródźemi spody a městnosćemi za knihownju atd. zwjećha njeje natwarić. Měšćanskej radźe ma so próstwa wo dowólnosć hosćencarjenja w nowym domje přepodać. Potom wuradźuje so wo wudawanju podźělnych listow po 1000, 500 a 100 hr. a pokazuje so na to, zo bychu so wosebje serbske burske towařstwa a nalutowarnje wo woteběranje podźělow prosyłe. Skónčnje so hišće k. farař lic. theol. Imiš do twarskeho wubjerka kooptuje.

3) Třeće posedźenje, 21. jun. 1893. Přitomni: Bartko, Hórnik, Kubica, Křižan, Młyńk a twarski mišter Benowski, wot předsydy přeprošeny. Předsyda čitaše próstwu na měšćansku radu wo koncessiju hosćencarjenja, kotraž so skhwali a tež připóznaće předsydy M. S. dosta. Na to rozestaja twarski mišter Benowski plan nowotwarby a slubi za přichodne posedźenje mału skizzu wudźěłać.

4) Štwórte posedźenje, 2. nov. 1893. Předsyda Bartko wozjewja, zo je twarski mišter Mauerer so jemu poskićił, zo chce darmo nowe rysy za Maćičny dom wudźěłać. Tuta powěsć so z dźakom přijima. Na to wuradźuje so nadrobno program noweho doma, kotryž ma so twarskemu mištrej podać. Předsyda dawa k wědźenju, zo je ze sobustawow twarskeho wubjerka jedyn, rěčnik Mütterlein, wumrjeł a jedyn, farař J. Jakub, swój wustup připowědźił. Tuž buštaj na jeju město do wubjerka přijataj: kk. dr. med. Rachel z Pančic a kubleř Smoła ze Spytec.

5) Pjate posedźenje, 3. jan. 1894. Přitomni: Bartko, Hórnik, Kubica, Herrmann, Renč, dr. Muka, dr. Rachel, Kokla, Smoła, Młyńk a z předsydstwa a wubjerka M. S. hišće Skala, Kapleř, Sommer a jako wěcywustojny na přeprošenje twarski mišter Benowski. Předsyda Bartko čita připis měšćanskeje rady, kotraž je zwólniwa, Maćicy 1 m. (nic 2 m., kaž prošachmy) wot Lawskich hrjebjow wotstupić. Na to pokazuja so rysy za nowy dom wot twarskeho mištra Mauerera wudźěłane. Při tom wukładuje twarski mišter Benowski, što by nowy dom po tutych rysach wuwjedźeny lětnje wunošał, mjenujcy 13400 hr. Podobnje běše k. Mauerer lětny wunošk na 13800 hr. wobličił. Wudawki za nowotwarbu běštaj wobaj na něhdźe 250000 hr. wobličiłoj. Potom so wo tom jedna, kak móhłe so najlěpje

trěbne pjenjezy za tutón nowotwar zwjesć. Při tom wustupi dr. Muka a čita wotkazansku lisćinu, z kotrejž wón swoju žiwjenje-zawěsćacu policu Gotha'skeje banki na 5000 hr. Maćicy Serbskej dari. Na namjet k. Kubicy so wobzamkny, zo ma so façada noweho Maćičneho doma na swětłoćišćeŕskim abo cinkographiskim puću wobrazować a zo ma so tutón wobraz prostwje Maćicy Serbskeje na serbski lud wo dary za dom přidać. Dr. Muka slubi, zo chce wobraz wobstarać a Maćičnu prostwu zestajeć. Potom namjetuje wón, zo by sebi Maćica za pomocnikow při zběranju pjenjez, wuwjedźenju twarby atd. po Serbach a druhdźe dowěrnikow dobyła a postajiła. Namjet so spodoba, a dr. Muka dostawa poručnosć, ćišćomnu instrukciju za dowěrnikow skerje lěpje zestajeć a z pomocu k. Bartka dowěrnikow pytać a postajeć. Za hłownych dowěrnikow pomjenuja so na namjet dra. Muki hnydom kk. faraŕ kan. Herrmann, faraŕ Kubica, diakon Křižan, faraŕ Lenik, kantor Jordan, rěčnik Parčewski, professor A. Černý. Skónčnje přiwzachu so Mukowe nadrobnje rozestajane namjety dla zarjadowanja lotterije a wudaća podźělnych listow a wobzamkny so, zo maju so skerje lěpje prostwy w tutymaj należnosćomaj na knježeŕstwo pósłać.

6) Šěste posedźenje, 26. febr. 1894. Přitomni: Bartko, Imiš, Kubica, Muka, Křižan, Młyńk a A. Černý jako hłowny dowěrnik. Prostwa na knježeŕstwo wo dowólnosć lotterije so wot předsydy čitaše a wot přitomnych za dobru spózna. Přepodać ma so wona wokrjesnemu hetmanej wot kk. Bartka, Herrmanna a Kubicy. Prostwa wo dowolenje podźělow ma so pozdźišo wotedać. Na město njeboheho Hórnika wuzwoli so skónčnje do wubjerka k. kan. Łusčanski a k tomu hišće k. kapłan Nowak z Radworja.

7) Sedme posedźenje, 20. jun. 1894. Přitomni: Bartko, Herrmann, Kubica, dr. Rachel, Łusčanski, Nowak, Młyńk a z předsydstwa a wubjerka Maćicy Serbskeje Skala a Jenč. Předsyda Bartko wozjewja, zo knježeŕstwo do našeju prostwow wo zarjadowanje lotterije a wudaće zjawnych podźělnych listow zwoliło njeje, dokelž nowotwaŕ serbskeho Maćičneho doma „njeje zhromadna a cyłemu sakskemu krajej jenak wužitna należnosć“. Wobzamkny pak so, zo ma so knježeŕstwu z nowa prostwa přepodać a we njej nadrobno rozestajeć, zo je należnosć nowotwara Maćičneho doma woprawdźe powšitkownje wužitna a zhromadna należnosć.

Wućahnył dr. E. Muka.

Wobsah.

Burske mjena Hornjołužiskich Serbow ze 14. hač do 16. lětstotka.
Zezběrał a zestajał dr. Jurij Pilk . . . . . str. 3.
Mythiske bytosće łužiskich Serbow. Napisał Ad. Černý (pokračowanje) „ 8.
Serbski zemjepisny słowniček. Zestajał dr. Ernst Muka (skónčenje) „ 33.
Přehlad spisow Michała Hórnika. Zestajał Adolf Černý . . „ 51.
Wućahi z protokollow M. S. . . . . „ 70.
Wućahi z protokollow twarskeho wubjerka M. S. . . . . „ 78.

☞ Wo zapłaćenje lětnych a wosebje tež zastatych přinoškow (kóždolětnje 4 *M.* abo w cuzych pjenjezach po kursu) a wo dary za dom M. S. najpodwolniše prosymy. Lěto so bórzy minje! Pokładnikowa adressa za póst je: Kaufmann M. Mörbe, Bautzen (Sachsen).

Tež prosymy, zo bychu naše česćene sobustawy swojich znatych k přistupjenju do našeje Maćicy Serbskeje namołwjeli.

Přinoški kwitujemy w Časopisu a we „Łužicy“, darjene knihi dotal jenož w „Serbskich Nowinach“.

☞ **Jutry 1897 budźe naša Maćica Serbska**
☞ **swój 50lětny jubilej swjećić.** Za tutón swjedźeń přihotuje redaktor tutoho „Časopisa M. S.“ mjez druhim dospołny a nadrobny zapis wšitkich sobustawow Maćicy Serbskeje wot jeje spočatka z wosebitym přispomnjenjom lět jich sobustawstwa. Tohodla prosy wón z tutym wšitke česć. sobustawy, zo chcyli jemu k tomu z póstowym lisćikom pod adressu: Dr. Ernst Muka (Mucke), Freiberg i. Sa. wozjewić:

a) połne mjeno z předmjenami — b) swój staw a wšě swoje titule a čestne wuznamy — c) městno swojeho přebywanja z póstowskej staciju — d) hač do kotreho lěta su swoje sobustawske přinoški zapłaćili — e) kajki dar za nowy dom M. S. k jeje jubileju přilubja — f) koho su za noweho sobustawa M. S. we wočakowanju jeje jubileja dobyli.

Časopisa M. S. su tež mnohe stare lětniki a zešiwki (lětnik po 5 hr., zešiwk po 2,50 hr.) hišće na předań přez direktne zkazanje pod adressu: An die Maćica Serbska in Bautzen (Sachsen).

Rozesłanje Časopisa a druhich wot Maćicy Serbskeje wudatych spisow je dla lěpšeho porjada wot jutrow 1895 redaktor tutoho časopisa sam do rukow wzał a prosy sobustawow, kotrychž snano tola raz zešiwki Časopisa abo knihi M. S. došłe njebychu, zo bychu jemu to direktnje do Freiberga (Freiberg i. Sa.) wozjewili. Tež prošu naležnje, zo bychu mi čč. sobustawy M. S. přeměnjenja swojich adressow stajnje w prawym času zdźěliłe.

Dr. Ernst Muka.

Ćišćał E. M. Monse w Budyšinje.

ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE
1895.

Redaktor:

dr. Ernst Muka,

ryćeŕ serbskeho rjada Sw. Sawy.

Lětnik XLVIII.

Zešiwk II.

(Cyłeho rjada čisło **92.**)

Budyšin.

Z nakładom Maćicy Serbskeje.

Synonymika a składba serbskich wjazawkow.

W posedźenju rěčespytneho wotrjada Maćicy Serbskeje 17. jutrownika 1895 podał Lic. th. *H. Imiš,* farař Hodźijski.

Před něšto časom mje přećel z mojeje młodosće wopyta, muž sprawneje mysle. Bórzy mi wuskorži: „Naša wosada je nětko jara zbita: naš duchowny wjacy do wěrnosće Božeho słowa njewěri.“ „„Ale, mój Handrijo, temu tola tak njeje; was wěsće wopačne mysle šerja; ja jeho za wěrjaceho prědarja znaju a česću, kiž, kaž sym połnje přeswědčeny, na wěrnosći swjateho pisma njedwěluje.““ „Za teho smy jeho prjedy tež měli; ale w nowišim času je so nam na nim wšelake nahladało, štož wo wěrje njeswědči, a nětko je so sam na Božim měsće swojeje njewěry nam bjeze wšeho jasnje wuznał! Pomyslće sebi jenož: poslednju njedźelu mjez druhim nam na prědowanju wupraji: »*Jelizo je Bože słowo wěrne, móžemy so swojeho přichodneho horjestaća nadźiječ.*« Njeje dha nam z tym zjawnje wuprajił, zo ma za njewěste, hač je Bože słowo wěrne abo nic.“ Při tym temu mužej sylzy do wočow stupachu.

Skónčnje jeho zrudnu wutrobu z tym wobkrućenjom změrowach: „„Nic khabłanje we wěrje, ale njewědomnosć w serbskej rěčnicy je jemu te pohoršne słowa na jazyk położiła. Wón je słowčko ‚*jelizo*‘ nałožił, hdźež budźeše prajić dyrbjał: ‚*Hdyž* je Bože słowo wěrne‘ abo: ‚*Dokelž* je Bože słowo wěrne, móžemy so swojeho přichodneho horjestaća nadźiječ!‘““

Hižo z tuteho podawka, kaž tež z wjele ćišćanych zmylkow našeho serbskeho pismowstwa je zjawnje póznać, zo dyrbi kóždy jenož někak swědomity a wědomnosćiwy muž, kiž ma našu serbšćinu zastojnscy trjebać, přede wšěm serbske wjazawki (konjunkcije) po jich wopřijeću a prawym trjebanju dokładnje zeznawać. Lud w tym wopak njeréči, ale husto wučeni, kotřiž so na prawosć a čistosć serbskeje rěče dosć njeprócuja.

Duž buch namołwjeny, zo bych, štož sym před lětami w zakitanskim pismje našeho Serbowstwa wo tym spisał, nětko jako synonymiku serbskich konjunkcijow abo wjazawkow za naš serbski „rěčespytny wotrjad“ kaž tež za Časopis Maćicy Serbskeje hišće wobšěrnišo wobdźěłał.

Duž dha tež hnydom do wěcy sameje!

1) **„Hdyž“** z indikativom je wjazawka časa a přičiny *(coniunctio temporalis et causalis)*, ženje pak wuměnjenja *(coniunctio condicionalis)* a wotpowěduje łaćanskemu *„cum“* abo *„postquam“*, hrjekskemu *„ὅτε“* a němskemu *„als“* abo *„nachdem“*, na př.: „Hdyž dźěłam, nimam za ničo druhe žaneju woči.“ — „Hdyž tam běch, mój bratr zastupi.“ — „Hdyž bě swoje zamoženje přečinił, započa dźěłać a lutować.“

Ale „hdyž“ ze subjunktivom je wjazawka wospjetowanja *(coni. iterationis)*, a wotpowěduje hrjekskemu *„εἰ“* abo *„εἴ που“* (= ὁπότε) a łaćanskemu *„quotiescumque“* a němskemu *„so oft als“* abo *„allemal wenn“*. Na př. „hdyž by měł, by dawał“. W serbšćinje steji tu *subjunctivus* kaž we hłownej tak tež w pódlanskej sadźe; w hrjekskej rěči steji w pódlanskej sadźe *optativus*, we hłownej sadźe pak *indicativus*, na př.: Cyropaed. I. III. 3: *„Εἴ που ἐξελαύνοι, ἐφ᾽ ἵππου χρυσοχαλίνου περιῆγεν.“* We łaćanskim móže we woběmaj sadomaj indikativ stać, na př.: Corn. Nep. Eumenes V, 7: „In hac conclusione, quotiescumque voluit, apparatum et munitiones alias incendit, alias disiecit.“ Bliže pak našemu serbskemu iterativnemu „hdyž“ steji hrjekske ὅτε abo ἐπεί, resp. ὅταν abo ἐπειδάν, na př.: *„ὅταν πίω τὸν οἶνον, εὕδουσιν αἱ μέριμναι“* (cum vinum bibo, curae quiescunt).

2) **„Hdy“** jako temporalnje prašeńska wjazawka so runa łaćanskemu *„quando“*, hrjekskemu *„πότε“*, němskemu *„wann“* a žada w direktnych prašenjach stajnje indikativ, na př.: „Hdy přińdźeš?“ W indirektnych prašenjach smě pak za njej woboje, indikativ a subjunktiv, sćěhować. „Njewěm, hdy přińdźeš.“ — „Njewěm, hdy bych jeho nadešoł.“ We wšěch dubitativnych prašenjach, hdźež we łaćanskim konjunktiv *(Nescio, quando eam)* a w hrjekskim optativ (*οὐκ οἶδα, πότε ἴω*) steji, žada serbske „hdy“ stajnje subjunktiv: „Njewěm, hdy bych šoł.“ Lokalnje prašeńska wjazawka **„hdźe“** a jej wotpowědna lokalnje relativna wja-

zawka **„hdźež“** (łać. „*ubi*“, hrjek. *ποῦ*, *ὅπου*, něm. „*wo*“) so we swojim trjebanju we wšěm runa składbje temporalnje prašeńskeho „hdy“, na př.: „Hdźe dyrbju wostać?“ — „Njewěm, hdźe bych swoju hłowu położił.“ — „Kóždy je tam najradšo, hdźež ma runja swojeho.“

„Hdy“ jako hypothetiska wjazawka (hrjek. „*ἐάν*“ abo „*εἰ*“, łać. „*si*“ a něm. „*wenn*“) žada sebi stajnje subjunktiv: „Hdy bych měł, bych rad dał“ = „*si haberem, libenter darem*“. — „Hdy budźeše mje z časom prosył, budźech jemu pomhać mohł“ = „*si me tempestive rogasset, potuissem eum adiuvare.*“ — „Hdy by so tón pachoł polěpšił, bychmy radźi jeho dlěje wobkhowali.“ Husto so za tutej hypothetiskej wjazawku někajka negativnosć khowa: „Hdy by to wěrno było [štož pak njeje], chcył jeho hišće jónkróć ke mni puśćić.“

Z předstajenej interjekciju „ach“ abo „o“, potajkim w „ach hdy by“ abo „o zo by“ (łać. „*utinam*“, hrjek. „*εἴθε*“, něm. „*o, wenn doch*“) mamy přejeńsku, optativnu wjazawku, kotraž so tež ze subjunktivom zwjazuje: „Ach hdy by“ abo „o hdy by so to dźěćo skónčnje hišće nakazało, kak změrowanaj mohłaj swoju hłowu pokhilić.“

Hdy ze subjunktivom a z partikulu „tež“ (hdy by tež, — hdy byšće tež, — hdy bychu tež) so kaž łaćanske: „*etiamsi*“ w tej samej mysli a z tym samym wašnjom trjeba, kaž serbskej: „runjež“ a „hač runje“, wo kotrymajž so hnydom pod 4) poręči.

3) **„Jeli“** abo **„jeli zo“** (vulgarnje: „hejzo“ abo „hejzoli“) abo słowjesu připowěšene **„-li“** su tež hypothetiske, kondicionalne wjazawki, kotrež pak na wěsty statk pokazuja, pak njewěstosć abo dwělowanje, wjetšu abo mjeńšu wěropodobnosć woznamjenjuja, so runajo łaćanskemu „*si*“ abo negativnje „*nisi*“, „*si non*“ a hrjekskemu „*εἰ*“ abo „*ἐὰν μή*“. Na statk *(factum)* pokazujo žadaju indikativ, kaž we łaćanskim a hrjekskim: „Jeli maš pjenjezy [ja wěm, ty sy při pjenjezach], dźě zapłać.“ — „Jeli tam póndu [štož sym sebi kruće wotmyslił], chcu tam rad za tebje dobre słowo zapołožić.“ Ale njewěstosć a t. d. woznamjenjujo tele wjazawki subjunktiv žadaju, hdźež Łaćan „*si*“ z konjunktivom a Hrjek „*εἰ*“ z optativom abo „*ἐάν*“ z konjunktivom stajataj: „Jeli bych tam šoł [štož pak hišće njeje wěste], so tam sam za

tej wěcu wobhonju.“ — „Jeli zo by to wěrno było [štož wšak je móžno], by mi za teho čłowjeka nowa nadźija skhadźała.“ — „Jeli byštaj swědkow swojeje njewiny měłoj [na čimž jara dwěluju], bychu jeju wuwinowali.“ — „Byštaj-li so mojej susodaj hišće swojemu žlokanju wotrjekłoj [štož mi pak njeje k wěrje podobne], mohłaj so tola hišće brjoha přimnyć.“ — Při wšěch tymle wjazawkam ze subjunktivom přiwisowacych zmorskach njewěstosće a t. d. móže so tola hišće do jich hłowneje sady swětła přichodnosć zaćišćeć, na př.: „Hdy by so tón čłowjek pak tola hišće nakazał, budźe wjesele před Božimi jandźelemi.“

Připowěšene -li so tež za prašeřsku wjazawku trjeba: „Budźe-li wójna? budźe-li měr?“ — „Chceš-li, holičo, moja być?“ (Pěsnički horn. a deln. łuž. Serbow, wudate wot L. H. a J. E. Smolerja. 44, 3.)

4) **„Runjež“** a **„hač runje“** (łaćanscy: *„quamquam“*, *„etsi“*, hrjekscy: *„εἰ καί“* abo *„καὶ εἰ“*, němscy: *„obgleich“ „obschon“*, *„wenn auch“*) stej koncessivnej wjazawcy a žadatej indikativ: „Runjež sym ći to hižo trójcy zakazał, sy so tola zwažił mi njeposłuchać.“ — „Hač runje njewěm, kajke wulke wudawki hišće to lěto změju, chcu ći tola z tej požčonku po woli być.“ — K temu hišće přikład za tamne „hdy by tež“: „Hdy by so tež twój pjeršćeń hišće bóle złoćił, wón tola złoty njeje.“

5) **„Byrnje“** a **„byrnjež“** stej drje tež koncessivnej wjazawcy, žadatej pak stajnje subjunktiv, dokelž stej nastałej ze subjunktivneho „hdy by runje“, a wotpowědujetej łaćanskemu *„etiamsi“*, hrjekskemu *„καὶ ἐάν“* abo *„ἐάν καί“*, a němskemu: *„selbst wenn“*, *„wenn wirklich“*: „Tebi so njeby dopomhało, byrnjež bych nětko wšón twój dołh za tebje zapłaćił.“ — „Twjerda hłójčka na swojim wobsteji, byrnjež bychmy jej wopačnosć jejnych nahladow hišće jasnišo dopokazali.“ — Tejle wjazawcy „byrnje“ a „byrnjež“ njemóžetej so ženje za žanu logisku abo realnu njemóžnotu nałožeć. Duž njepisaj nihdy: „Byrnje by dešćik njemačał [wón tola hinak njemóže; w jeho byću leži, zo dyrbi mačeć]“; jow dyrbjał ty pisać: „Hdy by tež dešćik njemačał.“ Teho runja njesměš prajić: „Byrnjež by mi woda woheń zaničiła [to ždyn woda přeco, nic jenož z wuwzaćom tebi čini]“; jow mohło so jenož prajić: „Hdy by mi tež woda woheń zaničiła.“

6) **„Khiba zo“** a **„khibali zo“** je wjazawka wuwzaća abo wuměnjenja *(coni. exceptionis)*, zwjazuje so z indikativom abo też ze subjunktivom a so runa łaćanskemu *„nisi quod“* abo *„nisi ut“*, hrjekskemu *„εἰ μή“*, *„πλὴν ὅτε“* abo *„πλὴν εἰ“* a němskemu *„ausser dass“* abo *„es sei denn, dass“*. (Poprawom je hołe „khiba“ wěcownik w mysli „pobrach“, *„Mangel“*.) „Nichtó njeznaje wótca, khiba syn.“ (Mat. 11, 27.) — „Ja njewěm, što ma tam na mnje přińć, khibali zo swjaty po wšěch městach wobswědči a rjeknje, zo zwjaski a tyšnosće na mnje čakaju.“ (Jap. skutki 20, 22. 23.)

7) **„Kaž“** z indikativom je temporalna wjazawka w mysli łaćanskeho *„simulatque“* abo *„simulac“*, hrjekskeho *„ὡς τάχιστα“* a němskeho *„sobald als“*: „Kaž bě woheń wušoł, so hnydom horka na wěži na woheń přebiwaše a delka na wsy so na pomoc wołaše.“ Jow by „tak ruče hač“ hoły germanismus był.

8) **„Kaž“** ze subjunktivom je pak wjazawka ludanja abo njewoprawdźitosće *(coni. simulationis)*: „Tamni zymni přewodźerjo sebi woči trěja, kaž bychu sobu płakali.“ — Hižo hoła partikula „kaž“, hdyž so bjez sćěhowaceje korrelativnosće trjeba (potajkim hdyž před sobu nimaš „kaž“ — „tak“) swoje ludarstwo před wěrnym Serbom njepotaji. Přetož kóždy hnydom wulki rozdźěl začuje mjez wuprajenjomaj: „Wón ke mni přistupi jako přećel“ (hrjekscy: *„φίλος ὤν“*) a „wón ke mni přistupi kaž přećel“ (hrjekscy: *„ὡς φίλος“*). Kajki pohóršk nasta, hdyž běše štó we swojej njezamołwitej rěčničnej njewědomosći prědował: „Jezusa ze křiža wzawši, kaž morwe ćěło pohrjebachu.“ To móžeše po wudawanju njewěrjacych jenož rěkać: »Jeho ćěło bě jenož po zdaću morwe, nic pak po woprawdźitosći!« Tamny prědař budźeše prajić dyrbjał: „Jezusa ze křiža wzawši jako morwe ćěło pohrjebachu.“

Hdyž pak njecha woprawdźitosć zludana być abo njewoprawdźitosć potajena wostać, móže w hołym „kaž“ też khwalobne wašnje bjez wěrneho byća ležeć: „Wón so za mnje kaž nan stara.“ [Po byću wón mój nan njeje, ale wón je nanowsku zmyslenosć, nanowske wašnje ke mni na so wzał.]

Wšitkón hrozny přisłód ludanja je pak stajnje a přeco wuzamknjeny, hdźež „kaž“ z demonstrativnej partikulu „tak“,

we zwjazku korrelativnosće steji po podobnosći na łaćanske *„ut — ita“*, na hrjekske *„ὡς — οὕτως“* a na němske *wie — so“*. „Kaž je sebi to wothladał, tak jo nětko sam na swoju ruku dźěła.“

9) **„Kak“** (łaćanske *„quomodo“*, hrjekske *„πῶς, ὅπως“* němske *„wie“*) je direktnje abo indirektnje prašeńska wjazawka z indikativom abo ze subjunktivom: „Spodźiwne je, kak móže křesćijan tež najhórše přesćěhanje sćerpliwje znosyć.“

Naše serbske „kak“ ze swojim wotmołwnym „tak“ na słowjesa, přisłowjesniki a přidawniki pokazuje, ženje pak na wěcowniki. „Kak ty tola dyrkoceš! Tak hišće ženje njejsym zymu mrěł.“ — „Kak ćopło je dźensa? Runje tak, kaž wčera.“ — „Kak jasne je tuto pismo! Tak jasneho njejsym hišće wohladał.“ Hdyž tež Němc po swojim njeměću dosahacych wukónčenjow wo wěcownikach praji: *„Der Sohn ist gerade so, wie sein Vater war“*, to naša serbšćina klassiskej łaćanskej a hrjekskej rěči so runajo stajnje praji: „Tón syn je runje tajki, kajkiž běše jeho nan.“

10) **„Hač“** je prašeńska, napominańska, pohrožaca a temporalna wjazawka: „Praj, hač chceš mi to wobstarać?“ — „Spytaj, hač póńdźe.“ — „Hólče, hač budźeš z měrom?“ Jako temporalna wjazawka móže w mysli němskeho *„bis“* do přichoda abo w mysli němskeho *„seitdem“* do zańdźenosće pokazować: „Rad chcu čakać, hač njebudźeš hotowy.“ — „Wčera běchu runje lěta, hač smy so sem přesydlili.“ Jako prašeńska wjazawka dostawa druhdy přistawk „tež to“, tak zo so praji: „hač tež to“)němske *„ob etwa“*): „Rad chcył wědźeć, hač tež to su so Francozscy nětko wójnow naměli.“

„Hač“ je tež hoła partikula po komparativach w mysli *„als“* (na př.: „wjetši, hač“) abo w mysli *„bis“* (na př.: „hač dotal“, „hač w kónc lěta“) abo při superlativach (na př.: „hač najlěpje“). — Za „hač“ po komparativach so tež **„dyžli“** (dial. „nježli“) trjeba. „Mój hrěch je wjetši, dyžli by mi mohł wodaty być.“ 1. Mójz. 4, 13.

11) **„Doniž“**, skeps. tež „dóńž“ a „dójž“ (łać. *„quoad, quamdiu, donec“*, hrjek. „ἕως, ἕστε“, němske *„so lange als“*, *„so lange bis“*) je časowa wjazawka *(coni. temporalis)*, z wjetša runočasnosće dweju statkow, druhdy počasnosće jeneho dźěla: „Doniž budźeš zbožowny, změješ wjele přećeli.“ — „Hajk so

zelenješe, doniž njebě lisće spadało.“ — „Epaminondas smjertne železo we swojim ćěle zdźerža, doniž so jemu njepřipowědźi, zo je jeho wójsko dobyće dobyło.“

12) **„Jako“** je časowa wjazawka *(coni. temporalis)* po wašnju „hdyž“, jenož nic w mysli łaćanskeho *„quotiescumque“*: „Jako běše romske wójsko před Jeruzalem přićahnyło, započa hnydom to město na wšěch stronach tyšić.“

Hdyž so pak „jako“ za praedikativnu partikulu nałožuje, je rune němskej partikuli *„als“* w mysli woprawdźitosće: „Wón bu nětko jako wučeř postajeny“, tak zo wón, tón pruhowany wučeř, nětko wučeřsku słužbu dosta. Cyle wopačne by było, hdy by so tu prajiło: „Wón bu kaž wučeř postajeny“; přetož z tym wón njeby ani wučeř ani z wučerjom był. (Přirunaj pod 8, „kaž“.)

13) **„Dokelž“** (łać. *„quia“*, *„quoniam“*, hrjekscy „ὅτι“, němscy *„weil“*, *„da“*) je přičinska wjazawka za pódlanske sady *(coni. causalis)* a móže sebi indikativ a subjunktiv žadać: „Wy so njetrjebaće bojeć, dokelž z wami póńdu.“ — „Teho chcu so tola radšo wostajić, dokelž mohli mi to złě wułožić.“

„Dokelž“ je pak tež druhdy wjazawka temporalneho traća w mysli łaćanskeho *„donec“* a němskeho *„so lange als“*: „Dokelž słónco traje, budźe jeho mjeno na přichodnych přińć.“ (Psalm 72, 17.)

14) Štož je „dokelž“ za pódlanske sady, to je za hłowne sady z wjetša jako wjazawka dopokazanja: **„přetož“** (łać. *„nam“* abo *„enim“*, hrjek. „γάρ“, něm. *„denn“*): „Bóh je wšehomócny; přetož pola njeho njeje žana wěc njemóžna.“

15) Wjazawka **„zo“** jeničcy za pódlanske sady je pak finalna, pak konsekutivna, pak kausalna, pak objektivna a wotpowěduje łaćanskemu *„ut“* abo *„quod“* abo *accusativo cum infinitivo*, hrjekskemu ἵνα abo ὥστε abo ὅτι abo tež *acc.* resp. *nom. c. inf.* a němskemu *„damit“*, *(so) dass“* a *„dass“*. Na př. finalnje: „Ja k njemu du, zo bych wšo z nim wuradźił.“ — Konsekutivnje: „Bratr je skhorił, zo je w smjertnym straše.“ — Kausalnje: „Zo sy tak wosłabnył, za to maš so swojej skuposći dźakować.“ — Objektivnje: „Z radosću wuznawamy, zo sebi swoju serbšćinu wysoko ważimy a najswěrnišo hajimy.“

Burske mjena Hornjołužiskich Serbow ze 13. hač do 16. lětstotka.

Zezběrał a zestajał *dr. Jurij Pilk.*

II.

Přitomny druhi rjad hornjołužiskich serbskich burskich mjenow ze staršeho časa, z kotrymž buchu moje sem słušace zběrki na khwilu wučerpane, poskića mjez druhim za lěto 1586 přehlad wšitkich tehdyšich hospodarjow 6 wsow Hodźijskeho suda.*) Woni poddani mějachu při nastupjenju sakskeho kurwjećha Křesćana I. zwučenu hołdowansku přisahu złožić; k tomu zaměru zestaja so nadrobny zapis jich mjenow. Z tutoho zapisa pak póznawaš přibližnu ličbu wodbydlerjow a kajkosć wobsedźerjow (burja, zahrodnicy, khěžkarjo a podružnicy) wonych wsow. Dosć jasnje wobrazuje so w tutom zapisu tež zamožnosć wěstych wsow, na př. Hnašec a Drječina, hdźež bě jenož po jenym njewobsedźerju, hewak pak same burske kubła. Z druhich dźělow našeho zapisa wučitaš nimo toho hišće mnohu lokalno-historisku drobnostku. Tak powěda nam na př. spomnjenka wo hajnku wsy Žičenja l. 1388, zo bě we wonej krajinje tehdom drje wjele wjacy lěsow, dyžli dźensa. Rjemjeslnikow namakujemy we tamnych lětstotkach w serbskich burskich wsach jara porědko: nimo pjekarja w Hodźiju a krawca w Njezdašecach namakachmy w lisćinach jenož hišće młyńkow. Skónčnje so njesměmy postróžić, zo so po kanclejskim stilu 15. stotka jenomu z našich burskich prjedownikow připisuje mało spodobny praedikat *„providus“* (t. j. „wobhladniwy“, „mudry“, „starosćiwy“), kotryž praedikat bjez dalšeho přispomnjenja hewak jenož Židźa**) dostawachu. To pak je jenož žadne wuwzaće, z prawidła ma naš rólnik za titul počesćace *„laboriosus“*.

Bambruch. 1443: Nickil Brodatczh, Jurisch.

Bělecy. 1390: Peter Walczk.

Brězynka p. Huski. 1388: Martinus (frater Johannis Stachwicz, tabernarii in Godow), in villa Bresyn habens habitacionem.

*) Su to: Dobranecy, Drječin, Hnašecy, Koblicy, Kosernja a Khanecy. Red.

**) Na př. providus Jordan iudeus Pragensis. 1388. Hłowny statny archiv, originalna lisćina čo. 4653.

Budyšink. 1512: Jocuf a Peter Hubſch.

Bukecy. 1500: Criſtoff Wowickow.

Ćemjeřcy. 1488: Swatzkow, Mertin Natuſch.

Cisow. Kónc 16. lětstotka: Mathei Jacobaſchk, Peterick, Peter Lock, Domaſchlingk (zahrodnik), Petringks Garthe, Pannick, Nicroß.

Darin. 1388: Jacobus (frater germanus Heynonis, rustici in Godow), habitans in villa Daryn.

Debiškow. 1381: Johannes Flemming, Mattheus et Petrus, fratres eiusdem.

Debrikecy. 1466: Paulus et Nicolaus Smol in villa Debrekwitz sub domino Hannes Schreibersdorf in Neschwitz residente.

Delnja Hórka. 1485: Pywetz Hantz, Micklaß Chudoba, Peter Symanitz, Bartus Petcz; 1502: Jahn Pywa.

Dobranecy. 1227: Hartungus de Dobranowiz, laicus; 1586: Barttel Tczſchiſſe, Mattes Tczſchiſſe, Jacob Kühnigk, Nicol Schuſter, Andreß Lehnman (burja), Ambroſius Lehnman, Kaſpar Schmöller, Valtten Kruſchwicz (khěžkarjo).

Drječin. 1450: Jacob Raspe; 1586: Valtten Schuller, Mertten Loach, Mattes Luebiſch, Jacob Lorencz, Vrban Luebieſch, Hanß Lorja, Hanß Hendri, Gregor Pech, Petter Freittagk, Valtten Spiegell, Vrban Freittagk (burja), Barttell Grebß (podružnik).

Droždźij. 1474: Gregir Pauligk.

Hajnicy. 1471: Mathis Lehman, Peter Lochaw, Frentzel Kubiſch.

Hbjelsk. 1474: Paul Kaloch, Mathe a Nickel Jeriſchka.

Hnašecy. 1586: Simon Richtter, Valtten Gehlanczki, Paull Wißpergk, Petter Simmenck, Jacob Schwarcz, Mattes Hohlandt, Mertten Juncka, Andreß Luraß (młyńk), Hanß Reſagk, Broſius Simmenck, Valtten Raſche, Jacob Pelcz, Anthonius Andreß, Hanß Schkorna, Hanß Andreß, Petter Reinczſch, Caſpar Luraſch, Mertten Waurencz, Ambroſius Pelcz, Jacob Mertting, Jacob Vrbanck, Hanß Petter, Blaſius Herczogk, Gregor Schmidt, Andreß Wißpergk, die Mattes Reinczſchin, die Kaſpar Döbickin (burja); Mertten Glaſer (podružnik).

Hněwsecy. 1376: Hannus Swarcze.

Hodźij. 1222: Moyko, Tammo pincerna et filius eius Tammo; 1381: Andreas de Beschewicz (t. j. z Běčic). Petrus dictus Czyst; 1388: Laurencius, pistor in Godow.

Hrabowa. Wokoło 1437: Hanczke Kubisch.

Hunćericy (w lisć. „*Huntczericz by Gawſzk*“). 1473: Patogk.

Jawornik. 1390: Hentschil, Nitcze.

Jeńkecy. 1437: Barbara zwud. Pirner, Mykan, jeje bratr, Donatus Dresaw, Niclaus Czornag, Nickel Dupczk; 1468: Mattheß Hantze.

Ketlicy. 1390: Clos. Wokoło 1437: Nigkel Peczschig.

Klukš. Před 1390: Polan, korčmař. 1474: Jurge, Jenckens Sohn (Jenkec syn).

Koblicy. 1586: Lucasch Leschaucka, Georg Sorger, Georg Lehnman, Vrban Mutterlein, Jacob Tczschisse, Bartel Könnigk, Kaspar Möller (burja); Mertten Leschaucka, Vrban Heußeler (khěžkarjo).

Kosernja. 1586: Georg Noack, Mattes Kuckuck, Balczer Lißka, Ambrosius Lehman, Jacob Prill, Mattes Mihtte (burja); Mattes Mitte, Jacob Anthonius (herbskaj zahrodnikaj); Kaspar Königk, Jacob Hantusch, Balczer Licka, Wenczell Lehmann, die Gregor Petterschin (khěžkarjo).

Kózły p. Kinspórka. Kónc 16. lětstotka: Steffan Lenitzschk, Wenzel Haugk, Vrban Miedth, Hans Meetzsch, Andres Micklass.

Krakecy (w lisć. „Krakewicz“). 1471: Jon Habisch. 1474: Mertin Seitschan.

Krěpecy (w lisć. „Krapitz“). 1390: Hanns Otte.

Krynhelecy. Wokoło 1437: Mertin Worsich.

Khanecy pola Hodźija. 1586: Mattes Pulcz, Georg Schmock, Gregor Peczschick, Mattes Schmock, Georg Frenczell, Peter Kraell (wšitcy burja).

Khrósćicy. 1487: Jano Mitterlein.

Łahow. 1474: Predel.

Łuzk. 1494: Petsch, der Stadt (t. j. města Budyšina) Lehnmann zu Lawßk.

Lejno pola Wojerec (?). 1469: Kuschky.

Lemišow. 1489: Riessig.

Njezdašecy. 1388: Niczo, sartor de Nedaſwicz.

Njeznarowy. 1390: Peter Balczt, njeswjećenc.

Poršicy. Wokoło 1437: Symon.

Prawoćicy (w lisć. „Prawatitz“). 1485: Nicol Bynwitz.

Prěčecy. 1469: Mathe Marschanka.

Protecy. 1406: Sidewicz.

Radwoř. Wokoło 1480: Paul Rickhorn, Katherina, jeho žona.

Ratarjecy. Wokoło 1596: Hans Pelz.

Rodecy. 1474: Predel.

Sćijecy. 1459: providus vir Jacobus Kuba nuncupatus in villa Stewicz.

Skanecy p. Barta. 1390: Hannos Halmey, Osanna, jeho žona.

Špikały pola Ketlic. 1390: Werner Mikir, Nitcze Scheffer, Hentczil Sib.

Stary Lubij. 1461: Nickel Barthuß.

Walowy pola Ketlic. 1390: Nitcze, Petir Scachman.

Warnołćicy. Wokoło 1437: Mertin Weczke.

Wichowy. 1485: Hans Meysag.

Wopaleń. 1390: Perwing. 1542: Merten Rebeßke.

Worklecy. 1469: Weczke.

Wujezd pola Ketlic. 1390: Matis Pettach, Herman Leman, Hans uf dem Berge (Hanuš na horje).

Wuježk (w lisć. „Vgest bey Hoenkirche", „Vgischgk"). 1491: Peter Gregor †, 1498: Peter Lehman, Andres Spencke; 1499: Jorge Hlaßigk; 1500: Peter Lehmann, Ritter (ryćeř) mjenowany.

Jako knježa nad Wuježkom mjez l. 1472 a 1498 mjenuja so Sigmund z Randagk, jeho sotra Kristina a jeho syn Pětr z Randagk. Tuta swójba w Knothowej „Oberlausitzer Adelsgeschichte" njeje namakać a słuša po našim zdaću mjez domjace serbske zemjanstwo runje kaž swójba z Kordebogk.

Wulka Boršć. 1459: Georgius Srame de Magna Forst, laicus.

Wulki Wjelkow. 1416: Niclus Schulte.

Załhow. Wokoło 1480: Jan Richter.

Zaréč. Wokoło 1437: Reyncz.

Ždźař. 1500: Jocoff Bussi, rychtař, Andres Walssnigk, Peter Lehman.

Ždźarki. 1474: Miculasch.

Žičeń. 1388: Henczelinus, forestarius de villa Zyschen.

Židow. 1459: Gregorius Anthus, laicus in suburbio Seydo commorans; 1481: Jorge Wobruth; 1588: Hans Harbe, „ein windischer Bauersmann".

sine loco: 1225: Merboto, supan; 1345: Pribicz slavus †.

Serbski rychłopis.

Po Gabelsbergerowym zestajenju za serbšćinu připrawił
Filip Rězak.

Předspomnjenje.

Hdyž běchu ludźo počeli prajene słowa pisać, počachu sebi tež na to myslić, kak bychu je po móžnosći ruče napisać móhli. Tohodla nałožowachu hižo w starohrjekskich a staroromskich časach wšelake skróćenki słowow. W nowšim času radźi so pismo wunamakać, z kotrymž móžeš khětřišo pisać, hač rěčeć. Tajki rychłopis wuslědźi za němsku rěč mjez druhimi Gabelsberger. Dokelž běše jeho system khmańši dyžli druhe podobne, přenjese jón Henrich Jakub Heger, podpjerany wot sławneho Šafaříka, wot Šumavského a druhich, l. 1848 na štyri najwjetše słowjanske rěče. Potom tež druzy we wšelakich słowjanskich rěčach rychłopisne zestajenja připrawjowachu a nałožowachu. Tež w našej lubej serbšćinje njewosta to njespytane. Štož smy wo tom zhonili, staj so tu prócowałoj jako prěni naš najsławniši narodowc Michał Hórnik, a po nim wot młódšich Jurij Kral. Do ćišća pak płody jeju prócowanjow dotal přišłe njejsu.

Někotremužkuli pak, wosebje serbskim prědarjam a rěčnikam, budźe snano witana wěc, hdyž móža swoje myslički khwatnje napisać a z tym sebi wjele droheho časa zalutować. To je wina, čohoždla namołwjany wot druhich swój rychłopis tu w ćišću wozjewjam. Wón je nic jeno po theoriji zestajany, ale přez mnohe lěta tež praktiscy wote mnje wuspytowany a nałožowany. K tomu je wón tak lohki, zo jón kóždy wzdźěłany Serb za někotre njedźele a, štóž němsku stenografiju hižo znaje, za tydźeń dospołnje nawuknje. Mylenja z němskim so njetrjebaš bojeć. Z rychłosću zjednoća tutón rychłopis tež dospołnu wěstosć, kajkuž ma pismo, tak zo tón, kiž jón znaje, bjez wobćežnosće přečita nic jeno, štož je sam, ale tež štož je štó druhi napisał. Srědkaj, z kotrymajž so to dosćěha, staj tejle: 1) pismiki su jednore, pisaju a zwjazuja so lohcy, — 2) skróćenki słowow su po wěstych prawidłach postajene. Po tajkim dźěli so wučba wo rychłopisu do dweju dźělow, do wučby wo złóžkach a do wučby wo słowach.

A. Wo złóžkach.

1. Pismiki.

§ 1. Kóždy zwuk ma swoje znamješko (hl. tafl. 1).

§ 2. Pismiki pisaju so zwjetša wot horjeka dele, a wot prawicy k lěwicy.

§ 3. W rychłopisu njerozdźěleju so wulke pismiki wot małych jako we wšědnym pismje.

§ 4. Město dypka (.) nałožuje so krótka ležata smužka (–).

§ 5. Pismiki pisaju so do samsnych linijow jako wšědne: (═══) abo (‾‾‾‾), abo (_____), abo tež cyle bjez nich.

§ 6. Pisaj kaž słyšiš.

§ 7. W swójbnych mjenach wupisuje so kóždy pismik.

§ 8. Zestajenki sobuzynkow so takle zjednorjuja: dš a tš a tč = č, čć = č, dc a tc a tř a ts = c, stř = sc, pč = č, pt = t, tt a dt = t, x = ks, kh = k, kć = ć, chc = c, kř = kš, tć = ć. Jeno hdźež mohło njedorozymjenje nastać, wupisa so kóždy sobuzynk wosebje, jako w *„kować“* a *„khować“*.

2. Samozynki.

§ 9. Samozynki njepisaju so wosebje, ale woznamjenjuju so symboliscy w předkhadźacych sobuzynkach, z přeměnjenjom jich formy abo města.

§ 10. Samozynk **e.** Jednore zwjazanje sobuzynkow znamjenja samozynk *„e“*, na př.: len, bjeŕ, šewc, čeledź, dele, dźeń, herc, mjenje, zelene, mječ (hl. tafl. 1).

§ 11. Samozynk **ě.** Tutón woznamjenja so z tym, zo so sobuzynkaj dale rózno stajitej, na př.: měr, lěnje, wěm, mlěw, khlěb, rěz, pěkne, lěs.*)

§ 12. Před *t, chc, c* woznamjenja so *„ě“* z tym, zo so tute prěki położeju, na př.: hrěch, měch, lěta, mlěte, dźěćo, pěc, nětk, Pětr, wětr, wšěch.

§ 13. Samozynk **a.** Tutón ma raz połnosće a sylnosće a so tohodla woznamjenja z tym, zo so předkhadźacy sobuzynk tołši

*) Tu a dale přirunaj wšudźe wotpowědujce słowa w tych samych paragrafach na přidatych rychłopisnych tafličkach.

piše, na př.: baba, car, čas, dale, blakate, ležate, znate, štapać, lětsa, njecha, dźak.

§ 14. Pola *t*, w kotrymž so „*a*“ woznamjenić njehodźi, čini so to w slědowacym sobuzynku: ptak, tam, metal, tać, tačel, fatal, tarč, taleŕ, tafla, tale, smjetank.

§ 15. Samozynk **i.** Tutón wótry a wysoki zynk woznamjenja so z tym, zo so předkhadźacy sobuzynk wysoko staji. Z małymi a srěnimi pismikami stawa so to před srěnimi, wulkimi a dołhimi, na př.: khiba, hrib, lija, lica, nimam, pičel, litr, bić, šija, Mišno, lipa, kidać.

§ 16. Je-li předkhadźacy sobuzynk prěni abo mały, a sćěhowacy mały, potom woznamjenja so „*i*“ w slědowacym sobuzynku: hlina, khila, lik, Nil, Nisa, kinje, kisa, kiker, lilija.

§ 17. W „*h, w, ć, č, dź, fi, chi, ži*“ woznamjenja so „*i*“ z tołstosću na delnim kónčku, na př.: hić, witać, ćiba, čitać, žida.

§ 18. Před *t, w, ł, l, dź* piše so „*i*“ podobnje; tołstosć pak je prěco na hornim kónčku: šite, bite, šił, bił, pił, nihdźe.

§ 19. Na kóncu słowa pak ma so „*i*“ wupisać za pismikami: *m, k, l, r, b, g:* mi, kij, lij, bij, wari, šnaki, raki.

§ 20. Samozynk **y.** Zady *b, m, p, w* zastupja město „*y*“ samozynk „*ó*“, zady *f, h, ch, s, t* pak „*i*“ na kóncu słowow a też hewak, hdźež so njedorozymjenje stać njemóže, na př.: my, wy, pytać; Syman, syn, sydr, syc; cankaty, kałaty, mjerzaty, mjerzacy, zyma, zynk; bosy, lěsy.

§ 21. Wšudźom druhdźe, wosebje při *r* a *n*, woznamjenja so „*y*“ z tym, zo so sobuzynkaj, mjez kotrymajž stoji, křižujetaj: mary, dary, ryba.

§ 22. Samozynk **o.** Raz tutoho samozynka je kulojtosć, kotraž so w předkhadźacym sobuzynku poznamjenja: bolacy, rola, rosa, sobota, žona, Polak, tobak, widźo, holca, dohlad, cofać, dźěćo, polo, noha, morjo, wěko, lěto, město, stonać, štom, tola, zo. Pola „*ó*“ so, hdźež je rozeznaća dla trjeba, kulojtosć hišće trochu rozećehnje: móc, nóc, nós, róžk.

§ 23. Samozynk **u.** Powaha tutoho samozynka je hłuboka; wón woznamjenja so potajkim z niže-stajenjom předkhadźaceho małeho a srěnjeho sobuzynka před srěnim, wulkim a dołhim sobuzynkom: babu, bubon, ćmu, čemu, dub, duch, durje, kukać,

Luther, zahuba, suchi, ruda, suk, kus, dupa, muka, mucha, pucheŕ, pukot, pusty, kut, luby, wnuk.

§ 24. Zady *t, st, sć, št, dź, c, z, tr, mn* woznamjenja so „*u*“ z tym, zo so tute pismiki znak stajeja: tu, mjetu, k městu, studźeń, stup, tuk, studźu, zub, lud, budźu.

§ 25. Z někotrymi sobuzynkami so „*u*“ hromadźe piše: chcu, čuju, lětachu, róžu, ze smjerću, dachu, wjeselu, njesu, suknju, na blidku, košu, wjedu, wabju, rěpu, Libuša.

§ 26. Kaž jednore, pisaju so tež zestajane samozynki. Hdźež so samozynki symboliscy woznamjenić njehodźa, so wupisaju: ćeta, mjeta, Leo, amen, Józef, Matthaeus, Thaddaeus, bóle, lětaty.

3. Sobuzynki.

§ 27. Někotre sobuzynki pisaju so w započatku a w srjedźi słowa hinak hač na kóncu: canki, ćelo, lěćo; leć, hnać, ruć, pić, hrać, wić, polca.

§ 28. Zestajenka *cy* na kóncu słowa ma so trochu skróćić; *s, š* a *ch* so na kóncu ze swojej seklu naspjet ćiskaju: bas, njebjes, wjes, lós, myš, nós, noš, hroch, dach, njechaš.

§ 29. Mehki sobuzynk so na kóncu z twjerdym zastupja. Tohorunja zastupuje so druhdy při spočatku *z* wot *s*, hdyž sobuzynk slěduje a so njedorozymjenja bojeć njetrjebaš: spar, rataŕ, stań, njestań, njepadń, njezhuḃ, zleḿ, zalěṕ, změń, z pola, z města.

§ 30. Zady „*o*“ a „*ó*“ njepiše so *r*, hdyž sobuzynk sćěhuje: khort, porst, Borbora, kórc, škórc, korto, horcy, morwy, žort, storkać.

§ 31. Sobuzynki, mjez kotrymiž žadyn samozynk njeklinči, zwjazuja so njeposrědnje a to tak: 1) zo so do sebje połoža abo dospołnje zrostu, — 2) zo so wuzko zjednoća:

m, n: ćma, korčma, dachmy, pokhmurjene; póńdu, ze mnu, zańć, žnjeć.

l: kachle, sekla, pletu, zlě, mjetel.

r: bratr, drohi, črjóda, kral, mrěć, srěńk, sotra, zrudoba, njezrań, žrać, herba, serp, gronić, krawc, zwjertnyć, zrěbne, zwjeŕšne, khromy, črij, žerdka.

s, š: přidźeržeć, zbytne, zdać, zdźělić, skazyć, swak, sněh, lubosć, Aleksander, šćóna, z bolosću, radosćow, přelóšt, přehladać, přispomnić, přestrěć, 'šće = hišće, Šćěpan, přilězć.

t: wotćazać, wotćahnyć, wottorhnyć, kocht, stary, róšty, wótře, wótc (= wótř), woršta.

w, ł: kubło, cło, čwak, dwoje, žłobjo, rychły, khwalba, guano, płat, złe, tłać.

§ 32. Pismik **j.** Samozynk, kotryž před „*j*“ stoji, woznamjenja so po móžnosći symboliscy; *yj* piše so, za čimž so wupraja, jako *ij* abo *oj*. Dale hl. na tafli 5, § 32: waj, staj, stej, hraj (= raj), rejwać, wěj, wij, lij, myj, wuj, ruj, stoj, łoj, pij, maja, baje, bajo, haji, maju, stajej, jeje — dajić — meja, z teje, stejo, steji, steju, (stejej), jeji — njejě, njej (= nje), wěsteje — twoje, moji, moju — moja, moje, stojo, stoji, stoju, mojej, jeja — myja, lubuja, lubuje, lubujo (-uji), lubuju (-ujej), jejo — ruja, ruje, rujo, kedźbuje — bija, bije, bijo, (biji), biju, bijej, jeju — lija, pija, lijo, piju, nadźijej.

§ 33. Sobuzynk **w** a **ł.** Při spočatku słowa před „*o*“ a „*u*“ a w srjedźi dweju samozynkow njepiše so *w* resp. *ł:* woda, wada, wotedać, wotpalić, wuknyć, wučeř, Wučkecy, wokno, wysoki, łyska — brała, kiwa, biła, hnała, nowa, rejwa, brašiwa, čućiwy, čućiwa, čućiwe, čućiwi, čućiwu, rjedźiłe, stróžiła, woko, wokoło, winowa, zhniły, zhniła, zhniłe, zhniłu, różowa, pluwy.

§ 34. Zestajency *aw* a *ał* = *au* woznamjenjetaj so po móžnosći symboliscy z tołsto- a niže-pisanjom; jeno hdźež so to njehodźi, piše so „*au*“ abo „*aw*“: hrał, spał, dał, kał, hnał, smjał, wzał, běhał, rejwał, ławka, brał, morkotał, zanjechał, widźał, tčał, mjelčał, łhał, zjawne, žałba, žałzy, přelał. Dale su zestajenki *oł* abo *ow* = *ó* a *ył* = *ow* resp. *ił* — a *tewr* = *twer*, na př.: chcył, twjerdy, wotewř, stworić, kow, šoł (= šow), mył, row, poł, dołh (= doł), proh.

4. Předłožki.

§ 35. Předłožki so ze sćěhowacym słowom po móžnosći zwjazuja. Małe předłožki stoja při tym tam, hdźež so sćěhowacy pismik započina: bjez přestaća, do Drježdźan, městopředsyda, mjez sobu, do mjezwoča, na drozy, nade mnu, pola nas, pódla tebje, přeze mnje.

§ 36. Předłožka „*w*“ resp. „*we*“ njepiše so tam, hdźež k dorozymjenju trěbna njeje. Jeli za jenej předłožku předłožka *wu*

sćěhuje, staji so prěniša pod rjadk, *wu* pak so z cyła njepiše: we wutrobje, w hrjebi, w lěsu, dowusušić, nawubjerki, njewudźeržu, zawuhladać, zwuhotować.

§ 37. Zestajene předłožki pisaju so po móžnosći hromadźe: nado-, rozdo-, zdo-, zana-, zna-, přepo-, rozpo-, spo-, přepo-, napře-, wopře-, wupře-, spře-, wotpřed-, spřed-, poroz-, podroz-, přeroz-, wotroz-, mjezwo-, dowo-, bjezwo-, nadwo-, wotwo-, zwo-, zwu-, zroz-, wuwo-, wuwot-, zes-, wobwo-, přiwo-, powo-, podwo-, předwo-, njedo-, njepřez-, njewo-, wotpřez-, přezwo-; přikłady: zwučować, wuwotpočować, wupřestrjeć.

§ 38. Cuze předłožki su: a- = ab- = abs- (njezwjazuje pak so ze slědowacym słowom), ana-, ad- = af- = al- = an- = ap- = ar- = as- = at- (zwjazuje so ze slědowacym słowom), arcy-, amphi-, anti-, apo-, auto-, circa-, circum-, kon- = kol- = kor-, kontra- = contre-, de-, dia-, dis-, ex- = e-, en-, entre-, epi-, hetero-, hyper-, hypo-, in- = il- = im- = ig-, inter-, kata-, meta-, mono-, ob- = ok- = of- = op-, para-, per- = peri-, prae-, pro-, re-, sub- = sous- = sus-, trans-, uni-. Přikład: arcjandźel.

5. Kóncowki.

§ 39. Rychłopisne twórby kóncowkow podawa § 39 na tafl. 6 a 7: -ćeŕ, -čeŕ, -šćeŕ, -bjeŕ, -mjeŕ, -wjeŕ, -pjeŕ, -šeŕ, -dźićel = -dźel, -dźićer = -dźeŕ. Přikhadźeju na př. w słowach: prošeŕka, tučel, stworićel, hornčeŕ, ješćeŕca, žebjeŕ, šlewjeŕ, popjeŕ, nošeŕ, stworićeŕ, boharodźićeŕka, kurjeŕ, hewjeŕ.

§ 40. Kóncowki: -čka, -čku, -čkej, -čki, -nica = ica, -nicy = icy. Přikładne słowa: wóčko, kóčka, ročk, wotročkej, ročki, hórnik, měšnicy, hrěšnica, podrožnik, lěnik.

§ 41. Kóncowki: -dło = -do, -dła = -da, -dłu = -du, -tło a -two = -to, -stwo = -sto, -šćo = -šće = -išće = -nišće, -izna = -zna. Přikłady: mydło, młoda, móda = mydła, pletło, howjadło, mócnaŕstwo, płaćizna, z wohnišća.

§ 42. Kóncowki: -njo = -nje, -nja, -nju, -njenje = -nnje, -njenja, -njenju, -nanjo; -čečan = -čan; -kom, -kam, -kow, -kami. Přikłady: měnjenje, wot wěrowanja, na

konju, Bělčečan, róžkow, kóčkam, kołwrot, zarunanje, prašenja, z koruškami, z moškom, z pjeŕkom, k leženju.

§ 43. Kóncowki: -nosć a -wosć = -osć, -iwosć = -iosć, -liwosć = -łosć, -tosć a -tnosć a -twosć a -itosć a -witosć = -tst; -kosć, -mosć, -mnosć, -rosć, -hosć, -zosć, -njosć, -chosć. Přikłady: wěčnosć, winowatosć, khorosć, znjesliwosć, žałosć, horliwosć, pócćiwosć, wrótnosć, zmužitosć, wuzkosć, nahramnosć (město nahrabnosć), lózosć, lěnjosć, wědomosć, hósć, horliwosći.

§ 44. Při skłonjowanju trjebaju so hišće tute kóncowki: -wych = -wech, -nych = -nech, -njach, -njenjach = -nenjach, -cham, -hach, -chach, -tach, -tych = -tech, -ćach, -čach, -ćich, -čich, -how, -chow, -now = njow. Přikłady: na swětnych a lóštnych pućach, po tutych wuměnjenjach njecham, po wšěch kutach a drohach, w měchach, w suknjach, nohow, plěchow, Rownjow.

§ 45. Přidawniske (adjektiviske) kóncowki su: -nym = -nem, -nomu, -nemu, -oho = eho, -omu = -emu, -ym = -em, -ych = -ech, -ymi = -emi, -nych = -nech, -njeny = -neny. Přikłady: pjany, rjana, prózdne, pěkni, zwonju, wěrno, sprawnym, žanemu, čeŕwjeneho, ranjeny, złotych, pyšnymi, čornych, rany, zhniłym, tučny, lačny, suki, w sukni, mučni.

§ 46. Wo kóncowkach: -cy, -tajcy, -liwy, -ćiwy (hl. zady w taflach!). Přikłady: nohajcy, sprócny, khwatajcy, lětacy, znjesliwy, njedotkliwa, žehliwe wuhlo, pócćiwy.

§ 47. Wo kóncowkach: -awy, -awa atd. (hl. zady w taflach!). K tomu: -ćiši a -niši a -wiši a -iwši a -čiši = -ši, -ćišo a -nišo a -wišo a -iwšo a -čišo = -šo. Kóncowka superlativa -ši so z cyła njepiše, hdyž hižo při spočatku předłožka naj- stoji. Přikłady: jejny, jejna, jejne, jejni, jejnych, jejnym; dudławy, šamawe, pijawa, dźakowny, bantaty, kosmate, strašniši, najstrašniši, najtuńši, khmańšo.

§ 48. Wo kóncowkach: -ski, -ska atd. (hl. w taflach!). Kóncowki: -winski a -inski = -ski. Přikłady: wójsko, Romscy, turkowscy, ruski, Němska, ryćeŕski, evangelska, Nědźichowske, kěžorski, kralowski, Jendźelska, piska.

§ 49. Kóncowka infinitiva so w sadźe do čista wuwostaja: Widźiš jeho běžeć? Wuč ju spěwać! Njesměš jebać, łhać, nječistotu hnać!

§ 50. Kóncowki: -chmy, -chmoj, -chu, -ował, -tož, čož, -zo. Přikłady: kurjachmy, spěwachmoj, lutowachu, pućował, přetož, začož, jelizo, kóncował, wěrowanje, žarowach, kulkowali.

§ 51. Kóncowka -li a -kuli připowěšatej so za słowčko, při kotrymž stojitej: maš-li, daš-li, lubowach-li, hdźež-kuli, něhdyž-kuli.

§ 52. Spóznaješ-li kóncowku skłonjowanja ze předłožki, njepisaj ju wosebje. Přikłady: z mjenom mjenować, na słowach łojić, po korčmach khodźić, po łucy hić.

§ 53. Cuze kóncowki su: -al, -é = ée = -er = -et, -ant, -el = -elle, -alny, -euil = -euille, -eur = aire, -ia = -ja, -graf, -tiv, -grafija, -tivny, -ment, -tativ, -cional, -cionalny, -oir, -ura, -tika, -ium, -orium, -ius, -smus, -us, -ut, -ion = -io. Na př.: grammatika, stenografija, kondicionalny, dativ, Erasmus, Darius, frisura, socialny demokrat.

B. Wo słowach.

1. Skróćenki słowjesow.

§ 54. Słowjeso *„być“* skłonjuje so kaž je na taflach str. 9 sl. widźeć; při tym wuwostaja so złóžka *„by“* we wšitkich twórbach.

§ 55. Někotre časćišo nałožowane słowjesa króća so takle (př. tafle!): dyrbjeć, dyrbju, dyrbiš, dyrbi, dyrbimy, dyrbiće, dyrbja, dyrbjach, dyrbjał, — móc, móžu, móžeš, móže, móžemy, móžetaj, móžeće, móža, móžach, móžachu, — trjebać, trjebam, trjebaš, trjeba, trjebamy, trjebataj, trjebaće, trjebaja, trjebašće, trjebachmy, trjebaštaj, trjebał, trjebała, — myslić, myslu, mysliš, mysli, myslimy, myslitaj, mysla, mysleše, myslachmy, myslešće, myslachu, myslił, myslili, myslo, — činić, činju, činiš, čini, činimy, činitaj, činiće, činja, -činich, činjach, činjachu, -činiwši, — rěčeć, rěču, rěčiš, rěči, rěčimy, rěčitaj, rěča, rěčach, rěčachmy, rěčeštaj, rěčachu, rěčał, rěčo, — rjec, rjeknu, rjeknješ, rjeknje, rjeknjemy, rjeknjetaj, rjekńće, rjekł (= rjekń), rjekła, rjekło, rjeknyštaj, rjeknychmy, rjeknychu, — powědać, powědam, powědaš, powěda, powědamy, powědataj, powědaće, powědaju, powědach, powědał, po-

wědali, — prajić, praju, prajiš, praji, prajiće, praja, -prajich, -prajichmy, -prajichu, prajachu, prajach, — pisać, pišu, pišeš, piše, pišetaj, pisach, pisaše, pisachu, pisał, pisała, pisało, pisali, pisajo, -pisawši. Tež we wotwodźowanych a zestajanych twórbach nałožuja so tute skróćenki: popisane, přeprajił, wurjec, myslička, spisowaŕ, móc, móžny, potrjebać, popowědach, nječinju, njetrjebaš, pomysliło.

2. Skróćenki naměstnikow.

§ 56. Wosobinski naměstnik *(pronomen personale)* skłonjuje so takle: ja, mje, mnje, mi, mni, mnu; ty, tebje, će, tebi, ći, z tobu; mój, naj, naju, namaj; wój, waj, waju, wamaj; my, nas, nam, nami; wy, was, wam, wami; wón, wona, woni, wone, wonaj = wonej [podobnje: wony, woneho, wonym, wonemu, wonych, wonymi, wóndy]; so, sebje, sej, sebi, sobu; na př.: za sobu, při wonym; — jeho, njeho, jemu, njemu, nim, jón, njón, je, nje; jeje, njeje, ji, ni, ju, nju; jich, nich, jim, nimi; jeju, jej, njeju, njej, jimaj, nimaj; z njej, z nim, za nju.

§ 57. Wobsedźenski naměstnik *(pronomen possessivum)* piše so we swojich twórbach takle:

a) w jednoće: mój, twój, swój; moja, twoja, swoja; moje, twoje, swoje; mojeho, twojeho, swojeho; mojemu, twojemu, swojemu; mojim, twojim, swojim; mojeje, twojeje, swojeje; mojej, twojej, swojej; moju, twoju, swoju; mojeju, twojeju, swojeju; mojimaj, twojimaj, swojimaj; mojich, twojich, swojich; moji, twoji, swoji; mojimi, twojimi, swojimi.

b) W mnohosće a dwojoće: naš, naša, naše; waš, waša, waše; našeho, wašeho; našeje, wašeje; našej, wašej; naši, waši; našim, wašim; našemu, wašemu; našimi, wašimi; našeju, wašeju; našimaj, wašimaj.

§ 58. Pokazowace naměstniki *(pronomina demonstrativa)* maju so takle: sam, sama, samo; sameho, sameje, samemu, samej, samu, samym, sami, samymi, samych; sam so, sam sebje, sam sebi, sami so, samych so, samym so; samón; samsni, samsnych, samsnymi; samsny, samsna, samsne, samsneho, samsneje, samsnym, samsnej, samsnu, samsnym, samsneju, samsnymaj. — tón, ta, to, toho, tomu, tym, tej, tu, tymi, tych, ći, teje, teju, tymaj; tamna,

tamny, tutón, tuta, tutomu, tutym, tutej, tuteje, tuteju, tući, tutych, tutymi, tuto, tute, tutu; tamne, tamni, tamnych.

§ 59. Poćežne, prošeŕske a wotpowědujce naměstniki *(pronomina relativa, interrogativa, korrelativa)* wuhladuja tajkele:

a) kotry, kotra, kotre, kotreho, kotremu, kotrym, kotrymi, kotrymaj, kotreje, kotrej, kotru, kotři, kotrych, kotryž = kotrež, kotraž, kotrehož, kotremuž, kotrymž, kotrejež, kotrajž, kotruž, kotrymiž, kotrymajž, kotřiž, kotrychž. — někotry, někotra, někotre, někotreho, někotremu, někotrym, někotreje, někotru, někotři, někotrych.

b) kajki, kajka, kajke, kajkeho, kajkemu, kajkim, kajcy, kajkeju, kajku, kajkich. — někajkeje, někajkej, někajkimi, někajkimaj; kak, kelko; tajki, tajka, tajke, tajkeho; někajki; tajkemu, tajkim, tajcy, tajku, tajkeje, tajkej, tajku, tajkich, tajkimi; tak, telko.

c) štó, što, štóž, štož, koho, komu, kim, čeho, čemu, čim, kohožkuli, štóžkuli; nichtó, ničo, něchtó, něšto, někoho, nikoho, ničeho, někomu = nikomu, někim = nikim, ničim, něčim, něčeho, ničemu, něčemu; z něčimž-kuli, něchtož-kuli, kotruž-kuli, někakžkuli, kajcyž-kuli, kajkehož-kuli, někotryž-kuli.

§ 60. Pronomina indefinita a pronominalne adjektiva su:

a) wšón, wša, wšo, wšoho, wšomu, wšěm, wšim, wšěch, wšeje, wšej, wšu, wšě. — wšitkón, wšitka, wšitko, wšitkemu, wšitkim, wšitkimi, wšitcy, wšitkich, wšitke, wšitku, wšitkeje, wšitkej, wšitkeho, wšěmi.

b) wšelaki, wšelaka, wšelake, wšelako, wšelacy, wšelakemu, wšelakeje, wšelakim, wšelakej, wšelakimi, wšelakimaj, wšelakeju, wšelaku, wšelakich. — wšelakory, wšelakora, wšelakore, wšelakori, wšelakorych, wšelakorym, wšelakorymi, wšelakoru, wšelakorym, wšelakoreho.

c) kóždy, kóžda, kóžde, kóždeho, kóždemu, kóždym, kóždych, kóždymi, kóždeje, kóždej, kóždu. — kóždźički, kóždźička, kóždźičke, kóždźičkeho, kóždźičkim, kóždźičkemu, kóždźičkich, kóždźičkeje, kóždźičkej, kóždźičku, kóždźičkeju, kóždźičkimi.

3. Skróćenki ličbnikow.

§ 61. Tež ličbniki *(numeralia)* hodźa so hišće spomožnišo króćić abo wjele bóle zjednorić, kaž je z taflow 13 a 14 widźeć.

Tuž tam čitaj 7. rjadku: prěni, druhi, třeći, štwórty, pjaty; z prěnja, z druha, z třeća. — 8. rjadku: prěni króć, druhi króć, třeći króć, štwórty króć, dźesaty króć, stoty króć, tysacyty króć; jónu, dwójcy, trójcy; połojca. — dale 5. rjadku: jednory, dwoji, troji, štwory, pjećory, šesćory, sedmory; na sto, na tysac; wjele stow, wjele tysac.

§ 62. Skłonjowanje někotrych ličbnikow w rychłopisu:

a) jedyn, jedna, jedne, jednoho, jedneje, jednym, jednej, jednomu, jedni, jednych, jednymi, jednu; jednotliwy, jednotliwa, jednotliwe, jednotliweho, jednotliweje, jednotliwej, jednotliwym, jednotliweho, jednotliwemu, jednotliwi. — druhi, druheho, druha, druhe, druhej, druheje, druhim, druhemu, druhu, druhich, druhimi, druzy, druheju, druhimaj.

b) žadyn, žana, žane, žaneho, žanemu, žanym, žanej, žaneje, žani, žanych, žanymi, žaneju, žanymaj. — mnohi, mnoha, mnohe, mnoho, mnohemu, mnohim, mnoheje, mnohej, mnohich, mnohu, mnohimi, mnozy.

4. Skróćenki wěcownikow a wšelakich druhich słowow.

§ 63. Króćić hodźa a maju so wosebje hišće tele wurazy a zwjazby słowow: a tak dale, a toho runja, abo, abo tež, ani, ale, Bóh tón Knjez, bóle (tuto skróćenje nałožuje pak so jenož, hdyž je słowčko z druhim słowom zjednoćene, na př.: najbóle), biskop, bórzy, bjez toho zo, často, čłowjek, ćim (jeno w zestajenkach kaž: ćim wjacy, ćim mjenje), dale bóle, djaboł, dla (jeno w zestajenkach kaž: mojedla, čehodla), dobry, dokelž, dokelž zo, drje, Duch swjaty, hač (hač runje, hač dotal), hdźe, hdźež, hdyž, dyžli, hnydom, husto, hromadźe, januar, februar, měrc, hapryl, meja, junij, julij, august, september, oktober, november, december, jara wjele, jara mało, jara derje (tak piše so jara přeco we zwjazbje z druhim sćěhowacym słowom), japoštoł, Jězus, Khrystus, katechismus, katholski, kaž, knjez, křesćanski, křesćan, křesćanscy posłucharjo, křiž, lědma, mjeńši dyžli, wjetši hač, jenajki, mohłrjec, napřećo, narod, Němc, njeboh, nawopak, nic, njedźela, póndźela, wutora, srjeda, štwórtk, pjatk, sobota, nutřka, pak (tuto piše so z předkhadźacym słowom, ke kotremuž słuša,

hromadźe), wopak, paragraf, podobnje, poł, potajkim, posledni, prašenje, prawje, woprawdźe, přetož, přeco, prjedy, sakrament, Serb, słowo, sprawny, srjedź, swjaty, swjate pismo, hišće, takrjec, tohorunja, tak zo, tehdy, tudy, tež, trojica.

5. Dosłowo.

§ 64. Wšitke tute skróćene słowčka w §§ 54 sll. so bjeze wšeho skłonjowanja pisaju, jeli so jich zmysł z předkhadźaceje partikule abo druheje grammatiskeje zwjazby spóznawa, na př.: pućowanje po Serbach. W swjatym pismje stoji samo słowo Bože. Wěrju do Jězusa Khrystusa.

Dodawki k serbskemu słownikej.

Zestajał *Jan Radyserb.*

(Pokračowanje.)

Rabočan, -ka, Person aus Rabitz.
racwawc, ein Heimtückischer.
račkaty, voll kleiner Krebse; flockig.
račkowaty, flockig werdend.
radnišćo, Versammlungsplatz zur Beratung.
Radworčan, -ka, Person a. Radibor.
Radwořski, radiborisch, v. Radibor.
radźeński, das Raten betreffend.
radźeřski, gern Rat erteilend.
radźićelstwo, Ratspflegerschaft, Ratsmannschaft.
radźomnosć, die Rätlichkeit.
rajsowy, von Reis; gern Reis essend.
rakawa (Kdrspr.), Krähe, Rabe.
rakować, krebsen.
rampaty, schwer auftretend.
rancowak, unkeusche Mannsperson.
rapakowaty, mit rapako schimpfend.
rašpula, auch: Bettel.
rawsowak, ein Sappermentschreier, Schimpfer.
rawsowańca, Verschimpfung m. raws.
Rawsowařski, häufig wetternd, schimpfend.
rawsowaty, schimpfend, sappermenternd.
rěbleř, Leiternmacher.
rěč, Sprache.
rěčak, ein (unangenehmer) Vielsprecher.
rěčkaty, reich an Bächen.
rěčkojty, bachförmig.
rědkohłowaty, dünnköpfig (Kraut rc.).
rědkołopjenaty, dünnblättrig.
rědkuški, sehr dünn bestanden.
rědkuško (Adv.), dünnständig, selten.
rědnjeńca, namhaftes Dünnwerden.
rejopiskař, Tanzmusikmacher.
rejowańca, starkes Getanze.
rěpina, auch: Rübenarten.
repušisko, großer, häßlicher Zwiesel, Zacken.
retlisko, ein derber Knüttel, Prügel.
retlowanje, Zusammenknebelung.
retlowany, verknebelt.

Rězanje, das Schneiden, Fleischern.
rězarnja, auch: Schlachthaus.
rězawy & rězwy, zum Schneiden geeignet.
rězbarjenje, Betrieb des Schnitzens, Bildhauerei.
rěznikecy, die Fleischerfamilie.
rězojty, sägespäneartig, z. B. rězojty khlěb, saftloses Brot.
rězynojty, riedgrasähnlich.
rjadowak, ungeschickter Anordner.
rjanopyšny, schön geschmückt.
rjanozubčkaty, mit schönen Zähnchen versehen.
rjećazkař, Nadler, Quincaillerie-händler.
rjedźawy, gern reinigend.
rjehotańca, großes Gewieher.
rjemjanči, Blauspecht- (z. B. Nest).
rjenkolenko, allerliebst.
rjepoćeńca, gehäuftes Mißlingen.
roboćeńca, ärgerlicher Dienst, fatale Arbeit.
roćawy, a. Gewohnheit oft schwörend.
roćeŕski, gewohnheitsmäßig beschwörend.
ródnota, Ordnung, Sorglichkeit.
rodźinski, zur Familie gehörend.
rohiznač, Tier mit großem Geweih.
rohiznojty, geweihförmig.
rokoćenje, Verwirrung, Unruhe.
rokoćeŕ, Aufrührer, Hetzer.
rokoćeŕski, aufrührerisch, hetzerisch.
rokotnišćo, Haarweidengebüsch.
rołaŕ (= studnjeŕ), Plumpenbauer.
rosowańčko, schwacher Taufall.
rosowanje, die Betauung, das Fallen des Taues.
rostejćowak, Verflucher, Zetermordschreier.
rostejćowanje, das Gewettere, Zeter- und Mordschreien.
rowarjecy, Familie d. Totengräbers.
rowaŕski, den Totengräber betr.
Rozboleć, vom Schmerze ganz eingenommen werden.
rozbolenje, Überhandnahme der Schmerzen.
rozcychnować, -wanje, gänzlich zu Schanden machen, verderben.
rozčastkować, -owanje, in kleine Kochstücke zerlegen.
rozčastkowaŕ, -aŕka, Zerleger (-rin) in kleine Kochstücke.
rozčeŕchać, -anje, zerschlurfen rc.
rozćěkańca, wilde Flucht nach allen Richtungen.
rozćěkancy, pl., die Auseinandergeflohenen.
rozćiskowaŕ, d. Auseinanderwerfer.
rózdrěwak, Zerreißer aus Unachtsamkeit.
rozdrjebjak, Zerbröckler, Verthuer in Kleinigkeiten.
rozdryptać, -tanje, zerknappern (mit den Nägeln).
rozdutki, pl., Stücke d. Zerblasenen.
rozdwojak, Zerteiler in Hälften, in zwei Parteien.
rozdypać, -anje, zerpicken, zerhacken mit spitzen Instrumenten.
rozdźinać so, -anje, im Verwundern gänzlich aufgehen.
rozeznatk, Unterscheidungsmerkmal.
rozhrymzać, -zanje, zernagen.
rozjasnina, Erhellung, Beleuchtung.
rozkapkować, -wanje, zertröpfeln, tropfenweise aufbrauchen.
rozkładowaŕ, Zerleger (zerlegende Person).
rozkoćeńca, Sprung, Riß rc.
rozkračowak, Person mit gespreizten Schritten.
rozkrawanki, pl., zerschnittene Speisen rc.
rozkroškować, -owanje, dreierweise (= in kleinen Ausgaben) verbrauchen.

Rozkroškowaŕ, -ŕka, Person, die alles in kleinen Beträgen ausgiebt.
rozkus, Durchbiß.
rozkusać, -snyć, -sować, zerbeißen, durchbeißen.
rozłamanje wutroby, Zerknirschung des Herzens.
rozłžičkować, -owanje, löffelweise verteilen.
rozlěznik, Marodeur, Strolch.
rozliwanki, pl., Zergossenes, Vergossenes.
rozmjerzanje, starke Verstimmung.
rozmjerznjenje, Zergehung durch Frost.
rozmjerznyć, zerfrieren.
rozmjetanki, pl., Auseinandergeworfenes.
rozmnožowaŕ, Vermehrer.
rozmodźenje, Verteigung, das Breiigmachen.
rozmodźić, -dźować, verteigen, in Brei umwandeln.
rozmokanje, das Erweichen, Zergehen in einer Flüssigkeit.
rozmróčić so, -čenje, sich völlig bewölken.
rozmydlenje, das Zerreiben beim Seifen.
rozmyslowaŕ, Überleger, Erwäger.
rozpačeŕski, uneinigkeitstifterisch.
rozpačowak, Hetzer, Aufwiegler, — Brechstange.
rozpadankaty, mit Ruinen versehen.
rozpadliwy, baufällig.
rozpancać, -canje, zermantschen.
rozpisanje, das Ausschreiben, Cirkular.
rozpitwanje, das Zerbohren, Zerpitzeln.
rozpjelchowaŕka, verziehende, verzärtelnde Weibsperson.
rozpjeršenki, pl., zerstobene Teilchen.
Rozpłakańca, fassungsloses Weinen.
rozpletki, pl., die auseinander geflochtenen Strähne.
rozpluski, pl., das Zerspritzte.
rozpolakowanje, das Aufstellen von Fangzeug an verschied. Orten.
rozpominać, gründlich erwägen.
rozporny, trennend, scheidend.
rozpowědaŕ, -ŕka, umständlich erzählende Person.
rozpowiće, -wiwanje, das Loswindeln.
rozpožčenki & rozpožčowanki, verschiedene Ausleihbeträge.
rozpožčowak, ein unbedachtsamer Ausleiher.
rozpraskać, -anje, zerknallen, die Wege gänzlich zerfahren.
rozprašowanje, umständliches Befragen, Katechisieren.
rozpryskańca, Zerplatzung, Zerspritzung (Sand, Funken).
rozpředaće, -awanje, gänzliches Verkaufen; Ausverkauf.
rozpušćenka, Entlassung, Urlaub.
rozputnik, Wegweiser am Scheidewege.
rozrěče, pl., längere Besprechungen.
rozrěčenje, -čowanje, Besprechung, Verhandlung.
rozrejować, -wanje, zertanzen (Geschüh).
rozrězowanje, fortgesetztes Zerschneiden.
rozrjadowaŕ, -ŕka, Person, die in Gruppen abteilt.
rozrokoćenje, das Aufplatzen, Zerbersten ꝛc.
rozrokoćeŕ, Friedensstörer, Zankerreger.
rozrudźowaty, wiederholt tief betrübend.
rozsušenje, das Auseinandergehen infolge Austrocknens.

Rozsušić so, sich auflösen durch Austrocknen (Faß ꝛc.).
rozsydowanje, das Einnehmen getrennter Sitze.
rozsypowar, -ŕka, Verschütter, -rin.
rozšepjerjenc, zornmütige Sträuber.
rozšeršenje, das Geraten in Hornißzorn.
rozšiplić, -enje, zerklauben, zerbutteln.
roztočić, -čować, -čenje, -čowanje, zermulmen, — völlig verzapfen.
roztołkanje, Zerstoßung, Zerstampfung.
roztołstnjenje, sehr starkes Dickwerden.
roztrašić, -šować, -šenje, -šowanje, auseinander schrecken.
roztřasć, -třasować, -senje, -sowanje, zerschütteln, zerzausen.
roztřihać, -hnyć, -hować, -hanje, -hnjenje, -howanje, mit der Schere zerschneiden.
roztupjenje, weitgehende Verwüstung.
roztwork, das durch Flüssiges Verdünnte.
roztykanc, ein durch Vielesserei Dickgewordener.
rozwalitosć, Stämmigkeit.
rozwikować, -wanje, gänzlich verhandeln; im Handel zusetzen.
rozwjeselić so, in große Freude geraten.
rozwola, Mutwille, Übermut.
rozwučowar, umfassender Belehrer.
rozzłobitosć, Neigung zu heftigem Zorn, Jähzorn.
rozzłobity, jähzornig.
rozžedźenje, heftige Sehnsucht.
rozžedźity, leicht in Sehnen aufgehend.
rubanki, pl., Hackspäne (besonders beim Holzfällen).
Rubiškowy, Tücher (Tüchel) betr.
rubnišćo, Teppich.
ruče-ruče, äußerst flink.
rumplowak, Polterhans.
runarjecy, Familie des Ziehmannes.
runoluby, in gleichem Grade lieb.
runorjany, eben so schön.
runota, Gleichmaß.
rychlawa, die Flinke, Hasterin.
rykańca, großes Gebrülle.
ryki, pl., Gebrüll.
rynki, pl., umständliche Erzählungen, Mitteilungen.
rynkowar, -ŕka, Person, die langweilig oder breit erzählt.
rypawa = rypak, Ausstecher für Knollen- und Wurzelgewächse.
ryzyki, pl., Umname f. Exkremente.
ržišćowy, das Roggenfeld betr.

S.

Sačkować, mit Maulnetzen versehen.
sačkowanje, das Vorbinden der Maulnetze.
sadnica, Obstgarten.
sadnik, Obsthändler.
saducejskosć, Art und Weise der Sadduzäer.
sadźenk, Pflänzling.
sadźina, Obstarten.
safianowy, von Saffian.
safirojty, saphirähnlich, herrlich blau.
sahadleška, pl., Luftwurzeln, Haftzasern.
sahadleškaty, mit Haftwürzelchen versehen.
sahańca, ausgreifendes Geschreite.
sajawa (saja), Feihe.
sakowanje, d. Einsickern (i. d. Boden).
sakowaty, durchlässig (v. Boden).
sakrowak, Flucher.
sakrowańca, Gefluche.
sala = sal, Saal.
salisko, geräumiger Saal.

Salojty, saalartig.
Salomonowy, des Salomo.
salomonski, salomonisch.
samariski & -ritanski, samaritisch.
samarita & -tan, Samariter.
samaritanka, Samariterin.
samasamhiće, Zweikampf.
samasamkhodźak, Ringkämpfer, sportmäßiger Duellant.
samik, einsamer Knabe.
samobawmjany, rein baumwollen.
samoběleny, selbstgeschält.
samobohaty, äußerst reich.
samočwila, Selbstquälerei.
samodohlad, eigne Einsicht, Überzeugung.
samodrjewjany, nur von Holz.
samodrohi, kostbar, sehr teuer.
samohejdušny, nur von Grütze.
samohłojčka, ein Eigenkopf (aber nicht Starrkopf).
samojězdźeř, Selbstfahrer.
samokup, ž., Selbstkauf.
samokupc, Selbstkäufer.
samokhwalaty, prahlsüchtig.
samolubc, e. Mensch voll Selbstliebe.
samomajki, pl., Selbststreichelei.
samomlokowy, nur mit Milch angemacht.
samomórc, Selbstmörder.
samomudrich, Selbstkluger (spöttisch).
samonahi, splitternackt.
samonahon, eigner Antrieb.
samopječeny, selbstgebacken.
samopodpis, eigne Unterschrift.
samopohonjaty, m. eignem Antriebe.
samoprawota, Selbstgerechtigkeit.
samopředźeny, selbstgesponnen.
samopšeńčny, v. reinem Weizenmehl.
samorost, Selbstwuchs.
samosłódki, naturfüß.
samosłownje, adv., mit eigner Rede.
samosléborny, durch u. durch silbern.
Samostejnosć = -statnosć, Selbstständigkeit.
samošity (-zešity), selbstgenäht.
samotkanina, Selbstgewobenes.
samotkany, selbstgewoben.
samotřěl, Selbstschuß.
samowarjeny, selbstgebraut.
samowěsty, selbstverständlich.
samowobhlad, Selbstbesichtigung.
samowočny (adv. -nje), mit eignen Augen.
samowołmjany, echt wollen.
samowola, Eigenwille.
samowólka, etwas eigenwilliger Mensch.
samowólnik, e. Freiwilliger (Soldat).
samowóskowy, von reinem Wachs.
samowučenc, Autodidakt.
samowužiće, Selbstgenuß.
samowužiwař, -řka, Selbstgenießer, -erin.
samowuživaty, genußsüchtig.
samozapal, Selbstentzündung.
samozapalny, selbstentzündlich.
samozdźěłany, selbstgefertigt.
samozłoty, von lauterem Golde.
samožiće, Verheilung ohne Zuthun.
samožidźany, von purer Seide.
samožijaty, von selber heilend.
samuška, einsames Mädchen.
sanjeńca, grimmige Kälte.
sanjeńčko, schwache Ahnung.
santorjak, alberner Schwätzer.
santorjenje, sinnloses Geschwätz.
santrowak, Belferer, Polterhans.
santrowanje, Gebelfer, Polterei.
sapawosć, heftige Zornmütigkeit.
sapawy, zorneifrig.
sapnjenje, plötzliches Entsprühen, Aufflackern.
saprkhort, ein Sappermenter.
saprkhortowski, sappermenterisch.
saprliška, Schlaumeier.
saprliškowski, pfiffig, durchtrieben.

Satanować, „Satan" schreien.
satanowanje, das Satanschreien.
satkojty, mit Ausgesiebtem gemischt.
saznik, Schornsteinfeger.
sazočorny, rußschwarz.
sazomóras, rußiger Schmutzbartel.
sazowanje, das Rußen.
sazowaty, rußansetzend.
sazyčki, pl., Lampenruß.
saženje, das Abmessen, Einsetzen in Klaftern.
sažnjeŕ, der Klafternsetzer.
sčeŕwjenić, rot machen.
sčeŕwjenić so & sčeŕwjenjeć, rot werden.
sčeŕwjenjenje, das Rotmachen und Rotwerden.
sčink, Gemächte.
sčinliwosć, Thunlichkeit, Möglichkeit.
sčislenje, Numerierung.
sčisleŕ, Zähler, Numerierer.
sčłowječenje, Humanisierung.
sčłowječić, humanisieren.
sčornić, gänzlich schwärzen.
sčornić so, sčornjeć, ganz schwarz werden.
sčornjenje, d. Schwärzen, Schwarzwerden.
sćahowanje, das Zusammenziehen, die Zuckung.
sćehnać, Person mit großen Schenkeln.
sćekłosć, Hundswut.
sćerbik, auch: Rackerchen.
sćerbina, das Geäse.
sćeŕpowatosć, Neigung der Glieder zum „Einschlafen".
sćeŕpowaty, oft einschlafend, erstarrend (von Gliedern).
sćičko, nur einhundert (geringschätzig).
Sćiječan, -ski, Stiebitzer.
sćinaŕ, Schilfrohrhändler.
Sćinkojtosć, Ähnlichkeit mit kleinem Schilfarten.
sćinkojty, schwachem Schilfe ähnlich (Gras).
sćinojtosć, Schilfartigkeit.
sćišćenje, Quetschwunde, Quetschung.
sćišenje, Beschwichtigung, Besänftigung.
sćišeŕ, -ŕka, Beschwichtiger, -erin.
sćoplenje, Erwärmung.
sćoplić so, sćopleć, warm werden.
sebićiwosć, Selbstsucht.
sebiruny, der eignen Person gleich.
sebiškódnik, Beschädiger seiner selbst.
sebiškodny, sich selber schädigend.
sebjelubowak, Mensch voller Selbstliebe.
sedmačkojty, schirmkrautähnlich.
sedmi-spancy, die Siebenschläfer.
sedmispančny, die Siebenschläfer betreffend.
sedźeńčko, kurzes Sitzen.
sejmowanje, Beratung, Landtagstagung.
selenje, das Salzen, Pökeln.
seleŕ, Einsalzer, Pökler.
selizny, pl., Pökelfleisch.
Semichowčan, -ka, -ski, Semmlhauer.
seminarista, Seminarist.
seminarski, das Seminar betr.
semita, Semit.
sem-słušacy & -ty, hergehörig.
sepišćo, Ort mit Windwehen (Schnee).
sepjeńca, starke Aufhäufung.
septemberski, den September betr.
serafski, seraphisch, -phinisch.
Serbjo, -bjatko, eine im Wendischen schwache Person.
serlicaty, reich an Waldmeister.
serlicojty, waldmeisterähnlich.
serličny, Waldmeister- (z. B. Duft).

Serpikojtosć, Ähnlichkeit mit kleinen Sicheln.
serpikojty, kleinen Sicheln ähnlich.
serščeńca, borstiges Wesen.
serščenje, das borstige Sträuben.
serščik, Spitzborste a. Schusterdraht.
serščikojty, kleinen Borsten ähnlich.
serščiska, pl., greuliche Borsten.
serščokupc, Borstenhändler.
serščotružnik, Borstenabschabemesser.
sewjerjanski, nach Art der Nordbewohner.
sewjernička, Polarstern.
sewjernosć, Nördlichkeit.
skačicy, im Hüpfen.
skačity, hüpfend.
skački, Luftsprünge.
skačny, springlustig.
skak, Sprung.
skakotanje, Gehüpfel.
skakotaty, hüpfelnd.
skałarić, Steinbrecher sein.
skałarjenje, das Arbeiten im Steinbruche.
skałkaty, klippenreich.
skałki, Klippen.
skałkojtosć, Klippenreichtum.
skamjenjenje, das Versteinern.
skamjenjenki, Versteinerungen.
skapawa, Dachtraufe.
skaz, Bestellung.
skazowanje, wiederholtes Bestellen.
skazowar, Bestellbote.
skažawy, verderblich.
skažeńca, großes Verderben.
skažowaty, wiederholt verderbend.
skepsak, Verpfuscher.
skepsanje, das Verpfuschen.
skepsy, pl., verpfuschte Sachen oder Angelegenheiten.
skerje-skerje! wohlan! frisch auf!
skibica, lange schmächtige Weibsperson.
Skibkowarka, die Zerstücklerin in Streifchen.
skibuška, dürftiger Streifen (Brot).
skićenka, Verleihung, Darreichung.
skićerski, gern verleihend, darbietend.
skićowar, -rka, Darreicher, -erin.
skićowaty, oft verleihend.
skidanje, gänzliches Ausschütten in Intervallen.
skidmo, argschmutzige Person.
skidnjenje, gänzliches Ausschütten auf einmal.
skisanje, gänzliches Versäuern.
skiwlak, -awa, lamentierende Person.
skiwlisko, widerwärtiger Winsler.
skiwlišćo, Stätte des Jammers, Hölle.
skiwlo (gen. -leća), kleines Winselgeschöpf.
skiwnjeńčko, kurzes Einnicken.
skłóć, skłóće, flüchtig heften.
skłonjeńčko, kaum merkliche Verbeugung.
skłonjenje, tiefe Verbeugung.
skłonjenka, kurze Verbeugung.
sklacanje, gänzliche Erlahmung der Beine.
sklacanka, kleine Verhinkung, Verpfuschung.
sklepanje, das Zusammenklopfen.
sklepnjeńčko, ein kleiner Schlag zum Zusammenfügen.
sklepnjenje, ein zusammenfügender Schlag.
sklesnjeny, niedergeklitscht, flach.
sklesnyć, mit einem Klitsch zusammenschlagen.
skliborić so, umtölpeln, hinstolpern.
skliborjenje, Fallen a. Ungelenkheit.
sklijenje, vollständiges Leimen.
sklijer, Mensch, der alles leimt.
sklinić, fertig verkeilen.

Sklipnjenje, das plötzliche Zusammenknicken.
sklipotanje, das Zusammenknicken, -kauern.
skludźenje, Bezähmung.
skludźeŕski, bezähmend.
sklumpnjenje, das Schweppern.
skmotřenje, Befreundung.
sknolić (-jić), heftig durchprügeln.
skobańca, Gerupfe, Gezupfe.
skobanje, das Zupfen.
skobnjeńčko, ein leiser Zupf.
skocorjenje, Verhedderung.
skocorjenka, kleines Zerwürfnis.
skočenje, einmaliges Springen.
skóčkijědźk, Heuschreckenesser.
skojeŕ, -ŕka, Tröster, Beschwichtiger.
skojowaŕ, -ŕka, öfters beschwichtigende Person.
skomjelina, Durchgesiebtes.
skomleńca, Genörgle.
skomudźak, fataler Versäumer.
skomudźenje, das Versäumen.
skomudźeŕ, -ŕka, Versäumer, -in.
skomudźeŕski, versäumerisch.
skomudźowak, öfterer Versäumer.
skónčeŕ, -ŕka, Beendiger, -erin.
skoraty, dickrindig.
skoržak, -awa, Kläger, Jammerer.
skoržeńca, Geklage.
skorženko! o weh!
skowanje, völliger Hufbeschlag.
skózlić so, ganz zum Bocke werden.
skrasnjenje, gänzliche Prachtgebung.
skripawić, durch schlechte Behandlung elend machen.
skripawić so, krüppelig werden.
skripawjenje, Verkrüppelung.
skruškowanje, Zerlegung in kleine Stückchen.
skruškowaty, zerstückelnd.
skrut, Härtung, Verhärtung.
skruženje, das Rundkrümmen.
Skruženka, ein rundlich gewordenes Stückchen.
skryć, völlig decken (z. B. Dach rc.).
skryće, das völlige Decken.
skřiknjenje, plötzlicher Aufschrei.
skřiwdźenje, Beleidigung, Kränkung.
skřiwdźeŕski, schwer beleidigend.
skubłanje, das Ernähren, der Unterhalt.
skubłanka, Ernährung, Kindererziehung.
skubleŕ, -ŕka, Ernährer, -erin.
skućenje, ein Vergehen, kleine Unthat.
skućowaŕ, -ŕka, Person, die Ungehörigkeiten verübt.
skudźerjadło, Lockenbrenneisen.
skudźerjenje, das Lockigwerden & Kräuseln der Haare.
skulkować, zu Käulchen, Klösen formieren.
skunčenje, das Mißlingen.
skunčić so, mißlingen, fehlgeraten.
skupčikojty, etwas karg.
skupjenc, ein Karger, Geiziger.
skurić, den Tabak aufrauchen.
skurjenosć, gelinde Berauschtheit.
skus, Bißwunde, Bißnarbe.
skusać, zerkauen, tüchtig beißen (von Hunden).
skusnyć, eilig einen Bissen verzehren.
skuzłać, verhexen, ganz bezaubern.
skuzłanje, Verzauberung.
skhadnišćo, Versammlungsort.
skhileńčko, eine kleine Niederbeugung.
skhilenje, das Niederbeugen.
skhilić, -eć, niederbeugen.
skhilić so, -leć so, sich niederbeugen.
skhmurjenje, momentanes starkes Düstermachen, Düsterwerden.
skhmurjowanje, das öftere Düsterwerden.

Skhmutać, mühsam kauend aufessen.
skhorjenje, das Erkranken.
skhorjowatosć, Neigung zum öfteren Erkranken.
skhorjowaty, häufig erkrankend.
skhowanka, Versteck.
skhowankaty, mit vielen Verstecken versehen.
skhripjenje, gänzliches Verkrüppeln.
skhroblenje, Mutfassung.
skhrobolenje, Erfrechung.
skhrobolić so, sich erfrechen.
skhrobolny, verwegen.
skhromjenc, Erlahmter.
skhromjenje, Erlahmung.
skhudnjenc, ein gänzlich Verarmter.
słabik, Schwächling.
słabikojty, schwächlingsartig.
słabjenje, das Schwächen, Schwachwerden.
słabjo & -bjatko, schwächliches Kind.
słaborozumny, verstandesschwach.
słabowěrny, schwachgläubig.
słabožitny, von schwachem Getreide.
Słanknowčan, -ka, Schluckenauer, =erin.
Słanknowski, von Schluckenau.
słapanje, das Ertappen.
słapnjenje, unvermutetes Erwischen.
sławjenje, -owanje, das Rühmen, Preisen.
sławjeř, -řka, Rühmer, =erin.
sławjeřski, lobpreisend.
słodarić, Mälzerei betreiben.
słodarjecy, Familie des Mälzers.
słodarjenje, Mälzerarbeit.
słodarnja, Malzhaus.
słódkawa, Süßbirne.
słodźenje, das Schmecken, Malzen.
słodźenki, pl., wohlschmeckende Dinge.
słodźisko, schlechtes Malz.
słomičkaty, mit Strohhälmchen vermischt.
Słónčkojty, sonnig mit Unterbrechungen.
słónčnić so, sonnig werden.
słónčnjenje, das Sonnigwerden.
słonjenki, pl., Pökelschweinsknöchel.
słonjeny, eingepökelt.
słonkaty, voller Sonnenpilze d. i. Grünpilze.
Słónkečan, -ski, Schlungwitzer.
słonkojty, den Grünpilzen ähnlich.
słopotanje, hastiges Gemurmel, undeutliches Geplapper.
słowčkować, wörteln, sticheln, in abgerissenen Worten reden.
słowčkowař, -řka, Wörtler, =erin, Stichler, =erin ꝛc.
słowohrajki, pl., Wortspiele, Tändeleien mit Wörtern.
słowomócnosć, Redefertigkeit.
słowomócny, redegewandt.
słowowěsty, wortsicher.
służanka = służobnica.
służbak, Dienstmann, Eckensteher.
służbař, -ski, Lohndiener, Aushelfer.
służobniwosć, Dienstfertigkeit.
słyšeńčko, das liebe Gehör.
słyšomnosć, Hörbarkeit.
slakły = slaknjeny.
slaknjenc, krepiertes Tier.
slaknjene! verwünscht! fatal!
slěbora, pl., Silberschmuck, Silbergerät.
slěboraki, pl., große Silbermünzen.
slěbornjenje, Versilberung, Silberglanz.
slěbornjowanje, öfteres Versilbern, Silberglanz mit Abwechslung.
slědočuch, Spürsinn.
slědźeńca, großes Nachspüren.
slepači, dämlig, dümmlich.
slěpcowanje, das Sichlumpigmachen.
slepjak, -pjawa, blindmachende Person.

Slěpčk, kleine Kruste, Ränftel.
slepje, adv., blindlings, einfältig.
slepjeř, -ŕka, Verblender, =erin.
sliknyć = slaknyć.
slinička, Schaumzikade.
slinki, pl., Kuckucksspeichel.
slinkojty, mit Kuckucksspeichel verunreinigt.
slinolizańca, Speichelleckerei.
slinopóžerak, Speichelschlucker, Leppermund.
slinopóžeranje, das Speichelschlucken, Sehnsucht nach Gaumengenuß.
slipańca, Gejappe.
slipanje, das Jappen.
slizowanje, Zergehen, heimliche Entfernung.
slowčinkaty, mit Pflaumenbäumchen bestanden.
smahaty, reich an Brachen.
smahnity, in der Farbe verschießend.
smahnjenje, Verschießen der Farbe, Sonnenbräunung der Haut.
smahojty, brachenähnlich.
smaleńca, Sengerei, starkes Sengen.
smalenki, versengte Stücke.
smaleř a paleř, Senger u. Brenner, Brandstifter.
smaragdowy, smaragden, herrlich grün.
smaženje, das Rösten, Brachen.
smažničkojty, mit viel Junikäfern.
směrkowanje, das Dunkeln, Dämmern.
směški, pl., Späße, Schnurren.
směškobaj & -bajak, Schnurrenerzähler.
směwk, kurzes Lächeln.
směwknjeńčko, schwaches, flüchtiges Lächeln.
směwkowanje, öfteres Lächeln.
směwula, Lachliese, Lachtaube.
smileř, -ŕka, Erbarmer, =erin.
smilnička, mildherziges Mädchen.
Smilnosćeř, -ŕka, Mildeerwecker, =erin.
smilnosćiwosć, Erbarmungsfülle.
smilnostki, pl., Beweise von Mildherzigkeit.
smilnota, Barmherzigkeit, Huld.
smilnotny, huldreich.
smjećišćo, Kehrichtwinkel.
smjelzyniščo, Wiesenstück mit Riedgras, schilfiges Ufer.
smjelzynka, kurzes Riedgras.
smjerdźawosć, Stankhaftigkeit.
smjertničkaty, mit Ringelblumen bestanden.
smjertniny, pl., Feier des Todestages; Totenfest.
smjetanojtosć, Ähnlichkeit m. Rahm, Sahnegehalt.
Smochćičan, -ka, -ski, Schmochtitzer.
smoleńca, liederliches Gepiche.
smolerjecy, Pechsiederfamilie.
Smoliny, pl., der Harz (Gebirge).
smólnosć, Harzhaltigkeit.
smorčenje, Geschnarche.
smork, ein Schneuzruck.
smorkańca, widerliches Geschneuze.
smorkanje, das Schnauben, Schneuzen.
smorkawosć, Behaftung mit Fließschnupfen.
smorkawy, öfters am Schnupfen leidend.
smorkotak, Leiseschnarcher mit Pausen.
smorkotanje, absatzweises Leiseschnarchen.
smorženko, ei bewahre! (Negation).
smoržišćo, Stelle mit viel Morcheln.
smoržojty, morchelähnlich.
smudnjenosć, smudnosć, Brenzlichkeit.
smudźeńca, starkes Gesenge.
smužknjenje, eilige Niederschrift.

Smužkowanje, das Stricheln.
smychać, -chotać, schnuckeln, schnüffeln.
smykanje, das Stößeversetzen, Ruscheln, öfteres Ausgleiten.
smykanka, Rutschpartie, Ruschelunterhaltung.
smykawa, Ruschelbahn, Gleitstelle.
smyklinaty, stellenweise schlüpfrig.
smyknjenje, Sturz infolge Ausgleitens.
smyknyć so, fallen infolge Ausgleitens.
snadnušk, ein schwacher, unbedeutender Mensch.
snědańca, Gefrühstücke.
sněholeńčko, Schneeschauerchen.
snězyčkojty, mit dünnem Schnee befallen.
snězkojty, mit Schnee schwach belegt.
snězkować, schwach schneien.
snězkowanje, schwacher Schneefall.
snězkowaty, schwach schneiend.
snopičkowanje, das Bündeln des Flachses.
snopjenje, -powanje, das Garbenbinden.
snowak, Haspler.
snowanje, hastiges, ruckweises Forthaspeln (von der Raupe).
snowař, -ŕka, Haspler, =erin.
snuchawa, Spürnase.
snuchleŕ, -ŕka, Schnüffler, =erin.
snuchliwy, schnüfflerisch.
sobotkař, Johannisfeuer-Brenner.
sobuběhař, Mitläufer.
sobuběhaty, mitlaufend, mitläufig.
sobuběrk & -bjerk, Mitnahme (Proviant).
sobubjerity, mitnehmerisch.
sobubranc, unehrlicher Mitnehmer.
sobudatk, geringe Mitgabe.
sobudobytk, Nebengewinn, Miterwerb.
Sobudružka, Züchtjungfergenossin.
sobudźěłaćeŕ, -ŕka, Mitarbeiter, =in.
sobudźěło, Mitarbeit.
sobudźěleŕ, -ŕka, Helfer, =erin bei der Teilung (nicht: Mitteiler, Geschenkgeber!).
sobuhosć, Mitgast.
sobuhrack, Mitspieler.
sobuhusleŕ, Mitgeiger.
sobujebak, Mitbetrüger.
sobukazaŕ, -ŕka, unehrliche Person.
sobukemšeŕ, -ŕka, Mitbesucher, =erin des Gottesdienstes.
sobukmotr, -tra, Mitgevatter, =erin.
sobukwasaŕ, -ŕka, Mithochzeiter, =erin.
sobukhodźenje, das Mitwandeln.
sobukhodźeŕ, Mitgänger.
sobumodleŕ, -ŕka, Mitbeter, =erin.
sobupakostnik, -ica, Person, die kleine Diebstähle mit verübt.
sobupastyŕ, Nebenhirte.
sobupičk, Mittrinker.
sobupomocnik, -ica, Mithelfer.
sobuspěwaŕ, -ŕka, Mitsänger, =erin.
sobusydak, Genosse bei Langsitzereien.
sobuwina, Mitschuld.
sobuwojowaŕ, Mitkämpfer, Kampfgenosse.
sobuwužitk, Nebennutzen.
sobuwužiwanje, das Mitgenießen.
sobuwzaće, Mitnahme.
sobuzrudźba, Mitbetrübnis.
sobužarowanje, Mittrauer.
sobuželenje, Mittrauer (i. Kleidung).
sojisko, großer Eichelhäher.
soki, pl., Linsensaaten.
sokolisko, großer od. häßlicher Falke.
Sokolničanski, von Sokulahora.
sólnička (selnička), Salznäpfchen.
sólnosć, Salzigkeit, Salzgehalt.
somoćanka, Frauensperson in Sammet.

Somoćina, Sammetstoff.
sonaty, träumerisch.
sónčkojty, duselig, träumerisch.
sotrowanje, das sich öfters „Schwester" Nennen.
sotřenje, schwesterliches Zugesellen.
sotřički, pl., Schwestern aus dem Schwesternhause.
sowjerić so, sich mit Nebeldunst umziehen, hegern.
sowjerisko, arger Höhenrauch.
sowjerk, dünner Heger, Höhenrauch.
sowjerkojty, dünn behegert.
sowjerojty, hegerig, nebeldunstig.
Sowrječan, -ka, -ski, Soritzer.
spačenje, Aufwuchtung, Verhetzung.
spačitosć, Aufwieglersinn; Sucht, Unannehmlichkeiten anzuregen
spačiwosć, Hang zur Aufwieglerei.
spačowańca, Wuchterei, Hetze.
spačowanje, das Wuchten, fortgesetztes Hetzen.
spačowaŕ, -ŕka, Person, die wuchtet, aufhetzt.
spadanosć, Verfallenheit.
spadany, verfallen.
spadnjenje, jäher Zusammensturz.
spadowanje, allmählicher Verfall, allmähliches Sinken.
spalenje, Verbrennung.
spalenkaty, mit Brandresten.
spalenki, pl., Brandreste.
spancawa, Mantschköchin.
spapotać, rasch ausplappern.
sparjawa (auch sparica), Klauenseuche.
sparjenje, das Verbrühen.
spasanje, -owanje, Zusammengürtung.
spasć so, sich mit Erfolg vorsehen.
spasleńca, unordentliches Zusammenpästeln.
spaslenje, Zusammensetzung.
spasleŕ (-lak), -ŕka, Pästler, -erin.
Spasmjenje, Zusammenfädlung, Vereinigung übler Subjekte.
spasowaŕ, -ŕka, eingürtende Person.
spěće, Auffahrt, Himmelfahrt.
spěchowańca, Verrichtung mit Überhast.
spěchowanje, Eile, rasches Vorwärtsbringen.
spěchowanka, rasche Verrichtung.
spěchowaŕ, -ŕka, Beschleuniger, -in.
spěchowaŕski, beschleunigend.
spěchowatosć, Eilfertigkeit, Raschheit.
spěchowaty, eilend, fördersam.
spěchula, muntere, fördersame Arbeiterin.
spěchulka, rasches kleines Mädchen.
spěsnjenje, rasches Gedichtfertigen.
spěsnjeŕ, Schnelldichter.
spěšenje, -owanje, Beeilung, Förderung.
spětny štwórtk, Himmelfahrtsdonnerstag.
spěwańca, Gesinge.
spěwanki, pl., kleine Gesänge.
spinanje, das Hemmen, Zusammenziehen.
spinawa, Hemmvorrichtung, Hemme.
spinkaty, schlafend (v. klein. Kindern).
spiplić, zusammenpasteln.
spiskanje, das Zusammentrompeten.
spisowanje, Schriftstellerei.
spisowaŕ, Schriftsteller.
spjatosć, Straffheit.
spječeńca, große Empörung.
spječiwjeŕ, -ŕka, widersetzl. Person.
spjekorjenc, ein langsam Genesener.
spjekorjenk, mühsam aufgepäpeltes Kind.
spjerak, -awa, widersetzliche Person.
spjerańca, grobe Auflehnung.
spjerawosć, Widersetzlichkeit.
spjerchliwosć, Neigung zur Flüchtigkeit.

Spjeřchliwy, flüchtig.
spjeřchot, rasches Entflattern.
spjeřchotanje, leichtflügeliges Entweichen.
spjeřšny, flüchtig, flattrig, flatterhaft.
spława, Abfluß.
spławjenje, das Zusammenschwemmen, Flößen.
spławjenki, pl., Zusammengeschwemmtes.
spławjeř, Flösser, Schwemmer.
spłodźenje, Produktion.
spłodźenki, pl., Produkte.
spłomjenić so, entflammen.
spłomjenjenje, Flammenausbruch.
spłošaty, aufscheuchend scheunmachend.
spłošeńca, Scheunmacherei.
spłošenje, das Scheunmachen, Scheuwerden.
spłošeř, -řka, Scheunmacher, =in.
splacanje, das Flachmachen durch mehrere Schläge.
splacnjenje, e. flachmachender Schlag.
splacnjenosć, Flachheit.
splacnjeny, flach.
splećenje, -towanje, das Zusammenflechten, Anzetteln.
spleskotać, jäh erplätschern.
spleskotanje, plötzliches Plätschern.
splěsniwić, total verschimmeln.
splěsniwizna, völlige Verschimmelung.
Splóščan, -ski, Pielitzer.
spluskot (= spleskot), Plätschern mit dumpferem Schalle.
spočatkowař, Vielbeginner und Nichtvollender.
spočinanje, wiederholtes Beginnen, Unterfangen.
spodawanje, das anhaltende vollständige Hingeben.
spodobnjenje, -owanje, gänzliche Verähnlichung.
Spodrywać, ganz und gar untergraben.
spodtykować, alles unterbreiten.
spodtykowanje, völlige Unterbreitung.
spodwork, völliger Ackersturz.
spódy, pl., Untergrund der Fluren.
spodźiwańca, Anstaunerei.
spodźiwař, -řka, Erstauner, =in.
spojimanje, völliges Bezwingen, Unterwerfen.
spojimař, Mensch, der alles zügelt.
spokojeř, -řka, Tröster, =erin.
spokojićel, -lka = spokojeř, -řka.
spokorjeć so, sich gänzlich demütigen.
spokorjenje, völliges Demütigen.
spominař, -řka, erwähnende, gedenkende Person.
spomoženje, genügende Aushilfe, Unterstützung.
spomožnistwo, Helferschaft, Unterstützung.
sponižeć so, sich gänzlich erniedrigen, bescheiden.
sponiženje, völlige Untergebung, Bescheidenheit, Demütigung.
sponka, Wäscheklammer.
spopadanje, das Zusammenfangen.
spopadowanje, wiederholtes Zusammenfangen.
spopadowař, -řka, zusammenhaschende Person.
sporićelstwo, Mühwaltung im Mehren, Sparen ꝛc.
sporjedźenka, vollständig ausgebesserte Sache.
sporjedźeř, -řka, Person, die gänzlich repariert.
sporjedźić, -eć, -ować, gänzlich ausbessern.
sporjenki, pl., Ergebnisse des Mehrens, Gedeihens.
sporuškaty, mit viel Mutterkornansatz.

Sporuškojty, ähnlich dem Mutterkorn, der Mondraute.
spotřěleć, gänzlich niederschießen, bombardieren.
spowalenje, gänzliches Umstürzen.
spowalenosć, Zustand des gänzlichen Umsturzes.
spowaleř, -řka, gründlicher Umwälzer, Umstürzer, =erin.
spowědanje, -owanje, das Beichten.
spowědař, -řka, Beichter, Beichtkind.
spowědařski, den Beichter betr.
spowědka, heimliches Geständnis.
spowědowak, gedankenloser Beichtformelhersager.
spowědowaty, öfters beichtend.
spowi-ć, -jeć, -jować, gänzlich umwickeln.
spowróćeńca, großer völliger Umsturz.
spowróćenje, gänzliches Umwälzen.
spowróćeř, -řka, Person, die alles umstürzt.
spožčenje, das einmalige Verleihen.
spožčenka, Huldgeschenk.
spožčeřski, gern verleihend, freigebig.
spožčonk, das Verliehene, Geschenk.
spožčowanje, das wiederholte Verleihen.
spožčowař, -řka, Person, die öfters verleiht.
spožčowaty, oft verleihend.
sprać so, sich energisch emporbringen.
sprajowanje, das Aufbringen von Gerüchten, Besprechung.
sprask, Zusammenknall.
spraskot, -anje, kurzer Knall, Krach.
sprasnjenje, ein Zusammenschlag.
sprašować so, viel fragen.
sprašowak, lästiger Vielfrager.
sprašowaty, durch Fragerei lästig.
sprawdźenje, das Rechtfertigen.
sprawdźeř, -řka, Rechtfertiger, =erin.
Sprawjenka, eingerichtete Sache.
sprawjeř, -řka, einrichtende Person.
sprawjowař, -řka, Person, die öfters einrichtet.
sprawnik, der Rechtschaffene.
sprawnodušny, rechtlich, herzensgut.
sprawnosćiwosć, volle Rechtschaffenheit.
sprawnotny, rechtschaffen, redlich.
spražić, fertig schmoren, prägeln.
sprědkowny, vorn befindlich.
sprěwak, ein Widerspenstiger.
Sprjewje, pl., Spreearme.
sprócnota, Müdigkeit, Erschöpfung.
sprosćenje, sprosćowanje, das völlige Steifmachen, Steifwerden.
sprosćenosć, Zustand der Steifheit, Starre.
sprostnjeny, plötzl. starr geworden.
spróšk, kleiner Staubregen.
spružić, ausspannen, ausspreizen.
spřeliwać, alles umgießen, vergießen.
spřewinjeć, nach vielem Kämpfen gänzlich obsiegen.
spřidawać, ohne Rest alles zugeben.
spřiliwać, genug zugießen (den Topfpflanzen).
spřimnožić, stark vermehren.
spřitwarjeć, das Anbauen vollenden.
spupolić, aufessen (von Kindern).
spurać so, in die „Hosen machen".
spuranki, unfreiwillige Exkremente.
spurišojty, voll Wasserfenchel.
spustnjenje, schnelles und völliges Wüstwerden.
spušćawa, Wehr, Abflußeinrichtung.
spušćenje, -owanje, der Verlaß auf Personen.
spušćenka, eine Erlassung.
spušćeř, Erlasser.
spušćowanje, wiederholtes Erlassen.
spušćowař, -řka, Person, die oft erläßt.
spušćowaty, öfters erlassend.

Sputać, in Fesseln schlagen.
sputanje, Fesselung.
spyrić, durch Backofenheizung aufbrauchen.
spyrić so, plötzlich in Zorn entbrennen.
spytnik, Experimentator.
spytny, beim Probieren gebraucht.
spytowaty, versucherisch.
srawka, unzulängliches Kerlchen.
srěbańca, lautes Geschlürfe.
srěbawa, Heber (für Flüssigkeiten).
srěbkować, in Schlückchen zu sich nehmen.
srěbnjeńčko, ein Schlückchen, Schlürfchen.
srědnikować, Vermittlerdienste leisten.
srěnjosć, Mittelmäßigkeit.
srěžk, schwacher Reif (am Gezweig), dünnes Eis.
srěžkojty, mit schwachem Reif, dünnem Eise.
srěžkowanje, Bildung von schwachem Reif oder Eis.
srěžkowaty, leichten Reif oder Dünneis bildend.
srěžowańčko, schwacher Frost.
srěžowanje, das Entstehen von Reif oder Eis.
srěžowaty, reifbildend, eiserzeugend.
srjedny, mittwöchig.
srjedźak, Mittelfinger.
srjódkidrjebjak, Krümchenbrocker.
srjódkihłodak, Brockenklauber.
sročina, Elstergeschlecht.
srokawa, trätschige Weibsperson, Klatsche.
srokoskaki (ein Kinderspiel).
srokowišćo, Baumgruppe, wo sich Elstern gern aufhalten.
stadleškaty, mit kleinen Herden.
Stachowčan, -anka; Stachowski, Stachaer.
stajawosć, Stillung, Widersetzlichkeit.
Stajawy, stillend (Blut), widerständig.
stakróćnosć, Vielhundertfältigkeit.
stakróćny, vielhundertmalig.
stalětny, vielhundertjährig.
staniśćo, Zeltlagerplatz.
starak, ängstlich Besorgter.
starańca, Besorge.
staraty, vorsorglich.
starc, starča, eine hochbetagte Person.
starcowy, des Hochbetagten.
starik, -rička, ein guter Alter, eine gute Alte.
starinkař, auch: Trödler.
starinki, pl., alte Sagen, Märchen.
stariznař, Antiquitätenhändler.
starizny, pl., altes Gerümpel.
starobliwosć, Sorglichkeit.
starolětnosć, Hochbejahrtheit.
starolětny, vom alten (= vorigen) Jahre, altjährig.
starostny, sorgenvoll, kümmerlich.
starowěrc, ein Altgläubiger.
starowěrka, alter Aberglaube.
staršikowy, von Kreuzkraut.
statosć, Tapferkeit.
statostny (-zny), tapfer, beständig.
stawiznobajeř, Geschichtenfabler.
stawiznopis, Geschichtsschreibung.
stawuzbytkowař, Hunderteerübriger.
stazabiwak (fig.), Hundertevergender.
stejenje, das Stehen.
stepišćo, kahle Gegend.
steptanje, das Festtreten.
steptowanje, wiederholtes Festtreten.
stočaki, pl., Maulwürfe und Feldmäuse.
stočaty, gänzlich zerwühlend.
stočenosć, völlige Zerwühltheit.
stočeny, gänzlich zerwühlt.

Stohłowaty, vielköpfig.*)
stok, Zusammenfluß, Mündung.
stokołčaty, Bienenstand mit sehr vielen Stöcken.
stokročelski, in Länge von 100 Schritten.
stokróćnosć, Hundertfältigkeit.
stołaty, mit viel Stühlen.
stołohćowski, hundertellig.
stołpikować so, in Halme schießen, schossen.
stolětnosć, Hundertjährigkeit.
stolica, Herrschersitz, Residenz.
stolicyny, die Hauptstadt betr.
stoliterski, einhundert Liter fassend.
stonožica, Kellerwurm.
stonožicaty, voller Kellerwürmer.
stopač, Großfuß.
stoporstaty(paduch), hundertfingrig.
stopuntowski, hundertpfündig.
storčeny, einmal gestoßen.
storhanje, gänzliches Niederreißen, körperliches Abkommen.
storhanosć (fig.), Zustand der leiblichen Abgekommenheit.
storhany (fig.), angegriffen, abgefledert.
storkany, oft gestoßen, hin und her gestoßen.
stotoleŕski, hunderthalerfach.
stotysačny, hunderttausendfach.
stowěžaty, hunderttürmig.
stowokaty, hundertäugig, alles sehend.
stowoknaty, vielfenstrig (Schloß, Kaserne).
stowosrjedkaty, mit sehr viel Beeten.
stowozaty, mit viel Wagen (Eisenbahnzug).
stradanc, ein durch Entbehrungen Verkümmerter.
stradańca, gänzl. Eingehen a. Mangel.
Stradanje, Verkommen aus Mangel.
stradowanc, ein aus Mangel allmählich Verkommender.
stradowaty, durch Entbehrung verkümmernd.
strahow & strohow, Wachtposten, Wachthaus.
strachliwosć, Scheu, Ängstlichkeit.
strachliwy, scheu, angstvoll.
strachoćiwki, schüchtern.
strachoćiwkosć, Schüchternheit.
strachowańca, ungeheure Angst.
strachula (masc. & fem.), ängstliche Person.
strapić, zu Tode quälen.
strašenje, Verschüchterung.
strašnišćo, Schauerstätte.
stražniwosć, Wachsamkeit.
stražniwy, wachsam.
stražowańca, lästige Wacherei.
stražowanje, das Wachen.
strjebanje, das gänzliche Aufbrauchen, Ausnutzen.
strjebaty, aufbrauchend, ausnutzend.
strjebowaty, oft verbrauchend.
strjenje, gänzliches Aufwischen, Reiben.
strojeńca, großes oder mißfälliges Aufputzen.
strojenje, das Aufputzen, Schmücken.
strojeny, aufgedonnert.
Stroma hora (vulgo Wusmužowa hora), Stromberg.
strowjeńčko, ein Grüßchen.
strowjeny budź, sei gegrüßt.
strowjeŕ, -ŕka, höfliche, grüßende Person.
strowjeŕski, fleißig grüßend.
strózbjenje, Ernüchterung.
strózbnosć, stetige Nüchternheit.
strózbny, stetig nüchtern.
strózbota, Nüchternheit.

*) Lićbak „sto“ (= 100) ma druhdy w zestajankach zmysł nadpadowaceje mnohoty.

Stróžawki, pl., Köpfchen vom Schreckkräutig.
Stróžišćan, -ski, Warthaer.
struhanje, das gänzliche Abschaben, Abreiben, Zerreiben.
struhanki, pl., Schabsel.
struhnjenje, schlauer Betrug.
struhnyć, jemanden prellen.
struhnyć so, sich täuschen, falsch spekulieren.
strupić so, sich mit Schorfen schließen.
střasenje, das Herunterschütteln.
střasowaty, ruckweise schüttelnd (z. B. Windstöße).
střihnjenje, e. rascher Scherenschnitt.
studłosć & -dłota, die Kühle.
studničkaty, reich an Brünnlein.
studnjerić, Brunnengräber sein.
studnjerjecy, Familie des Brunnengräbers.
studnjerjenje, das Arbeiten als Brunnengräber.
stuch, Moder, dumpfiger Geruch.
stuchliwizna, Modrigkeit.
stuchnjenje, das rasche Modern.
stuchowanje, langsames Dumpfigwerden.
stupkotać, füßeln, pfötelu.
stupkotanje, Gefüßle, Pfötelei.
stupotanje, Getrippel.
stuženki, pl., gedämpftes Fleisch mit Rosinenbrühe.
stužeř, -ćka, dämpfende, mildernde Person.
stwarba, Gebäude, Aufbau, Gestaltung.
stwičkaty, mit vielen Stübchen.
stwjelčkaty, mit kleinen Halmen.
stwjelčkojty, hälmchenartig.
stwjerdliwosć, Verhärtungsfähigkeit.
stwjerdliwy, verhärtungsfähig.
stwjerdnjenje, das gänzliche Verhärten.
Stwjerdnjenka, eine geringe Verhärtung.
stwjerdowanje, allmähliches Hartwerden.
stwjerdźowanje, öfteres Hartmachen.
stwochliwosć, Neigung zum Entweichen.
stwochliwy, fluchtgierig.
stwochnjenje, ein rasches Entwischen.
stwochowanje, öfteres Enthuschen.
stwochowaŕ, -ŕka, Person, die oft plötzlich entweicht.
stwórnosć, Wohlgestalt.
styčkowanje, das Stengeln, Stiefeln der Kletterpflanzen (Bohnen).
stykany, zusammengesteckt.
styknjenje, das Zusammenstecken.
styknjeny, gefaltet (von Händen).
styknywši rucy, mit gefalteten Händen.
stykowanje, das öftere Zusammenstecken.
stykowaty, wer (die Hände) zu falten pflegt.
subožnica, trächtige Stute.
subožnosć, Trächtigkeit (v. Pferden).
sučkować, knöteln, Netze stricken.
sučkowanki, pl., Knüpfarbeit, Geknöteltes.
sučkowaŕka, Knötlerin, Knüpferin.
sućelnica, trächtige Kuh.
sućelnosć, Trächtigkeit der Kuh.
sudaŕ, Büttner.
sudarjowa, Frau des Büttners.
sudobisko, unbequemes Gefäß.
sudobišćo, Marktplatz für Gefäße.
sudźeńca, liebloses Verurteilen.
suchnjenje, das Magerwerden, die Abzehrung.
suchodźeński, quatembermäßig.
suchuš, klapperdürre Person.
suchušk, mageres Kind.
sukatosć, Knotigkeit.
suklowańca, starkes Gezucke.

Suklowanje, das Knöteln, Pflöckeln, Zucken.
suklowařka, Knötlerin.
suklowaty, das Knöteln ausübend.
sukničkać, kleiner Knabe, der noch im Röckchen geht.
sukničkaty, mit vielen Hülsen, Schalen.
suknina, Tuchstoff.
suknojty, tuchstoffähnlich.
sukować, Knoten binden.
sukowkojty, speckbirnartig.
Sulšečan, -ka, Sulšowski, Sollschwitzer.
sunjeńčko, ein Schübchen, Stößchen ꝛc.
sunjenje, einmaliger Schub, Stoß.
Supowjan, -ka, -powski, Suppoer.
suprošnica, trächtige Sau, Hündin.
suprošnistwo, Trächtigkeit bei Schweinen und Hunden.
surobnik, gewaltthätiger Mensch.
surobnisko, ein Ungeheuer.
surobnosć, ungeheure Mißgestaltung.
surowjak, ein Grimmiger.
surowjeńca, anhaltendes Wüten, Grimmigsein.
susodowa & -ka, Frau des Nachbars.
susodować so, sich häufig „Nachbar" nennen.
susodowy, des Nachbars.
sušawa, Darrvorrichtung, -leiterchen.
suženina, Rauchfleisch, geräucherte Wurst.
sušernja, auch: Räucherkammer.
sušicaty, mit stammdürren Bäumen bestanden.
sušk, auch: Dürrling.
sutańca, ärgerliches Eulengeschrei.
suwačk, Riegel, Schieber.
suwańca, häufiges Ausgleiten.
suzlikojty, fahrmausähnlich.
suželnosć, Mittrauer.
Sužohowy, den Docht betreffend.
swačak, ein behäbiger Vesperer.
swačeńca, Gevespere.
swačenje, das Vespern.
swariska, pl., häßliche Scheltworte.
swarjawosć, Scheltbaftigkeit.
swarjawy, scheltbaft.
swarjeńčko, sanfter Tadel.
swarjeński, den Schelter betr.
swarliwosć, Zank-, Scheltsucht.
swatować, das Brautführeramt verwalten.
swatowanje, Verwaltung der Brautführerobliegenheiten.
swatowstwo, Brautführerschaft.
swatowy, des Brautführers.
swědkowanje, das Zeugnisablegen.
swědrješkaty, mit kleinen Stockflecken versehen.
swědrowanje, d. Stockfleckigwerden.
swěrnjenje, das Treumachen, Treuwerden.
swětłohašak, Lichtauslöscher, Dunkelmann.
swětłohašerstwo, Aufklärungshemmung.
swětłować, wichsen, bohnen, lackieren.
swětlenje, das Lichtwerden.
swětlik, auch: Wichse, Lack.
swětlinaty (lěs), mit Lichtungen (Wald).
swětlinka, schwacher Lichtschimmer.
swětolubc, Weltfreund.
swětolubstwo, Weltfreundschaft, Weltliebe.
swětomudry, weltklug.
swětski, weltlich (irdisch) gesinnt.
swinjerjak, unflätiger Mensch.
swislenje, das Giebelbauen, -verschlagen.
switańca, großes Viehsterben; bei Menschen: tödliches Gesehne.
switańčko, schwache Tagesdämmerung.

Switak, e. jämmerlich Verkommender.
switaty, elendiglich verendend, sehnerisch.
switaty, aufdämmernd.
swižik, swižk, Rotschwänzchen.
swižoleck, feinstimmiges Zwitscherchen.
swižolić (onom.), sanft zwitschern.
swjatočinjeř, -ſka, Scheinheiliger, Frömmler.
swjatočinjeřski, frömmlerisch, heuchlerisch.
swjatoprajeř, Kanonisator.
swjatoznosć, hehre Heiligkeit.
swjatozny, hochheilig.
swjećatkař, Händler mit Heiligenbildern.
swjećatkaty, voller Heiligenbilder.
swjedźenjaty, zur Festhälfte des Kirchenjahres gehörig.
swjerbizna, das Grimmen, Jucken.
swobcać, pricken.
swobcanje, das Gepricke.
swobodnosć, Zustand der Freiheit.
swobodźenc, der Freigelassene.
swobodźinka, kurzer Urlaub; kleine Republik.
swojina & -izna, Verwandtschaft.
swojohłojčka, Person mit einiger Eigenköpfigkeit.
swojotkař, Sonderling, Muckenbold.
sybilski, sybillinisch.
syčkowy & syckowy, des Mähers.
syćosukař, -ſka, Netzestricker, -in.
sydak, Langesitzer (beim Spiel ꝛc.).
sydańca, Gesitze.
sydanje, das öftere lange Sitzen, das Sichhinsetzen Mehrerer.
sydank, Sitz, Stuhl, Rasenbank.
sydnjenje, baldiges Gerinnen.
sydnjenka = třepotawka, Gallert, Sülze.
Sydombarbity (-bojty), siebenfarbig (na př. tučel).
sydomdypčik (= Bože słónčko), Marienkäfer.
sydomhłowaty (na př. zmij), siebenköpfig (Drache).
sydomhórkaty, siebenhügelig.
sydomhwězdnješko (čećerjanc), die Plejaden.
sydomkožaty, siebenhäutig, widerstandsfähig.
sydomłohćowski, siebenellig.
sydowanje, allmähliches Gerinnen.
sydowanki & sydnjenki, pl., Gerinnsel.
sydowatosć, Schlickrigkeit.
sydraški & -drječki, pl. = sleg.
sydrjenje, -drowanje, das Käsen, Bestreuen mit Käse.
sydrjenk, Labkraut (Gallium).
sydrowina, Käsestoff.
sykańca, großer Schwertkampf, Gemetzel.
syknjeńčko, ein gelinder Spritzer, Hieb.
syknjenje, ein Spritzer, Hieb ꝛc. mit der Schneide.
sykorčina, das Meisengeschlecht.
sykorjo, junge Meise.
sykotak, -awa, ziefernde, schmerzlich zischende Person.
sykotańca, Geziefere, Schmerzgezische.
sykotanje, das Ziefern ꝛc. vor Schmerz.
sykotaty, ziefrig, zischend vor Schmerz.
syłaty, massenhaft.
syłobik, sylorik = sołobik.
sylnisko, Kraftmensch, der seine Kräfte mißbraucht.
sylnjenje, das Starkmachen.

(Pokračowanje.)

Mythiske bytosće łužiskich Serbow.

Napisał *Adolf Černý.*

(Pokračowanje.)

VIII.

Čert.

Prjedy hač přistupimy k mythiskim byćam z čłowjeskeho splaha, dyrbimy wo tejle bytosći poréčeć. Čert drje je postawa křesćanskeje mystiki, tola nětko słuša z połnym prawom tež do rjada mythiskich bytosćow ludoweje přiwěry. Čert křesćanskeje wučby wosebje dyrbješe na so wobroćeć kedźbliwosć wukřćenych pohanow, kotřiž w nim widźachu wjele podobnosće ze wšelakimi daemonami, kotrychž so bojachu jako póhanjo. Tuž na njeho přenjesechu wšelake předstawy wo pohanskich daemonach, přećiwo čomuž cyrkej w swojim interesu ničo njeměješe. Tak bu čert wosebje w srjedźnym wěku prěni předmjet ludoweje přiwěry, kotraž jeho charakter z wjele swojimi smužkami (pak z nowymi dodawkami, pak z pohanskimi reminiscencijemi) dorysowa a přeměni.

W hornjoserbskich bajkach a basničkach ma wón mjeno *čert*, delnjoserbscy rěka wón *cart*, podobnje kaž pola Čechow, Polakow a Rusow: čert, czart, чертъ (čitaj „čort“). „To tola bij čert do škórcow!“, hórši so Hornjołužičan, a Delnjołužičan so dźiwa: „Co to carta jo?“ Čertowa žona rěka hł. *čertowka*. — Druhe mjeno, kotrež najbóle we wšelakich prajidmach přikhadźa a jenož rědko w bajkach, je *djabol* (διάβολος, čěs. ďábel, pól. djabeł, rus. дьяволъ), delnjoserbscy (po swědčenju Schulenburga, Wend. Volkssagen 184) pječa tež diboł, dejbeł (widźomnje z Teufel) a dejboł, ja pak tute twórby ani w ludu ani w žanym słowniku njenamakach. Hornjołužičan praji: „To djaboł wě!“, hórši so na př.: „To do djaboła (djabła) njeńdźe“, abo woła: „To po djable pali.“ — W hornjoserbskej kaž tež w delnjoserbskej rěči je so w někotrych prajidmach wukhowało słowo *djas*, štož je deminutivna twórba słowa „djaboł“, za „čert“ abo „djaboł“, kaž pola

Čechow „ďas“, a nałožuje so wosebje wokoło Wojerec, mjez tym zo w druhich stronach Hornjeje Łužicy so najbóle praji „djaboł“ (Pful, Słownik). Tak praji so: „To djas wě!“ — „Kajki djas je mje sem přiwjedł“, skorži Serb, hdyž je do někajkich njespodobnosćow přišoł; hdyž so jemu něšto njespodobne zezda abo so jemu někajke dźěło njeradźi, praji: „To ma djasa!“ — A „djas, to som ja zabył“, woła Delnjołužičan. „Djas“ a „djaboł“ stej jeničkej serbskej słowje, w kotrymajž zmehčene *d* njeje do *ď* přešło. — Cuzeho pokhada je tež *lučibar* (wot „lucifer“), kotrež su druhdy w ludowych bajkach za „čert“ trjeba, podobnje kaž w čěšćinje luciper, lucihnát. — Jara zajimawe je słowo „Tuitsch'l“ (= Teufel), kotrež podawa Saalborn z wokoliny Žarowa w přeněmčenej Delnjej Łužicy.*) Tuto słowo Žarowskeho jargona je zajimawy přinošk k wobkrućenju znateho fakta, zo z njepřećelow nastawaju druhdy w ludowej wěrje daemonowje, abo zo bywaju čłowjescy njepřećeljo z njepřećelskimi daemonskimi byćemi změšowani. Přetož „Tuitschl“ njeje zawěsće ničo druhe, hač „Deutsche“ (Němc), po Teufel wutworjene.**)

Dokelž jednori Serbja njeradźi wuprajeja słowo čert (djaboł, djas), maju za nje wšelake euphemismy. Pak so praji *zły duch* (hižo Megiser 1603 we swojim słowniku „Thesaurus polyglottus“ přełožuje diabolus = zły duch) abo z krótka jenož *zły*, pak *čorny*, dł. *carny*, *čorny Jurij* (hł. přisłowo: „Ty sy tajki dawaćeŕ, kaž čorny Jurij wobradźeŕ“, Buk, č. 548), *Hans Mjerten* (dł., Schulenb. W. Volkssag. 172) abo skónčnje hł. *dundyr*, *dunder* (w Delnjej Łužicy to mjeno njeradźi wužiwaju podobnje kaž słowo cart). Słowo „dunder“ nasta bjez dwěla z němskeho *Donner*,

*) Saalborn: Sprachproben aus der Landschaft um Sorau in der Niederlausitz. Neues Laus. Magazin 1882, 203.

**) Tak běše pola indiskich Ārjow; w hymnach vedskich woznamjenja słowo Dāsa njepřećelski lud, ale tež daemonow a z někajkeho luda Paniow buchu daemony. — Podobnje kaž přeněmčeni Serbja wokoło Žarowa, tak tež Litwjenjo a Łotyšojo praja „Němc“ we wuznamje „čert“. Čert (velniúkštis = čerćik) so kóždy króć pokazuje w podobje Němca (vokiėtùkas = Němčik) — měnja Litwjenjo we wsy Oškabalach. A w jenej łotyšskej bajcy so powěda, kak su w Pěnawskim hrodźe „Němcy“ (Vācēši) rejowali — a měnja so z tym čeréi. Jos. Zubatý, Z baltské daemonologie. Listy filologické 1893, 34 atd.

runjež je so Smoleř (w Pěsničkach a w Časop. M. S. 1848, 218) přećiwo tomu wuprajił. Jako dopokaz swojeho měnjenja podawa mjeno hudźbneho instrumenta „dundery“ (die Bassgeige) a přisłowne přirunanje „Wón smorči, kaž dundyr w płónčiku“ (Er schnarcht, wie Dunder im Holzapfelstrauche). Ale ze słowom „dundery“ ma być zawěsće charakterisowany hłuboki hłós instrumenta, podobny zdalenemu hrimotej, a wone njejasne prajidmo móže być powostank z někajkeje bajki wo čertu (dundyru). Překład wot němskeho Donner k serbskemu dundyr namakamy pola Megisera, kiž přełožuje tonitru, něm. Donner, serb. duner.*) Słowo dundyr (dunder) nałožuje so nimale jenož w prajidmach a swarach: Njepójźoš ty, dundera! (hs.: djasa tola, hač njepóńdźeš), co to dundera běšo? dundyr tola! (ei sapperment), dundyr njechał! (tausend sapperment), to ma dundra (das hat den Geier), to do dundyra njeńdźe (das geht zum Geier nicht), to tola dundr wě (to čert wě) atd. Praji so tež: to je dundyr holca (Blitzmädel), dunderski gólc (ds.), to bě dundyrske łaženje (sappermentsches Kriechen) atd., město zo by so rjekło: čertowa holca, cartowy gólc, čertowske łaženje atd. W bajkach katholskich Serbow woła připołdnica (wódny muž atd.): „Dundyr jo ćе mudru činił“ město „Čert atd.“

Tež druzy Słowjenjo čerta wšelako euphemistiscy mjenuja. Pola južnych Słowjanow rěka wrag, zlodi, hudić, pola Čechow tež zlý duch, černý duch, čerchmant (w prajidmach), rohatý atd., Polacy praja zły, nieprzyjaciel abo jenož ten atd.**)

Jeho *podoba* wopisuje so runje tak, kaž pola druhich křesćanskich ludow. Čert je čorny, na čož hižo jeho mjeno pokazuje (čorny, carny, čorny Jurij); tež tehdy, hdyž so zjewja w zwěrjacej podobje, je čorny (hl. niže), z cyła lubuje čornu barbu. Tež hewak je wohidny. W basničcy wo mudrym kowarju, kotruž mam z Hózka, tłóčachu so čerći k helskim wrotam, zo bychu kowarja wohladali, a tykachu won mjez stylkami swoje

*) K čomuž Hórnik dodawa: *ds.* dunder, *hs.* dundyr, sonst *ds.* grim, pogrim, *hs.* hrom, hrimot. Jakubica: gromot. (Čas. M. S. 1878, 64).

*) Na př. swarja „do stu par Mazurów“ město „do stu par djabłów“ atd. — Něhdźe sto pomjenowanjow čerta ze wšelakich rěčow podawa E. Rolland w „Mélusine“ 1892.

dołhe, křiwe nosy. Pódla toho ma čert na swojim ćěle wšelake zwěrjace stawy, mjenujcy dołhej wuši kaž wosoł (Schul., W. Volksth. 85), rohi, wolacu wopuš, konjacu nohu (pak jenož jenu, pak wobě), porsty tołste kaž čłowjeska noha*) a na nich pazory kaž dźiwje zwěrjo.**)

W tutej swojej prawej podobje pokazuje so jenož rědko. Wšědnje na so bjerje čłowjesku podobu. Husto so po ludowych powěsćach pokazuje jako rjenje zwoblekany cuzbnik abo pućowař, kaž w bajcy č. 187 a w Schulenburgowej bajcy „Der Teufel und der geldgierige Müller“ (W. Volkssag. 191). Po druhich bajkach zjewja so w podobje hońtwjerja abo jězdnika w zelenej abo šěrej drasće [přir. bajki č. 186, 191, 192, (67.); dale hl. Schulenb., W. Volksth. 85]. W jenej delnjołužiskej bajcy so tež powěda, zo je w „drožcy“ přijěł (hl. č. 194). We wšelakich bajkach wustupuje jako kowař, młyńk abo hračk [č. 196, (75.); Łuž. 1876, 148]. Husto so tež powěda wo khromym čertu, kaž na př. w basničcy „Lipskulijanowe łožo“.***)

Frencel podawa dwě powěsći (ze XVII. lětstotka), w kotrymajž wustupuje čert w podobje žony.†) W prěnjej spytuje zawjesć nadobnu knježnu, přeradźi pak so přez hrozny panoht, kotryž bě spody suknje widźomny. Druha powěda, zo bě k žonje rěčnika Keilpfluga w Budyšinje w žónskej podobje přikhadźał, z woprědka w serbskej, pozdźišo w němskej drasće. Wón wobkrućeše, zo je duch skóncowaneje žónskeje, a žadaše wumóženje. Drježdźanscy evang. theologowje so wo šerjenju wuprajichu, zo je wón dźěło djaboła, a mjenujcy „po zdaću swjateho, běłeho djaboła“ (des scheinheiligen weissen Teufels).

Husto tež na so bjerje zwěrjacu podobu. Najbóle pokazuje so w podobje čorneho psa, zajaca, čorneho kocora, čorneho kozoła, dale tež w podobje čorneho hada (Schulenb.,

*) Schulenburg, W. Volkssag. 184.

**) Čert, kiž bě so pječa w Budyšinje w l. 1684 w žónskej podobje pokazował (hl. niže w texće), měješe pječa husacej nozy.

***) W přeněmčenym Pricynje a Njabodojcach so powěda wo čertu, kiž bě so pokazał w podobje hobrowskeho muža.

†) Historia naturalis Lusatiae Superioris (rukop.); druha powěsć wuńdźe w l. 1684 tež na lećacym łopjenu „Hist. Beschreibung von dem Budissinischen Gespenst . . .“ Wobě podawa Haupt, Sagenb. I. č. 131 a 133.

W. Volkssag' 213) abo hawrona. — W podobje čorneho psa abo hada stražuje pokłady a pokazuje so tym, kiž je pytaju. — Róla (Serbowka XX) podawa powěstku z katholskich stron: Dwanaće lět stary kocor je poł čerta. Jónu sedźeše tajki čorny kocor na ławje; wotročk, kiž bě runje do jstwy zastupił, jemu rjekny: „Kocorje, za bunami maju khodojty reje.“ Tón poskoči a so woprašawši „hdźe?“ wuskoči z woknom a njebu wjacy widźany. — W podobje kozoła přikhadźa wosebje ke kuzłařničam a kuzłarjam, kotřiž na nim přez powětr jězdźa (hl. tam). — W podobje třoch hawronow přilećachu čerći na pastyrjow, kotřiž do čertoweje jamy pola Běłeje (bliže Kamjenca) kamjenje ćiskachu; hólcy dyrbjachu spěšnje ze skotom domoj ćěkać. Kruwy potom dołhi čas krej dejachu (Haupt, Sagenb. I. č. 96). — Tak so móže do wšelakich zwěrjatow přewobroćić, jenož do šćuki nic, přetož šćuka pječa ma we hłowje „Khrystusowe ćerpjenje“, kaž lud praji, t. r. kosćiki, podobne gratej, kajkiž je so při křižowanju našeho Zbóžnika trjebał (Luž. 1861, 12).

Hdźež je čert pobył, zawostaja za sobu helske smjerdźenje, kaž so na př. w bajkomaj č. 179 a 191 powěda.

We swojej prawej podobje abo w druhich přiwzatych podobach so čert jenož rědko pokazuje; hewak je poprawom *njewidźomny*. Štóž chce jeho wohladać, dyrbi wzać kašćowu desku, z rowa wuhrjebanu, a hladać přez dźěrku, hdźež je sučk z njeje wupadnył (hl. niže).

Wobydlenje čertow je hela.*) Hela je něhdźe nutřka w zemi, pod zemju. W basničcy „Lipskulijanowe łožo“, kajkaž so wokoło Slepoho powěda a kajkuž je ju Schulenburg (W. Volksth., 13) zapisał, wopisuje so zastup do hele takle: „Nětko dźěše farař do hele. Wón přińdźe do wulkeho husteho lěsa a tam nadeńdźe wulku horu. Do njeje wjedźechu wulke železne wrota, a farař měnješe: Jow drje budźe hela; kłapaše, tola žane wotmołwjenje njepřińdźe. Třikróć kłapaše, tola přeco podarmo. Tuž wza swjećenu wodu a pokrjepi wrota tři króć na křiž. Nadobo so wrota

*) Z něm. die Hölle. W delnjołužiskej ludowej hodownej pěsničcy, kotruž zapisach w Ochozy (Třeća zběrka, str. 39), přikhadźa słowjanske pomjenowanje hele „pjakło“ (čěs. „peklo“, korjeń: pek-, dł. pjak-): „Wyn nas wšych wymogł jo z togo pjakła žałosnego.“

wotčinichu a farař bě w heli.“ Po basničcy „mudry kowař“ je hela zawrjena z wrotami wot stykow, dokelž so tam praji, zo wćipni čerći mjez stykami swoje nosy won tykachu. Dosć rozšěrjena, kaž so zda, běše wěra, zo puć do hele wjedźe přez haty abo jězory. Znaty je hłuboki hat pola Malešec (H.-Ł.) z mjenom „Čertownja“ a wulki „Cartowy gat“ pola Picnja (D.-Ł.). Přez tónle „Cartowy gat“ suny so čert do hele, jako so jemu wołaj při woranju rěčki Góramžycy spłóšištaj (hl. č. 179). W heli ma čert pječa hród, kaž bě Schulenburg w Slepom zapisał (W. Volksth. 85, přisp.). Hewak so hela bliže njewopisuje. Jenož w delnjołužiskej bamžičcy „Bóžy raj a hela“ (Smol. II., str. 149) so praji: „Tam te lawy*) huju a ta zemja džajo.“ A w druhej tohorunja delnjoserbskej bamžičcy, „Sudny źeń“ (Černý, Třeća zběr. str. 40) namakamy strofu: „Do grund hele jo šyroka droga, třikrot jo njewjaseła.“ Z cyła so hela w delnjołužiskich bamžičkach rad mjenuje „grund hela“ (něhdźe = hłuboka hela), z čimž so woznamjenja jeje połoženje hłuboko pod zemju.

Tola čert ma tež swoje *wuzwolene města na zemi*. Su to wosebje puste městna w přirodźe, kaž hory, skały, wotležane kuty w lěsach abo na polach, haty, rěčki abo jich dźěle; dale wopušćene khěže, wosebje młyny, rozpadane cyrkwje atd. Wo tom swědča mnohe ležownostne mjena a wšelake powěsće. Kaž so w bajcy č. 196 powěda, bydleše něhdy čert na horje pola Kamjeńtneje Wólšinki. Wšelake hórki, skały, prózdnjeńcy, rěčki, kuty atd. maju po nim mjeno, kaž Čertowa klětka (skałata hora pola Hornjeje Hórki a pola Ždźarja), Čertowe woknješko (pola Rachlowa), naspomnjeny Cartowy gat pola Picnja, Čertownja (wotležane městno, kaž pola Klukša; hat, kaž pola Malešec; rěčka, kaž pola Delnjeje Hórki), Čerćica (njewěm hač skała abo rěčka pola Kotec), Čerćik (tohorunja, pola Krakec), Čertowe nuhło (wotležane městno pola Debric) atd.**) Pod Hrodźišćom pola Budyšina běše něhdy wopušćena khěžka, w kotrejž „Čorny“ bydleše, kaž so powěda w bajcy č. 185. We wulkim Budyšskim młynje měješe něhdy wučinjene, zo smě na pobočnym mlěwnišću jenož wón sam mlěć

*) W druhej (str. 154): „Tam złe duchi huju.“

**) Hladaj: Časop. Mać. Serb. 1887, str. 3—50, Ležownostne mjena (zběrał Michał Rostok).

(hl. č. 196). Wo tom, kak bu wonjeswjećena cyrkej sydło złeho ducha, zapisach slědowacu powěść:

178. Rozpadana cyrkej w Rušoch.

We jsy Rušoch pla Błobošojc jo rozpadana cerkwja. Stare grono jo, až su tam něga cerkwju twarili; hokolne murje su byli chytře husoko južo natwarjone. Toś přiźe tam jadn handlař (překupc) ze kopicu swini. Nět njejsu wěźeli, źo te swinje přez noc gromadu spóraś, a toś su je zawrjeli do teje zachopjoneje cerkwje. A co maš cyniš! Wót tog' casa su mógli twariś tak wjele, ak su 'cyli, dale njejsu wěcej přišli. Což su wódnjo natwarili, to jo w nocy zasej se zrozwalowało. Druge gronje, až jo mały carny cłowješk z carnyma wółkoma wšykno wótwozył, což te su wódnjo přitwarili. Gaž njejsu dalej přijś mógali, ga su wóstajili. Pózdźej jo kśěł ten kněz daś rozkopaś te murje; ale njejsu mógali jich do kusow krydnuś. Tak stoje te rozpadane murje k nahuměśu*) hyšći źinsajšy źeń.**)

Powědaše stary Mudra z Běłeje pola Grodka. Zapisane w tamnej podrěči.

Pokhad čertow wukładuje sebi serbski lud po bibliji wot złych jandźelow. W delnjołužiskej pěsni (kotruž zapisach w Třawnicy) so praji:

Wy bužym raju su jańźele,
wy tej heli su złe duchi.
Jańźele rědnje spiwaju,
złych duchow dołoj chytaju;
lětaju dołoj, lětaju
tak ako prochi ze słyńca.

W katholskich stronach so praji, zo zli jandźeljo padachu tři dny a tři nocy jako dešćik z njebjes. Něhdźe njesyju ludźo dźeń po Michała, přetož tehdy su pječa čerći z njebjes padali. Po zdźělenju Schulenburga (W. Volkssag. 252) so napřećiwo tomu praji,

*) K powučenju, k přikładej.

**) Tuž so swinja wobhladuje jako nječiste zwěrjo. W němskich powěśćach bjerje na so čert podobu swinje (Grimm, Deutsche Mythologie 948). Česke dźěći maju wuličenje při swojich hrach: „Ryje, ryje černá svině na krchově křen; na koho to jméno padne, ten musí jít ven.“ To so zda tež pokazować na dawnu přiwěru, zo so čert zjewja w podobje čorneje swinje.

zo bu djaboł 1. apryla z njebja do hele wustorčeny, a tohodla je 1. apryl njezbožowny dźeń; dźěćo, tón dźeń narodźene, je njezbožowne, bywa šamałe a njewostanje dołho žiwe. Druzy praja: 1. apryla narodźi so Judas, 1. augusta bu djaboł z njebjes wustorčeny, a 1. decembra buštej Sodoma a Gomorrha spalenej; tohodla su te tři dny njezbožowne (ib.). Pola Sepic je „čertowa hórka“, na kotruž bě pječa čert padnył, jako bu z njebja wustorčeny. Dźeń, hdźež bě so to stało, na njej kóžde lěto wotpočuje, a móžeš jeho tam w tehdyšej podobje, ze złamanej krónu a rozbitym sceptrom wohladać (Gräve 145).

W słowjanskich powěsćach wo stworjenju swěta wustupuje pódla Boha Knjeza też čert jako stworićel, a potajkim jako towařš Boha Knjeza. Tute legendy słušeja do wulkeho koła dualistiskich nahladow a bajow wo nastaću swěta, rozšěrjenych w Europje a w Asiji, haj też mjez Indianami połnocneje Ameriki.*) Też pola łuž. Serbow namakamy někotre sem słušace přiwěrki a bajki.

Čert je rěki worał, hory nanošował a w skałach prózdnjeńcy abo skałoby načinił. Tajke skałoby rěkaju „čertownje“ (kaž w skalnej sćěnje pod Hrodźišćom, w Sprjewinym dole napřećiwo Ortenburgu), „čertowe pincy“ (kaž w dole rěki Lubaty mjez Hrodźišćom a Wichowami) atd. Pola Bórkow je „grod“ (hórku, na kotrejž běše něhdy hrodźišćo) nanosył; štož je jemu při tym zwotpadało, z toho nasta podołhojta hórka „Wilišća“.**) Wjele so powěda wo tom, kak je čert rěki worał, wosebje w Delnjej Łužicy. Tak je pječa Křišowku pola Myšyna worał; jeho byk pak je bórzy na lěwicu, bórzy na prawicu ćahnył, a tohodla je ta rěčka tajka křiwa (ib.). Też „Třawnicka grobla“ (Třawnicka rěčka) ma wjele „křiwulow“; tu je pječa też „cart“ ze sydom wołami worał, kaž mi w Barbuku powědachu. To same so powěda wo wuskhnjenej „cartowej grobli“ pola Liškowa.***) Jórdan zapisa slědowacu bajku:

---

*) Přehlad słowjanskich bajow a přiwěrkow teje družiny podawa Máchal, Nákr. slov. báj., 3—12, 164. Přehlad přisłušaceje słowjanskeje literatury pytaj też tam a w Etnografičeskim Obozrěniju 1889, II. 79 přisp.

**) Schulenburg, Wend. Volkssagen, 186.

***) Ewald Müller, Das Wendenthum in der Niederlausitz, Khoćebuz 1894; str. 159.

179. Kak cart jo Sprewju wórał.

Ako jo cart Sprewju wórał, njekśěštej tej wóła kóždy raz přawje śěgnuś; pótom chyśi wón micu do njeju a něto ganjaštej z chółujom tam a how. Mjazy Dréžnicami a Libanojcami bu wón mucny a husta, a synu se na jaden kamjeń, aby huwotpocywał. Na tom kamjenju su se jogo nozyne a rucyne palce wotśišćali, a teke źož běšo seźeł. Aby wiźeł, źo dej dalej jěś, zaléze na jaden dub, na kótaremž teke slěd zawóstaji. — Ten kamjeń jo před wjele lětami Libanojski kowal do swójogo chromu zatwarił. Ako běšo wjaža gótowa, smjerźašo tam tak źiwnje, a ako za tym pytachu, njenamakachu nic, a njeběšo hynac: ten cartowy kamjeń běšo ta wina. — Ako cart pótom Góramžycu pola Picnja wórašo, huskocyštej jomu jogo carnej wóła, wón sam pak bu wót chółuja na bok chyśony a zapadnu se w Cartowem gaśe a sunu se tak zasej do hele. Tej wóła pak gnaštej tam a how až ku samym Bórkowam a pótom se minuštej.

H. Jórdan, Delnjołužiske lud. baj., Č. M. S. 1876, 17.*)

Čert wobdźěli so tež při stworjenju ludźi. Horbatych je wón stworił, kaž powěda slědowaca bajka; tež stare baby je čert na swět přiwjedł.**)

180. Stworjenje horbatych.

Jako bě Bóh tón Knjez čłowjekow stworił, spyta tež čert ludźi wudźěłać. Ale ći jemu kóždy króć ćeknychu, jako běchu hotowi. Tuž so čert jara rozhněwa, wza hlinu, z kotrejež bě jich dźěłał, a ćiskaše ju za nimi. Kruchi hliny trjechichu jich do khribjeta a wostachu tam wisajo. Na tajke wašnje nastachu wurosćeni (= horbaći) ludźo.

Z Wuric podał E. Herrmann.

Wot zwěrjatow stwori wopicu a žabu. Wón chcyše łastojčku (škowrončka) sčinić; hdyž pak ju wudźěła, njechaše wona lećeć. Tuž rjekny: „Leś doch, škrodawa!“ Tuž wona padny na zemju a bu z njeje žaba. — W Delnjej Łužicy nałožuje so tež swar: Ty dunder-škrodawa, cartowa škrodawa!***)

*) Hl. tež Veckenstedt, Wend. Sag. 305, č. 14.

**) Schulenburg, Wend. Volkssagen 192, přisp.

***) Schulenburg, Wend. Volkssagen 95, 192 přisp., W. Volksth. 47.

Ličba čertow je jara wulka, nad wšitkimi pak knježi najwyšši čert, kotrehož dyrbja wšitcy posłuchać. W basničcy „Lipskulijanowe łožo“ so powěda wo młodźencu, kiž sebi dźěše do hele po wopismo, z kotrymž bě wot swojeho nana čertej zapisany. „A jako bě do hele přišoł, njebě tam runje nichtó wjacy, hač jenož najwyšši čert. Tón pak wo tym pismje njewědźeše a praješe, zo jeho to ničo njestara a zo dyrbi jeho na pokoj wostajić. Tuž wobkrjepi wón jeho ze swjećenej wodu, a wyšši čert zaru na to tak, zo so druzy čerći z hromadami nutř walachu. Wón prašeše so jich wo to pismo, ale žadyn jo njeměješe. Tuž wobkrjepi wyššeho čerta zaso ze swjećenej wodu, a tón hišće bóle zaru, zo so jich hišće wjele wjac' nutř nawala. Tuž wobkrjepi wyššeho čerta hišće raz, a tón zaru tak žałostnje jara, zo so ze wšěch bokow nutř walachu, a naposledku přičampa tež jedyn khromy, a tón měješe to wopismo.“ (Smol. II, 177.)

Žiwjenje čertow w heli je cyle tak zarjadowane, kaž čłowjeske žiwjenje. Tež čert ma mać, bjerje sebi žonu a měwa z njeju dźěći; tež čerći jědźa a pija kaž ludźo. Wo čertowej maćeri čitamy w Zejlerjowej pěsni (Muchorjancy a palenc, I. 196), wudźěłanej po ludowej powěśći: „Chcył něhdy w holi Mužakec knjez Lučibař sej hriby pjec. Po holi pósła swoju mać, tych prawakow jom' napytać.“ Žonu sebi druhdy bjerje tež z čłowjeskeho splaha. Tak chcyše so woženić z dźowku młyńka w Kamjenej pola Trěbulow (Schul., W. Volksth. 86); woženi pak so woprawdźe z wudowu, wo kotrejž so powěda w bajcy 187.

Kaž bu hižo w spočatku prajene, nastupi čert *na město wšelakich pohanskich daemonow.* Tak so praji, zo we wichoru lěta čert, zo podćiskuje přeměnkow, haj tež za wódneho muža bywa w ludowych bajkach mjenowany čert. Tež hewak wobkedźbujemy w jeho charakterje wšelake smužki pohanskich daemonow: wón ma nadnatursku móc, kotraž je najwjetša připołdnju a wosebje w nocy hač do honačeho zaspěwanja, wón lubuje čorne zwěrjata, wobsedźi abo stražuje pokłady atd.

Wo jeho wulkej mocy so wjele powěda, wosebje w bajkach wo „čertowych kamjenjach“. Tajki kamjeń bě čert k Módłej na hłowje přinjesł; jeho hłowa a pazory su na nim wu-

ćišćane.*) Wot wjele bajkow, w kotrychž so powěda wo čertu, kiž je z wulkim kamjenjom do cyrkwje ćiskał, podawamy slědowacu:

181. Cartowy kamjeń.

Raz wjetowašo cart z někim, až móžo wót Kalawskeje zwónice do Chóśebuza chyśiś a tam tormoju na kupnice (torhošću) wjeršk wótbiś. Cart źěšo na Kalawsku zwónicu a chyśi, ale trefi radny kus do boka. Tak kamjeń panu mjaz Małych Strobic a Knorawy dołoj a laży tam až do źinsajšego dnja. Na njom jo depa wiźeś, ta jo wót cartoweje ruki huśišćana.

H. Jórdan, Delnjołužiske lud. bajki. Č. M. S. 1877, 106.

Čertowa móc wopisuje so tež we wšelakich basničkach a legendach. W basničcy 196 powěda so, kak je z wulkej kamjeńtnej kulu do keheli kulał. W druhej (Schul., W. Volksth. 9) słyšimy, kak je z někim na přemohu šoł, štó wot nich sebi wušiknišo wišnjow našćipa. Čłowjek zaléze khětře na štom, tola čert hrabny za wjerškom, zhibny štom k zemi a šćipaše; hdyž měješe dosć, pušći štom, tak zo čłowjek zaleći hač do bližšeje wsy. W basničcy „čert a kowař“ (Schul., W. Volkssag. 188) přińdźe čert po kowarja, kiž runje trawu syčeše. Kowař praješe čertej, zo dyrbi jemu prjedy dosyc pomhać. Tuž jemu sčini kosu, k čomuž wza železo wot płuha (radlicu) a młodu wólšu; město kónka přiwjaza jemu prědku sud a město bruska da do njeho młyński kamjeń — a čert syčeše. Na łucy steješe wulki dub, tuž so čert wopraša: „Mištrje, dyrbi tón tobak tež preč?“ Haj, wotmołwi kowař, a rěz! — a dub bu podćaty. Na podobne směšne wašnje wopisuje so čertowa móc tež w slědowacej legendźe:

182. Swjaty Pětr a čert.

Swj. Pětr jo přišoł raz z čertom k burej prajicy, zo budźetaj jemu pšeńcu młóćić, a staj so z nim zrěčałoj, zo sebi za mzdu móžetaj wzać, štož budźetaj móc wotnjesć. Nětko počeštaj młóćić. Swj. Pětr jo dyrbjał pšeńcu na huno dele mjetać, čert pak jo z kóždym snopom z tajkej mocu wo humjeńcu prasnył, zo su přeco wšě zorna nadobo so wusypałe. Na tajke wašnje měještaj bórzy wumłóćene. Nětko pak dyrbještaj wěć a pšeńcu

*) Schulenb., W. Volkssag. 185.

čistu činić. Duž jo swj. Pětr z łopačom pšeńcu mjetał, a čert jo do njeje duł, zo su plewy (= pluwy) z bróžnje won lětałe. Hdyž staj čiste měłoj, staj wšitku tu pšeńcu do wulkeho měcha natykałoj. Čert jo sebi tón měch na khribjet wzał, a wonaj staj preč šłoj. Hdyž jo to wbohi bur widźał, jo jara zły był, zo staj jemu wšo zebrałoj. Duž wón na njeju złeho byka pušći. Tola čert toho ćělca za nohi hrabny, joho na khribjet k pšeńcy ćisny a wšo preč njeseše. Bur pak jo zrudnje přihladował.

Powědaše 79 lět stary Pětr Zynda z Khrósćic. Wozjewich we Łužicy 1892, 79.

Swoju móc ma čert wosebje připołdnju (hl. „přeměnk") a w nocy hač do honačeho zaspěwanja; tehdy, abo hdyž dwanatu, po druhich jenu hodźinu po połnocy ćepje, ju zhubja.

(63.) Čert dźěše z młyńkom w Kamjenej pola Trěbulow na přemohu, zo donjese wulki kamjeń ze Zhorjelca do Trěbulow.*) Jako bě hižo blizko, bu młyńk zrudny. Tuž zaléze mudra žona na płot, zaplaca na nahu rić a zaspěwa po honaču. Hnydom počachu wšě honače spěwać — a čert dyrbješe kamjeń pušćić. (Ze Slepoho. Schul., W. Volksth. 86.) **)

Lubuje čorne zwěrjata, wora z čornymi wołami, bykami atd. Hdyž wozmješ čornu kóčku do saka a kłapaš wo połnocy wo cyrkwine durje, přińdźe čert a da tebi za wšo pjenjez; tón so potom kóždy króć zaso wróći, hdyž sy jón wudał.***)

Stražuje pokłady, w zemi zahrjebane, kotrež so přez płomješka přeradźuja („pjenjezy hraja"), a bywa tohodla w ludowych powěsćach husto změšowany z kubołćikom (špiritusom) a plonom (zmijom). Husto so runje praji, zo špiritus abo plon je čert. Sam sebi tež pjenjezy a złote wěcy wot wuhlow dźěła; te so potom, hdyž kuzło wustanje, zaso do wuhlow přewobroća.

---

*) Druzy praja: čert chcyše młyn z kamjenjom rozbić, dokelž so jemu póććiwy młyńk njelubješe (Haupt, Sag. I. č. 100) — abo dokelž chcyše z młyńkowej dźowku so woženić. (Schul.)

**) Přir. Schul., W. Volkssag. 184; w tej bajcy zaplaca hospodař, kotremuž čert murju twarješe, na kožanu šórcu, a honač zaspěwa — a čert bu bjezmócny. — Přir. Veckenst., č. 6 str. 300, hdźež na podobne wašnje zahna mudra žona čerta, kiž burej dwór plestrowaše. Wza sebi kožane nohajcy a zaplaca na nje, na čož honač zaspěwa.

***) Ew. Müller, 159.

Druhe wosebitosće čerta maju podłožk w *křesćanskich elementach,* kotrež buchu (wosebje w srjedźnym wěku) w ludowej přiwěrje wšelako předźěłane a wudospołnjene.

Čert je *njepřećel Boha Knjeza,* tuž pyta stajnje jeho dobre dźěło kazyć. Dokelž w cyrkwjach so Bohu służi a ludźo tu pobožnosć srěbaju, wobroća so djabołska złóść wosebje přećiwo cyrkwjam. Wón zadźěwa na wšelake wašnje při twarjenju cyrkwjow (hl. č. 178). Zynk zwonow njerad słyši a tuž pyta je skazyć, hač runjež bě po druhej powěsći z přičinu, zo na wěže cyrkwjow zwony přińdźechu. Ludźo, kotřiž chcedźa so jemu zapisać a sebi přez to jeho pomoc dobyć, dyrbja jemu přilubić, zo so ženje wjacy njebudźa modlić a zo njebudźa do cyrkwje khodźić. Sem słušeja slědowace powěsće a bajki:

(64.) Jako w Módłej cyrkej twarjachu, běše kóždu nóc jedyn z čornymaj wołomaj přijěł a wšo, štož bě natwarjene, za wjes wotwozył. Tuž potom natwarichu cyrkej přede wsu. (Schulenb. W. Volkssag. 186.)*)

(65.) Při twarjenju prěnjeje cyrkwje w Kamjencu chcyše čert twarskeho mištra zawjesć. Chcyše jemu sam wulki kamjeń k twarjenju cyrkwje přinjesć. Njeseše jón na rjećazu (štož je hač dotal na tym kamjenju widźeć), tola pušći jón, jako dwanatu ćepješe. Je to tón kamjeń, kiž leži na mjezach wsow Běłeje, Čornowa a Bambrucha. (Haupt, Sagenb. I, č. 96.)

183. Kak su zwony na cyrkej přišłe.

Dokelž w starodawnych časach ludźo njewědźachu, hdy so kemše započinaju, přikhadźowachu wěčnje jara zahe do božeho domu a naspěwachu tohodla přewjele paćerjow. To čerta njekrasnje mjerzaše. Žadaše tohodla wot Boha, zo by ludźom něšto dał, z čehož bychu spóznali, hdy so kemše započinaju. Mysleše sebi, hdyž so telko paćerjow wjacy njespěwa, přińdźe wjacy ludźi do hele. Bóh Knjez pak jeho wusłyša a powjesny na cyrkej zwony.

M. Wjesela, Łužiski Serb II, 103.

184. Cogodla w Ochoze žednogo torma njamaju.

Pó starych powjesćach běšo Ochoza prjedna wjas, kótraž w całej wokołnosći při cerkwi torm mějašo, wót kótregož se

*) Přir. Veckenst., 298 č. 3. — Ew. Müller, 159.

zwónowe zuki daloko do wokołnych wsow a gólow rozlěgachu, a wěrjece křesćany k Bóžej służbje wółachu. To mucašo carta wušej měry wjelgi. Togodla přijźe wón, aby torm skóńcował. Wón stupi na górku k połnocy při wsy lažacu. Tam weze wón wjelicki kamjeń a wuwolowa se, aby do torma chyśił. Kamjeń pak se jomu wusunu slědk leśecy a padnu w góli do jadnogo doła, źož jo ten kamjeń, na kótrymž su hyšći źins depki wót cartowych palcow wuśišćane wiźeś. — Cart weze drugi kamjeń, zapřimje jen twarźej, wuwolowa se a chyśi jen z cełej mócu. Kamjeń pak leśešo wušej torma dalej do póla; tam lažy hyšći źins a ma teje rownosći znamjenja cartoweje ruki. — Cart weze třeśi kamjeń, přimje a chyśi jen wěsćej, a trefi torm tak jědernje, až se gned do kopícki sypnu. Kamjeń pak padnu při tormje do tympalíšća, pódmuri se w parje, źož hyšći źins lažaś dej. — Wót togo casa njejo w Ochoze žeden torm, ale nizka wjažka při cerkwi, w kótrejž zwóny wise.

Bukowinski (H. Kopf), Łužičan, 132.*)

(66.) W Syjku chcyše raz čert cyrkej z wulkim kamjenjom rozwalić. Wón bě so z fararjom rozkorił, a farař jemu rjekny: „Ty njeb'źoš doch mi nic woter'nuś.“ — „To b'źomej wiźeś“, wotmołwi čert; „prjedy, hač honač zaspěwa, budźe twoja cyrkej na kruchi.“ W nocy přińdźe potom čert z wulkim kamjenjom. Jena žona wo tom powě fararjej: „Tam přichada jaden z takim wjelikim kamjenjom!“ Pastor rjekny: „Njent, žeńska, daj radu.“ Tuž žona zaplaca na nohi, a honač zaspěwa runje, jako chcyše čert kamjeń na cyrkej ćisnyć. Kamjeń padny a hišće dźensa tam na keřchowje leži. (Schulenb., W. Volksth. 86.)

Čert je wulki *njepřećel ludźi*, kotremuž njemóžeš wěrić, přetož wón je zwosobnjena łža. Přisłowo praji: „Rěči kaž Bóh a łže kaž čert.“ Čłowjekej je rědko što dobre wopokazał; hdyž pak je to sčinił, njebě jeho dobrota čłowjekej spomožna. Na to pokazuje přisłowo: „Sy płaćeř, kaž čert wobradźeř.“ Widźomnje

*) Tu samu bajku podawa Muka w Łužicy, 1884, 10. Jeje zakónčenje je tajke: Třeśi kamjeń jo trafił a turm rozbił a pótom na kjarchob padnuł a tam wjele lět lažał. Ale něnt su jen Ochozske luźe rozłamali a z njogo nowy wjeliki móst natwarili. — Přir. Haupt, Sagenb. I. č. 95, 101 (wobě z přeněmčenych stron H. Łužicy).

to wuslěduje z basnički „Lipskulijanowe łožo“. Khudy muž, kiž so skoro wjacy zežiwić njemóžeše, dźěše jónu jara zrudny do hole. Tam so jeho někajki mužik wopraša, čohodla je tak zrudny. Potom jemu rjekny, zo chce jemu pomhać, je-li jemu slubi, wo čimž w jeho domje njewě. To khudy muž sčini a tež so na to ze swojej krwju podpisa. „Za 16 lět přinjes mi, štož sy mi slubił“, rjekny cuzy mužik a da jemu hromadu pjenjez. A po někotrym času porodźi žona wobohaćeneho čłowjeka synka, kotryž bě potajkim čertej zapisany. Sem słuša tež slědowaca bajka:

185. Čorny a khudy.

Něhdy běše pod Hrodźiškom pola Budyšina khěžka, w kotrejž nichtón bydlić njechaše. Kóždemu, kiž so we njej zasydli, wumrěchu dźěći. Tohodla wosta skónčnje njewobydlena. — Junu přińdźe khudy do khěžki a dźěše: „Pomhaj Bóh tomu, kotryž w tutym domje přebywa!“ — „„Što chceš?““ wotmolwi jemu Čorny. „Ja sym khudy a njewěm, hdźe přebywać“, skoržeše khudy Čornemu. „„Wostań tu““, dźěše Čorny, „„přikaž jenož žonje, zo kóždu sobotu jstwu derje wučisći a na dźěći kedźbuje, zo na kachle njełaža.““ — Na to zasydli so khudy w khěžcy a běše spokojnje ze swojej swójbu we njej žiwy. Žona činješe swěru, štož bě Čorny přikazał: čisćeše kóždu sobotu jstwu a kedźbowaše kruće na to, zo dźěći ke kachlam njepřińdźechu. Tak dźěše wšitko derje, tola bohatši khudy njebu, dyžli běše prjedy. Mjez tym bě so zyma přiblížiła; nan njeměješe žaneho dźěła wjacy, a nuza bu dźeń a wjetša. Něhdy sedźachu wšitcy hromadźe při wječeri a jědźachu poslednje běrny — suche ze selu. Skoržachu sebi swoju nuzu a khudobu. Čorny, to wusłyšawši, wuněze mjelčo, bjez wšeho ropota a wšitkim njewidźomny z kachlow, stupi k nanej a šeptny jemu do wucha: „Budź w hodowničku nocy w dwanaćich w Dračowym Haće, wukopaj najwjetši dub a wuryj pod nim dźěru tři łohće hłuboku. Potom budźe twojej khudobje pomhane. Tola mjelč a njepřeradź nikomu!“ Hodownička bě přišła. Khudy khwataše, nikomu ničo njerjeknywši, ze sekeru, z motyku a z łopačom w hłubokim snězy do Dračoweho Hata k najwjetšemu dubej. W Budyšinje ćepješe dwanaće. Bórzy bě prěni, druhi, třeći — posleni korjeń přerubany. Dub

so wali, na to khudy kopaše a ryješe, zo pjeršć jenož tak lětaše, a bórzy namaka mjedźowy kótlik, połny złotych. Z nim khwataše dom a prjedy, dyžli rańše zerja skhadźachu, běše kótlik ze złotymi zady swojeje khěže w škałobje skhował. Nětko běše wšej nuzy pomhane, přetož pjenjezy njewoteběrachu. Kótlik wosta stajnje połny. Žona pak njekedźbowaše wjacy na dźěći. Hdyž bě zyma, zestupachu so wokoło kachli, zo bychu so wohrěwałe. To bě Čorneho roznjemdriło. Wječor, jako wšitcy při wječeri sedźachu, wuněze wón z kachli, přistupi — wšitkim njewidźomny — k nanej a dźeše: „Njewěš, što sym tebi přikazał? Jutře dyrbja twoje dźěći wumrjeć.“ Nazajtra wumrjechu wšě tři dźěći na dobo. Khudy pak hišće njebě powučeny. Jako so ludźo dźeń a bóle prašachu, kak je so tak wobohaćił, a wćipna žona jeho ze stajnymi prašenjemi krjudowaše, z wotkal stajnje złote dostawa, wuplapota skónčnje swoju potajnosć. Zaso sedźeše khudy ze swojej žonu při wječeri, a zaso přistupi Čorny k njemu a dźeše: „Wućekń z domu, hewak sy jutře morwy!“ Nastróžany wućekny z domu, a dokelž běše so z dobom kótlik ze złotymi zhubił, dyrbješe po Serbach po prošenju khodźić. Khěžka je so zhubiła, kótlik ze złotymi pak je zawrjeny w skałach Hrodźiška. Dźi a pytaj jón! *)

Po powědanju stareje Bětnařki podał A. Žemr, Łužica 1888, 78.

(67.) W jenej basničcy drje sebi njebjerje dušu toho čłowjeka, kotremuž bě dobrotu wopokazał, ani jemu nješkodźi, ale za to dobywa dwě druhej duši. Njeporjadneho Hansa bě nan jónu wuhnał ze słowami: „Dźi k čertej!“ Na puću woprawdźe čert na Hansa čakaše a wza jeho do swojich słužbow na tři lěta. Hans jemu dyrbješe slubić, zo so njebudźe cyły tón čas myć, sebi włosy a nohće třihać ani brodu truhać, po čimž wot njeho dosta wjele pjenjez. Z tymi, jako bě třeće lěto dokhadźało, wupomha w jenej korčmje knjezej, kotryž bě wšitke swoje pjenjezy přěhrał. Za to dyrbješe jemu swoju najmłódšu dźowčičku slubić. Jeje sotře so ji směještej, přetož Hans měješe ze swojimi dołhimi nohćemi a włosami, ze swojej dołhej brodu a njemytym wobličom woprawdźe hrozny napohlad. Tola za tři njedźele, jako bě so čas jeho słužby minył, dosta wot čerta wjele

*) Tu, kaž so zda, je Čorny — čert na město „domowneho“ stupił.

pjenjez, rjany wóz a porjeńšacu žałbu — a přijědźe po swoju njewjestu jako rjany młodźenc. To jeje sotře žałostnje jara mjerzaše. W kwasnej nocy klepaše čert do wokna a so wopraša: „Maš ty swoju? Ja mam dwě.“ A woprawdźe: njewjesćinej staršej sotře běštej so ze zawisću wobwjesnyłej. (Rabenau w knizy: Der Spreewald, 80.)

W kóždej khwili pyta *čłowjekej škodźić,* najhórši pak je khromy čert, wo kotrymž ma Serb přisłowo: Khromy čert je najhórši.*) — Njedźelniča njesmě do šěsć njedźel abo doniž njeje z dźěsćom swjatočny kemšikhód měła, před słónčka skhadźenjom a po słónčka khowanju won wukhadźeć a dyrbi do słónčka khowanja do łoža hić, přetož cyły tón čas (t. r. šěsć njedźel abo do kemšikhoda) ma „zły“ nad njeju móc.**) Wo tom, kak dźěći přeměnja, čitaj we wotdźěle „Přeměnk“. — Najsnadnišich přiležnosćow wužiwa, zo by čłowjekej zeškodźił. Praji so: Hrabje a kopoł njesmědźa wopak ležeć, to čert na nich jězdźi (z Baćonja). Tohorunja hdyž wotčinjeny nóž na khribjeće leži, praja, zo čert na nim jěcha (z Wuric).***)

Najbóle pyta *čłowjeka k złemu zawjesć,* zo by čłowjek přez to na duši škodu poćerpił. Zawjedźe jeho jara lohko. Přisłowo praji: „So ludźisko wjerći, kaž piskaju čerći.“ Wosebje pječa wobydlerjow někotrych městnow jara lohko zawjeduje; tajke městna su jeho „wumjenk“ na zemi, štož pokazuje na někajku bajku wo tym, kak je so čert z Bohom Knjezom wujednał. Tež pječa w Serbach je sebi čert wumjenk wuměnił, a to Delnju Hórku, Malešecy a Plusnikecy; tohodla su tam pječa ludźo jara zełharni. (Z Wuric.)†) Zo by zawjedźenych při njeprawosći zdźeržał, koleba jich swědomje, zo by mjelčało a zawjedźenym dobry puć njepokazowało, kaž praji přisłowo: „Hdyž swědomje wocući, přiběhnje čert je kolebać.“ (Buk, č. 284.)

*) Přir. citat z basnički „Lipskulijanowe łožo“, kotryž horjekach podachmy, hdźež bě rěč wo ličbje čertow.

**) Schulenb., W. Volkssagen 233.

***) Wo djabołnikach (ludźoch, do kotrychž je čert zajěł), wo kotrychž so pola słowjanskich a druhich ludow wjele powěda, w serbskim ludu ničo njezhonich.

†) We wšelakich stronach wšelake městna z tutej česću wobdarjeju, we Wosyku to na př. prajachu wo Kulowje, Židowje a Wjelećinje (kaž zhonich wot dra. E. Muki).

Zo by čłowjeka zawjedł, wužiwa rjanych přiwabow, kaž praji druhe přisłowo: „Djaboł pyšne pasle powlakuje.“*) Tak po naspomnjenej hižo powěsći ze XVII. lětstotka přińdźe w podobje žony k wěstej knježnje a wabješe ju, zo by z někajkim njeznatym knjezom hrěšiła. Při tom jej powjesny złoty rjećaz na šiju jako dar tamneho knjeza. Jako pak knježna, wuhladawši wohidny panohć teje žony, so nastróža a we swojim straše mjeno Zbóžnika wuwoła, zhubi so žona a złoty rjećaz přewobroći so do wuhlow, kotrež k zemi spadnychu.**) Tak ludźi na wšelake wašnje wabi a jich nadběhuje, štož je přeco za słabych ludźi strašne po přisłowje: „Štóž čerta husto zetyka, naposledku so z nim zeznaje.“ (Buk, 538.)

Tež w cyrkwi **) njeje čłowjek před jeho wabjenjemi wěsty; tu wón pyta jeho mysl wot pobožnosće wotwobroćić a k směchu atd. pohnuć (hl. č. 86). Samoho duchowneho sebi zwaža spytować:

(68.) Srjedź Hrodźišća a Wichowow při rěcy Lubaće w tak mjenowanej „skali“ namaka so do skały dźěra abo skałoba, „čertowa pinca“ mjenowana, kotraž pječa podzeńscy hač spody wołtarja w Hrodźišćanskej cyrkwi wjedźe. Wo njej so tole powěda: Něhdy w zastarsku je djaboł w Hrodźišćanskej krajinje jara zakhadźał a harował a při tym wosebje na tehdomneho Hrodźišćanskeho duchowneho wotměrjene měł. Wón je jeho jara spytował, jemu wšo móžne k lubu činił, haj samo do cyrkwje přišoł, zo by toho wboheho zamylił. Skónčnje je pobožny duchowny tajkeho djabołstwa syty był a je helskeho njekrasnika z mócnymi słowami a hrónčkami w cyrkwi pod wołtař zažohnował. A dokelž je tam tomu lučibarjej a nanej wšeho złeho wěsće najnjelubše bydło było, je so přez někajku dźěru, kotraž je dale wonka hišće nětko widźeć, wuwjezł a tak zaso ćeknył.†)

(69.) Wšelake powěsće powědaju so wo tym, kak je čłowjeka k samomordařstwu zawjedł. Běchu třo mužojo w bróžni.

*) Wobě přisłowje w Čas. M. S. 1890, str. 51 a 52.

**) Frencel, Historia nat. Lus. sup. — Haupt, Sagenbuch I. č. 131.

**) Jenož za wołtarjom nima mocy. W jenej basničcy woła duchowny na ludźi, kotřiž su so čerta stróžili: „Ludźe, za wołtař, tam nima zły mocy!“ Schulenb., W. Volksth. 39.

†) Tydź. Now. 1851, 334, přeł. z Gräve 197. Hl. tež p. Haupta I. č. 116.

Jedyn chcyše žort činić a wobwjesny so ze stwjelčkom. W tej khwili běžeše zajac nimo, a taj druhaj dwaj so za nim pušćištaj. Hdyž běštaj hižo rjany kruch podarmo za nim šłoj, praješe jedyn: „To móže być jenož wabjenje“, a wonaj so wróćištaj do bróžnje. Tam widźeštaj, zo tón prěni ma hižo jazyk z huby wonka. Tuž jeho khětře wotrěznychu, a wón powědaše: „Widźach před sobu hłuboku jamu, do kotrejež dyrbjach padnyć. Tohodla ćahnych hłowu wot teje dźěry, a při tom so mi stwjelco přeco krućišo na šiji sćahowaše.“ (Schul., W. Volksth. 85.)

(70.) We Wjerbnje hrajachu sebi dźěći na poli a chcychu tež spytać, kak so dźe wobwjesnjenemu. Tuž so jedyn da na štom powjesnyć, tola druzy dyrbjachu jeho w prawym času wotrěznyć; potom jim chcyše powědać, kak jemu běše. W tej khwili běžeše třinohaty zajac nimo; hólcy sebi myslachu, toho lohko popadnjemy, a pušćichu so za nim, wězo podarmo. Jako pak so wróćichu, bě tamny mortwy. (Rabenau, Der Spreewald, 124).*)

Kaž ma čert w rukomaj wlečwo, a byrnjež stwjelco było, tak tež wjedźe ćisnjeny kamjeń, po wuprajenju přisłowa: „Kamjeń z ruki ma čert w mocy.“

Z cyła je čłowjekej pomocny při wšelakim złym počinanju, zo by jeho skerje do swojeje mocy přiwjedł. Tak wosebje pomha paducham při jich dźěle a ma jich tohodla we swojej mocy. W zarěkowacym hrónčku na paduchow praji so, zo dyrbi paduch stać „w dźewjeć čertowych mjenach“.

Čert je pječa wšelake wěcy wumyslił a čłowjeka nawučił, zo by jeho skerje zawjedł. Tak so praji: „Swar — boži dar, puki — čertowe suki.“ (Buk, 143.) — Tež při rejach je pječa mjez hercami sobu dźěławy. Móžeš jeho tam tež wohladać, kak swój nastroj hraje: trjebaš jenož pohladać na hercow přez dźěrku w descy z wuhrjebaneho, rozpadaneho kašća. Kotry nastroj je hrał, so njepraji — snadź dundery.**) Móže pak tež być, zo to běchu husle; delnjoserbske přisłowo měni: „Małemu góleśu

*) Přir. Veckenstedt str. 304 č. 11; tež č. 10.

**) J. K. we Łužičanu 1871, 142. — Podobnje Polacy měnja, zo so čert při rejach wobdźěluje. Hdyž so ludźo póstnicy w korčmje zabawjeju, dyrbitaj reje započeć bratr ze sotru, hewak by so mjez rejwacych čert přićišćał. I. Piątkowska, Wisła, 1889, 759.

britwej daś, kónja na swaźbu póžycyś a cartej fidle — to je wšo jano.“*) — Najhórši jeho wumysł pak je palenc. „Za janu chrapku palenca wisy źewjeś cartow“, praji so.**) Štóž so jónu do pića poda, z tym je złě, přetož: „Mokrym krkam čert rady přiliwa.“ (Č. M. S. 1891, 68.) W pěsni „Muchorjancy a palenc“ powěda Zejleŕ po ludowej powěśći, kak je palenc nastał. Jónu je čertowa mać, njeznajo prawakow, samych muchorjancow nazběrała, po kotrychž čert strašnje skhori. Łazeńk jemu pósła palenca. Jako bě čert wotkhorił, wotkaza muchorjancy mucham — a palenc ludźom.

Tak žaneje składnosće njepřepase, zo by *člowjesku dušu* do swojeje mocy dostał. „Tón za pjenježkom hłodźi, kaž čert za dušu“, je serbske přisłowo. Hnydom při narodźenju dźěsća spytuje jeho dušu za sebje dostać, kaž widźachmy hižo w basničcy „Lipskulijanowe łožo“. W druhej basničcy („Swjateje Marije kmótřistwo“, Smol. II. 179) přikhadźa w člowjeskej podobje do puća mužej, kiž pyta kmótrow swojemu dźěsću, a nastaja so za kmótra. Tola potom zetka člowjek hišće swj. Pětra a swj. Mariju, kotrejuž tež za kmótrow přeprosy. Taj potom wojowaštaj z djabołom wo to dźěćo, hač jo naposledku swj. Marija dosta a jo potom na rukomaj do cyrkwje njeseše.

Wón hnydom přińdźe, hdyž bu zawołany, njech je so to w hněwje stało abo jenož ze žortom.***) Sem słuša powěść wo rejwaŕcy, kotraž sebi žadaše rejwać, a byrnjež z čertom było.

186. Reja z čertom.

Něhdźe před 100 lětami běše w Hornim Hbjelsku wjesoła młoda holca, kotraž swět a swětnu haru khětro lubowaše a na žanych rejach njepobrachowaše. Husto bu napominana, zo by so tola swojeje swětneje lubosće wostajiła, ale to so jej njemóžne być zdaše. Jenu njedźelu běchu zaso w Hbjelsku w korčmje reje, a ta holca bě tak njemdra na nje, zo hižo prjedy praješe, zo

*) H. Jórdan, Łužičan 1874, 42.

**) Schulenburg, W. Volksth., 85.

***) Na hrodźe Ortenburgu jónu pjany kuchaŕski hólčec čerta wołaše a wusměšowaše, zo by sebi tola po njeho přišoł. Nadobo zjewi so čert we swojej hrózbnej podobje a wuleći z wbohim hólcom přez wokno. Gräve, 194. Haupt, I. č. 121.

dyrbi dźensa rejwać, a byrnjež z čertom było. Wječor přińdźe, reje so započachu, a ta holca mjez druhimi při kachlach stejo přihladowaše, dokelž so hišće žadyn rejwař k njej namakał njebě. Na dobo zastupi wosebny knjez w zelenej drasće kaž hońtwjeř, naćahny so pře wšěch ludźi na tamnu holcu a poča z njej rejwać kaž žadyn druhi. Bórzy pak dohlada so wona, zo ma tón knjez jenu konjacu nohu — a lědom bě so na to dohladała, hnydom so jeje rejwař zhubi. Zły duch sam bě z njej helsku reju porejwał. Wona wopušći na to korčmu a reje a njeje tež na žane wjacy přišła. Běše prjedy wjesoła a złóštna była, to bě nětko čas žiwjenja zrudna a khodźeše stajnje hač do swojeje smjerće w čornej želacej drasće.

Łužičan 1867, 46. (Z rukopisneje Lipsčanskeje serbskeje nowiny.)*)

187. Čertowa žona.

W Barće je raz žona čerta za muža měła. Prjedy hižo běše wudata za muža, z kotrymž pak njeje dobra była. Potom je wón wumrjeł, a wona je wjele płakała a zrudna była. Po někajkim času pak zaso na piwo a reje dźěše a rjekny, zo dyrbi dźensa jeneho krydnyć, a byrnjež čerta było. Potom je z njej woprawdźe jedyn derje zwoblekany rejwał a z njeju tež domoj šoł — a to bě čert. Wona je so do porsta kałnyć a ze swojej krwju so jemu zapisać dyrbjała. Trójcy je z nim tołsta pobyła, ale žane dźěćo njeje porodźiła. Čert pak je ju jara martrował, tak zo je jara płakała a skónčnje wšo popej prajiła. Tuž su třo duchowni jej bože wotkazanje dać chcyli, čert pak je jej při tym přeco hłowu na khribjet zwjerćił. Jedyn wot tych duchownych běše jara sprawny; wo nim so čert wupraji: „Hdy bychu wšitcy třo tajcy byli kaž tón z čornej čapku, dha dyrbjał ja ćeknyć.“ Potom su tu žonu ze štyrjomi konjemi — tak ćežka bě — do lěsa wuwjezli. Nadobo ju čert z woza wuwza, a bě křičenje w powětrje słyšeć, a lapy dele lětachu — a tak je wona w čertowych pazorach wumrjeła. Jejne łožo su 100 lět póśćełać dyrbjeli.

Wot stareje žony w Kortnicy. Podał G. Zarjeńk.

*) Podobnu powěsć wobdźěła M. Hórnik w pěsni „Žarowanska rejwařka“ (Měsačny Přidawk 1858, 5). W njej přikhadźa djaboł porejwać z holcu, kiž je dźeń nanoweje smjerće na reje šła, njedožarowawši po starym wašnju lěto a wósom njedźel. Póznawši rejwarja, stróži so wona tak, zo wumrě.

Čert so pokazuje tomu, kiž jeho woła (hl. č. 186, 187), přikhadźa po toho, na kohož bě wołany (č. 188) abo štóž bě w hněwje k njemu pósłany [hl. č. (67.)].

188. Čert a ryćeŕkublerjo.

Při puću wot Noweho Khołmca do Ćisoweje w kralowskej holi leži wulki kamjeń, w kotrymž běštej dwě skoćacej stopje widźeć. Powěsć wo tym takle praji. Mjez Budyšinom a Kamjencom bě w zastarsku jara wjele ryćerjow abo knjezow, kotřiž wbohich burow wšelako poćišćowachu, tak zo burjo husto prajachu, zo by tych knjezow tola djaboł wzał. Čert, z tajkej rěču rozhněwany, wza wulki měch, styka tam ryćerjow, štož jenož bě móžno, a lećeše z nimi do Delan. W Čornokhołmčanskej holi bu jemu nakład trochu ćežki a wón wotpočny na tym kamjenju, hdźež stej so jeho stopje wućišćałej. Potom lećeše dale k Złemu Komorowu. Tam, hdźež je nětko wjes Škodow, připadźe jemu pohladać, što to pěkne towaŕstwo w měše čini. Wón rozwjaza měch a hop! jedyn jemu wuskoči. Čert rozmjerzany zawoła: „Toho bě tola škoda!“ Tón pak natwari sebi tam ryćeŕstwo Škodow. Jako čert potom přez Staru Darbnu lećeše, njemóžeše so wjacy změrować, rozwjaza swój měch, zo by cyłe to pasmo wutřasł a rozmjetał, a tak syješe knježkow wot Kalawy hač do Drjowka. Hišće dźensa je tam krajina tak połna ryćeŕkublerjow, zo su husto tło w jenej wsy, mjez tym zo we wokolnosći dweju hodźinow pola Škodowa žadyn njeje.

J. Kulman, Łužičan 1862, 105.*)

Haj druhdy so tebi pokaže, hdyž jenož jeho mjeno wuprajiš, kaž tamnej holčcy, kotraž při dźěle rjekny, zo by radšo čertej słužiła (hl. č. 192). Ćim bóle tym, kotřiž wo nim husto rěča, so skónčnje zjewi.**) Toho runja je strašne jeho napodobnić.

(71.) Khuda wudowa, kiž bě skupemu młyńkej pjenjezy za khlěb dołžna, namaka w pjecy pokład. Młyńkej bě dźiwno,

*) Přir. tež Muka, Łuž. 1890, 8.

**) Veckenst. 305. — Polacy praja, zo kóždy króć při wuprajenju jeho mjena dyrbi so naspomnić Boži narod, hewak čert hnydom stoji při čłowjeku. Wisła, I. 104.

zwotkel je pjenjezy wzała. Zhoniwši to wot jeje dźěći, kotrež jemu dołžne pjenjezy přinjesechu, wza na so wječor kruwjacu kožu z rohomaj a wopušu, dźěše k wudowje a rjekny, zo dyrbi jemu te pjenjezy dać, přetož wón je čert a jemu te pjenjezy słušeju. Jako jemu wona njechaše pjenjezy dać, rjekny, zo přińdźe na druhi dźeń zaso. Před wječorom druheho dnja přińdźe k wudowje pućowař, ze zelenej drastu rjenje zwoblekany, a sebi nócnu hospodu wuprosy. Wudowa jeho połoži za helu. Jako pak skupy młyńk we swojim přewoblečenju přińdźe a praješe, zo je čert, wuskoći cuzbnik a rjekny: „Ty sy čert a ja tež. Wohladajmoj, štó wot naju je mócniši.“ Storhny jemu kruwjacu kožu, roztorha ju kaž papjeru a wuleći z młyńkom přez wuheń. Něšto krjepkow krwě bě widźeć, dale ničo. (Schulenb., W. Volkssag. 190.)

Tola wosebje wotnoša čert toho, kiž křiwje přisaha a so pódla z jeho mjenom zaroća. Powěsće, sem słušace, maju wosebje dwoji podłožk: pak jednaju wo maćeri-mordarcy, kotraž so zaroća, zo je čestna — pak wo buru, kiž wo pólnej (wjesnej) mjezy wopaki přisaha. Prěńši podłožk ma slědowaca ludowa pěsń a powěsć „Włosančki“.

189. Helska reja.

Hnał je wowčeř wowcy won
na tu pastwu zelenu.
Na pastwu wón popřihnał,
słyšał dźěćo płakaći.
„Moje lube dźěćatko,
słyšu drje ćе, njewidźu.“
„„Ja tu w starej wjerbje sym,
z hałozami přikryte.
Wućehń mje, mój wowčerjo,
njes do khěže kwasneje.
Moja mać ma dźensa kwas
a je w wěncu zelenym.““
(Wón je wzał to dźěćatko,
njeseše jo kwasarjam.)
„„Dobry wječor, kwasni hosćo,
njewjesta je moja mać;

dźewjeć je nas porodźiła,
dźesate ma pod wutrobu.““
— „Dyrbju ja być twoja mać,
dyrbi čert přińć z woknom nutř,
zeleny wěnc mi dele storhnyć,
helsku reju zo mnu hić.“ —
Lědom běše wuréčała,
přińdźe čert, hlaj, z woknom nutř,
zeleny wěnc jej dele storhny,
z woknom won z njej' wuleća.
(Wot njeje ničo njeběše,
hač jenož zubow křipjenje.)

Smoleř, Pěsnički I., str. 290. Rjadki w spinkach su z varianta A. Černeho, Třeća zběrka č. 19.

Přistawk.

We wučbje **„Synonymika a składba serbskich wjazawkow“** w tymle čisle našeho „Časopisa“ (str. 81—87) je so pod 3) wuwostajiło, zo serbske „jeli“ abo „jeli zo“ wotpowěduje němskemu hypothetiskemu (kondicionalnemu) *„wenn“* = *„im Fall, dass“*, abo *„falls“*, abo *„wofern“*. Rad so naše „jeli“ abo „jeli zo“ tež wosebje trjeba, hdyž chce štó swoje wuprajene słowa porjedźić, na př.: „Mój bratr je ći to z lubosću darił, jeli zo jeho słabosći směm lubosć rěkać.“ K temu přirunaj łaćanske: *„Delectus habetur, si hic delectus appellandus* (Cicero ad Div. XI, 8).

Lic. th. H. Imiš, farař Hodźijski.

Nekrolog XXXI.

Michał Hórnik,

předsyda Maćicy Serbskeje a redaktor jeje Časopisa, *Canonicus Capitularis Scholasticus* tachantstwa Sw. Pětra w Budyšinje, konsistorialny assessor a synodalny examinator, ryćeř kral. saksk. Albrechtoweho rjada I. klassy, dopisowacy sobustaw university w Charkowje a Kral. češk. towařstwa wědomosćow w Prazy, čestny sobustaw češkeho towařstwa *„Slavia“* w Prazy a mnohich tukrajnych wótčinskich towařstwow atd.

* 1. septembra 1833. † 22. februara 1894.

Po minjenju njezapomniteho wodźerja serbskeho naroda J. E. Smolerja l. 1884 njeje naše Serbowstwo žanu hłubšu ranu,

žanu wjetšu škodu poćerpiło, hač ze smjerću scholastika Michała Hórnika, kiž bu 22. febr. 1894 nahle a přezahe wot nas wotwołany ze srjedź dźěła za swój lubowany serbski lud. To dopokazujetej jasnje hłuboka zrudoba, kotruž struchła powěsć wo jeho wumrjeću po cyłych Serbach wubudźi, a powšitkowne wobdźělenje při jeho swjatočnym khowanju póńdźelu 26. febr. dopołdnja na skalnym pohrjebnišću w rozpadankach cyrkwje sw. Mikławša, kajkehož starosławny Budyšin dołho widźał njebě.

Syły přewodźerjow běchu přišłe z Budyšina a ze wšěch kónčinow serbskeje Łužicy, haj tež mnozy rozprošeni Serbja, zemrjeteho česćowarjo ze Sakskeje, Čěskeje a dalšich stron běchu přikhwatali, zo bychu wustojnemu wodźerjej naroda, lubowanemu swojemu přećelej a sławjenemu po swěće wótčincej česć poslednjeho přewoda dali. Jich lubosć běše jeho studowansku a z dobom smjertnu jstwu a jeho mary nanajspodobnišo wupyšiła. A z nami Serbami želeše wo Michała Hórnika wšón słowjanski wučeny swět. Haj, tež ze wšelakich němskich kruhow a krajow a samo z Ameriki

přińdźechu sobuželne připisy. To wšo bu nadrobno wopisane we „Łužicy“ 1894, str. 18 sl., w „Kath. Pósle“ 1894, čč. 5 a 6, a w „Serbsk. Nowinach“ 1894, čč. 8 a 9. Dalšim sobustawam našeje Maćicy bu wo smjerći jeje předsydy hnydom powěsć data w 89. zešiwku tutoho Časopisa (str. 64), kiž so runje doćišćowaše. Kak je Maćica Serbska hewak swojeho sławneho předsydu při jeho pohrjebje česćiła, wo tom steji rozprawa hižo na str. 71—73 prěnjeho zešiwka tutoho lětnika, a swjatočna rěč čestneho předsydy M. S. fararja lic. theol. H. Imiša, z kotrejž so naš zemrjety předsyda na hłownej zhromadźiznje 28. hapr. 1894 wopominaše, je w Čas. 1894, str. 70 sl. woćišćana. Tež bu nadrobny přehlad Hórnikowych spisow wot našeho Adolfa Černeho zestajany a hižo na str. 51 sl. wozjewjeny. Tuž zbywa mi nětko hišće přisłušnosć, zo bych po dotalnym dobrym wašnju tu jeho nekrolog podał.

Naš lubowany njeboh Michał Hórnik narodźi so 1. sept. 1833 we Worklecach pola Khrósćic, hdźež bě jeho nan Jakub nabywši sebi khěžu z wjesnym překupcom. „Klamarjec Michał“, kaž našemu Hórnikej tam rěkachu, khodźeše najprjedy do šule we swojej narodnej wsy, a dokelž so ze swojimi wubjernymi duchownymi darami bórzy wuznamjenješe a powołanje za duchowneho we sebi začuwaše, bu po swojim wutrobnym žadanju 13 lět stary ze staršiskeho domu na wyššu šulu pósłany; wón wopytowaše najprjedy wot Michała 1846 hač do Michała 1847 gymnasium w Budyšinje a stupi potom do serbskeho seminara w Prazy. Tam wuknješe wón pilnje a z najwjetšim wuspěchom wot nazymy 1847 hač do junija 1856 jako gymnasiast na małostronskim gymnasiju a jako student theologiskeje fakultety Pražskeje university a přihotowaše so swěru na swoje přichodne duchownske połowanje. Wosebje pak zabjeraše so tež ze słowjanskim a přirunowacym rěčespytom pod nawjedowanjom tehdyšich sławnych professorow Pražskeje filosofiskeje fakultety, wosebje Wjacsława Hanki a Augusta Schleichera. Wótčinska mysl a serbski duch pokazowaštej so hižo zahe we wobdarjenym młodźencu: hišće nic 15 lět stary zastupi wón jutry 1848 do našeje tehdy runje dozałoženeje a wot knježeństwa wobkrućeneje Maćicy Serbskeje, wosta čas žiwjenja jeje najpilniši a bu po času jeje najsławniši

sobustaw; hišće nic 19 lět stary wustupi wón 1852 zjawnje na poli serbskeho pismowstwa z pěsnju „Brancelej“ w tehdyšich „Tydźeńskich Nowinach (str. 31)“, a wot toho časa njewustawajcy za swój serbski narod a jeho česć dźěłajo njepołoži wjacy swoje wustojne pjero w stronu, doniž je njesmilna smjerć jemu nahle z ruki hrabny; we samsnym času wopokaza so wón hižo jako wustojny a lubowany wótčinski wodźeŕ bywajo wot zazymy lěta 1852 hač do swojeho wotkhada z Prahi l. 1856 ze staršim serbskeho studentskeho towaŕstwa „Serbowki“, kotrejž je woporniwu lubosć a spomožnu přikhilnosć hač do smjerće zakhował. Po wšostronscy dobrym přihotowanju a khwalobnje wobstatym pruhowanju wróći so Michał Hórnik w lěću 1856 do lubeje serbskeje domizny a dosta 24. septembra měšnisku swjećiznu. Zbožowny připad bě nic jenož za njeho, ale runje tak jara za naše Serbowstwo, zo wón hnydom w serbskej stolicy Budyšinje samym duchownske zastojnstwo namaka, a tu je wón tež přeco wostał, wothladujemy-li wot tych 3 měsacow l. 1858, hdźež bu za wupomocneho kapłana do susodneho městačka Šěrachowa pósłany. Wón skutkowaše w Budyšinje po rjadu wot 1856—61 jako tachantski katechet a vikar, wot 1861 jako druhi a wot 1862 jako prěni kapłan a wot 1871—1890 jako faraŕ při serbskokatholskej cyrkwi Našeje Lubeje Knjenje z najwjetšim žohnowanjom za swoju wobšěrnu serbsku wosadu, dźěłaše pak pódla tež swěrnje, njesprócniwje a wuspěšnje za duchowne potrjeby wšěch swojich katholskich wěrobratrow załoživši 1862 katholske knihowne towaŕstwo „SS. Cyrilla a Methodija“ z jeho organom „Katholskim Pósłom“, kotryž sam w lětach 1863—1871 a z dźěla tež w lětomaj 1877 a 1881 redigowaše a stajnje pilnje podpjerowaše, a wudawajo za nich wot l. 1861 hač do smjerće cyły wulki rjad wubjernych nabožinskich knihow a spisow (hl. jich zapis na str. 52 sl.). Tuta Hórnikowa dźěławosć namaka w lěće 1889 dawno zasłužene připóznaće kaž ze strony jeho swětneje tak ze strony jeho duchowneje wyšnosće: J. M. sakski kral Albert spožči jemu ryćeŕski kříž I. klassy saksk. Albrechtoweho rjada a Budyšske tachantstwo powyši jeho kónc lěta za kanonika; 24. oktobra 1890 bu wón skónčnje za scholastika do kapitla sw. Pětra w Budyšinje wuzwoleny a přijaty a dosta pódla zastojnstwa konsistorial-

neho assessora a synodalneho examinatora. Najwjetše zasłužby ma tež Hórnik wo załoženje a natwarjenje krasneje cyrkwje w Baćonju, we wutrobje našeje serbskeje Hornjeje Łužicy, a cyrkwički w Hajnicach.

Młode serbske narodne žiwjenje naby z Hórnikowym přikhadom do Budyšina l. 1856 z dobom wubjerneho spěchowarja, rozkćěwace serbske pismowstwo wobdarjeneho dźěłaćerja, naša Maćica Serbska kruteho pomocnika a bórzy wobhladniweho a wustojneho zastojnika. Hórnik wupřesćěraše swoju dźěławosć na wšě strony serbskeho narodneho hibanja, wón dźěłaše njedźiwajo na přećiwnikow a njehladajo připóznawanja za swój wěrnje lubowany serbski lud z přikładnej njesebičnosću a nadobnej woporniwosću, ze stajnje jenajkej młodostnej zahoritosću a mužskej wutrajnosću, tak zo bórzy nic jenož powšitkownu lubosć a přikhilnosć swojich krajanow, ale tež kedźbnosć a počesćowanje cyłeho słowjanskeho swěta sebi přiwobroći. Při tym wudokonješe so wón přeco bóle jako serbskosłowjanski wučenc, kotrehož mjeno dostawaše mjez słowjanskimi a njesłowjanskimi wučenymi lěto wot lěta ważniši a skónčnje autoritativny klink na poli serbskeho rěčespyta. Hižo w spočatku lěta 1857 bu Hórnik za wubjerkownika Maćicy Serbskeje wuzwoleny a zastawaše wot toho časa po rjadu nimale wšě zastojnistwa našeho towarstwa: wón bě wot 1858 jeje druhi a wot 1861 jeje prěni pismowjedźeř, pomhaše wot 1861—1868 Jakubej Bukej při wudawanju Časopisa M. S. a redigowaše jón sam wot 1868 hač do swojeje smjerće z přeco wjetšej wustojnosću, bu 1873 za městopředsydu a 1882 za předsydu wuzwoleny, kotruž dostojnosć wón hač do kónca swojeho žiwjenja wobkhowa. Maćica zhubi z nim najwustojnišeho dotal předsydu a najpilnišeho a najwobdarjenišeho redaktora swojeho Časopisa. Z tutoho našeho Časopisa spóznawamy wosebje, kak wulkotne a žohnowane bě Hórnikowe skutkowanje we Maćicy a za Maćicu. Hoberske hižo je dźěło, kotrež je wón jenož w tutym našim wědomostnym zběrniku nakopił. A što je Hórnik hišće hewak wšo za našu Maćicu činił a woprował! Wosebje wón našemu njezapomnitemu Smolerjej l. 1873 swěrnje radźeše při kupjenju Maćičneje ležownosće, wosebje wón jemu pomhaše we wšěch ćěsnotach, zo by so tuta ležownosć Maćicy zdźeržała, a wotwobroći z pomocu

swojeho a Maćičneho přećela Wylema Bogusławskeho zahubu, kotraž Maćicy z jeje ležownosću l. 1882 hrožeše (přir. jeho wućahi z protokollow w našim Časopisu 1885, str. 203—206), wosebje wón podpjeraše wot toho časa wšomóžnje prócowanja podpisaneho wo hromadźenje kapitala za natwarjenje noweho serbskeho Maćičneho doma a wotkaza skónčnje Maćicy swoju cyłu wulkotnu a drohotnu serbskosłowjansku knihownju a nimo toho štwórty dźěl swojeho cyłeho druheho zawostajenstwa, wunošacy přez 1100 hriwnow. Jasny to přikład za nas wšěch, wosebje w našim času, w kotrymž idealnu zmyslenosć dźeń a bóle zaćěmnja a podtłóča materialna njenasyćiwosć, pod kotrejž tež naše narodne žiwjenje jara ćerpi.

Hórnikowa wědomostna dźěławosć, kajkaž so w našim časopisu wobrazuje, běše trojaka, narodospytna, literarno-historiska a rěčespytna: wón hromadźeše wšěmóžne swětki serbskeho narodneho ducha, wosebje pak ludowe pěsnje, a pohonješe k tomu a podpjerowaše druhich zběraćelow; wón přepytowaše stare pomniki serbskeho pismowstwa, podawaše pojednanja wo žiwjenju jich spisaćelow a přinošeše z nich njewočakanu bohatosć materialow za stawizny serbskeje rěče a za serbski słownik;*) wón wuslědźowaše a rozpominaše wšelake wosebitosće našeje serbšćiny a pisaše njepřestawajcy wulcy ważne wědomostne nastawki wo wšěch móžnych prašenjach serbskeho prawopisa a serbskeje rěčnicy, porjedźejo tak naš tehdy hišće njedospołny prawopis a wudokonjejo a wučisćejo našu w prjedawšich stoléćach njepěsćenu a nakaženu rěč (hl. zapis na str. 60 sl. tutoho lětnika). Na najwyššim a njedosćěhnjenym skhodźenku pokazuje so nam jeho našu lubu serbšćinu porjedźaca a wutworjaca dźěławosć w jeho wudawku „Biblijskich Stawiznow“ a w přełožku „Noweho Zakonja“. Z jeho prócu je a wostanje tutón přełožk zakładny kamjeń a njezaprahnite žórło praweje, přikładneje serbšćiny, z kotrehož budźa wučeni Słowjenjo móc a rjanosć našeje maćeršćiny spóznawać pytać a z kotrehož njech naša studowaca młodźina stajnje a pilnje duch a wokřewjacu wučbu praweje serbšćiny sréba. Tak doby sebi naš Hórnik ze swojimi ważnymi zběrkami a hłu-

*) Tež podpjeraše Hórnik wustojnje dra. Pfula při wudaću jeho wulkeho „Serbskeho Słownika“.

bokimi wědomostnymi studijemi čestne městno mjez słowjanskimi rěčespytnikami wosebje a wučencami powšitkownje. Pódla pak njezaby wón praktiske potrěbnosće serbskeho a słowjanskeho wučeneho a wuknjaceho swěta: nimo wšelakich mjeńšich rozwučacych nastawkach wo serbskich należnosćach, kotrež we wšelakich tukrajnych a wukrajnych časopisach wuńdźechu, wuda wón l. 1863 dawno trěbnu „Čitanku“ (Mały wubjerk z narodneho a nowišeho pismowstwa h.-ł. Serbow) a 1884 hromadźe z W. Bogusławskim wubjernu „Historiju serbskeho naroda“. Z wosebitej lubosću a woporniwosću zajimowaše a staraše so wón wo serbsku studowacu abo z cyła wo našu wuknjacu młodźinu, naš dorostk, našu nadźiju. Serbscy studowacy mějachu we nim stajnje wótcowscy zmysleneho radźerja a woporniweho podpjerarja, a wulka je ličba tych, kotrychž je wón zahorił za našu swjatu wótčinsku wěc a dobył za dźěławosć na poli serbskeho pismowstwa. Młodźinje w katholskich wjesnych šulach pak je wón poskićił dwě najnuznišej serbskej knizy: 1) l. 1861 „Krótke stawizny nabožnistwa w starym a nowym zakonju“, na kotrychž město 30 lět pozdźišo (1891) stupichu w přikładnej a čistej serbšćinje spisane „Biblijske stawizny“, a 2) l. 1866 „Prěnja čitanka za serbske katholske wučernje w Hornjej Łužicy“, kotraž bu pozdźišo hišće dwójcy nakładowana. K tomu bě wón wot 1859 hač do 1894 z wučerjom serbšćiny při katholskim wučeŕskim seminaru w Budyšinje a je stajnje wulku zamóžnosć měł na młode wutroby jemu swěru přiwisowacych a jeho česćowacych serbskich wučomcow. Na khwilu wodźeše wón tež serbske hodźiny na Budyšskim gymnasiju w lětomaj 1859 a 1860 zastupujo swojeho přećela J. E. Smolerja, kiž běše tehdy do wukraja zapućował.

Runje tak wulke, haj njewuměrne zasłužby pak ma Michał Hórnik tež wo serbske powučowace a zabawjace pismowstwo, haj wón smě so z połnym prawom mjenować założeŕ serbskeho belletristiskeho časopisnistwa. W 1. čisle „Serbskich Nowin“ lěta 1858 wozjewi wón zahorite powołanje, zo by so skerje lěpje při Maćicy Serbskej założił „belletristiski abo basnjeŕski (w najšěršim zmysłu słowa) wotrjad“ a zo by so wot woneho noweho lěta k „Serbskim Nowinam“ přidawał „Měsačny Přidawk“ w nowym (analogiskim) prawopisu, „časopis, kiž by srjedź

Maćičneho (wědomostneho) Časopisa a ludowych (politiskich) Serbskich Nowin stejo aesthetisku zabawu poskićał". A woboje stupi hnydom do skutka: belletristiski wotrjad Maćicy Serbskeje bu załoženy a 23. januara hižo wuńdźe 1. čisło Měsačneho Přidawka, kiž wot toho časa dwě lěće porjadnje pod Hórnikowej wustojnej redakciju wukhadźeše. Tutón „Měsačny Přidawk" přeměni Hórnik w lěće 1860 do samostatneho belletristiskeho časopisa za zabawu a powučenje z mjenom „Łužičan", kiž so bjez přetorhnjenja wudawaše, hač so skónčnje z druhim podobnym wot młodych Serbow pódla njeho w lětach 1876—81 wudawanym časopisom „Lipa Serbska" zjednoći a do nětčišeje „Łužicy" přewobroći, kotraž pak so nic mjenje hač předkhadźacej „Přidawk" a „Łužičan" Hórnikowych zasadow dźerži, kiž su: rozšěrjenje porjedźeneho (analogiskeho) prawopisa mjez našim ludom, rozwiwanje serbskeho basnistwa a z cyła serbskeho rjaneho pismowstwa, zeznajomjenje druhich Słowjanow ze Serbami a jich narodnym žiwjenjom a nawopak, zbliženje wobeju hałozow łužisko-serbskeho splaha w pismowstwje, duchowne zjednoćenje serbskich towarstwow a zastupowanje jich wótčinskich zaměrow. Michał Hórnik sam pisaše kaž do „Přidawka" tak w spočatku też do „Łužičana" mnohe nastawki a wozjewješe we nim swoje prěnjotne pěsnje z młodych lět abo basniske přełožki z druhich słowjanskich rěčow. Naš Hórnik pokazowaše mjenujcy w młodych lětach nic snadny poetiski dar a basnješe w spočatku swojeje pismowskeje dźěławosće wšelake rjane pěsnje (přir. jich nadrobny zapis str. 58 sl. tutoho lětnika), doniž jeho druhe ważniše dźěła na poli serbskeho pismowstwa njenuzowachu, so basnistwu do cyła wotrjec. Tola je sebi wón čas žiwjenja dobry rozsud wobkhował wo aesthetiskej hódnosći basniskich wupłodow, kotrež so jemu k posudźenju, porjedźenju a wozjewjenju w časopisach wot njeho redigowanych poskićachu. Redakciju „Łužičana" wodźeše Hórnik prěnje štyri lěta sam, doniž ju kónc lěta 1863 do rukow wudawarja, J. E. Smolerja, njepołoži, dokelž měješe wjele dźěła ze zastupowanjom redaktora Časopisa M. S., wot Budyšina zdaleneho, a z redigowanjom noweho cyrkwinskeho časopisa „Katholskeho Pósła", kotryž wón dźiwajo na nabožinske potrěbnosće swojich katholskich krajanow z lětom 1863 załoži a w porjedźenym a analogiskemu

nimale runym prawopisu wudawać poča. Hdyž pak tu rěčimy wo Hórniku jako załožerju a redaktoru serbskich časopisow, njesměmy hižo dospołnosće dla zapomnić, zo wón w lětach 1860 (nimale cyłe lěto), 1867 a 1873 našeho J. E. Smolerja za čas jeho přebywanja we wukraju z redigowanjom a wudawanjom „Serbskich Nowin“ zastupowaše, zo wón w lěće 1881 fararjej G. Kubašej pomhaše naš časopis za serbskich ratarjow „Serbski Hospodaŕ“ załožić,*) a skónčnje zo prěnje tři lětniki delnjoserbskeje wot swojeho přećela A. Parczewskeho wudawaneje „Pratyje“ (1880—1882) redigowaše.

Z tym hižo přistupichmy k Hórnikowej dźěławosći, kotraž so wobrazuje w podpjeranju wšeho toho, štož so wužitne za našich lubych Serbow na poli pismowstwa a duchowneho wzdźěłanja pokazawaše: nimale wšě spisy a knihi, kotrež w poslednich 25 lětach Maćica Serbska za naš lud wuda, přeńdźechu přez jeho porjedźeŕsku a připrawjeŕsku ruku, a z wjetša wón tež korrekturu ćišćanych listnow na so wza; zo by serbskim spisaćelam lěpšu pismowsku rěč přiwučił, pisaše do „Łužičana“ a z dźěla tež hišće do „Łužicy“ powučowacu rubriku z napismom „rjedźeŕ a porjedźeŕ“ hajo a zahajejo we njej čistotu a nadobnosć našeje lubeje serbšćiny; našim nastawacym spisaćelam wón stajnje rad ze słowom a ze skutkom pomhaše, rad jich, hdyž so pola njeho naprašowachu, rozwučowaše, rad jim jich dźěła porjedźeše, a běchu-li něšto wažniše a ćišća hódne napisali, njemějachu-li pak srědkow jo nakłasć a wudać, wza wón sam, zo by jich k dalšemu dźěłu pohnuwał, jich spis do nakłada, woprujo z tym mnohi pjenjez. Husto pak Hórnik tež sam knihi, kotrež běchu po jeho přeswědčenju pak za naš lud pak za serbsku wzdźěłanosć nuzne, spisa a w samsnym nakładźe wuda. Tak zestaja wón po němskim podłožku ludowe powědańčko „Genovefa“, kotrež trójcy 1861, 1870 a 1884 z nakładom Maćicy Serbskeje wuńdźe, a k wosławjenju 400lětn. narodneho dnja pólskeho hwězdarja M. Kopernika spisa wón knižku „Porjedźene hwěsdarstwo a Michał Kopernik“, kotruž 1873 w samsnym nakładźe wuda. Dale wuńdźechu w jeho nakładźe po rjadu tele knihi a spisy: 1) Čitanka. Mały wubjerk atd., 1863.

*) Wón tež prěnje lěto město jeho zamołwiteho redaktora zastoješe a něšto lět jeho korrekturu wobstarowaše.

2) Psalmy, z hebrejšćiny přełožene wot Jana Larasa, 1872. — 3) Historija Serbskeho Naroda. Spisaštaj W. Bogusławski a M. Hórnik, 1884. — 4) Syntax der wendischen Sprache von Georg Liebsch, 1884. — 5) Mythiske bytosće łužiskich Serbow. Nap. Ad. Černý, I. zwjazk, 1893 — a k tomu 6) rjad mjeńšich wosebitych woćišćow z Časopisa M. S., kaž tři zběrki delnjoserbskich ludowych pěsni wot H. Jordana (1875), E. Muki (1877) a B. Markusa (1882), Kósykowa episka baseń „Přerada markgrofy Gera“ (1882), jeho samsna studija „Přitomnosć a minyłosć serbskeho słowjesa“ (1893). Nimo toho bu wot Hórnika samoho nakładowany wjetši dźěl wot njeho wosebiće za jeho katholskich krajanow spisanych abo z nowa wudatych staršich šulskich a nabožniskich knihow: 1) Mjeńſche ſpěwarſke knihi, 1878 — 2) Pobožny Spěwać, 1879 — 3) Pobožny Woſadnik, 1889 — 4) Biblijske stawizny, 1891 — 5) Jutrowne khěrluſche (trójcy) — 6) Pobožnoſcź na ſwjatym ſkhodźe (dwójcy) — 7) Pobožnoſcź kſchižowoho pućźa, 1874 — 8) Jězuſowa Winica, 1878. A tež při wudawanju „Noweho Zakonja“ je naš wótčinc nic jenož wjele časa a prócy, ale tež radny pjenjez woprował.

To wšo jasnje a zjawnje swědči za wysokosć Hórnikoweho stejnišća, za njepřesćěhnjenu nadobnosć jeho ducha. Wón, naš tak wustojny wučenc, přełožowaše powědańčka za lud, pisaše šulske knižki, wudawaše nabožne spisy, nakładowaše wšěmóžne trěbne knihi, haj woprowaše wjele swojich najlěpšich mocow swojemu z hłubinow wutroby lubowanemu ludej. „Nic prózdna zahorjenosć“, dźeše wón, „nic rjane rěče a zahorjene wołanje »*Ja sym Serb!*« nas njewumože, ale dźěławosć, skutki!“ To bě jeho hesło, po tym wón skutkowaše swoje cyłe žiwjenje.

A tuta jeho njesprócniwa dźěławosć, tuta jeho njepowalna wótčinska mysl, jeho hłuboka, ćicha lubosć swojeho serbskeho naroda we wšěch jeho stawach, jeho wysoka wzdźěłanosć a wulka wědomosć, jeho dobroćiwosć a šćedrosć, jeho stajna hotowosć pomhać a słužić, jeho krutosć přećiwo sebi a přećelniwosć a miłosć přećiwo druhim sčini jeho bjez toho, zo by sam za tom stał, po minjenju našeho J. E. Smolerja k powšitkownje připóznatym wodźerjom našeho serbskeho naroda. Wón bě po wšěch Serbach jenak znaty, wot wšitkich Serbow, evangelskich kaž katholskich,

delnjołužiskich kaž hornjołužiskich, jenak lubowany. Kóždy začuwaše so k njemu ćehnjeny. Wón běše cyły muž, cyły Serb, přikładny we swojim wašnju a skutkowanju za wšitkich a za wšě časy. Wón bě, kaž Adolf Černý w jeho žiwjenjopisu tak rjenje praji, „žiwy symbol jednoty wšěch Serbow — serbskeho luda ćichi genius“. A to wšo sčini jeho tež tak znateho a česćeneho pola druhich Słowjanow a samo pola Němcow. Bjez dwěla kóždy słowjanski wučenc abo pućowař, kiž do Budyšina přińdźe, khwataše skerje lěpje našeho Hórnika wopytać a kóždy dźěše wot njeho spokojeny, zahorjeny, za serbsku wěc a narodnosć dobyty, bjez toho zo bě jeho Hórnik ze słowami k tomu namołwjał. Jeho njewšědnu česćenosć mjez Słowjanami dopokazuje nam tež powšitkowne wobdźělenje wučeneho słowjanskeho swěta při jeho 60lětnym narodnym a 40lětnym spisaćelskim swjedźenju 1. sept. 1893 a powšitkowne jich sobuželenje při jeho nahłym minjenju 22. febr. 1894, kaž tež wosebje mnohe jeho žiwjenjopisy w najwšelašich słowjanskich časopisach a nowinach. Najważniši a najdospołniši jeho žiwjenjopis bu wot Adolfa Černeho, jeho česćowarja a přećela, spisany a w Jelínkowym „Slovanskim Sborniku“ 1887 čč. 1—11 wozjewjeny; wobšěrny serbski wućah z njeho poda při składnosći Hórnikowych 60. narodninow naša „Łužica“, l. 1893, čč. 8—11, a wobšěrne popularne wopisanje jeho žiwjenja a skutkowanja za naš serbski lud bu nam slubjene wot jenoho jeho młódšich česćowarjow.

Tuž njech je tu na kóncu hišće zestajany a přidaty po móžnosći dospołny přehlad žiwjenjopisow a ważnišich jubilejskich a posmjertnych wopominanjow našeho Michała Hórnika. 1) Serbske žiwjenjopisy podawaju so: wot Dučmana w „Pismowstwje katholskich Serbow“ a w poslednim čisle „Łužičana“ (č. 13, 1881); wot Černeho we „Łužicy“ 1893, 57 atd. Rjad posmjertnych spomnjenkow wozjewješe so we „Łužicy“ 1894: Michał Hórnik (E. Muka), 18; Dopisy a telegrammy, připósłane z přileżnosću smjerće M. Hórnika, 22, 31, 46; Wopomnjeću M. Hórnika (A. Černý), 25; Spomnjenka knjenje Romuałdy Baudouinoweje de Courtenay, 27; Spomnjenje prof. J. Baudouina de Courtenay, 29; Spomnjenje wo česć. knjezu M. Hórniku z lěta 1858 (Wilh. Bogusławski), 29; Česka spomnjenka na M. Hórnika (E. Jelínek), 30; Božemje Serb-

skeje Studowaceje Młodźiny (E. Herrmann), 31; Za Michałom Hórnikom (A. Černý), 33; Něšto słowow wopomnjeća na Michała Hórnika (K. Grot), 35; „Serbowka“ za Mich. Hórnikom (M. Andricki), 36; Spomnjenka towarša z młodych lět (M. Kokla), 36; Spomnjenka na Mich. Hórnika (J. Karásek), 43; Poslednje napominanje M. Hórnika młodym Serbam (Černý), 44; Wopomnjenka redaktora „Serbskeho Hospodarja“, 44; Naš ideal (M. Šewčik), 45; Dopomnjenka na M. Hórnika (J. Libš), 49; Posledni króć (M. Andricki), 50; Mój wučeř (J. R.), 57; Michał Hórnik a serbscy wučerjo (Symank), 91. Dale w „Serbskich Nowinach“ 1894, 74, 79; a w „Katholskim Pósle“ 1894, Michał Hórnik (J. Skala), 34, 45; Žarowanska pycha při marach Michała Hórnika (J. Skala), 46; Za Michałom Hórnikom (J. Skala), 50; Z Baćonja (J. Libš), 50; 1895, Lětna wopomnjenka (J. Libš), 29; Po 22. februaru (M. Andricki), 38. — 2) W druhich rěčach: a) čěske „Květy“ podachu jeho biografiju (z wobrazom) 1869, 46; „Světozor“ 1875 (z wobr.), 1891 str. 427 (wot A. Černeho; z wobrazom), pódla toho nastawkaj „Jubileum Michała Hórnika“ 1893, 502 (wot A. Č., z wobr. narodneje khěže) a „Památce Michala Hórnika“ 1894, 193 (wot toho sameho, z wobr.); „Zlatá Praha“ 1891, 419 (wot A. Č., z wobrazom; wospjet 1894) a nastawk „U Michala Hórnika“ (wot A. Č.), 1893, 514, 523; „Humoristické listy“ 1881 (wot J. Nerudy); „Slovanský Sborník“: Michał Hórnik. Kus historie lužické práce (wot A. Černeho, z wobrazom; tón samy zmjeńšeny wobraz bě pozdźišo woćišćany w protycy „Velký slovanský kalendář“, 1891, 49) w lětniku 1887, str. 19, 58, 119, 179, 222, 261, 320, 363, 419, 440, 486; „Národní Listy“ 1893 dźeń 1. septembra přinjesechu feuilleton „Michał Hórnik“ (wot A. Č.) a 1894, 3. měrca feuill. „Za Michalem Hórnikem“ (A. Č.); pódla toho wězo ma jeho žiwjenjopis „Naučný Slovník“. Nekrologi přinjesechu nimale wšě čěske časopisy, hl. Łužica 1894, Druzy wo Serbach; tam tež pytaj zapis wšěch druhorěčnych nekrologow. — b) Wot pólskich biografijow mjenujemy žiwjenjoběh w časopisach „Kłosy“ 1881 (z wobr.), „Tygodnik illustrowany“ 1881 (z wobrazom Hórnika a Smolerja), „Wisła“ 1894, 207 (wot A. Černeho), „Świat“ (spomnjenka: Pamięci Michała Hórnika, wot A. Černeho, z wobr.), 1894, 187,

dale w protycy „Gwiazda“ (Pětrohród) 1892, 60 (z wobr., sobu ze Smolerjom) a w „Encyklopaedyi powszechnéj“. — c) Wot ruskich stej ważnej: Михаилъ Горникъ (Sławjanskoje obozrěnije, tež we woseb. woćišću) a Двѣ потери славянской науки: Ф. Рачкій и М. Горникъ (Russkij filologičeskij věstnik, tež wosebje), wobě wot prof. Konst. Grota. — d) Wot němskich znajemy: Haan, Sächsisches Schriftsteller-Lexikon, 1875 a Jos. Kürschner, Litteratur-Kalender, 1892 pod mjenom Michael Hornig (Hórnik).

Dr. Ernst Muka.

Přinoški sobustawow M. S. 1895.

W běhu lěta 1895 zapłaćichu přinošk tute sobustawy:

Na l. 1896: kk. spisowaŕ Stefan Ramułt z Lwowa; měšćanski wučeŕ Jan Keŕk z Rochlicy; dr. Ernst Muka z Freiberga; direktor J. A. Pohonč z Lipska.

Na l. 1895: kk. dr. med. z Bötticher z Budyšina; faraŕ kanonik Herrmann z Wotrowa; duchowny Domaška w Oseku; zastojnik Ernst Lohe z Barlinja; faraŕ kanonik Skala z Budyšina; spisowaŕ dr. J. Pilk z Drježdźan; kanonik schol. J. Łusčanski z Budyšina; prof. Morfill z Oxforda; faraŕ A. Šołta z Parcowa; theolog H. Francke. w Fairfield w Jendźelskej; spisowaŕ Stefan Ramułt; rěčnik dr. iur. Ryba z Hradca Kraloweje; kapłan J. Kral z Drježdźan; kantor em. K. A. Kocor z Ketlic; faraŕ Jan Renč z Ketlic; faraŕ Matejk z Hućiny; faraŕ lic. theol. Imiš z Hodźija; referendar M. Imiš z Budyšina; kubleŕ Wrobl z Lětonja; faraŕ Jakub z Njeswačidła; diakonus Křižan z Hodźija; Jakub Žur ze serbskeho seminara w Prazy; kubleŕ Smoła ze Spytec; diakonus Domaška z Ketlic; prof. Basil Kopytczak z Tarnopola; prof. Baudouin de Courtenay z Krakowa; měšć. wučeŕ Jan Keŕk; stud. theol. J. Wingeŕ w Prazy; kubleŕ Jan Młyńk z Ćemjeŕc; hłowny wučeŕ em. J. Nyčka ze Charlottenburga; kapłan Jawork z Njebjelčic; prof. Mich. Kryžanovski z Pětrohroda; chemik dr. Am. Vozárik z Au a. d. Sieg; faraŕ Kubaš z Njebjelčic; pismikownik Lapstich z Wojerec; dr. Ernst Muka; prof. Feodor Ržiga z Nižnjeho Nowohroda; prof. Jan Mójn z Eislebena; dr. med. Pětrjanc z Malešec; kubleŕ Jakub Cyž ze Stróžišća; wučeŕ Schütza z Rachlowa; faraŕ Gólč z Rakec; faraŕ Mrózak z Hrodźišća; direktor J. A. Pohonč; wučeŕka Mina Kramattova z Prahi; zeński načalnik Alex. Petrów z Nowopokrowska; faraŕ em. Rejda z Mužakowa; faraŕ Matejk z Barta; prof. Frant. Tajrych z Jindřichoweho Hradca; faraŕ Wjacka z Hornjeho Wujezda; dr. Jurij Sauerwein z Bantelna; prof. Age Benedictsen

z Hörsholma w Danskej; J. G. Budař z Dźěžnikec; Matej Jurk z Brězowki p. Slepoho; tach. wučeř Wjerab z Budyšina.

Na l. 1894: kk. superintendent dr. K. Kalich z Oseča; sem. wyšši wuč. Fiedleř z Budyšina; spěw. towařstwo „Jednota" w Khróśćicach; kan. schol. J. Łusčanski; překupc M. Mjeřwa z Budyšina; wučeř Kral ze Sokolnicy; rěčnik dr. iur. Ryba; wučeř Pjech ze Židowa; redaktor Marko Smoleř z Budyšina; kantor H. Jordan z Popojc; kantor Kocor z Hodźija; kapłan Jak. Bart z Drježdźan; referendar dr. iur. Herrmann z Lubija; kapłan J. Kral; farař Kubica z Bukec; diakonatski zastupnik Zahrjeńk w Budyšinje; kantor em. Bartko w Budyšinje; farski administrator Jurij Libš z Baćonja; farař em. Domaška w Nowosalcu; rěčnik dr. iur. Jedlička ze Zbirowa; prof. J. Mójn; dr. med. Pětrjanc; wučeř Schütza; direktor J. A. Pohonč; farař Matejk z Barta; dr. Jurij Sauerwein.

Na l. 1893: kk. superint. dr. Kalich; prof. J. Stranský z Hradca Kraloweje; redaktor Marko Smoleř; kapłan Jakub Bart; rěčnik Alfons Parczewski z Kališa; far. adm. Jur. Libš; prof. J. Mójn; dr. med. Pětrjanc; kantor Šewčik z Ralbic; wučeř Schütza; direktor J. A. Pohonč; dr. Jurij Sauerwein.

Na l. 1892: kk. kantor Smoła z Budestec; prof. Ad. Černý z Hradca Kraloweje; prof. Konvalinka z Hradca Kraloweje; redaktor Marko Smoleř; kapłan Jak. Bart; dr. med. Pětrjanc; kantor Šewčik; wučeř Schütza; kantor Šołta z Radworja; dr. Jur. Sauerwein.

Na l. 1891: kk. kantor Smoła; redaktor Marko Smoleř; dr. med. Pětrjanc; wučeř Schütza; kantor Šołta.

Na l. 1890—1886 kn. farař Běrnik z Klukša a na l. 1888 a 1887 kn. měšćanski wučeř Adolf Sommer z Budyšina.

Dary za dom M. S.

Dale su wot 1. měrca 1895 hač do 31. decembra 1895 darili w hriwnach: kk. kanonik dr. Krásl z Prahi 3,16; přez dra. Muku knjez prof. a knjeni professorowa Baudouin de Courtenay z Krakowa 3,16; prof. Frant. Tajrych z Jindřichoweho Hradca 1,63; prof. kollegium wyšš. realki w Písku 1,78; na kwasu k. redakt. Marka Smolerja z knježnu Mariju Skopec w Njeswačidle 40; z Bukojny: gmejn. předstoj. Falka 3, kublerjo Mička 3, Linak 3, Dołhi (Langa) 3, Wjezař 3, Sykora 1, kołodźej Wjezař 1, zahrodnik Wjezař 1; stud. theol. Ota Wićaz z Khwaćic z rozpředatych wótčinskich papjerkow 3,25; přez stud. theol. W. Noweho knjeni Louisa Herokowa w Barlinju 3; přez redakciju „Dziennika Poznańskiego" 12,88; Jurij Dressler w Brězyncy 1,50; kantor Jordan z Popojc 10; přez k. přek. E. Barta z Brězynki na Škodźic křćiznach w Dubrawje 4; serbske towařstwo „Jednota" w Drježdźanach 30; serbske towařstwo za Khwaćicy a wokolnosć 5,90; přez k. dra. Celichowskeho 7,25;

stud. Wartenberg w Tübingach 5; přez stud. theol. M. Andrickeho: někotři „čorni“ přećeljo 2 zł. 30 kr., „u Jonáka“ w Brnje 1 zł. 40 kr., při wšelakich składnosćach 6 zł. 30 kr., kk. M. M. z Č. H. a wučeř H. z B. po 30 kr., Michał Knježk, kwětkowy fabrikant w Prazy 3 zł., V. Brandeis 1 zł., knježna Božena Štorková, wučeřka w Prazy 2 zł., knježnje Mánja a Nessa Roubínkec w Prazy po 5 zł., do hromady 26 zł. 60 kr. = 44,93 hr.; přez knjeza rěčnika Alf. Parczewskeho tući knježa z Kališa w rublach: B. Szczepankiewicz 5, W. Młynarski 1, Jos. Horký 1, Kaz. Rokossowski 1, N. N. 1. J. Biernacki 1, Ludwig Mamroth 2, Gr. Jastrębski 1, A. Bryndza 1, A. Zgleczewski 1, J. B. a T. K. a W. a K. R. 0,40, S. a T. 0,10, Jar. 0,10, K. Billewicz 1, S. Bulewski 1, A. Krasnodębski 1, F. Prusinowski 0,50, a dale prałat Kobyliński w Błaszkach 10 (slubiwši tež kóžde přichodne lěto po 6 r. darić) a S. Sunderland w Siedlcach 3, do hrom. 32,10 rubl. = 69,87 hr.; přez k. měšćana Jana Greszka we Waršawje, rodźeneho Serba z Delnjeje Łužicy, tući knježa z Waršawy w rublach: Jan Greszko 1, prof. L. 1, prof. W. 1, prof. Sz. 1, adwokat Ad. Peplowski 2, Stankiewicz 1, dr. Baranowski 2, K. Z. 1, K. L. 1, H. M. 3, Mrozowski 3, dr. Gedrocz 1, Temler 1, K. Temler 3, G. P. 3, L. K. 5, Sbz. 10, dr. P. 1, K. Szlenker 15, dr. Kosinski 3, G. 0,50, L. M. 2, A. 0,50, Kłyszewski 0,50, S. Bergsohn 2, M. Bergsohn 2, H. 1, redakcija Przeglądu Katolickiego 1, R. L. 1, dr. B. 1, M. 2, N. N. 2,50, hromadźe 75 rublow = 164,25 hr.; přez prof. Ad. Černeho w šěsnakach: z Jindřichoweho Hradca knježa a knjenje prof. Fr. X. Procházka 2,10, zapósłanc dr. J. Slavík 10, Viktorija Kubešová 5, sudnik A. Schulz 1, lěsniski zličbowař J. Uzel 1, piwarc P. Růžička 1, prof. V. Škaloud 1, prof. R. Solpera 1, měšćanosta dr. Naxera 1, Braith 1, F. Ptáčník 1, dr. Jiřikovský 1, Matylda Braithová 1, geometer F. Černoch 1, J. V. Houra 0,50, Bednář 0,50, Marketka 0,40, njemjenowany 0,50, z Kraloweje Hradca: měšćanosta dr. F. Ulrich 5, rěčnik dr. J. Ryba 10, direktor požćowařskeho wustawa J. Vávra 5, dr. Hugo Geduldiger 2, dr. K. Fultner 2, wučerjej paedagogia S. Dobš 0,50 a J. Oehm 0,50, knihikupc N. N. 2, zastojnikaj piwarnje Arelt 0,50 a J. Udalrik 1, piwarc J. Znojemský 1, dr. theol. G. Domabyl 1, dr. theol. J. Mrštík 0,60, direktor paedagogia W. Lešetický 1,50, professorowje paedagogia P. J. Veverka 1, Em. Miřiovský 1, J. Panýrek 1, J. Letošník 2, E. Beránek 1, direktor měšćanskeje šule J. Kulíř 1, P. B. Kubát 0,50, wučerjo A. Šeda, R. Růžička, J. Divecký, J. David a wučeřcy Tichá a Šímová po 0,50, wučeř měšćanskeje šule B. Ryba 1, direktor hólčeje šule F. Vachek 0,50, professorowje gymnasia dr. Jindřich Vančura 2, J. Stránský 1, dr. L. Brtnicky 1, K. Kučera 1, V. Budecius 1, E. Procházka 1, F. Fischer 1, J. Svoboda 1, V. Klimeš 1, J. Ziegler 1,

P. V. Frühbauer 1, prof. J. Kuba 0,50, z Prahi: zapósłanc prof. dr. J. Kaizl 2, hromadźe 92 šěsnakow = 156 hr.; dale přez Ad. Černeho: z Waršawy knjez prof. W. A. Francew (tež wot druhich swojich kk. kollegow) 10 rublow a z Kraloweje Hradca w šěsnakach knježa a knjenje: blidař F. Knepr 1, žiwnosćeřski inspektor Metelka 1, direktor em. J. Klumpar 1, prof. B. Konvalinka 1, fabrikant J. Červený 1, St. Červený 1, Rudolfa Červená 1, M. Znojemská 1, lěkař dr. Klumpar, prof. V. Uzel, Malijovský, rěčnik dr. Zimmer, prof. realneje šule Vančura, rěčnik Kuttelwascher, prof. J. Kalivoda, lěkař dr. Morávek a njemjenowany po 0,50, Millim a prof. F. Tondl po 0,40, prof. J. Vocásek, Toníček, prof. J. Liška, prof. Zdráhal po 0,30, njemjenowanaj po 0,20, hromadźe 10 rublow a 15 šěsnakow = 47 hriw.; přez redakciju „Łužicy“ k. Vojt. Bílý z někotrymi druhimi čěskimi bohosłowcami katholskeho seminara w Litoměřicach 5 zł. = 8,39 hr.; kubleř Ackermann w Poršicach 2, na kwasu k. kublerja Mikele z knježnu Židec w Khasowje 13,50; přez kn. far. Handrika Towařstwo Serbskich Burow w Slepom 50; kk. wjeřch Anatol Gagarin z Odessy 17,52; far. kan. Jakub Herrmann z Wotrowa **100**; překupc Schmidt w Drježdźanach 1; rěčnik A. Parczewski 2,10; dr. A. J. Vozárik 5; prof. J. Mójn z Eislebena 8; přez dra. E. Muku **1088** hriwnow 50 np. ze strony přećelstwa (St. P. S. B. O.); V. Č. 1; přez stud. th. M. A. z Khwaćic 3,10; přez Budyšske knježny na skhadźowancy w Huscy 20,70; přez Ad. Černeho 79 šěsn. 20 kr. = 133,45 hr. a to: a) zběrka knježny Míny Kramattec a k. L. Kramatty: po 10 šěsn. darichu „koncertisté“ w Slaviji a „hosćo pola Flekow“, 5 šěsn. „sl. Sp.“, 2 šěsn. 50 kr. „blido w Měšćanskej Bjesadźe“, po 2 šěsn. knježna wučeřka Mína Kramattec a knjeni prof. Marja Reitmayerova, po 1 šěsn. knjenje a knježa: wuč. Karolina Rezáčec, Fr. Zeyerova, mandźelska architekta, Běla Novákec a Hilža Rehákec, Theresia Korbec, wučerjo J. Lukeš, L. Kramatta, Ant. Jandl, direktor J. W. Poklop, katechet P. Jan Flum, zastojnik Wjacsław Ruttner, překupc Josef Stránský, zličbowař A. B. Černý, wulkokupc Jurij Čižek, Jan Ev. Deport, Vojta Slukov a J. Seifert, hrajerjej Narodneho Dźiwadła, Fr. Mareš, Franzl, Fr. Císařovský, katechet P. Hubert Duda, po 50 kr. Jóža Sluněčko, Eman a xyz — wšitcy w Prazy; dale Růžena Procházkec w Tišnjowje na Morawje, Vincenc Nechvíle, direktor měšćanskeje šule w Karlínje a P. Frant. Kudrna, kapłan w Zlonicach po 1 šěsn.; b) kk. bohosłowcy w Kraloweje Hradcu 12 šěsn. 20 kr.; c) z „Narodních Listow“ (wotpołdnjowe čo. 194) 10 šěsn.; dale čisty wunošk z kermušneho rejwanskeho „wěnčka“ akademikow w Nowym Bydžowje (dźeń 12. aug.) 75 šěsn. 36 kr. = 126,98 hr.; kubleř Jakub Cyž ze Stróžišća 5; M. Jurk 1; Hodźijski serbski seminar 20; J. M. 0,10; na kwasu kublerja Skopa w Křiwej Boršći

20,75; cand. jur. et cam. Vollhering z Budyšina 1; referendar A. Pjelc z Budyšina 1; Serbja w „Liščej Jamje“ w Budyšinje 1,60; J. M. 10; far. Lejnik w Klětnom 20; wučeř Šołta z Lipin 1; A. P. 0,76; kantor Karl Wjenka w Róženće (II. přinošk na 100 hr.) 15 hr.; přez kn. bohosłowca Tomáša Ballona w Brnje „Bohoslovci čeští v Brně lužickým bratřím na Matičný dům“ 45 zł. = 76,48; přez kn. Wł. Chosłowskiego z Krotošina: ks. Adamowski z Mokronoša 3 a Nep. Modlibowski wottam 3; J. Modlibowski z Kromolic 3 a A. Krzycki wottam 1,50; Czesław Robiński z Krotoszyna 3 a Wł. Chosłowski wottam 1,50 = hromadźe 15 hriwnow; prof. Bas. Kopytczak z Tarnopola 0,52; zbytk stipendia Kraszewskeho 25; wučeř A. Sommer z Budyšina (VII. přinošk na 100 hr.) 10; knjeni A. R. z Drježdźan (VII. přinošk na 100 hr.) 3; Pětrik z Wochoz 0,50; redaktor ks. Stojałowski z Ćěšina 1,65; H. D. z Popowa 6; Šewc z Delnjeje Wólšiny 3; Kóńcan z Rowneho 1; zeński načalnik Alexander Petrów w Nowopokrowsku 4,38; zeński načalnik Alex. Petrów z Nowopokrowska k wopomnjeću swojeju staršeju Alexandra a Hany a dźěsći Mječisława a Bolesława wot 100 rs. I. połojcu 50 rs. = 109,50 hr.; rěčnik Bolesław Przyłęcki z Radomja ze 7 kollegami hrom. 20 rs. = 43,80; dr. Ernst Muka z Freiberga (jako dopjelnjenku na 100 hr.) 30; wučeř A. Sommer z Budyšina (VIII. přinošk na 100 hr.) 9,60; knjeni A. R. z Drježdźan (VIII. přinošk na 100 hr.) 3; Jeho Jasnosć wjeřch Adam Sapieha z Lwowa **2000** hr.; wunošk wotkazaneho štwórteho dźěla ze zawostajenstwa njeboh kan. schol. Michała Hórnika **1119** hr. 28 np.; z wotkazanja kn. J. B. „łužiskeho Serba“ **500** hr.; sobustawy předsydstwa a wubjerka M. S. jako dar k „Božemu dźěsću“: kan. schol. J. Łusčanski 100, farař lic. theol. H. Imiš 100, farař Jurij Jakub 100, farař kan. J. Skala 100, překupc M. Mjeřwa 100, farař dr. M. Renč 100, redaktor Marko Smoleř 100; tach. vikar a kat. Nowak z Budyšina 15 (na l. 1895); wučeř A. Sommer (IX. přinošk) 5,76.

W Budyšinje, 31. dec. 1895. M. Mjeřwa, pokł. M. S.

Zličbowanje M. S. w 48. lěće (1894).

A. Dokhody.

I. Zbytk w pokładnicy.

Z lěta 1893 . . hriwnow 31. 03.

II. Domoj wzate kapitale.

Vacat.

III. Dań z pjenjez.

Z knižkow č. 54600 . .	106. —
Ze statneje papjery wot rěčnika Jakuba . .	10. 50.
Z 500 hr. M. Łahody na domje M. S. . . .	20. —
Z legata 1000 hr. dr. Tyburowskeho na domje M. S.	40. —
	176. 50.

IV. Přinoški sobustawow.

Wot 57 sobustawow .	228. —

V. Předpłaćenje sobustawow.

Do prědka je so zapłaćiło .	44. —

VI. Dopłaćenja sobustawow.

Winojtych přinoškow je so dopłaćiło z cyła . . .	228. —

VII. Z předawanja knihow.

Z cyła (z protyku) . .	1919. 86.

VIII. Dobrowólne dary.

Faraf Halabala z Rajhrada z 2 kupon. . . .	2. 80.
Alex. Petrów, zbytk z přinoška	— 23.
Latus	3. 03.
Transport	3. 03.
Dr. iur. Havliček, zbytk z přinoška . . .	— 87.
Stef. Ramułt, zbytk z přinoška	— 64.
prof. Morfill, zbytk z přinoška	— 03.
Z rozpředaća někotrych Wjelanowych knihow .	5. —
	9. 57.

Wospjetowanje.

Staw I.	31. 03.
„ III.	176. 50.
„ IV.	228. —
„ V.	44. —
„ VI.	228. —
„ VII.	1919. 86.
„ VIII.	9. 57.
Do hromady	2636. 96.

B. Wudawki.

I. Zapłaćenje łońšeho wułožka.

Vacat.

II. Wupožčene pjenjezy.

Do knižkow č. 54600 .	500. —

III. Čestne myto.

Vacat.

IV. Ćišć knihow.

Časopis č. 87 (450 ex.) .	256. —
„ č. 88 (600 ex.)	213. 84.
„ č. 89 (450 ex.) .	206. —.
	675. 84.

V. Wudawki za protyku.

Ćišć (6000 ex.) . .	252. —
Papjera	184. 80.
Wobrazy	95. 50.
Wjazanje	92. 40.
Spisanje kalendaria .	12. —
	636. 70.

VI. Wjazanje knihow.

Časopis č. 88, broš. 440 ex.	22. 20.
„ č. 89, „ 450 ex.	15. 75.
Spěwna radosć, wjaz. 350 ex.	45. —
Spěwna radosć, broš. 150 ex.	9. —
Nowe trójniki, broš. 460 ex.	55. 20.
Bibliske staw., wjaz. 1000 ex.	250. —
Prěnja čitanka, wjaz. 700 ex.	95. —
Třeća zběrka serbsk. pěsni, 138 ex.	6. 90.
Latus	499. 05.

Za knihownju:

Transport	499. 05.
Tři lětniki „Serbskich Nowin“, 1891—93 . .	4. 80.
Tři lětniki „Kath. Pósła“, 1890—92 . . .	— 90.
Pjeć lětnikow „Serbsk. Hospodarja“, 1886—90 .	— 90.
Dwě Kocorowej opereće a 1 knihu	2. 90.
	508. 55.

VII. Wšelčizny.

Inseraty pola Smolerja .	3. 60.
Inseraty pola Monsy .	12. 38.
Wotnajeće za knihownju .	90. —
Zawěsćenje . . .	17. 60.
Dokhodny dawk . .	6. 10.
Hamtski sud za připisanje	9. 10.
Ćišć Maćičnych prostwow atd.	38. —
Ćišć titulow čitanki a dypkow p. Smolerja . .	22. —
Za přeměnjenje wulosowaneje saksk. statn. papjery čo. 60943	7. 25.
Rühl za rozesłanje knihow	43. 20.
Jenč za wšelake wudawki	11. 65.
Porto pola pokładnika .	3. 99.
Dwě palmowej hałozy ze sklemi . . .	50. —
	314. 87.

Wospjetowanje.

Staw	II.	500. —
„	IV.	675. 84.
„	V.	636. 70.
„	VI.	508. 55.
„	VII.	314. 87.
	Do hromady	2635. 96.

Přirunanje.

Wšitke dokhody . .	2636. 96.
Wšitke wudawki . .	2635. 96.
Zbytk	1. —

Zamóženje knižneje pokładnicy.

W lutowarni na č. 54600 .	2953. 50.
Na starym Maćičnym domje	1500. —
Awstriska statna papjera č. 384706 k. Halabale .	170. —
Sakska statna papjera č. 129303 k. rěč. Jakuba	309. —
Zbytk p. pokładnika .	1. —
Z cyła	4933. 50.

W Budyšinje, 12. hapr. 1895.

M. Mjeřwa.

Serbski Maćičny dom.

Česćenym sobustawam a přećelam M. S.!

Njeboh schol. Michał Hórnik skónči swoju druhu rozprawu wo serbskim Maćičnym domje w Časopisu M. S., l. 1888, str. 72 ze słowami: Daj Bóh, zo by ze skutkownej pomocu Serbow a jich přećelow nowy dostojny serbski Maćičny dom so natwarił. Doniž pak wjetši kapital njenahromadźimy, njemóžemy wo twarskich naćiskach powědać. Tola skerje a — lěpje!

Tuto naležne žadanje našeho njezapomniteho wótčinca a předsydy M. S. pak bohužel mało wotewrjenych wušow a wutrobow namaka. Skónčnje bu, kaž je znate, jutry 1893 na hłownej zhromadźiznje M. S. k podpjeranju jeje předsydstwa a k mócnišemu spěchowanju nowotwarby wosebity twarski wubjerk postajeny, kotryž, zo by mjez druhim k horliwšemu składowanju dobrowólnych darow pohnuwał, l. 1894 wobšěrnu Maćičnu próstwu wupósła rozestajejo swojim krajanam nadrobno tutu našu powšitkownje serbsku a najnuznišu naležnosć.

Na tule próstwu přibywachu ze wšelakich stron našeho luda a jeho přećelow mjeńše a tež wjetše dary, ale wone njedosahaju hišće dołho, zo móhli my z dobrej nadźiju na spokojacy wuspěch k wuwjedźenju nowotwarby přistupić. Přetož hdy bychmy hižo nětko twarić započeli, njebychmy najskerje z cyła z našim domom wobstali, wěsće pak njebychmy dospěli naš hłowny wotpohlad, zo ma nowy serbski dom našej Maćicy Serbskej wosebje tež kóžde lěto wjetše srědki poskićeć k spomožnemu skutkowanju za duchownu wzdźěłanosć našeho ludu a za zdźerženje jeho maćerneje

rěče a jeho dobrych wótcowskich počinkow. Tuž smy nuzowani k tutej wospjetnej próstwje wo nahladniše dobrowólne dary,*) z kotrejž so wosebje na sobustawow našeje Maćicy a na jich zamožitšich znatych a přećelow dowěrliwje wobroćamy.

Dźiwajo na to, zo so pola Čechow a tež druhdźe wšitke wjetše narodnostne prócowanja a předewzaća na spodźiwnje spěšne wašnje do skutka stajeju wot tak mjenowanych *zakladatelow* abo zakładnikow (założerjow) a *dobrodźiejow* abo dobroćerjow, smy tež my při našej Maćicy Serbskej w napohladźe na wotmysleny nowotwar założili stawaj **zakładnikow** a **dobroćerjow** serbskeho Maćičneho doma. Štóž mjenujcy na raz abo w běhu wěstych lět z najmjeńša 100 hr. (zł., rs.) dari, stupi z tym do rjada „zakładnikow serbskeho Maćičneho doma“, a štóž na raz abo w běhu wěstych lět z najmjeńša 1000 hr. (zł., rs.) dari, stanje so z tym z „dobroćerjom serbskeho doma a Maćicy Serbskeje“. Zakładnicy a dobroćerjo zapisaju so do wosebitych pomjatnych knihow, a dobroćerjo stanu so z dobom z čestnymi sobustawami M. S.; jich mjena so kóžde lěto zjawnje wopominaju na hłownej zhromadźiznje Maćicy Serbskeje. — Tež zběrarjo dobrowólnych darow, kotřiž z najmjeńša 300 hr. (zł., rs.) za dom nahromadźa, dobudu sebi z tym dostojnstwo zakładnikow.

Tu skića so potajkim sobustawam M. S. a jeje přećelam składnosć, sebi na nadobne wašnje trajacy čestny pomnik w stawiznach našeho serbskeho naroda stajić. Za dobry přikład pak smy my sobustawy předsydstwa a wubjerka M. S. při posedźenju 12. dec. t. l. z wjetšeho dźěla hižo kóždy 100 hr. jako dar k Božemu dźěsću za naš nowy serbski dom składowali a ći druzy to hišće bórzy sčinja.

Z cyła mamy za přisłušne a zdobne, zo při tutej składnosći tu raz přehladnje zapišemy wšě dary a składki wot 100 a wjacy hriwnow, kotrež su so nam dotal za naš dom dostałe. Darili su: a) *jednotliwe wosoby:* Jeho Jasnosć wjeřch Adam Sapieha

*) Tola budźa nam tež dale wšě a najmjeńše dary za dom lubje witane, a prosymy našich lubych Serbow a přećelow M. S. najnależnišo, zo bychu chcyli při wšěch składnosćach (při kwasach, křćiznach, kermušach, koncertach, dźiwadłach a kajkichžkuli druhich zabawach a swjedźenjach) na naš serbski dom spominać, a našich kk. dowěrnikow, zo bychu přeco pilnje dalše dary zběrali.

z Lwowa **2000** hr. — Farař *can.* Jakub Herrmann z Wotrowa **1100** hr. (płaći wot 1885 kóžde lěto 100 hr.) — St. P. S. B. O. přez dra. E. Muku **1088** hr. 50 np. — Justicny radźićel Mósak Kłosopólski, rěčnik z Lubija 600 hr. — † Farař J. E. Wjelan ze Slepoho 270 hr. — J. O. hrabina Czartoryskich Działyńska z Pariža ze synowcami Ad. a Wit. Czartoryskim a J. Grudzińskim 260 hr. — Kubleř Broda z Dźenikec 200 hr. — Rěčnik Alfons Parczewski z Kališa 122 hr. 32 np. — Kubleř Jan Skop sen. z Křiweje Boršće 110 hr. — Knjez Alexander Petrów z Nowopokrowska 50 rs. (= 109 hr. 50 np.) jako prěnju połojcu zakładneho přinoška (k wopomnjeću swojeju njeb. staršeju a dźěsći). — Kanonik *schol.* J. Łusčanski 100 hr. — Farař lic. theol. H. Imiš 100 hr. — Farař Jurij Jakub 100 hr. — Wyšši gymn. wučeř dr. ph. Ernst Muka 100 hr. — Farař *can.* J. Skala 100 hr. — Wyšši sem. wučeř K. A. Fiedleř 100 hr. — Překupc M. Mjeřwa 100 hr. — Farař dr. ph. M. Renč 100 hr. — Redaktor Marko Smoleř 100 hr. — Farař lic. theol. Jan Renč z Ketlic 100 hr. — Wićežny kubleř Jan Smoła, sejmski zapósłanc ze Spytec 100 hr. — Kubleř Jan Młyńk z Ćemjeřc 100 hr. — Kubleř Ćemjera z Kołwazy 100 hr. — Kk. Alfons a Hugo Porák, wobsedźerjej Towarnje w Hajnicach 100 hr. — b) *města, wsy, towařstwa*)* atd.: Město Rudnica 169 hr. — Khrósćicy 121 hr. — Kumšicy 103 hr. 60 np. — „Serbowka“, towařstwo serbskich studentow w Prazy 473 hr. 48 np. — „Sorabija“, towařstwo serbskich studentow w Lipsku 108 hr. 50 np. — Serbske spěwanske swjedźenje (čiste wunoški) z l. 1886, 1890, 1895 449 hr. 12 np. — K tomu su za dom: a) *wotkazali**) abo zawostajili:* Dr. Ernst Muka z Freiberga, wustajeny fonds **5000** hr. — Kanonik *schol.* Mich. Hórnik z Budyšina, wotkazanje **1119** hr. 28 np. — J. B., „łužiski Serb“, wotkazanje 500 hr. — Kubleř M. Łahoda z Bozankec, wotkazanje 500 hr. — Rěčnik Ernst Mütterlein z Budyšina, ze zawostajenstwa 500 hr. — Professor dr. Boh. Pful z Njeswačidła, ze zawostajenstwa 106 hr. — b) *nazběrali* abo

*) Runje kaž jednotliwe wosoby móža sebi wězo tež města, wsy, wustawy, towařstwa a wšě podobne zjednoćenstwa dostojnosći zakładnikow a dobroćerjow serbskeho Maćičneho doma dobyć.

**) Při wotkazanjach so naši Serbja hišće jara rědko na naš serbski dom a na potrěbnosće Maćicy Serbskeje dopominaju.

nawdali: Professor Adolf Černý z Kraloweje Hradca 391 hr. 87 np. — Stud. theol. Jakub Šewčik z towaršemi a přećelemi z listkami „Dar wótčinskeje lubosće za serbski dom“ 287 hr. 25 np. — Měšćan Jan Greško we Waršawje, rodź. delnjołužiski Serb 164 hr. 25 np. — Zjednoćenstwo studentow w Nowym Bydžowje (wunošk kermušneho wěnčka) 126 hr. 98 np. — Serbska studowaca młodźina při skhadźowankach z koncertow atd. 124 hr. — Rěčn. Alf. Parczewski z Kališa (nimo mnohich druhich dobrych skutkow za M. S.) 118 hr. 67 np. — Woprawdźity statny radźićeř Wyl. Bogusławski z Pětrohroda (nimo mnohich druhich dobrych skutkow za M. S.) 102 hr. 50 np. — Kwasarjo na Smolic kwasu w Spytecach 100 hr. 74 np. — Lipsčanske serbske blido 100 hr. — K dospěću rjada *zakładnikow* składuja wot l. 1894 po wěstych podźělach: Měšć. wučeř Adolf Sommer z Budyšina (hač dotal 42 hr. 49 np.). — Knjeni A. R. z Drježdźan (dotal 24 hr.). — Wučeř K. Wjenka z Róžanta (čas žiwjenja lětnje po 15 hr., dotal 30 hr.). — Tach. vikar a katechet Nowak z Budyšina (čas žiwjenja lětnje po 15 hr., dotal 30 hr.). — Farski administrator Michał Šewčik z Lubija (po dźělbach wot 15 hr., dotal 15 hr.). — Prałat Kobyliński w Błaszkach (po 6 hr.). — Přilubili su *zakładne* přinoški: Archidiak. J. Dobrucki z Wojerec (přez dra. Muku na čas žiwjenja lětnje po 15 hr.). — Knjeni dwórska fotogr. Höffertowa z Drježdźan (přez Bartka na raz 100 hr.). — Kapłan Jawork z Njebjelčic (přez dra. Muku lětnje po 15 hr.). — Hamtski sudnik Leidler ze Šěrachowa (přez dra. Muku na raz wěstu summu). — Knježna Ludwika Radziejewska z Bytomja (přez Parczewskeho na raz 100 hr.).

Tak dźě je so Bohu dźak wot l. 1882 hač dotal přez 25000 hr. darow nahromadźiło, z kotrymiž je so nimale wšón hypothekarny dołh, kiž hišće na ležownosći, l. 1873 za 60000 hr. kupjenej, tón čas pak na 75000 hr. winojtej, ležeše, wotpłaćił abo so w najbližšim času skónčnje wotpłaći.

Tuž trjebamy nětko najnuznišo wěsty wjetši kapital, zo móhli z połnej nadźiju na dobry wuspěch přistupić k wotmyslenej nowotwarbje, kotraž je na 275000 hr. wobličena. A twarić dyrbimy započeć skerje a lěpje. Přetož čim dlěje čakamy, ćim wjacy naša Maćica Serbska a naše cyłe Serbowstwo škoduje. Nimamy

dotal žanoho serbskeho musea, a tuž wšitke serbske starožitnosće a narodnostne žadnostki do cuzych museow wotedawane so rozprošeja a za nas zhubjuja. Mamy wulcyšnje ważnu serbsku a słowjansku knihownju, dyrbimy pak ju w małej ćmowej jstwičcy khować, tak zo je našim sobustawam a druhim wučenym njemóžno, jeje pokłady wobdźiwować a wužiwać. A drohotna Hórnikowa knihownja, nam wotkazana, leži, dokelž serbskeho doma nimamy, w křinjach zaworštowana na łubi bywšeho Hórnikoweho wobydlenja. Za skład Maćičnych knihow hižo dawno wjacy městnosć njedosaha, a knihi wot knihowneju towařstwow nakładowane khowaju so na łubjach privatnych domow. Serbska knihićišćernja njemóže hižo dawno wjacy k wulkej škodźe serbskeho pismowstwa ani połojcu našich žadanjow dopjelnić, dokelž so we wuzkich městnosćach ji připokazanych rozšěrić njehodźi. A serbskeje kniharnje dotal z cyłą nimamy! Kajka to wulka škoda za naše cyłe Serbowstwo!

A podobnje je hišće wjele druhich njedostatkow w našim narodnym žiwjenju, kotrež hakle móža so potom wotstronić, hdyž změjemy naš nowy serbski Maćičny dom, kiž ma potajkim wobsahować: museum, knihownju z čitarnju, Hórnikowu jstwu, knihiskłady Maćicy Serbskeje a knihowneju towařstwow, archivy wšěch našich zjednoćenstwow, knihićišćernju a kniharnju, expediciju našich nowin a časopisow a po móžnosći serbski hosćenc z restaurantom a dosahacym salom za zhromadźizny našich towařstwow, za serbske koncerty, dźiwadła atd. Tak ma naš serbski Maćičny dom być widomne srjedźišćo našeho cyłeho Serbowstwa, wšitkich serbskich towařstwow a wšěch našich sprawnych prócowanjow wo zdźerženje našeje rjaneje serbskeje rěče, wo hajenje našich dobrych serbskich wašnjow, wo wobkhowanje a wobtwjerdźenje našich khwalobnych serbskich počinkow, z kotrymiž so naš luby lud wosebje wuznamjenja.

Tuž dźě wotwisuje nětko wšo wot dobreje wole a wopornosće, wótčinskeje mysle a horliwosće česćenych sobustawow Maćicy Serbskeje a jeje přećelow, hač naš narod swoje widomne kulturne srjedźišćo, swój *„serbski Maćičny dom“*, dostanje abo nic. Pak nětko pak ženje! A po našim zdaću je kóždemu móžno, so z najmjeńša jako *zakładnik* na našim zhromadnym

narodnym skutku wobdźělić. Přetož njemóže-li něchtó z razom 100 hr. złožić, to njech po dźělach we wěstych časach składuje po khwalobnym přikładźe někotrych našich mjenje zamožitych horliwych sobustawow a přećelow. Njech ma kóždy za swoju česć a winowatosć, zo naše powšitkownje wužitne a našemu Serbowstwu spomožne wotmyslenje a skutkowanje po swojich mocach spěchuje. Bože žohnowanje a dźakownosć potomnikow budźetej jemu za to wěstej. Ale hnydom do skutka!

Dary prosymy słać pak na pokładnika M. S. (Kaufmann M. Mörbe, Bautzen), pak na redaktora Časopisa M. S. (Dr. Ernst Mucke, Freiberg i. Sa.).

Budyšin, 30. dec. 1895. (Mk.)

W mjenje předsydstwa a wubjerka Maćicy Serbskeje:

Canonicus cap. schol. Jurij **Łusčanski,** předsyda.

Farař Jurij **Jakub** Njeswačidlski, městopředsyda.

Farař *lic. theol.* H. **Imiš** Hodźijski, ryćeř, čestny předsyda M. S. a předsyda wubjerka.

Dr. ph. Ernst **Muka,** ryćeř, redaktor Časopisa M. S. a pismawjedźeř twarskeho wubjerka.

Wobsah.

Burske mjena Hornjołužiskich Serbow ze 14. hač do 16. lětstotka. Zezběrał a zestajał dr. Jurij Pilk . . . . . str. 3.
Mythiske bytosće łužiskich Serbow. Napisał Ad. Černý (pokračowanje) „ 8.
Serbski zemjepisny słowničk. Zestajał dr. Ernst Muka (skónčenje) „ 33.
Přehlad spisow Michała Hórnika. Zestajał Adolf Černý . . „ 51.
Wućahi z protokollow M. S. . . . . „ 70
Wućahi z protokollow twarskeho wubjerka M. S. . . . . „ 78.
Synonymika a składba serbskich wjazawkow. Podał H. Imiš . „ 81.
Burske mjena Hornjołužiskich Serbow ze 13. hač do 16. lětstotka. Zezběrał a zestajał dr. Jurij Pilk . . . . . „ 88.
Serbski rychłopis. Po Gabelsbergerowym zestajenju za serbšćinu připrawił Filip Rězak . . . . . „ 92.
Dodawki k serbskemu słownikej. Zestajał J. Radyserb (pokračowanje) „ 103.
Mythiske bytosće łužiskich Serbow. Napisał Ad. Černý (pokračowanje) „ 122.
Přistawk . . . . . „ 145.
Nekrolog XXXI. (Michał Hórnik.) Wot dra. Ernsta Muki . „ 145.
Přinoški sobustawow M. S. (1895) . . . . . „ 157.
Dary za dom M. S. . . . . „ 158.
Zličbowanje M. S. w 48. lěće (1894) . . . . . „ 161.
Serbski Maćičny dom . . . . . „ 163.
Přiłoha: Lithografiske taflički k serbskemu rychłopisu Filipa Rězaka.

§1. a = ⸗, b = ⸗, bj = ⸗, c = ⸗, ć = ⸗, č = ⸗, d = ⸗,
dź = ⸗, e = ⸗, j = č = ⸗, f = ⸗, g = ⸗, h = ⸗, ch = ⸗,
i = ⸗, j = ⸗, k = ⸗, l = ⸗, m = ⸗, mj = ⸗, n = ⸗,
nj = ⸗, o = ⸗, ó = ⸗, p = ⸗, pj = ⸗, r = ⸗,
rj = ⸗, s = ⸗, š = ⸗, t = ⸗, u = ⸗, v = w = ⸗,
wj = ⸗, y = ⸗, z = ⸗, zj = ⸗, ž = ⸗

⸗ pisaj wot horjeka, ⸗ wot deleka.

mate pismiki su: ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗,

srěnje : ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗, wulke: ⸗ ⸗ ⸗ ⸗

dothe su: ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗

§10. ⸗, ⸗, ⸗ ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗

§11. ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗

§12. ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗

§13. ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗

§14. ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗

§15. ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗, ⸗

§16. [illegible] –

§17. hi = [illegible], wi = [illegible], ći = [illegible], či = [illegible], dži = [illegible],

fi = [illegible], chi = [illegible], ži = [illegible] – [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], je –

§18. it = [illegible], inv = it = [illegible], if = [illegible], idž = [illegible] –

[illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] – §19. [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] –

§20. [illegible], [illegible], [illegible]; [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]; cy = [illegible], ty = [illegible],

zy = [illegible]: [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]; [illegible], [illegible] –

§21. [illegible], [illegible], [illegible] – §22. [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible],

[illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible],

[illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]; [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] –

§23. [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible],

[illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] –

§24. [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] = [illegible], [illegible] = [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] –

§25. lu = [illegible], nu [illegible], nju = [illegible], ku = [illegible], du = [illegible],

ru = [illegible], rju = [illegible], su = [illegible], šu = [illegible], bu = [illegible], bju [illegible],

pu [illegible], pju = [illegible], vu = [illegible], vju = [illegible], mu = [illegible], mju = [illegible],

ću = , cu = = , ču = , fu = , tu = , chu = , žu = ;

up = , upj = , um = , umj = , ut = , uf = ,

us = , uš – , , , , , , ,

, , , , , , , , –

§ 26. , , , , , , , , = –

§ 27. Wsrjedźi piše so: , l: , , ,

na kóncu pak: , : , , , , , , –

§ 28. , , , , , , , , , –

§ 29. , , , , , , , , , –

§ 30. , , , , , , , , , –

§ 31. m: cm = , ćm = , čm = , chm = ,

km = ; n: nd = , ng = , mn = , zn = ,

žn = ; , , , , , , , –

l: dźl = , hl = , chl = , kl = , pl = ,

tl = , zl = , žl = ; , , , , –

r: br = , dr = , cr = , ćr = , čr = , gr = ;

kr= , mr= , sr= , šr= , tr= ,
wr= , zr= , žr , rd= , rb= , rs= ,
rš= , rt= , rp= ;

s, š: sb= , sc= , sd= , sdź= = ,
sk= , sw= , sch= , sg= , sn= , sm= ,
sp= , sć= = , ks= , chs= , šč=šč=šč=sč= ,
sći= , sće= = = , sćach= , sćam= = ,
sćow = , sću= = , př=pš=pře= , při= ,

t: tć= = , cht= , st= = = , št= = = ,
ts= = = , tš= = = , ct= = , ćt= , čt=

w:

§32. aj = , ej = ěj = ě = , yj = ij = i = , oj = ój = , uj =

ja = , je = jě = , ji = , jo = jó , ju = , jaw

jej = , e

§33.

awa = , iwa = , owo = , ovu = , iwu =

§34.

oh = ow = ów = (= yt), tewr = twer =

§ 35. bjez =, do =, dla =, mjez, město,
na =, nad =, po =, pod =, pola =,
pódla =, pře =, před =, přez =, při =,
roz =, w = we =, wo =, wob =, won =,
wot = =, wu =, ze = z = =, za =, zo =

§ 36.

§ 37.

§ 38.

§ 39. -čeŕ =

§ 40. -čko = l, nik = ik =

§ 41. -dto = e, e, ; (= , -stwo = = , l, -

§ 42.

kom = , kam = , kow = , kami = -

§ 43.

§ 44.

§ 45. -ny = , -na = , -ne = , -ni = , -nu = ,

-no= ; , , , , , , , -

, , , , , , , , ,

, , , , , , , , -

§46. -cy= , -cym= , -cych= , -cny= , -tacy= ,

-ajcy= tajcy= , -liwy= , -liwa= , -liwe= ,

-ćiwy= ; , , , , , , , ,

§47. -awy= , -awa= , -awe= , -konny=

-aty= = , -ata= = , -ate= = ; ; -

, , , , , , ; , , ,

, , , , , , , , -

§48. -ski= , -ska= , -ske= , -scy= , -sko= ,

-owski= , -ćérski= ; , , , ,

, , , , , , , -

§49. ? , ! , ,

§50. , , , , = , , ; , ,

, , , , , , , , , -

§51. li = , kuli =

§52.

§53.

§54. sym, sy, je atd.

sym-li, sy-li atd.

był, była, było-atd.

sym był, atd.

běch, běše atd.

bych, by, bychmy atd.

buch, bu atd.

budu, budźeš atd

bych był, by był atd.

hdy bych, hdy by atd.

hdy bych byt:

zo bych, zo by:

bywam, bywaš:

budź, budźće

być =

njejsym, njejsy:

njebudu

bě — bywši — nabyć — nabudu —

dobyć — dobudźeš — zbywać — zabyć —

§ 55. dyrbjeć, dyrbju:

móc:

trjebać:

myslić:

-činić:

rěčeć:

rjec:

povědać:

-prajić:

pisać:

§56.

§57.

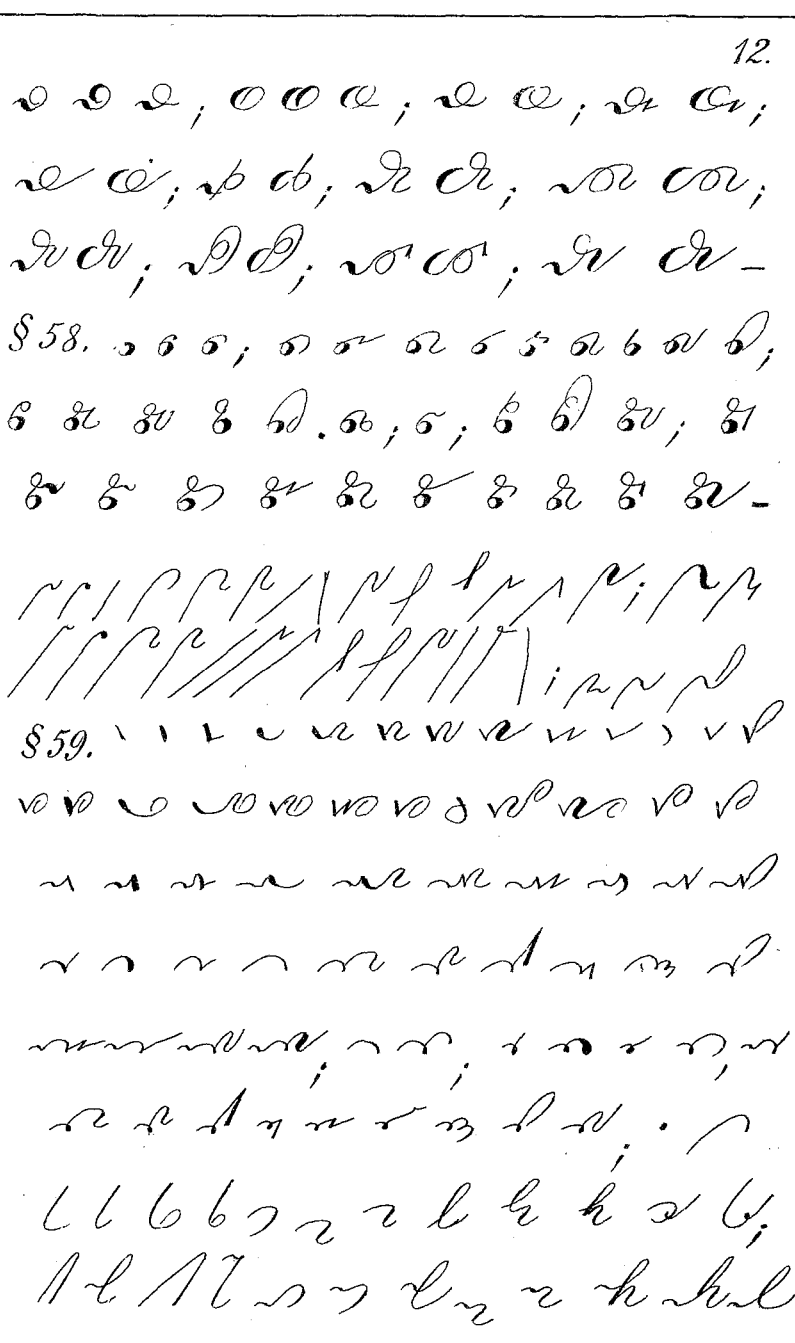

§60.

§61. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 million = 1°

billion = 1°° tril. 1°°°

10 = 100 = 1° 1000 = 1' 10,000 = 100000 = 1⁶

1/2 = 2/3 = 10/31 18/82 = 4/5 =

1866 = 40078805 11 =

22 = 33 = 555 = 20/11 1894

1. 2. 3. 4. 5. = 1. 2. 3. 4. 5. — 1.) 2.) 3.)

§62.

§63.

§64.

Wobsah.

Synonymika a składba serbskich wjazawkow. Podał H. Imiš . str. 81.
Burske mjena Hornjołužiskich Serbow ze 13. hač do 16. lětstotka. Zezběrał a zestajał dr. Jurij Pilk . . . . . „ 88.
Serbski rychłopis. Po Gabelsbergerowym zestajenju za serbšćinu připrawił Filip Rězak . . . . . „ 92.
Dodawki k serbskemu słownikej. Zestajał J. Radyserb (pokračowanje) „ 103.
Mythiske bytosće łužiskich Serbow. Napisał Ad. Černý (pokračowanje) „ 122.
Přistawk . . . . . „ 145.
Nekrolog XXXI. (Michał Hórnik.) Wot dra. Ernsta Muki . „ 145.
Přinoški sobustawow M. S. (1895) . . . . . „ 157.
Dary za dom M. S. . . . . „ 158.
Zličbowanje M. S. w 48. lěće (1894) . . . . . „ 161.
Serbski Maćičny dom . . . . . „ 163.
Přiłoha: Lithografiske tafličći k serbskemu rychłopisu Filipa Rězaka.

Wušła je:

94) Protyka na l. 1896.

Wo zapłaćenje lětnych a wosebje też zastatych přinoškow (kóždolětnje 4 ℳ abo w cuzych pjenjezach po kursu) a wo dary za dom M. S. najpodwólnišo prosymy. Lěto so bórzy minje! Pokładnikowa adressa za póst je: Kaufmann M. Mörbe, Bautzen (Sachsen).

Też prosymy, zo bychu naše česćene sobustawy swojich znatych k přistupjenju do našeje Maćicy Serbskeje namołwjeli.

Přinoški kwitujemy w Časopisu a we „Łužicy“, darjene knihi dotal jenož w „Serbskich Nowinach“.

Jutry 1897 budźe naša Maćica Serbska swój 50lětny jubilej swjećić. K tomu přihotuje redaktor „Časopisa M. S.“ dospołny a nadrobny zapis wšitkich jeje sobustawow a prosy tu tohodla wšitke česćene sobustawy, zo bychu jemu chcyli z póstowym lisćikom pod adressu: Dr. Ernst Muka (Mucke) Freiberg i. Sa. wozjewić: a) swoje połne mjeno z předmjenami — b) swój staw a wšě swoje titule a čestne wuznamy — c) městno swojeho přebywanja z póstowej staciju.

Časopisa M. S. su też mnohe stare lětniki hišće na předań a móža so direktnje skazać pod adressu: An die Maćica Serbska in Bautzen (Sachsen).

Njesobustawam předawa so zešiwk Časopisa za 2 hr. 50 np. (2,50 ℳ) a cyły lětnik za 5 hr. (5 ℳ).

Rozesłanje Maćičnych spisow stawa so porjadnje dwójcy za lěto a to stajnje po jutrach a wokoło hód. Hdy by něchtó wozjewjeny spis njedostał, njech sebi žada z lisćikom pod adressu: Herrn Kaufmann M. Mörbe, Bautzen (Sachsen).

Ćišćał E. M. Monse w Budyšinje.